

Serbestî

Siyasi Fikir Dergisi Sayı: 6 • Ekim-Kasım-Aralık 1999 • 5.000.000-TL.

BASKI'NIN SİLAHLANDIRILMASI

Türkiye'nin Silah Raporu

- Tamar Gabelnick • William D. Hartung
- Jennifer Waschburn • Michelle Ciarrocca

Kürt Partisi'nden Demokratik Cumhuriyet Partisi'ne: Bir Analiz

Ahmet Zeki Okçuoğlu

Yeni Bir Paradigma İhtiyacı Cemil Gündoğan

Öcalan'ın Misyonu... Yaşar Karadoğan

Demokrat Olmak, Aşık Olmak Mûrad Civan

Güney Kürdistan Mesut Barzani /Celal Talabani

Bir Tarih-Bir Kutlama/Tevfik Hamid

Fikret Başkaya, "YEDİYÜZ, Osmanlı Beyliğinden 28 Şubata: Bir Devlet Geleneğinin Anatomisi" adlı kitabında entelektüel bir duyarlılıkla, yedi yüz yıllık bir devlet geleneği mercek altına alıyor; çeperden hareket ederek koca bir imparatorluğu kuran Osmanlı beyliklerinden

Cumhuriyet'e uzanan iktidar oyunlarını açığa çıkarıyor, devlet aydınlarının resmi tarih fabrikasyonlarını okuyucunun önüne seriyor. Osmanlı döneminde hatt-ı hümayunlar ve kanun-i Esasi'ler yayınla-

yan Divan-ı Hümayun ile

Cumhuriyet döneminde aldığı 'tavsiye' kararlarla hükümetler düşüren ve kurdurduğu hükümlere icraat programları sunan Milli Güvenlik Kurulu'nun arasında esasta ne gibi bir fark var?

Milli Güvenlik Kurulu'nun dışında kalan diğer kurumların işlevi nedir? Bunun cevabını Fikret Hoca'nın kitabından aktaralım: "Modernlik görüntüsü veren kurumlar (anayasa, mahkemeler, siyasi partiler, seçimler, parlamento, o parlamentodan 'çaktığı samılan' hükümetler vb.) son tahlilde seyfiye-komprador ittifakının hizmetinde birer manipülasyon aracıdır"

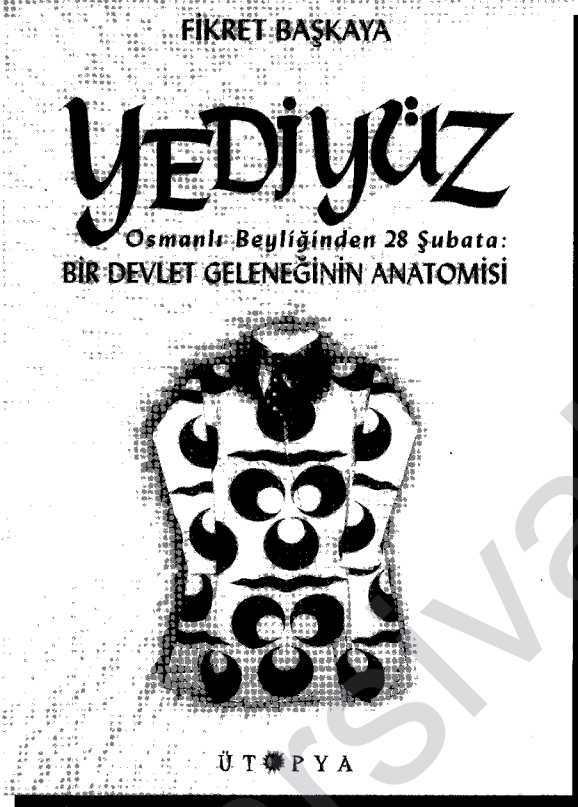
Marksist retoriğe göre kapitalist toplumlarda belirleyici olan ekonomik güçtür. Yani alt yapı üst yapıya belirler, tezi esastır. Oysa Fikret Hoca, "Osmanlı geleneğinde ve kapitalist öncesi toplumlarda zenginliğe, servete giden yol siyasetten geçiyordu." tespitini yapıyor ve modern

TC döneminde de servete sahip olmanın yolunun siyasetten geçtiğine dikkat çekiyor.

Kitapta, Türkiye'nin yönetim anlayışının esasına ilişkin çok önemli bir saptama daha var: "Son iki yüz elli yıldır Türkiye devlet geleneğinde yapılan her düzenleme ve yegane 'yenilik' devletin halk yığınları üzerindeki denetim ve gözetimini güvence altına alınmasıdır."

Bu kitap, bugünkü devlet anlayışını da tahlil etmek için iyi bir kılavuzdur. Kitabı okuduğunuzda, Hizbi-kontra, JİTEM, Susurluk Çetesi, TİT vs. devlet güdümlü bu türden ölüm mangalarının arkasından da yedi yüz yıllık bir devlet geleneğinin yattığını rahatlıkla görebilirsiniz. Kuyucu Murat paşalarından süre gelen bir devamlılık...

Salt Osmanlı -Türk yönetim tarihine ilişkin doğru bilgilenmek açısından değil; Türkiye'de güncel olan ve yönetimden kaynaklanan bir çok temel sorunu anlamak açısından da bu kitap mutlaka okunmalıdır.

İÇİNDEKİLER

Editörden 2

TARİHTEN BİR YAPRAK

Bir Tarih-Bir Kutlama **Tevfik Hamid** 4

GÜNCEL

Kürt Partisi'nden Demokratik Cumhuriyet Partisi'ne: Bir Analiz **Ahmet Zeki Okçuoğlu** 6

RAPOR

Baskı'nın Silahlandırılması
**Tamar Gabelnick, William D. Hartung,
Jennifer Waschburn, Michelle Ciarrocca** 11

Clinton'a Mektup 59

Yeni Bir Paradigma İhtiyacı **Cemil Gündoğan** 61

Öcalan'ın Misyonu... **Yaşar Karadoğan** 75

Demokrat Olmak, Aşık Olmak **Mûrad Ciwan** 81

Kürtlere Karşı Türkleri
Desteklemek Tarihi Bir Hatadır **Moti Zaken** 84

Dışardaki Şehir: Türkiye'nin Gelecekteki
Ortadoğu Modeli Tutmadı **Matthew Hand** 86

GÜNEY KÜRDİSTAN

KDP Lideri Mesud Barzani'nin Kürdistan
Ulusal Meclisine Hitaben Yaptığı Konuşmanın Tam Metni
Mesud Barzani 91

Kürt Sorunu ve Ortadoğu Barışı
Celal Talabani 93

Kürtistan Demokrat Partisi 12. Kongre Kapanış Açıklaması 95

Irak Kürdistan'ında Yeni Bir Bölgesel Hükümet Kuruldu 98

KDP-YNK Ortak Toplantısının Kapanış Açıklaması 99

Kronoloji 100

English Summary 111

Siyasi Fikir Dergisi
Ekim-Kasım-Aralık 1999

Doz Basım ve Yayıncılık Şirketi Adına Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Ahmet Zeki Okçuoğlu **İdari Müdür:** Ali Rıza Vural
Yayın Yönetmeni: Mehmet Sanrı **Yayın Kurulu:** A. Zeki Okçuoğlu, A. Rıza Vural, Köroğlu Karaaslan **Hukuk Danışmanı:** Eren Keskin **Mizanpaj:** Doz Yayınları **Baskı:** Ceren Matbaası **Abone Koşulları Yurtiçi:** 42 Milyon TL.
Avrupa: 15\$, 90\$ (6 Ay), 180\$ (1 yıl), **Amerika:** 20\$, 125\$ (6 ay), 250\$ (1 yıl). **Posta Çeki Hesap No:** 105 10 90 **Banka Hesap No:** İş Bankası Beyoğlu Şubesi 1011 304210 142 07 94. **Posta kutusu no:**343 **Adres:** İstiklâl Cd. Orhan Adli Apaydın Sk. No:11-13/4 80050 Beyoğlu/İstanbul E-mail: doz@turk.net - Tel/Fax (212) 292 56 05 Dergide yayımlanan makalelerden yazarı sorumludur. Makaleler, yayınlanmasa da yazarına iade edilmez.

Serbestî

Editörden

Devlet Terörünün Silahlandırılması ve Çifte Standart

Geçen Kasım ayının 17-18'inde İstanbul' toplanan AGİT zirvesinde tartışılması beklenen konulardan biri de Kürt sorunuydu; ancak bir çok sorunun yanı sıra Çeçenistan ve Kosova meselelerinin tartışıldığı bu toplantıda Kürlerden hiç söz edilmedi. Oysa Türk yönetimi tarafından sadece yerlerinden sürülen Kürtlerin sayısı, Çeçenistan ve Kosova nüfusunun üç katıdır. Öyle anlaşılıyor ki uluslararası hukukta ve uluslararası ilişkilerde çifte standart temel bir politika olarak hala devam ediyor. ABD ve NATO, etnik temizlik yaptıkları gerekçesiyle Yugoslavya'yı, Irak'ı vb. rejimleri cezalandırırken; aynı güçler, etnik temizliğin en katmerlisini sistematik bir şekilde yaparak, silah zoruyla kendi iradesini Kürt halkına dayatan Türkiye devletini silahlandırmaktadırlar.

Türkiye'de 'demokratik cumhuriyet' aldatmacası tam hız devam ederken, Türk devleti uluslararası süper güçlerden aldığı destekle Kürtlerin "silahla susturulması"nı hala esaslı bir politika olarak sürdürmeye çalışmaktadır.

Türk yönetimi bir yandan, 17 Ağustos depreminin yol açtığı 7 milyar dolarlık -bu Türkiye bütçesinin yarısına tekabül ediyor- maddi zararın karşılanması için, ABD ve diğer devletlerden "insani yardım" adı altında para sağlamaya çalışırken, diğer yandan bütçesinin önemli bir bölümünü silah alımlarına ayırmaktadır. Önümüzdeki 8 yıl içerisinde 31 milyar dolar değerinde silah almayı planlayan Türkiye, 2030 yılına kadar bu miktarı 51 milyar dolara çıkarmayı hedefliyor. Türkiye sadece Clinton yönetimi döneminde ABD'den 4.9 milyar dolar değerinde silah satın aldı; bu miktar, Türkiye'nin 1950'lerden buyana ABD'den aldığı silah miktarının dört katından fazladır.

Dünya Politika Enstitüsü ile Amerika Bilim Adamları Federasyonu'nun geçtiğimiz Ekim ayında ABD'nin Türkiye'ye yaptığı silah satışlarıyla ilgili

hazırladığı rapor, 1950'lerden günümüze Türkiye'ye yapılan silah satışlarını ve askeri yardımları detaylarıyla gözler önüne sermektedir. Bu rapora göre Türkiye'nin adeta bir silah deposu haline getirilmesinin nedeni direkt Kürt meselesiyle ilgilidir; bu silahların kullanım alanı da Kürdistan'dır. ABD-yapımı silahlarla Şırnak, Lice, Cizre ve pek çok Kürt yerleşim birimi yerle bir edildi. Kürdistan'da 4 bin köyün boşaltılıp yakılmasında bu silahlar kullanıldı; ABD yapımı savaş uçakları, helikopterler ve diğer zırhlı araçlar, sadece Türkiye'deki Kürtlere karşı kullanılmamakta; Türk ordusunun Irak ve İran'da Kürt bölgelerinde sık sık yaptığı operasyonlarda da kullanılmaktadır. Yine bu rapora göre geçtiğimiz 10 yıl boyunca Türkiye ABD'den en fazla askeri eğitim alan ülke haline gelerek, İsrail ve Mısır gibi ABD müttefiklerini geri bırakırken, 1950 yılından beri 23.268 Türk askeri personeli Pentagonun Uluslararası Askeri Eğitim ve Talim Programı çerçevesinde verilen eğitimden geçirildi. Raporda, ABD Dışişleri kaynaklarına dayanarak verilen bilgiye göre, Türkiye silahlı kuvvetleri yüzde 80 oranında ABD kaynaklı askeri donanıma bağımlı bulunmaktadır. Rapor'da Türkiye'nin Clinton yönetiminde aldığı silahların bir kısmını gizli yollarla Azerbaycan'a ve Çeçenistan'a gönderdiğine de dikkat çekiliyor.

Dünya Politika Enstitüsü ve Amerika Bilim Adamları Federasyonu'nun raporunda ayrıca, Türk yetkililerin bu silah alım programlarıyla, dünyadaki silah üreticilerinin iştahını kabartmak istemekte ve böylece bu üreticilerin kendi hükümetlerine baskı yaparak, hükümetlerinin, Türkiye'nin insan hakları sicili ile ilgili kaygıları bir tarafa bırakıp, Ankara'ya yapılacak silah satışı işinin kotarılması için kendilerine yardımda bulunmaya zorladıklarına da dikkat çekilmektedir. Tüylar ürpertici raporu tüm detaylarıyla Serbesti'nin bu sayısında bulacaksınız.

Kürt Partisi mi? 'Demokratik Cumhuriyet' Partisi mi?

Fazla gerilere gitmeye gerek yok; sadece 1970'ler-

den bu yana Türkiye’de Kürdistan adını taşıyan 10’un üzerinde illegal örgüt kuruldu. Türk yönetimi, Kürtlere yasal yolları kapattığı oranda Kürt siyasi hareketleri illegalleşti ve bu sayede Kürt davasını meşru dayanaklarından kopartmak için her imkanı kullandı. Kürtler meşruiyetten uzaklaştıkları oranda güçler dengesinin neden olduğu dezavantajın da etkisiyle, Türk yönetimi için edeta kolay bir av haline geliyorlardı. Bunun Kürtlere bedeli çok ağır oldu

Diğer yandan 1990’de kurulan HEP ve onu izleyen DEP-HADEP ile ayrı kulvarlarda kurulan DKP ve DBP’ye kadar uzanan legal serüvende ise Kürtler, “gözlerimin içine bak kimin partisi olduğumu anlarsın”ın ötesinde kendi kimlikleriyle açıkça ortaya çıkma riskini göze almadılar; hatta böyle bir parti kurmanın Kürtlerin meşru hakkı olduğunu savunmanın medeni cesaretini dahi gösteremediler. “Türkiye partisi” söylemiyle kitlesellenen HEP-DEP-HADEP ve diğer partiler bu yanı sıra hep güdük kaldılar. Bu konuda Ahmet Zeki Okçuoğlu, “Kürt Partisi’den Demokratik Cumhuriyet Partisi’ne: Bir Analiz”, başlıklı yazısında HEP’ten HADEP’e uzanan siyaset çizgisinin, PKK’nin ve devletin dayatmalarıyla güdükleşerek, devletin istediği istikamette girdiğine dikkat çekmekte ve şu çarpıcı iddiayı ileri sürmektedir: “TC devleti bir yandan, Abdullah Öcalan’ı ‘bölücübaşı’, ‘bebek katili’ sıfatlarıyla aşağılarken, diğer yandan TC devletinde önemli görevlerde bulunan ve daha sonra CHP Genel Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve TBMM başkanlığıyla ödüllendirilen Hikmet Çetin, 1991 genel seçimlerinde HEP-CHP ittifakında telefonla Öcalan’la milletvekili pazarlığı yapıyordu”.

Cemil Gündoğan ise, “Yeni Bir Paradigma İhtiyacı” başlıklı yazısında, HADEP’in bizzat PKK lideri Abdullah Öcalan tarafından Genelkurmay’ın siyaset konseptine bağımlı hale getirildiğine işaret ediyor ve bu konuda 7 Kasım 1997’de Abdullah Öcalan’ın telefonla katıldığı MED-tv’de yapılan panele katılan HADEP’lilere şunları söylediğini açıklıyor: “Ben sizin yerinizde olsam yarın hemen bir dilekçe yazar, Genelkurmay’a gider ve ‘yeni konseptinizin içinde HADEP olarak bize yer var mı, yok mu?’ diye sorarım. Eğer yer varsa ona uygun bir politika çizerim. Yoksa kurbanlık koyun gibi kafanızı ölüme uzatmanın bir anlamı yoktur. Genelkurmay bir siyaset tespit etmiş; ama siz hala bunun farkında değilsiniz... Böyle siyaset olmaz!”

Entelektüel, hakim güçlerin çıkarlarını gözetken yasal düzenlemelere göre tutum almaz; Onun ölçüsü, doğruluk ve meşruiyettir. Araplar, Farslar, Türkler ya da başka halklar için geçerli olan kendi geleceğini tayin etme hakkı, neden Kürtler için geçerli sayılmıyor? Siyasi partiler, siyasetin imkanlarına göre hareket ederler, doğrudur; oysa entelektüelin her türden statüyle hesaplaşması ve kendi vicdanını sesine göre tavır alması beklenir. Sadece legal Kürt partileri değil, Kürt entellektüelleri de açık demokratik platformlarda “Bağımsız Kürdistan” tezini savunmaktan çekinmektedirler. TC tarihinde, legal zeminde Kürt kimliğiyle yasal sınırları zorlayan Kürt Hak ve Özgürlükler Girişimiyle başlayıp Vakıf’la sonuçlanan ve bir aşama kaydeden tek örnek Kürt-Kav’ın kuruluşu oldu.

Yaşar Karadoğan “Öcalan’ın Misyonu...” başlıklı makalesinde Öcalan’ın İmralı’daki tutumuyla Kürt hareketinin siyasal referanslarına ağır bir darbe indirildiğini vurgularken, PKK’nin kuruluş kurgusunu farklı bir bakış açısıyla irdeliyor ve Abdullah Öcalan’ın MIT’le ilişkilerine dikkat çekiyor.

Mürad Ciwan, PKK ve Abdullah Öcalan’ın ‘demokratikleşme’ sürecini farklı bir gözle değerlendiriyor. Ciwan, “aşk çok ilginç bir duygudur, şıp diye insan aşık olabiliyor; ancak demokrat olmak bisiklet sürmeye benziyor ve ‘demokrat olabilmek için insanın kendini tanıyıp bilmesi, insan kavramı üzerinde temellenen demokratik kavrayış olgunluğuna erişmesi gerekir.” diyor. Mürad Ciwan’ı zevkle okuyacağınızı umuyorum. Bu sayıda yer alan diğer önemli iki yazı da, Moti Zaken’in “Kürtlere Karşı Türkleri Desteklemek Tarihi Bir Hatadır.” ile Matthew Hand’in “Türkiye’nin Gelecekteki Ortadoğu Modeli Tutmadı” başlıklı makalelerdir.

Güney Kürdistan’la ilgili gelişmelere ilişkin Mesud Barzani ve Celal Talabani’nin birer konuşma metninin yanı sıra, gelişmelere ilişkin diğer bazı açıklamaları da, Serbestî’nin Güney Kürdistan bölümünde bulabilirsiniz.

Yeni milenyumun Kürt halkına ve insanlığa barış ve huzur getirmesi dileğiyle, esen kalın. ▲

Mehmet Sarrı

Bir Tarih-Bir Kutlama

Tevfik Hamid

Temmuzun 27'sinde Cuma günü, Hêvî Talebe Cemiyeti'nin kuruluşunun sekizinci yıldönümü nedeniyle, özel bir tören yapıldı. Kürt gençlerinden ve çeşitli Kürt kurumlarının temsilcilerinden oluşan bir kalabalığın oluşturduğu sözkonusu törende, Kürt öğrencileri adına Diyarbakirli Tevfik Hamid Bey'in yaptığı konuşmanın bazı bölümlerini aşağıda aynen yayınlıyoruz:

Muhterem hazır bulunanlar,

Bugün *Hêvî*'nin sekizinci yıldönümünü kutladığımız için övünç duyuyoruz. Bu münasebetle şerefli uzun bir çalışmanın tarihini, *Hêvî*'nin gelecekteki ümit ve beklentilerini arzedeceğim.

Bu tarih ulusal yenilenmemizde, gelişmeleri bugünkü haliyle biçimlendiren olaylarda, kısaca gençliğin birliğinde derin ve görünür değerler yaratan *Hêvî* tarihidir. *Hêvî* tarihi demek, Kürtlük tarihi içinde gençliğin tarihi demektir.

Sekiz sene evvel üç-dört genç, başlarında muhterem bir zatla birlikte Halkalı Zıraat Mektebi'nde *Hêvî*'nin temelini kuruyorlardı.

Onlar dünyadaki olayların gelişimini, komşu ulusların medenileşmenin ve yükselmenin yolunda nasıl yürüdüklerini görmüş, Kürt ulusunu kurtarmak ve yaşatmak için Kürt gençliğini geliştirmekten başka kurtuluş yolu-

nun bulunmadığına inanmışlardı.

Onlar, Kürtleri asırlardan beri içinde yuvarlandıkları karanlıktan çıkarmak, asrın hayat ve mutluluk vaadeden medeniyet düzeyine ulaştırmak istiyorlardı.

Bunun için düşündüler, bir bilim yuvası kuralım dediler. Bu yerde Kürtlüğün geleceği için bizim sönmeyen ümitlerimiz yaşasın. Orada, ölmeyen hakları, dinmeyen emelleri ve acıları dile getirilsin. Orada Kürtlüğün yarınki sahipleri olan gençler tanışsın, birleşsin ve kuvvet kazansınlar. Oradan yankılanacak sesler, Kürdistan'ın ve Kürtlüğün yarınki kurtuluşunun ve mutluluğunun müjdecileri olsun.

İşte o yere *Hêvî* denir.

Hêvî üç sene, azimli gençlerin kuvvetli inançları, fakat zayıf omuzları üzerinde yaşadı. *Hêvî* bayrağını taşıyanlar için onu yere koymak, onu sarmalayıp köşeye dayamak millet için bir hayat ve haysiyet meselesiydi. Vata-

Milliyetimizden isteğimiz oldukça kesin ve açıktır:

nın ümit meşalesi hiç şüphesiz o mekanda yanmıyordu.

Onlar ümitlerinden ve inançlarından aldıkları kuvvetle, etraflarını çevreleyen mahrumiyet ve yokluklar içinde bir eser, bir varlık göstermek için çırpınıp durdular. Bir *Roji Kurd* yayınladılar; diktatörlüğün bir darbesiyle kapandı; bir genç aylarca hapishanelerde süründü. Diğer birini, *Hetawi Kurd*'ü çıkardılar. Gençleri bu milli davadan koparmak isteyen, bu "tehlikeli yollar"dan döndürmek için çaba sarfedenler oldu. "Ben bu işlere karışmam" diyen şahsiyetler de çıktı. Resmi gayri resmi tehditler ve engeller bu vatan savaşçılarını bir an yollarından çevirmedi.

Ortada sadece gençliğin yılmaz ve yıkılmaz milli imanı vardır. Gençler o kurumu üç yıl boyunca aralıksız olarak ayakta tuttular. Eğer onlar tehlike karşısında kutsal olan şeyleri ve amaçları unutmak zaafına düşselerdi, şu an idrak edemiyecaktık. Eğer bu teşebbüs layık olduğu yardımı ve desteği görseydi, bugünkü milli topluluğumuz daha parlak ve daha kuvvetli olacaktı. Harb, o cehennem hayat, *Hêvî*'nin çok az olan dayanaklarını da alıp götürdü. Gençler, yürekleri sızlayarak, başları önlerinde, fakat kalplerinde bir ümit ateşi, ruhlarında kırılmaz bir cesaretle ayrıldılar. Onların kaç tanesi, çeşitli cephelerde Allahın rahmetine kavuştu?

Savaşla geçen dört seneden sonra *Hêvî* yine işe başladı. Bugün karşınıza çıkan gençler, büyük sıkıntılara katlanan eski kararlılık ve cesaretiyle donanmıştır.

Gençler, olayların er-geç bu biçimde sonuçlanacağını yedi sene önceki girişimleriyle anladıklarını ispat ettiler.

Olaylar bugün bizi onaylıyor. Gençler yarını keşfetmeseler bile, faaliyet ve emellerini çağın icaplarından gerekli sonuçları çıkararak, yarını hazırlamaya mecburdurlar.

Biz Kürt ulusal topluluğundan bize ait görevleri gücümüzün yettiği ölçüde yerine getirmeye çalışıyoruz. Bu görevleri yerine getirirken, büyüklerimiz, bilim adamlarımız, zenginlerimiz, bütün Kürtler, sahip oldukları maddi ve manevi imkanlarla yardımcımız olmalıdırlar. Gençlik, bu görevleri yerine getirmekten kaçmayacaktır. Atalarımızın asırlar boyunca yazdığı yigütlük tarihi bunun tanığıdır.

Biz yükselen ve ilerleyen yenilenen ve kuvvetlenen milletlerin tarihinde gençlerin yaptığı etkiyi bildiğimiz içindir ki, kaç senedir çırpınıp duruyoruz.

Biz Kürtler'in ve Kürdistan'ın ilerlemesinin ve yükselmesinin, ancak gençlerle birlikte büyüklerimizin, asrın kabul ve işaret ettiği hedeflere, bilimin kabul ettiği esaslar içinde birlikte yürüyerek mümkün olacağına inanmak ve bunun sağlanması için çalışmakla övünürüz.

Her sınıftan halkımız, evrim ve yenilenme kanunlarının değişmez kurallarına inanıyorsa, gençliğin ihmal edilemeyeceğini, yarının onların olduğunu, yarın arzuladığımız yükselme düzeyinde ancak onların temsil edeceğinden emin olmak, onları asrın gereklerine uygun olarak yetişmesi için bütün imkanları ve varlığıyla çalışmalıdırlar.

Bu doğrultuda daha fazla bir şey söylemek gereğini duymuyorum. Amacım dertleşmektir. Milliyetimizden isteğimiz oldukça kesin ve açıktır:

Biz Kürt ulusal topluluğundan bize ait görevleri gücümüzün yettiği ölçüde yerine getirmeye çalışıyoruz. Bu görevleri yerine getirirken, büyüklerimiz, bilim adamlarımız, zenginlerimiz, bütün Kürtler, sahip oldukları maddi ve manevi imkanlarla yardımcımız olmalıdırlar. Gençlik, bu görevleri yerine getirmekten kaçmayacaktır. Atalarımızın asırlar boyunca yazdığı yigütlük tarihi bunun tanığıdır. Biz cahillik ve zulmün yoğun karanlık bulutlarıyla kaplanan Kürdistan'ı bilmin, kültürün, ahlakın daima parlayan ışığıyla aydınlatmak isteriz.

Çaba bizden, başarı Allah'tandır. ▲

(JİN, 3 Eylül 1335)

(M. Emin Bozarslan'ın çevirisinden sadeleştirildi)

Kürt Partisi'nden Demokratik Cumhuriyet Partisi'ne: Bir Analiz

Ahmet Zeki
Okcuoğlu

TC devleti ile PKK "düşman kardeşler" gibidirler; başından beri bir yandan savaşırken, diğer yandan işbirliği içinde oldular. PKK'nin ortaya çıktığı dönemde ve daha sonra TC'ye karşı silahlı mücadele yürüttüğü yıllarda alttan alta yürütülen bu işbirliğinin, Abdullah Öcalan'ın TC'ye teslim edilmesinden sonra da sürdürüldüğü görülmektedir. 1990'da Halkın Emek Partisi'nin (HEP) kuruluşundan sonra yaşanan gelişmeler bu işbirliğinin somut kanıtlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra, yürürlüğe konan "Demokratik Cumhuriyet" (DC) konsepti ve buna uygun olarak "Kürt partisi" HADEP'in tasfiye planı, yine bu işbirliğinin bir ürünü olarak uygulamaya konmuş bulunmaktadır.

HEP'in kuruluş sürecine ilişkin bazı tanıklıklarımı aktardıktan sonra konuyu irdelemeyi sürdüreceğim:

Daniella Miterand'la Paris Kürt Enstitüsü'nün 1989'da Fransa'nın başkenti Paris'te düzenledikleri Kürt Konferansı'na katılan bazı Kürt milletvekillerinin Sosyal Demokrat Halkçı Parti'den (SHP) atılmaları, Kürt aydınları arasında "Kürt partisi" fikrini ateşlemişti. Bu sürecin ilk adımı İstanbul'da atıldı.

Kürt milletvekillerinin SHP'den atılmaları üzerine bir kaç arkadaşla bir araya gelerek ortaya çıkan bu durumu kendi aramızda tartıştıktan sonra, atılması gereken adımlarını tespit etmek üzere İstanbul'da yaşayan önde gelen Kürt aydınlarıyla birlikte bir toplantı yapmak konusunda mutabakata vardık. Mehmet Ali Eren'in Şişli'deki yazıhanesinde yaklaşık otuz kişiyle ya-

pılan toplantıda gelişmeler tartışıldıktan sonra oybirliğiyle Kürtlerin, artık kendi siyasal partilerini kurmalarının zamanının geldiği kararına varıldı. Alınan karara göre, tüm Kürt çevreleriyle, özellikle de SHP'den atılan Kürt milletvekillerleriyle bu konu görüşülecek, genel bir mutabakata varılması halinde "Kürt partisi" doğrultusunda adımlar atılacaktı. Gerekli temaslarda bulunmak üzere birkaç kişiden oluşan bir heyet oluşturuldu.

Oluşturulan heyetin, başta Kürt milletvekilleri olmak üzere Ankara'da çeşitli kişilerle yaptığı görüşmeler sonucunda Kürt partisi konusunda tam bir mutabakata varılmıştı. Çok daha ateşli davranan milletvekilleri, "Kürtlerin artık 'gözlerine bak ne söylemek istediğimi anlarsın' tutumunu terk ederek, kendi kimlikleriyle açıkça politika yapmalarının zamanı gelmiştir" diyerek açıkça "Kürt partisi" fikrini savunuyorlardı.

TC devleti, bir yandan Abdullah Öcalan'ı "bebek katili", "terör örgütünün başı", "otuzbin kişinin katili", "bölücübaşı" sıfatlarıyla aşağılarken, diğer yandan, daha sonra CHP genel başkanlığı, dışişleri bakanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığıyla ödüllendirilen Hikmet Çetin telefonla onunla milletvekili pazarlığı yapıyordu. Yapılan pazarlıklar sonucunda PKK'li olmayan HEP kurucuları ve önde gelen üyeleri tasfiye edilerek HEP tamamen PKK'leştirildi.

Ne yazık ki Kürt aydınları ile Kürt milletvekilleri arasındaki ortaklık uzun ömürlü olmadı.

Sözde, milletvekili arkadaşlarına yapılan hak-sızlığı protesto gerekçesiyle SHP'den istifa eden bazı Türk milletvekillerinin Kürt milletvekillerine katılmalarıyla hareket, bir anda farklı bir mecraya sürüklenmişti: Birkaç gün önce hararetle Kürt partisi kurmayı savunan Kürt milletvekilleri ağız değiştirmiş, "Türk demokratlarının desteğini almadan bu aşamada başarıya ulaşmak mümkün değil, SHP'li Türk milletvekillerinin partiden istifa ederek bize katılmaları büyük bir şans; bunu değerlendirmemiz gerekir; bu aşamada Kürt partisi kurarsak tecrit oluruz" diyerek, "ortak parti" (bugünkü söylemle Türkiye partisi) fikrini savunmaya başladılar. İnsiyatif milletvekillerinin elindeydi; bu durumda Kürt aydınları için onların bu emrivakisini kabul etmekten başka seçenek bulunmuyordu.

İkinci emri vaki ise, kurulacak partiye Aydın Güven Gürkan'ın genel başkan olması koşuluyla. Mevcut durumda bu koşulu da kabul etmekten başka çare bulunmuyordu.

Kürt milletvekilleri ile Kürt aydınlarının birlikte yaptıkları son toplantıda, hiç değilse kurulacak partinin genel başkanının ya da genel sekreterinin Kürt olması ve bu partide yetkilerin eski CHP'de olduğu gibi bu iki kurum arasında paylaştırılmasını önerdim.

Şerafettin Elçi'nin Çankaya'daki yazıhanesinde yapılan toplantıda milletvekilleri, Aydın Güven Gürkan'ın genel başkanlığının tartışmasız olduğunu öne sürerek bu durumda bir Kürdün genel başkanlığı fikrini peşinen red ettikleri için bu durumda elimizde sadece genel sekreterlik kalıyordu. O halde genel sekreterin Kürt olması konusunda ısrar edilmeliydi. Bu önerimiz tüm katılanlar tarafından onay gördü. Söz alan Şerafettin Elçi, Ahmet Türk'ten başlayarak, toplantıya katılan tüm milletvekillerine kurulacak partinin genel sekreterliğine aday olup olmayacaklarını sordu ve hepsi de olmak istemediklerini belirttiler. Bunun üzerine toplantı-

ya katılanlara hitaben Şerafettin Elçi, "o halde ben adayım" dedi.

Şerafettin Elçi'nin kurulacak partiye Kürtleri temsilen genel sekreter olması, orada bulunanların oybirliğiyle

kabul edildi ve Kürtlerin kurulacak partiye ancak bu koşulla katılacakları hususunun Aydın Güven Gürkan ve arkadaşlarına bildirilmesi kararlaştırıldı. Bu kararı onlara bildirmekle de Ahmet Türk görevlendirilmişti. Toplantı bir Cuma ya da Cumartesi günü akşamı yapılmıştı. Ahmet Türk görüşmenin sonucunu Salı günü bize bildireceğini söyledi. Gidiş o gidiş, ne cevap geldi, ne de Ahmet Türk bir daha.

SHP'li milletvekillerinin buluşmasının ilk sonucu, Kürt aydınlarının süreçten dışlanmaları oldu. Bir süre sonra Aydın Güven Gürkan da devre dışı bırakıldı ve bu konularda uzman Fehmi Işıklar işin başına getirilerek, hareketin mecrası tamamen değiştirildi.

Kuruluşundan bir süre sonra TC-PKK ortaklığına dönüşen HEP, 1991 genel seçimlerinde SHP-HEP ittifakıyla tam olarak bu zemine oturtuldu. 1989'da Paris'teki Kürt Konferansı'na katıldıkları için Kürt milletvekillerini partiden ihraç eden SHP, bu olayın üzerinden hünüz iki yıl geçmeden TC devletine karşı silahlı mücadele yürüten PKK ile seçim ittifakı yaparak kendi partisinin listesinden PKK militanlarını aday göstermişti. Pazarlıklar açıkça yapılıyordu: TC devleti, bir yandan Abdullah Öcalan'ı "bebek katili", "terör örgütünün başı", "otuzbin kişinin katili", "bölücübaşı" sıfatlarıyla aşağılarken, diğer yandan, daha sonra CHP Genel Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'yla ödüllendirilen Hikmet Çetin telefonla onunla milletvekili pazarlığı yapıyordu. Yapılan pazarlıklar sonucunda PKK'li olmayan HEP kurucuları ve önde gelen üyeleri tasfiye edilerek HEP'in Kürt kanadı bütünüyle PKK'leştirildi.

HEP'in TC-PKK ortaklığını temsil ettiği herkes tarafından biliniyordu; ancak yetmiş yıldır devletin resmi partileri arasında tercihte bulunmak zorunda bırakılan Kürtler için, devletin kontrolü altında da olsa Kürt par-

tisi adıyla anılan HEP'i desteklemek sıkıntı yaratmadı. "Mademki bize bu seçenek bırakıldı o halde biz de gücümüzü bu partide ortaya koyarız" diyen Kürtler HEP'e, akın ettiler.

Yeni Bir Serbest Fırka

Adeta yeni bir Serbest Fırka (SF) olayı sözkonusuydu. Mustafa Kemal totaliter rejimine demokratik görüntü vermek için arkadaşı Fethi Okyar'a kurduktuğu, hatta Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yanında genel başkanlığını üstlendiği SF, baştan hesaplanmayan ölçüde halk tarafından destek görünce korkuya kapılarak bu partiyi kapatmıştı. Aynı şeyi bir kez de İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Demokrat Parti deneyiyle yaşandı. Bu nedenle yönetim çevreleri, ne kadar güdümlü olursa olsun HEP'e temkinle yaklaşmaktan yanaydılar.

TC yönetiminin bu kaygısını PKK lideri Abdullah Öcalan da taşıyordu. Kontrolü altında da olsa bu partinin bir gün denetiminden çıkarak güçlü bir demokratik Kürt muhalefetine dönüşmesi ihtimal dahilindeydi. Bu nedenle müttefikler Kürt partisi sürecini kontrol altında tutmak için birlikte aç-kapa yöntemini uygulamaya koydular. Kurulduktan hemen sonra PKK bu partiyi kapattırarak bir provakasyon tertipliyordu ve bunu gerekçe göstererek TC de hemen dava açarak onu kapatıyor, peşi sıra PKK ise vakit geçirmeden yeni bir parti kuruyordu. Bu yöntemi uygulayarak hem PKK'nin karşısına demokratik bir Kürt muhalefetine çıkması engelleniyor, hem bu partinin/partilerin güçlenmesi önleniyor; hem bir parça tecrübe kazanan yöneticiler tasfiye edilerek yerine tecrübesiz kişilerin gelmesi sağlanıyor; hem de PKK, kendisine lojistik destek sağlayacak yasal bir örgütten yoksun bırakılmamış oluyordu.

Ortakların üzerinde görüş birliğine vardıkları bir diğer husus da, bu partinin/partilerin yalnız başına seçime girerek kayda değer bir oy alması, hatta barajı aşarak parlamentoya milletvekili sokması ihtimaliydi. Böyle bir şey Kürt meselesine daha da yakıcı bir nitelik

Kürtlerin oylarıyla güçlerini ortaya koymalarını engellemek için bu partinin/partilerin bağımsız olarak değil, resmi ideolojinin temsilcisi bir partiyle ittifak yaparak seçime girmesi yöntemi benimsendi; bir resmi partiyle ittifak yapması mümkün olmadığında ise seçimlere boykot edilerek bu engellenecekti. Bu nedenle HEP 1991 genel seçimlerine SHP ile ittifak yaparak girmek zorunda bırakıldı.

kazandırmakla kalmayacak, dikkatleri PKK'den bu parti üzerine çekecek, bir diğer deyişle Kürtler arasında Kürt meselesinin silahla değil, barışçı yöntemlerle çözüme kavuşturulması eğilimini kuvvetlendirecekti.

Kürtlerin güçlerini oylarıyla ortaya koymalarını engellemek için bu partinin/partilerin bağımsız olarak değil, resmi ideolojinin temsilcisi bir partiyle ittifak yaparak seçime girmesi yöntemi benimsendi; bir resmi partiyle ittifak yapması mümkün olmadığında ise seçimlere boykot edilecekti. Bu nedenle HEP 1991 genel seçimlerine SHP ile ittifak yaparak girmek zorunda bırakıldı. Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin meclis yemin töreninde yaptıkları gösterinin Türk kamuoyunda yolaştığı teptiden çekinen ortaklar 1994 genel seçimlerinde yeni bir ittifakı göze alamadıkları için, PKK'nin aldığı seçimlere boykot kararıyla HEP'in yerine kurulan DEP'in genel seçimlere girmesi engellendi.

Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesinden kısa bir süre sonra yapılan 1999 genel seçimlerine DEP'in yerine kurulan Halkın Emek Partisi (HADEP), seçim ittifakı arayışlarına rağmen kimsenin kendisiyle ittifak yapmaya yanaşmaması üzerine seçimlere giren ilk Kürt partisi oldu. Resmi çevrelerde önce bu partinin seçimlere katılmasının çok sakıncalı olacağı görüşü savunulurken, daha sonra bu koşullarda HADEP'in katılacağı seçimlerden fiyaskoyla çıkacağı ve bu partinin uğrayacağı seçim yenilgisinin Kürt partisi deneyiminin sonu olacağı fikri ağır bastığı için seçimlere girmesine izin verildi; ancak evdeki hesap çarşıya uymamış, yoğun baskılara rağmen HADEP girdiği genel seçimlerde genel oy toplamının yüzde 5'ine tekabül eden miktarda oy alarak yapılan hesapları alt-üst etti.

Kürtlerin oylarını verebilecekleri yasal bir parti olmanın dışında seçimlerde kayda değer bir çaba göstermeyen HADEP'in buna rağmen aldığı bu oylar -uygulanan seçim hileleri ve ağır baskılar da gözönünde bulundurulduğunda- gerçekte asgari yüzde10'luk bir oy potansiyeline tekabül ediyordu. Bu da, demokratik ve

"Demokratik Cumhuriyet" konseptinde güdümlü de olsa Kürt partilerine yer bulunmamaktadır. Bu nedenle Abdullah Öcalan aracılığıyla HADEP'e, kendisini fesh ederek, Demokratik Cumhuriyet Partisi adıyla "Türkiye partisi" projesinde yer alması talimatı verildi. Başlangıçta HADEP'i bazı Türk sol çevreleriyle bir araya getirerek kurulması düşünülen Türkiye partisi projesi, Türk sol çevrelerinin bunu göze alamayarak vaz geçmeleri üzerine başka bileşenlerle hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

kapsayıcı bir anlayışla kurulmuş bir Kürt partisinin demokrasi ve hukuk kurallarına uygun bir seçimde çok daha yüksek bir oy alarak parlamento-ya önde gelen bir parti olarak girme şansına sahip olduğu anlamına geliyordu.

"Demokratik Cumhuriyet" Konsepti

PKK'nin silahlı faaliyetlerini gerekçe göstererek onbeş yıl süreyle Kürdistan'da yürüttüğü devlet terörüyle Kürtlere ağır zararlar veren TC devleti, Türkiye'ye getirilmesinden sonra Abdullah Öcalan'a ve onun PKK'ye empoze ettiği "Demokratik Cumhuriyet" konseptiyle Kürtlere yeni bir darbe vurmaya hazırlanmaktadır.

TC devleti yürürlüğe koyduğu yeni konseptle, bir yandan Türkiye'deki ve bölgedeki Kürt ulusal muhalefeti denetim altında tutmak için Abdullah Öcalan'la yeniden işbirliği yaparken, diğer yandan yine onun yardımıyla Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik müzakereleri sürecinde Kürtlerin taleplerini asgari düzeye indirgeyerek, Lozan'da olduğu gibi Kürt meselesi konusunda batılıların karşısına Kürtleri yanına alarak çıkmaya ve onlara; "Kürtler hak istemiyor, size ne oluyor" deyerek bu sayede geleneksel Kürt politikasından fazla ödün vermeden AB'ye dahil olmanın koşullarını yaratmaya çalışmaktadır. Abdullah Öcalan'ın idam cezasının infazı konusunda Türk kamuoyundan gelen yoğun baskılara rağmen Türk yönetim çevrelerinin bir ağızdan gösterdiği direnç göz önünde bulundurulduğunda, bu çevrelerin Kürt politikasını, bundan sonra da Abdullah Öcalan'a endeksli olarak yürütmekte ne kardar kararlı oldukları anlaşılmaktadır.

"Demokratik Cumhuriyet" konseptinde güdümlü de olsa Kürt partilerine artık yer bulunmamaktadır. Bu nedenle Abdullah Öcalan aracılığıyla HADEP'e, kendisini fesh ederek, Demokratik Cumhuriyet Partisi adıyla "Türkiye partisi" projesinde yer alması talimatı verildi. Başlangıçta HADEP'i bazı Türk sol çevreleriyle

bir araya getirerek kurulması düşünülen Demokratik Cumhuriyet Partisi projesi, Türk sol çevrelerinin bunu göze alamayarak vaz geçmeleri üzerine, başka bileşenlerle hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

şılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin kapattığı Demokratik Kitle Partisi yerine yeni bir parti kurmak için kısa bir süre önce Ankara'da düzenlenen toplantıda dışı vuran eğilimlerden, şimdiye kadar kendisini PKK karşıtı Kürt muhalefeti olarak tarif eden çevrelerde de "Demokratik Cumhuriyet" konseptinin dayattığı Türkiye partisi projesinin bir hayli yankı bulduğu gözleniyor.

Tarih Tekerrür mü Ediyor?

Bazı politik şahsiyetlerle DKP'nin birlikte düzenlediği toplantıya dinleyici olarak davet edilmiştim. Bilmediğim bir kişi, konuşmacı olarak adımlı yazdırdığı için konuşma yapmak üzere çıktığım kürsüde bir kaç şey söylemekle yetindim. Konuyla ilişkisi nedeniyle yaptığım konuşmayı genel hatlarıyla aktarmak istiyorum:

"Son yüzyılda yaşanan ikisi sıcak biri soğuk üç büyük savaş sonrasında bir takım anlaşmalarla dünya düzeni üç defa gözden geçirildi. Her üç savaş sonrasında Kürt meselesi, uluslararası gündemin konularından birini oluşturuyordu.

"Kürt meselesinin ilk defa uluslararası gündeme geldiği I. Dünya Savaşı sonrasında Sevr Antlaşması ile bir kısım Kürdistan toprakları üzerinde Kürtlere Osmanlı devleti bünyesinde özerk bir devlet kurma hakkı tanınıyordu. Hatta yapılacak referandum sonucunda bu özerk devleti halkın ayrılarak bağımsız devlet kurma kararı vermesi halinde, Kürdistan'dan ayrılarak İngiltere'nin hakimiyeti altında kurulan Irak devletine bağlanan Güney Kürdistan'ın da bu devlete bağlanacağı vadediliyordu. Türk yönetimi batılıların bu projesine karşı Misakı Milli'yle çıktı.

“Birilerinin cesaretle ve bilgiyle ortaya atılarak Kürtlerin haklarını dile getirmeleri gerekir. Kendilerini Kürt muhalefeti olarak tarif eden kişiler ya da örgütler, küçük hesaplar peşinde koşmaya, getirilen yasal kısıtlamalarla Kürtlerin demokratik haklarını dile getirmekten çekinerek olup bitenlere seyirci kalmaya devam ederlerse, Kürtler bir defa daha kaybedecek. Bunun sorumlusu da hepimiz olacağız”.

“Kürtleri yanına çekmek için İttihatçıların ırkçı/milliyetçi politikasını yürürlükten kaldıran Türk yönetimi Misakı Milli'yle, Osmanlı imparatorluğunun çok uluslu bir devlet olduğunu ve bu toplumların etnik, toplumsal ve bölgesel özellikleri gözönünde bulundurulurken devletin yeniden yapılandırılacağını vaat ediyordu. Bu dönemde Mustafa Kemal'in Millet Meclisi Başkanı sıfatıyla Elcezire Kolordu Komutanı Nihat Paşa'ya, Kürdistan'a özerk bir statü tanınması için gerekli hazırlıkların yapılması talimatını verdiğini ve yine bir süre sonra İzmit'te yaptığı bir basın toplantısında Kürtlere mahalli özerklik statüsü tanınacağını açıkladığı biliniyor. Türk yönetimi Kürtleri bir yandan eşit şartlarla bir devlet kurulacağı mahalli ya da özerklik vaadiyle oylarken, diğer yandan da batılılarla pazarlıklar yaparak tavizler karşılığında onları, Kürt meselesini uluslararası gündemden çıkarmaya ikna etmeye çalışıyordu. Vaadlerle Kürtleri yanlarına alan Türkler, Lozan'da “Kürtler sizi değil bizi destekliyor, size de ne oluyor, bizim iç işlerimize karışmayın, kendi sorunlarımızı biz kendi aramızda çözeriz” diyerek Kürt meselesini Lozan'ın gündeminden çıkarılmasını istedikler. Batılıların da canına mihnet, bu sahte gerçekçeye sığınarak, Sevr'de özerklik, hatta bağımsızlık tanıdıkları Kürtlerden Lozan Antlaşması'nda hiç söz etmediler. Lozan antlaşmasını imzaladıktan sonra, ortada ne Misakı Milli kaldı, ne de mahalli özerklik. 1924'te yürürlüğe konan Teşkilatı Esasiye Kanunu ile İttihatçı politika yeniden yürürlüğe kondu. ‘Anlaşmamız böyle değildi’ diyerek itiraz etmeye kalkışan Kürt ileri gelenleri ise İstiklal Makemesi'nde ve Divanı Harpler'de birer birer asıldılar.

II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin hakimiyeti altına giren İran Kürdistanı'nın bir kısım topraklarında Sovyet yönetiminin desteğiyle Mahabat Kürt Cumhuriyeti adı altında bir özerk devlet kuruldu. Savaş sonrasında yapılan gizli anlaşmalar üzerine Sovyet yönetiminin İran'dan çekilmesi ile İran Ordusu Kürtlere saldırarak Mahabat Kürt Cumhuriyeti'ni yıktı. Kürtleri cumhuriyet kurmaya sevk eden Sovyetler

Birliği ise aldığı İran'dan petrol imtiyazı karşılığında Mahabat Cumhuriyeti'ni yıkılmasına seyirci kalmakla yetinmişti sadece.

Kürt meselesi bir kez de Soğuk Savaş sonrasında gündeme gelmiş bulunuyor. 1991'de Irak Baas rejimine karşı ABD'nin öncülüğünde gerçekleştirilen Körfez Savaşı sonucunda Irak yönetimine uygulanan ambargo sonucunda Güney Kürdistan'da doğan yönetim boşluğundan yararlanan Kürtler, *de facto* olarak federal temelde bir bölgesel yönetim kurdular. Diğer yandan Türkiye, AB'ye adaylığının kabul edilmesi üzerine Kürt meselesini Kopenhag Kriterleri çerçevesinde çözüme yükümlülüğüyle karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Ancak bu duruma bakarak Kürtler için bütünüyle iyimser bir tablo çizmek tehlikeli bir yaklaşım olur. Tarihsel deneyler unutulmamalıdır. Aynı şeylerin bir defa daha gerçekleşmesi mümkün. Başta Türk devleti olmak üzere bölge devletleri Güney Kürdistan'da *de facto* Kürt oluşumunu yıkmak için her türlü hileye başvuruyorlar. Diğer yandan TC yönetimi Kopenhag Kriterlerini devre dışı bırakarak bazı kısıntı haklarla Kürt meselesini geçiştirmeye çalışmaktadır. Uluslararası durum da sanıldığı kadar lehimize değil, Bosna'ya, Kosova'ya müdahale eden NATO, Kürtler sözkonusu olunca kılını bile kıbırdatmıyor. Üstelik Kürtlere karşı yürütülen baskıların NATO'nun bilgisi dahilinde yürütüldüğüne dair ortada bir çok ipucu bulunmaktadır. Tıpkı Lozan'da olduğu gibi Türk yönetimi bu defa da Abdullah Öcalan'ı ve PKK'yi yanına alarak Kürt meselesini uluslararası gündemden düşürmeyi planlamaktadır. Kendilerini PKK dışındaki Kürt muhalefeti olarak tarif eden Kürt örgütlerine ve Kürt aydınlarına bu durumda çok büyük görevler düşmektedir. Birilerinin cesaretle ve bilgiyle ortaya atılarak Kürtlerin haklarını dile getirmeleri gerekir. Kendilerini Kürt muhalefeti olarak tarif eden kişiler ya da örgütler, küçük hesaplar peşinde koşmaya, getirilen yasal kısıtlamalarla Kürtlerin demokratik haklarını dile getirmekten çekinerek olup bitenlere seyirci kalmaya devam ederlerse, Kürtler bir defa daha kaybedecek. Bunun sorumlusu da hepimiz olacağız”. ▲

Baskı'nın Silahlandırılması

Clinton Yönetimi Döneminde ABD Tarafından Türkiye'ye Yapılan Silah Satışları

Tamar Gabelnick,
William D.
Hartung, Jennifer
Washburn
ve araştırma
katkılarıyla
Michelle
Ciarrocca*

Yürütme Hakkında Özet

Bu Rapor, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki silah sevkiyatı ilişkisinin kritik bir noktada seyrettiği bir esnada yayınlanıyor.

Türkiye'nin sekiz yıl sürecek 31 milyar dolarlık askeri modernizasyon planını hayata geçirmeye hazırlandığı bir dönemde, gelişen bazı olaylar -15 000 insanın yaşamını yitirmesine neden olan yıkıcı 17 Ağustos depreminden tutun da, Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK), Türkiye'nin siyasi sistemi içinde Kürtlerin haklarını savunma şansı verilmesi karşılığında silahlarını bırakma arzusunda olduğunu ilan etmesine dek- böyle bir zamanda Türkiye'de yoğun bir silahlanmayı teşvik etmenin ne kadar erdemli olduğu hususunda ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Türkiye'ye silah satan başlıca ülke biçimindeki rolü dikkate alındığında, Amerika Birleşik Devletleri, insan haklarına saygı gösterilmesi, PKK ile 15 yıldan beridir sürdürülen iç savaşın görüşmeler yoluyla sona erdirilmesi ve Kıbrıs'ın 25 yıllık bölünmüşlüğü gibi konularda, Türkiye'nin tutumu üzerinde muazzam bir yaptırım gücüne sahiptir. Bu yaptırım gücünü kullanmanın zamanı gelmiştir. Hükümetin deprem sonrası dönemdeki icraatlarıyla oluşan "siyasi artçı şoklar" çerçevesinde, Türk medyası ve sivil toplum örgütleri, ordu hakimiyetindeki Türk ana-

yasasının yenilenmesi türünden bazı köklü reform talepleri için kolları sıvadı. Buna ek olarak, önümüzdeki 18-20 Kasım günlerinde İstanbul'da 54 devlet başkanının katılacağı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) zirvesi yaklaşırken, Türkiye'deki insan hakları, ekonomi ve güvenlik politikaları yoğun bir uluslararası ilgi odağı haline gelmek üzere.

Clinton yönetimi, Türkiye'deki insan hakları ile Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı konusuna olan yaklaşımında çelişik bir tavır sergilemiştir. Örneğin Bell-Textron Kobra helikopterleri için 1996 yılında yapılan bir anlaşma, Türkiye'nin ABD tarafından sağlanan helikopterleri, PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşta Kürt sivillere karşı kullanmasından duyulan kaygı nedeniyle rafa kaldırılmış ve ABD hükümetinin, Türkiye'ye yapılan silah ihracatına verdiği sübvansiyon son iki yılda büyük ölçüde kırpılmıştır. Ancak Clinton yönetimi Türkiye'ye yapılan (yıllık teslimatı ortalama 800 milyon dolar olan) yoğun silah sevkiyatını sürdürmüş ve 1997 yılının sonlarına doğru, silah üreticilerinden gelen baskılar sonucu, Boeing ile Bell-Textron firmaları-

*Dünya Politika
Enstitüsü İle
Amerika
Bilimadamları
Federasyonu'nun
Ortak Raporu

Ekim 1999

Türk hükümetinin ve Türk medyasının ABD'nin Türkiye'ye yapılacak silah satışları konusunda "görünmeyen bir ambargo" uyguladığı biçimindeki

nın, Ankara'ya yapılacak 4 milyar dolarlık 145 adet gelişmiş saldırı helikopteri için rekabet etmelerinin yolunu açmıştır.

Dışişleri Bakanlığı yetkilileri hükümet dışı gruplara yaptıkları açıklamada,

Türk hükümeti aşağıdaki hususlarda ciddi bir gelişim kaydetmediği sürece, bakanlığın, ABD saldırı helikopterlerinin nihai satış lisansını onaylamayacağını belirtmişlerdir:

1) İfade hakkının suç olmaktan çıkarılması; 2) siyasi nedenlerle tutuklanan gazeteci ve milletvekillerinin serbest bırakılması; 3) işkenceye ve polislerin keyfi tutumlarına son verilmesi; 4) Türk yetkilileri tarafından kapatılan sivil toplum örgütlerinin yeniden açılması; 5) demokratikleşme ve siyasal katılımın yaygınlaştırılması; 6) güneydoğudaki olağanüstü halin kaldırılması; ve 7) iç savaş nedeniyle göçertilen iç mültecilerin tekrar bölgelerine yerleştirilmesi. Türkiye'nin bu standartlara uymakta gösterdiği eksikliğe rağmen (aşağıdaki VI. bölüme bakınız), ABD'den Türkiye'ye yapılacak silah sevkiyatının askıya alınması için "hiçbir neden" görmediğini belirten Savunma Bakanı William Cohen, Temmuz 1999'da Ankara'da yapılan bir basın brifinginde, insan hakları konusunda Türkiye'ye temiz bir sicil kazandırmaya çalışıyordu.

Türkiye'de yoğun bir siyasi karışıklığın yaşandığı böylesi bir dönemde, Clinton yönetimi, gerçek demokrasi için bastırılan Türk sivil toplum güçlerinin yanında yer almalı ve Bakan Cohen'in silah ihracatına yönelik "varsa-yoksa-ticaret" yaklaşımını terk ederek, gelecekte ABD'den Türkiye'ye yapılacak silah sevkiyatını, insan hakları ve Türkiye'nin iç ve dış sorunlarına barışçıl çözüm bulunması gibi hususlardaki somut gelişmelerle endekslemelidir

Temel Bulgular

Bulgu 1 - Türk hükümetinin ve Türk medyasının, ABD'nin Türkiye'ye yapılacak silah satışları konusunda "görünmeyen bir ambargo" uyguladığı biçimindeki şikayetlerine rağmen, ABD Türkiye'ye silah sağlayan bir numaralı devlet olmaya devam ediyor. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından da belirtildiği üzere, "Türk silahlı kuvvetleri yaklaşık olarak yüzde 80 oranında ABD-kaynaklı donanıma bağımlıdır." Türkiye,

şikayetlerine rağmen, ABD Türkiye'ye silah sağlayan bir numaralı devlet olmaya devam ediyor. ABD Dış İşleri Bakanlığı tarafından da belirtildiği üzere, "Türk silahlı kuvvetleri yaklaşık olarak yüzde 80 oranında ABD-kaynaklı donanıma bağımlıdır."

Clinton yönetiminin ilk altı yılında ABD'den, yıl başına ortalama 800 milyon dolar olmak üzere, toplam 4.9 milyar dolarlık silah satın almıştır.

Bulgu 2 - Türkiye,

PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşta ve kuzey Kıbrıs üzerindeki askeri kontrolü çerçevesinde, ABD tarafından sağlanan silahları kullanmaya devam etmektedir. ABD tarafından sağlanan savaş uçakları, helikopterler, zırhlı personel taşıyıcılar ve tüfekler, 15 yıldan beridir PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşta Türkiye'nin en büyük desteği olmuş ve (çoğu Kürt olan) 37. 000 insanın yaşamını yitirmesine ve Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan 3000 Kürt köyünün yakılıp yıkılmasına yol açmıştır. Kıbrıs'tan gelen haberlerde ise, Kıbrıs'taki Türk askeri donanımının yüzde 90'ının ABD-kaynaklı olduğu belirtilmekte ve 1999 yazında konu hakkında Kongreye sunulan bir rapor, Pentagon'un Dış Askeri Satış (DAS) programı çerçevesinde yapılan silah satışlarının adaya sevkiyatını yasaklamak üzere Dış İktisat Anlaşması'nda 1988 yılında yapılan bir düzeltmeye rağmen, hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin Kıbrıs'a ABD silahlarını gönderdiklerini açığa çıkarmıştır. ABD tarafından Türkiye'ye yapılan yoğun silah sevkiyatı, Türk hükümetinin ve silahlı kuvvetlerinin, Kıbrıs sorununa diplomatik bir çözüm bulunmasına karşı direnmesini ve güneydoğudaki savaşta topyekün bir askeri zafer kazanmak adına PKK tarafından yapılan barış çağrılarını gözardı etmesini olanaklı hale getirmiştir.

Bulgu 3 - Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatının önemli bir miktarı, ABD vergi mükellefleri tarafından sağlanan sübvansiyonla gerçekleştirilmiştir. Bir çok bakımdan bu vergi mükellef fonları, Amerika Birleşik Devletleri yerine, Türkiye'deki askeri üretim ve istihdam akmaktadır. PKK ile Türkiye arasında 1984 yılında başlayan savaştan beri Türkiye'ye yapılan 10.5 milyar dolarlık ABD silah teslimatının yüzde 77'si -toplam 8 milyar dolar- doğrudan veya dolaylı olarak ABD hükümeti tarafından sağlanan ödenek ve sübvansiyonlarla finanse edilmiştir. En büyük anlaşmaların önemli bir kısmı -örneğin Lockheed Martin firmasının Türk hava kuvvetlerine 240 adet F-16 savaş uçağı satışı, FMC firmasının Türk ordusuna 1.698 adet zırhlı araç satışı için ön anlaşma yapması gibi- satış koşulu olarak, yatırımların, iş olanaklarının ve üretimin Türkiye'ye kaydırıl-

ABD tarafından Türkiye'ye yapılacak tüm silah satışları -M-16 tüfeklerden tutun da F-16 savaş uçaklarına dek- insan hakları ve demokratikleşme alanında (yukarıda tanımlandığı şekilde) kaydedilecek somut gelişmelere ve Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin güneydoğudaki Kürt direnişine karşı sürdürdüğü savaşa barışçıl bir çözüm bulmak üzere harcanacak çabalara endekslenmelidir.

masını sağlayan ortak ürettiği içermektedir. Örneğin Türkiye'nin Ankara'daki F-16 montaj fabrikası -ki Lockheed Martin ile Türkiye Uzay ve Havacılık Kurumu'nun ortak yatırımıdır- 2000 üretim işçisini istihdam etmekte ve bu işçilerin neredeyse tümünün maaşları ABD'nin vergiyle topladığı dolarlarla ödenmektedir.

Bulgu 4 - Reform doğrultusunda son zamanlarda yapılan jestlere rağmen, Türk hükümeti, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Ankara'ya yapılacak saldırı helikopteri satışının nihai lisansını onaylamanın koşulu olarak öne sürdüğü insan haklarıyla ilgili hususlarda ilerleme kaydetmekte başarısız kalmıştır. Avrupa Konseyi tarafından Haziran 1999'da açıklanan resmi bir hükümde Ankara, "ciddi ve tekrarlanan" insan hakları ihlalleri yapmakla suçlanmakta ve son iki yıl içinde, işkence olaylarının, kayıpların ve yargısız infazların önüne geçilmesinde "kayda değer bir ilerleme" sağlanmadığı belirtilmektedir. Türkiye'nin gazeteciler, bağımsız insan hakları gözlemcileri, Kürt yanlısı ve İslami partiler üzerinde sürüp giden baskısı, ölüm ve işkence olaylarına adı karışan polis ve güvenlik personelinin adalet önüne çıkarmadaki başarısızlığıyla birleştiğinde, Türkiye'de insan hakları alanındaki gerçek gelişmelerin, birkaç prosedür değişikliğinden veya özellikle göze batan birkaç kanunda reform yapılmasından çok daha köklü bir değişimi gerektirdiği anlaşılmaktadır. Yargıtay başkanı Sami Selçuk, geçtiğimiz Eylül ayında yaptığı bir konuşmada, Türkiye'nin "gerçek demokrasi" için kat etmesi gereken yolun henüz epeyce uzun olduğunu belirtmişti. Türkiye'nin mevcut anayasasının meşruiyetinin "sıfıra yakın" olduğunu, çünkü bu anayasanın "topluma tehdit altında dayatıldığını" iddia eden Selçuk şu çağrıyla yapıyordu; "Türkiye 21. Yüzyıla, baskıcı yasalarla uğraşan, vatandaşlarını ezerek sessizliğe boğan bir ülke olarak girmemelidir."

Tavsiyeler

Tavsiye 1 - Türk hükümeti, daha önce ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından satış anlaşmasının koşulu olarak insan hakları alanında öne sürülen yedi kriteri yerine getirmedeği sürece, Clinton yönetimi, Türkiye'ye yapılacak saldırı helikopteri satışının nihai onayını askıda tutmalıdır: 1) *İfade özgürlüğünün suç olmaktan*

çıkarılması; 2) siyasal nedenlerle tutuklanan gazeteci ve milletvekillerinin serbest bırakılması; 3) işkenceye ve polisin keyfi tutumlarına son verilmesi; 4) Türk yetkilileri tarafından

kapatılan sivil toplum örgütlerinin yeniden açılması; 5) demokratikleşme ve siyasal katılımın yaygınlaştırılması; 6) güneydoğudaki olağanüstü halin kaldırılması; ve 7) iç savaş nedeniyle göçertilen iç mültecilerin tekrar bölgelerine yerleştirilmesi.

Tavsiye 2 - Gelecekte ABD tarafından Türkiye'ye yapılacak tüm silah satışları -M-16 tüfeklerden tutun da F-16 savaş uçaklarına dek- insan hakları ve demokratikleşme alanında (yukarıda tanımlandığı şekilde) kaydedilecek somut gelişmelere ve Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin güneydoğudaki Kürt direnişine karşı sürdürdüğü savaşa barışçıl bir çözüm bulmak üzere harcanacak çabalara endekslenmelidir. ABD tarafından yapılacak silah satışlarını barışa ve demokratikleşmeye bağlamak, kısa vadede Türk hükümeti ile bazı sorunların yaşanmasına yol açabilir, ancak Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasında, her iki ulusun da çıkarlarına hizmet eden uzun vadeli ve istikrarlı bir ilişki inşa etmenin en iyi yolu budur.

Tavsiye 3 - ABD hükümeti, Türkiye karşısında sergilediği askeri-yönelimli "silahların nüfuzunu kullanma" politikasının yerine, klasik diplomatik ve ekonomik ilişkileri önemseyen ve daha dengeli olan "önce barış" stratejisini geçirmelidir. Askeri olmayan yardım ve yatırım projeleri -deprem yardımından tutun da 3.7 milyar dolar tutarındaki petrol boru hattı ihalesi gibi- silah sevkiyatının önüne geçerek, ABD-Türkiye ilişkilerinin temel zemini haline gelmelidir.

Tavsiye 4 - Kongre, silah ihracatı alanında, tüm ülkeleri aynı katı standartlara tabi kılabilecek bir dizi sabit kriteri yasalaştırmalıdır. Böylesi bir "Davranış Kuralı" demokratik olmayan, insan haklarını ihlal eden, silahlı saldırıların sergileyen veya kendi silah ithalat ve ihracatları konusunda Birleşmiş Milletler konvansiyonel silah kayıtlarına gerekli verileri sağlamayan ülkelere ABD tarafından silah satışı yapılmasını engellemelidir.

I. Giriş: Hümanizm ve Çifte Standartlık

NATO'nun 1999 baharında gerçekleştirdiği Kosova bombardımanının tozu dumana içinde, bilginler ve

Bu Rapor, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki silah sevkiyatı ilişkisinin kritik bir noktada seyrettiği bir esnada yayınlanıyor. Ankara rejimi, toplam maliyeti 3.5-4.0 milyar dolar arasında değişen 145 adet saldırı helikopteri gibi büyük bir satın almayla işe başlayarak, sekiz yıllık ve 31 milyar dolar tutarında bir silahlanma macerasına atılmak üzere. Türkiye'nin yeni saldırı helikopterlerini satın alacağı firmanın seçimi önümüzdeki sene gerçekleşecektir.

onlara benzeyen politikacılar aceleyle, ABD dış ilişkilerinde, insancıl kaygıların, Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD politikasına yön veren geleneksel stratejik ve ekonomik çıkarlara oranla daha

büyük bir rol oynamasının beklendiği yeni bir dönemin başladığını ilan ediyorlardı. Bu iyimser yaklaşım, NATO tarafından Kosova'ya yapılan müdahalenin biçimi açısından ortaya çıkan apaçık kusurları gözardı ederken -bir Birleşmiş Milletler kararının bulunmayışından tutun da savaşı olmayan yüzlerce sivil yaralayan ve öldüren anti-personel silahların yaygın olarak kullanılmasına dek- belli başlı dış politika yükümlülüklerini kamu nezdinde rasyonelleştirmek üzere insan hakları kavramına ve hümanizm retoriğine yapılan vurguyu şüphesiz ele vermektedir (1).

Kosova müdahalesinin gerekçesi olarak insani kaygıların ortaya atılması, ABD'nin dünyanın diğer bölgelerindeki politikaları ve pratikleri açısından önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Herhangi bir ülkenin sahip olduğu baskı sicilinin, diğer ekonomik, askeri ve politik değerlendirmelerin önüne geçerek ABD'nin o ulusa yönelik politikasına yön verecek kadar kabarcacağı nokta neresidir? Peki ABD'nin, düşmanına, yani Slobodan Miloseviç'e uyguladığı standartlar, sistematik ve ayrıntılı olarak belgelenen insan hakları ihlalleri yapmış olan ABD müttefiklerine de uygulanacak mıdır?

Bu "yeni hümanizmin" deneneceği en iyi sınav belki de, bir NATO müttefiki olan ve kendi ülkesindeki Kürt halkına karşı kendine has yöntemlerle "etnik temizlik" yapan Türkiye ile ABD arasındaki ilişkidir. ABD tarafından sağlanan savaş uçaklarını, helikopterleri, zırhlı personel taşıyıcıları ve tüfekleri kullanan Türk silahlı kuvvetleri, Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı 15 yıldan beridir bir iç savaş sürdürmüş ve bu iç savaşı (çoğu Kürt olan) 37. 000'i aşkın insanın yaşamına mal olmuştur. PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşta Türkiye'nin başlıca prensibi, ülkenin güneydoğusunu "otun bile bitmeyeceği bir yer" haline getirme politikası olmuş ve bu politika çerçevesinde 3.000 Kürt köyü bombalanıp, yakılıp, insansızlaştırılarak 500.000 ile 2.5 milyon arasında değişen iç mülteci yaratılmıştır (2).

Türkiye'nin 15 yıldan beridir Kürtlere karşı sürdürdüğü savaşın şu anki yoğunluğu, Miloseviç rejiminin 1999 baharında Kosova'ya karşı giriştiği kitlesel etnik

saldırıdan farklı olmakla birlikte, her iki örneğe kaynaklık eden mantık ürkütücü ölçüde aynıdır. Nasıl ki Yugoslav silahlı kuvvetleri ve Sırp milisleri tarafından Kosova'da sürdürülen etnik

temizlik Kosova Kurtuluş Ordusu'nun "terörist" faaliyetlerine verilen karşılık olarak meşrulaştırılmışsa, Türkiye'nin kendi Kürt vatandaşlarına yaptığı baskı da PKK "terörizmine" gösterilen meşru tepki olarak rasyonelleştirilmiştir. Her iki örnekte de, saldırıya maruz kalan halkların temel sorunları -siyasal ve kültürel haklarının tanınmaması ve askeri ve para-militer şiddete başvurulması- göz ardı edilmiş ve sözkonusu rejimler kendi iradelerini silah zoruyla bu halklara dayatmaya çalışmışlardır.

Katliamların yoğunluğu ve süresi bir yana bırakıldığında, her iki örnek arasındaki en dikkat çekici farklılık, Amerika Birleşik Devletleri'nin verdiği tepkidir. Kosova'da, ABD ve onun NATO müttefikleri, Sırp güçlerini Kosova'dan çıkarmak üzere devasa bir hava savaşı başlattı. Türkiye'de ise, yine Amerika Birleşik Devletleri ve onun NATO müttefikleri, Ankara rejimini silahlandıran başlıca ülkeler oldular.

Eğer Clinton yönetimi Kosova'daki etnik temizlik adına savaşa girmeyi meşrulaştırabiliyorsa, Türkiye'deki etnik baskıda kullanılan ABD silahlarının sevkiyatını durdurmak gibi çok daha az çaba gerektiren politik bir iradeyi de ortaya koymalıdır. Türkiye'ye ABD'den silah sevkiyatı yapmanın mantığı -hele de bir NATO müttefiki olarak Türkiye'nin rolü, Avrupa, Orta Doğu ve Kafkasya arasındaki stratejik konumu ve bir müttefik olarak bir süre önce Körfez, Bosna ve Kosova çatışmalarında oynadığı rol dikkate alındığında- ABD'nin giderek yara alan güvenilirliği ve Türkiye'nin istikrarının, bu ülkenin Kürtlere karşı sürdürdüğü savaşta kullanılan bunca silaha bağlı olması olgusuyla kıyaslanmalıdır.

Bu Rapor, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki silah sevkiyatı ilişkisinin kritik bir noktada seyrettiği bir esnada yayınlanıyor. Ankara rejimi, toplam maliyeti 3.5-4.0 milyar dolar arasında değişen 145 adet saldırı helikopteri gibi büyük bir satın almayla işe başlayarak, sekiz yıllık ve 31 milyar dolar tutarında bir silahlanma macerasına atılmak üzere. Türkiye'nin yeni saldırı helikopterlerini satın alacağı firmanın seçimi önümüzdeki sene gerçekleşecektir.

ABD ile Türkiye arasındaki silah sevkiyatı ilişkisi çok daha derin sorunlar yaratmaktadır. ABD'ye veya Türk halkının çıkarlarına en iyi şekilde hiz-

ABD helikopterlerinin daha önce Kürt köylerine yönelik saldırılarda kullanılması, bu saldırıları gerçekleştiren askerlerin taşınmasında ve ikmal edilmesinde kullanılmış olması dikkate alındığında,

saldırı helikopterleri anlaşması özellikle tartışmalı hale gelmektedir. 1996 Yılında, silah denetimi ve insan hakları gruplarından oluşan bir komisyon, Clinton yönetimini, Bell-Textron Kobra helikopterlerini içeren küçük bir anlaşmanın, bu helikopterlerin Kürt halkına karşı kullanılması olasılığından kaynaklanan kaygılar nedeniyle, askıya alınmasına ikna etmişti (3). Kobra helikopterleri anlaşması ile Türkiye'ye yapılacak diğer birkaç küçük satışın ertelenmesi, Türk hükümetini ve onun ABD silah sektörü içindeki müttefiklerini harekete geçirerek, ABD'nin silah satışı alanında Türkiye'ye "gizli bir ambargo" uyguladığı türünden yoğun şikayetlere yol açtı. Oysa bu iddia ciddiyetten uzaktır; zira Clinton yönetimi döneminde Türkiye ABD'den 4.9 milyar dolarlık silah satın almıştır. Öte yandan böylesi bir iddia, Türk liderlerinin ve ABD silah ihracatçılarının mümkün olan en kısa süre içinde birkaç büyük anlaşmanın imzalanmasındaki aceleciliğini ifade etmektedir.

1997 Yılı'nın sonlarında, Bell-Textron ve Boeing tarafından yapılan baskı üzerine, Clinton yönetimi, bu firmaların Ankara'ya yapılacak saldırı helikopteri reketine katılmalarını sağlayacak lisansı onaylıyordu (4). Bu satışın insan hakları alanında yaratacağı kaygıların farkında olan ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Türkiye insan hakları alanında ciddi ilerlemeler kaydetmediği ve Washington'un, ABD tarafından sağlanan askeri donanımın Türkiye'deki kullanımını denetlemesine olanak veren bir sistemi kabul etmediği sürece, nihai ihracat lisansını onaylamayacaklarını açıkladılar. ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, hükümet dışı gruplara ve insan hakları savunucularına yaptıkları açıklamalarda, Bakanlığın, Türkiye'nin insan hakları alanındaki ilerlemesini şu standartlarla ölçeceğini belirtiyorlardı: 1) İfade hakkının suç olmaktan çıkarılması; 2) siyasal nedenlerle tutuklanan gazeteci ve milletvekillerinin serbest bırakılması; 3) işkenceye ve polis keyfi tutumlarına son verilmesi; 4) Türk yetkilileri tarafından kapatılan sivil toplum örgütlerinin yeniden açılması; 5) demokratikleşme ve siyasal katılımın yaygınlaştırılması; 6) güneydoğudaki olağanüstü halin kaldırılması; ve 7) iç savaş nedeniyle göçertilen iç mültecilerin tekrar bölgelerine

met edecek olan şey, sistematik bir etnik baskıya başvuran, yaygın anti-demokratik pratikler sergileyen ve ABD silah sektörünün başlıca müşterilerinden olan bir rejime milyarlarca dolarlık silah sevkiyatı yapmak mıdır? Acaba Türkiye'de demokrasiyi ve istikrarı geliştirmenin daha iyi bir yolu yok mudur?

yerleştirilmesi (5). Clinton yönetiminin bu kriterleri ilk defa açık seçik bir şekilde ortaya koymasının üzerinden geçen 1.5 yıl içinde, Türkiye belirtilen bu alanların çoğunda ciddi bir geliş-

me kaydetmekte başarısız kalmıştır. Hatta bazı açılardan Türkiye'nin sicili daha da kötüleşmiştir (aşağıdaki VI. bölüme bakınız). İnsan hakları alanında bir iyileşme olmamasına rağmen, Başkan Clinton ve onun kurmaylarının, 18-20 Kasım tarihlerinde İstanbul'da gerçekleşecek Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) zirvesi çerçevesinde Türkiye'ye yapacakları ziyaret esnasında, ABD helikopter üreticileri adına Türk hükümeti nezdinde çeşitli lobi faaliyetlerinde bulunacakları söylentileri ortalıkta dolaşmaktadır.

Saldırı helikopterleri satışı gibi özgün bir konu dışında, ABD ile Türkiye arasındaki silah sevkiyatı ilişkisi çok daha derin sorunlar yaratmaktadır. ABD'ye veya Türk halkının çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek olan şey, sistematik bir etnik baskıya başvuran, yaygın anti-demokratik pratikler sergileyen ve ABD silah sektörünün başlıca müşterilerinden olan bir rejime milyarlarca dolarlık silah sevkiyatı yapmak mıdır? Acaba Türkiye'de demokrasiyi ve istikrarı geliştirmenin daha iyi bir yolu yok mudur? ABD, onun NATO içindeki müttefikleri ve AGİT, Kosova'da sürdürdükleri savaşta harcadıkları kaynakların ve enerjinin küçük bir kısmını da, Türkiye'deki etnik baskının ve anti-demokratik pratiklerin önüne geçecek diplomatik çabalar için harcayacak mıdır? İşte bu raporda, ABD tarafından Türkiye'ye yapılmaya devam edilen silah ihracatı çerçevesinde ortaya çıkan bu sorunlar -insani, ekonomik ve stratejik- maliyeti ve sonuçlarıyla tahlil edilecektir.

Bu rapor basılmak üzereyken, Türkiye'deki siyasi ortam, 15.000 insanın ölümüne yol açan ve gerek basından gerekse de kamuoyundan, Türk devletinin yeterliliği ve entegrasyonu açısından ciddi kaygıların dile getirilmesine yol açan 17 Ağustos depremi nedeniyle gerginleşmişti. Bu gerginliğin ardından -ordunun yönetimindeki bir hükümet tarafından hazırlanan- 1982 anayasasında reform yapılması ve güneydoğudaki savaş ile Türkiye ve Yunanistan arasında Akdeniz'deki Kıbrıs adası nedeniyle süren sorun türünden uzun süreli ihtilafların yeni bir yaklaşımla ele alınması çağrısı yapıldı. Bu reform havasının, bu raporda dile getirilen silah ve insan hakları sorunlarına yönelik Türk po-

litikasında yeni bir kapı aralayıp aralayamayacağını hep birlikte bekleyip göreceğiz. Ama hiç olmazsa, depremin yol açtığı milyarlarca dolarlık tahribatın giderilmesinin maliyeti, Türkiye'nin birkaç milyar dolarlık mevcut silahlanma planlarını desteklemenin ne kadar erdemli bir tutum olduğu konusunda bazı kaygıları yükseltmelidir. Bu sorunlara aşağıda değineceğiz.

Rapor şu konuları içerecektir: 1) ABD tarafından Türkiye'ye yapılan silah ihracatının kamuoyuna açıklanan gerekçeleri ve 1992 yılından beri ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatının ayrıntılı dökümü; 2) Türkiye'nin güneydoğusundaki savaşta kullanılan ABD silahları hakkında değerlendirme; 3) Kıbrıs'taki gerilimin sürmesinde ve Yunanistan ile Türkiye arasında muhtemel bir silahlanma yarışı açısından ABD'den yapılan silah sevkiyatının oynadığı rol; 4) Geçmiş alımlar ve bekletilmekte olan saldırı helikopterleri anlaşması da dahil olmak üzere, Türkiye'nin mevcut silah alımı hakkında değerlendirme; 5) İnsan hakları ve demokratikleşme alanında Türkiye'nin son zamanlardaki sicili hakkında bir değerlendirme; ve 6) ABD'nin Türkiye'ye yönelik yeni güvenlik politikasının ana hatları.

II. ABD'den Türkiye'ye Yapılan Silah Satışı: Söylem ve Gerçeklik

Amerika Birleşik Devletleri, Yunanistan ve Türkiye'ye yardım edilmesinin yolunu açan 1950'li yılların başlarındaki Truman Doktrini döneminden başlayarak Türkiye ile uzun süreli bir silah sevkiyatı ilişkisi başlamıştır. ABD'nin komünizme ket vurma politikasının mimarları, eski Sovyetler Birliği ile ortak sınıra sahip olması ve Avrupa ile Orta Doğu arasındaki kavşakta bulunmasından dolayı sahip olduğu stratejik yerleşim nedeniyle Türkiye'yi değerli bir müttefik olarak görüyorlardı. Türkiye ayrıca, Ankara'da iş başına gelen ABD-destekli rejimler, (İncirlik üssü gibi) önemli havaalanlarından tutun da Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri izlemek üzere kurulacak istihbarat istasyonlarına dek, pek çok alanda ABD'ye hareket serbestisi tanımayarak razı olduğu için de gözde bir müttefikti.

ABD ile Türkiye arasındaki güvenlik işbirliği, Türk silahlı kuvvetlerinin ABD'den aldıkları silahlarla Kıbrıs

"Türkiye ABD çıkarları için hayati bir önem arz etmektedir. İstanbul Boğazı'na hakim olması -buna ek olarak, Avrupa, Orta Doğu, Kafkasya ve Hazar bölgeleri arasındaki stratejik konumu- Türkiye'yi, ABD'nin güvenlik, siyasi ve ekonomik çıkarları açısından hayati olan bir dizi konuda önemli bir aktör haline getirmektedir." ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın Kongre raporu şu sözlerle devam ediyor; "Türk silahlı kuvvetleri yüzde 80 oranında ABD-kaynaklı askeri donanıma bağımlıdır"

Kongre'de gösterilen tepki, Türkiye'ye yapılan ABD askeri yardımında kısa süreli bir ambargoyu gündeme getirmiş, ama Carter yönetiminin son yılında ilişkiler karşılıklı olarak yeniden güçlendirilmiş ve iki ülke 29 Mart 1980 tarihinde bir Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) imzalamıştı (6).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ise, ABD'nin Türkiye'ye silah satan başlıca ülke olmasının gerekçesi, komünizm ile mücadele olmaktan çıkarılıp, istikrarsızlık, terörizm ve İslami kökten dincilik ile mücadele olgusuna dayandırılmıştır. Washington tarafından benimsenen geleneksel yaklaşıma göre Türkiye, "çetin bir bölgede" varlığını sürdüren ılımlı bir rejime sahiptir ve bir müttefik olarak (Orta Doğu ve Kafkasya'da gelecekte patlak verecek muhtemel çatışmalar hesaba katılmasa bile) Körfez Savaşı ile son dönemlerdeki Bosna ve Kosova krizlerinde oynadığı rol, içine girdiği yozlaşmışlığın, insan hakları ihlallerinin ve ordunun politikaya müdahalesinin yarattığı olumsuz sonuçlardan çok daha önemlidir. Bu yaklaşımın kusursuz bir türevidir, ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın, Yurtdışı Operasyonlar hakkında Kongre'ye sunduğu 1999 Mali Yıl Raporu'nda dile getirildi:

"Türkiye ABD çıkarları için hayati bir önem arz etmektedir. İstanbul Boğazı'na hakim olması -buna ek olarak, Avrupa, Orta Doğu, Kafkasya ve Hazar bölgeleri arasındaki stratejik konumu- Türkiye'yi, ABD'nin güvenlik, siyasi ve ekonomik çıkarları açısından hayati olan bir dizi konuda önemli bir aktör haline getirmektedir. Genellikle zayıf olan ekonomilerin, sallantılı demokratik geleneklerin, siyasal istikrarsızlığın, terörizmin ve etnik çekişmelerin hakim olduğu bir bölgede bulunan Türkiye, Batı Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal modellerini benimseyen laik ve demokratik bir ülkedir. Türkiye bir NATO üyesi olarak ABD ile yoğun bir işbirliği içine girmiştir ve ayrıca Avrupa ile ekonomik ve siyasal ilişkilerini arttırma doğrultusunda ciddi çabalar harcamaktadır" (7).

ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın Kongre raporu şu sözlerle devam ediyor; "Türk silahlı kuvvetleri yüzde 80 oranında ABD-kaynaklı askeri donanıma bağımlıdır"

Clinton yönetimi döneminde ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı yıllık yaklaşık 800 milyon dolar seviyesine çıkarak Türkiye'yi 1990'lı yıllarda en çok ABD silahı alan ülke konumuna getirmiş ve Türkiye böylece, Suudi Arabistan, Tayvan, İsrail ve Mısır gibi gözde ABD silah müşterilerinin bir alt sırasına yükselmiştir.

(8). Tersine yönde yapılan değerlendirmelere rağmen, Türkiye'nin ABD silahlarına olan yoğun bağımlılığı, ABD'ye, insan hakları, PKK'ye karşı sürdürülen savaşın sona erdirilmesi ya da Kıbrıs adası nedeniyle Yunanistan'la yaşanan gerilimi sona erdirecek görüşmeler yapılması gibi temel konularda, Türkiye'nin tutumunu etkilemek açısından oldukça sınırlı bir yaptırım gücü sağlamıştır. Aşağıda VI. bölümde de ele alacağımız gibi, ABD'den silah akışının sürmesi ve personel eğitimi karşılığında, insan hakları ve demokrasi alanındaki politikalarını iyileştireceği sözünü vermiş olan Türkiye, bu sözlerini yerine getirmemiş ve böylece, ABD silahlarının ABD-Türkiye ilişkilerinin odak noktası olarak kalıp kalmaması hususunda ciddi kaygılar doğurmuştur (bkz. Aşağıdaki VII.bölüm).

Ticaretin Biçimi - ABD'den Türkiye'ye Yapılan Silah Sevkiyatı: Bill Clinton, Kasım 1992 yılında ABD Başkanlığı'na seçildiğinde, "silah satış politikamızı yeniden gözden geçireceğiz ve kitlesel imha silahlarının, bu silahları oldukça yıkıcı bir şekilde kullanabilecek kişilerin eline geçmesini engelleyecek uzun vadeli bir çalışma çerçevesinde, konuyu dünyanın belli başlı diğer silah satıcılarıyla birlikte yeniden ele alacağız" demesine rağmen, Clinton yönetimi silah satışı alanında her zamanki gibi "varsa-yoksa ticaret" politikasını sürdürmüş ve bu politika, ABD silah ihracatçı firmaların, Reagan ve Bush yönetimleri döneminde aldıklarından çok daha fazla hükümet desteği almalarını sağlamıştır (9). Silah satışlarını sınırlandırma grupları, insan hakları ve silah denetimleri konusunda yapılan değerlendirmelerden hareketle bir kaç geçici zafer kazanmış, ancak Clinton yönetiminin silah satışlarına yönelik genel yaklaşımı "pazar neyi gerektiriyorsa" olmuştur. Clinton yönetimi döneminde ABD silah ihracat sektörünün girdisi ve çıktısı değerlendirilirken, peşin ödeme yapabilecek müşterilerin bulunması, bu silah satışlarının yaratacağı sonuçlardan çok daha fazla önemsenmiştir. Türkiye örneğinde de aynen böyle olmuştur; 1994 yılındaki salkım bombası satışı ve 1996 yılındaki Kobra saldırı helikopteri satış önerisi gibi bazı özgün anlaşmalar rafa kaldırılırken, ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı olanca hızıyla devam ederek, Clinton yönetiminin ilk altı yılında toplam 4.9 milyar dolara ulaşmıştır. Clinton yönetimi döneminde ABD'den

Türkiye'ye yapılan silah satışları, 1950 ile 1983 yılları arasındaki 50 yıllık dönemde ABD tarafından Türkiye'ye satılan silahların toplam değerinden dört kat daha fazla olmuştur. Clinton

yönetimi döneminde ABD ile Türkiye arasında yapılan başlıca silah anlaşmaları için Ek Tablo A'ya bakınız.

ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı konusunda Türkiye'ye "gizli bir ambargo" uygulandığı konusunda çeşitli kaygıları bulunduğunu ifade eden çevreler rahat edebilirler: ABD silah ihracatçılarının iki büyük kanalı olan Dış Askeri Satışlar (DAS) ve Doğrudan Ticari Satışlar (DTS) adlı iki program çerçevesinde yapılan ABD silah teslimatları, ilk defa 1997 Mali Yılı içinde 1 milyar dolar düzeyine erişti (bkz. aşağıdaki Tablo I). Clinton yönetimi döneminde ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı yıllık yaklaşık 800 milyon dolar seviyesine çıkarak Türkiye'yi 1990'lı yıllarda en çok ABD silahı alan ülke konumuna getirmiş ve Türkiye böylece, Suudi Arabistan, Tayvan, İsrail ve Mısır gibi gözde ABD silah müşterilerinin bir alt sırasına yükselmiştir. Üstelik Clinton yönetiminin iş başında bulunduğu dönem, Türkiye'nin PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşın en yoğun dönemine denk gelmesine rağmen, ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı bu dönemde de azalmamış, tersine daha da artmıştır. Güneydoğuda 1984 yılında başlayan iç savaştan günümüze dek ABD tarafından Türkiye'ye sağlanan 10.5 milyar dolarlık silah sevkiyatının yüzde 47'si (değer olarak) Clinton yönetimi döneminde gerçekleşmiştir. Türk silahlı kuvvetlerine yapılan bu büyük ve müdahalesiz silah sevkiyatı, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan göstermelik protestolardan ya da insan haklarıyla ilgili kaygılardan dolayı bazı satışların askıya alındığı nadir örneklerden çok daha fazla şey ifade etmektedir. ABD silah üreticileri ile Türk silahlı kuvvetleri arasında şu anda "görüşülmekte olan satışlar" hakkındaki ayrıntılar için Ek Tablo B'ye bakınız.

Türkiye'nin Silah İthalatının Faturasını Kim Ödüyor - ABD Hükümet Sübvansiyonlarının Akıbeti: ABD'den Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatının önemli bir miktarı, ABD vergi mükellefleri tarafından sübvansiyon edilmiştir. PKK ile Türkiye arasında 1984 yılında başlayan savaştan beri DAS ve ticari satış programları

çerçevesinde Türkiye'ye yapılan 10.5 milyar dolarlık ABD silah teslimatının yüzde 77'si -toplam 8 milyar dolar- doğrudan veya dolaylı olarak başlıca üç güvenlik yardım programı çerçevesinde sübvans edilmiştir: 1) Askeri Yardım Programı çerçevesinde 1 milyar dolarlık hibe (1989 yılında kesildi); 2) Pentagon'un Yurtdışı Askeri Finansman (YAF) programı çerçevesinde 1.9 milyar dolarlık hibe ve 3.7 milyar dolarlık sübvansiyon tahsisatı; ve 3) Ekonomik Destek Fonu (EDF) programı çerçevesinde 1.1 milyar dolar hibe olarak ve 148.5 milyon dolar da sübvansiyon olarak (aşağıdaki **Tablo II**'ye bkz.). 1984 Yılından beri hibe edilen toplam 8 milyar dolarlık ABD sübvansiyonlarının 2 milyar

Tablo I:
Doğrudan Ticari Satışlar (DTS) ve Dış Askeri Satışlar (DAS) programları çerçevesinde 1950 ile 1998 Mali Yılları Arasında ABD Tarafından Türkiye'ye Teslim Edilen

(bin dolar olarak)

Mali Yıl	DTS	DAS	TOPLAM
MY 1950-1983	63,831	1,132,234	\$1,196,065
MY 1984	26,751	304,907	\$331,658
MY 1985	27,848	389,296	\$417,144
MY 1986	23,813	282,300	\$306,113
MY 1987	67,947	277,138	\$345,085
MY 1988	47,464	699,944	\$747,408
MY 1989	342,653	620,929	\$963,582
MY 1990	220,302	760,801	\$981,103
MY 1991	79,922	626,575	\$706,497
MY 1992	37,673	703,369	\$741,042
MY 1993	122,481	755,811	\$878,292
MY 1994	14,824	937,019	\$951,843
MY 1995	162,510	374,425	\$536,935
MY 1996	64,124	482,850	\$546,974
MY 1997	103,866	1,167,109	\$1,270,975
MY 1998* (tahmini)	201,000	541,204	742,204
1984-1998 Arası Toplam	\$1,543,178	\$8,923,677	\$10,466,855
1993-1998 Arası Toplam (Clinton Dönemi)	\$668,805	\$4,258,418	\$4,927,223
1950-1998 MY Genel Toplamı	\$1,607,009	\$10,055,911	\$11,662,920

Kaynak: Eylül 1997 itibarıyla, Dış Askeri Satışlar, Dış Yapısal Askeri Satışlar ve Askeri Yardım Verileri ve Savunma ve Güvenlik Yardım Teşkilatı. 1998 Mali Yılı Doğrudan Ticari Satış tahminleri, ABD Dış İşleri Bakanlığı tarafından 2000 Mali Yılı için Kongre'ye sunulan Yurtdışı Operasyonlar Raporundan, 1998 Mali Yılı Dış Askeri Satış rakamları ise, Savunma ve Güvenlik İşbirliği Teşkilatı tarafından hazırlanan raporun 655.bölümünden

doları aşkın kısmı, Clinton yönetiminin ilk altı yılı olan 1993-1998 mali yılları arasında sağlanmıştır.

Bu üç ihracat sübvansiyonu programı farklı yapılarla ve hukuki geçmişe sahiptir, ama her üçünün yarattığı net sonuçlar tamamen aynıdır. Askeri Yardım Programı (AYP) ve Yurtdışı Askeri Finansman (YAF) programları silah ihracatçılarında sunulan doğrudan sübvansiyon edilirken, Ekonomik Destek Fonu (EDF) güçlü bir dolaylı sübvansiyondur. EDF hibe ve kredileri, yalnızca ABD'nin özel güvenlik çıkarları açısından önemli ülkelere verilmektedir ve bu fonun en önemli miktarı son yıllarda İsrail, Mısır ve Türkiye'ye tahsis edilmiştir. Türkiye örneğinde, EDF fonlarının önemli bir miktarı, Amerika Birleşik Devletleri'nden satın alınan silahların maliyetinin karşılamak üzere bu ülkeye nakit hibe olarak verilmiştir.

Yurtdışı Askeri Satışlar ve ticari satış programları aracılığıyla sevkiyatı yapılan milyarlarca dolarlık ABD silahlarına ek olarak Türkiye, hem Pentagon'un Ek Savunma Hükümleri (ESH) programı çerçevesinde hem de ABD'nin Avrupa Konvansiyonel Güçler (AKG) Anlaşması'ndan doğan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere kullanımdan çektiği "ihtiyaç fazlası" silahları edinerek, teslimat fazlası ABD silahlarından en çok yararlanan ülke olmuştur. Sadece 1990'lı yıllarda, ABD Türkiye'ye, ESH programı çerçevesinde gerçek değeri 1.9 milyar doları aşan miktarda silah hibe etmiştir. ESH programı çerçevesindeki sevkiyatın dörtte üçlük miktarına tekabül eden kısmı (1.53 milyar dolar) Clinton yönetimi döneminde gerçekleşmiştir (bkz. aşağıdaki **Tablo III**).

ESH programı çerçevesinde sevkiyatı yapılan silahlar, değer kaybından dolayı, herhangi bir yerde genellikle, ABD silahlı kuvvetlerinden satın alınmaları durumunda uygulanacak gerçek fiyatlarından yüzde 50 ile 80 oranında daha ucuza gitmektedir; ancak bu faktörü hesaba kattığımızda bile, Türkiye bu kanal aracılığıyla muazzam miktarlarda kullanılabilir savaş donanımı elde etmiştir. Amerika Bilimadamları Federasyonu'nun Silah Satışları Denetleme Projesi tarafından 1996 yılında hazırlanan bir raporda, Türkiye'nin içinde bulunduğumuz on yıllık dönemin ilk yarısında, ESH ve AKG kanalları aracılığıyla ABD'den inanılmaz bir cephane aldığı belirtilmektedir; 922 adet ana savaş tankı, 250 adet zırhlı personel taşıyıcı, 72 adet top, 145 adet savaş uçağı, 42 adet helikopter ve 9 adet savaş gemisi. Böylece Türkiye'ye gönderilen ihtiyaç fazlası askeri donanım milyonlarca dolar değerindeki ek bir ABD sübvansiyonunu ifade etmektedir (10).

Tablo: II
1984 - 1999 Mali Yılları Arasında ABD Tarafından Türkiye'ye Yapılan Askeri Yardım

(bin dolar olarak)

Mali Yıl	AYP [1] Hibe	YAF [2] Hibe	Sübvansiyon	EDF [3] Hibe	Sübvansiyon	Toplam
MY 1984	130,000	0	585,000	75,000	63,500	\$853,500
MY 1985	215,000	0	485,000	90,000	85,000	\$875,000
MY 1986	205,755	0	409,453	119,625	0	\$734,833
MY 1987	312,059	0	177,941	100,000	0	\$590,000
MY 1988	156,000	156,000	178,000	32,000	0	\$522,000
MY 1989	69,250	340,750	90,000	60,000	0	\$560,000
MY 1990	—	412,220	85,630	14,263	0	\$512,000
MY 1991	—	500,000	100,000	250,000	0	\$850,000
MY 1992	—	475,000	25,000	75,000	0	\$575,000
MY 1993	—	0	450,000	125,000	0	\$575,000
MY 1994	—	0	405,000	119,978	0	\$524,978
MY 1995	—	0	328,050	45,750	0	\$373,800
MY 1996	—	0	320,000	33,500	0	\$353,500
MY 1997	—	0	175,000	22,000	0	\$197,000
MY 1998	—	—	—	—	—	—
MY 1999	—	—	—	—	—	—
Total	\$1,088,064	\$1,883,970	\$3,814,074	\$1,162,116	\$148,500	\$8,096,724

Kaynak: ABD Dış İşleri Bakanlığı 1986-2000 Mali Yılları Yurtdışı Operasyonlar için Kongre'ye sunulan Tebliğ.

Tablo II hakkında notlar:

[1] Askeri yardım Programı (AYP) bir zamanlar ABD tarafından yabancı ülkelere yapılan askeri donanım hibelerinin başlıca kanalıydı. Ancak 1980'li yıllara gelindiğinde AYP yürürlükten kaldırıldı ve onun yerine, Yurt Dışı Askeri Finansman (YAF) programı, yabancı ülkelere yapılan ABD askeri donanım hibelerinin başlıca kanalı haline geldi.

[2] Pentagon'un YAF programı çerçevesinde kullandığı sübvansiyonlar, ABD'deki vergi mükelleflerinin ödemeleriyle oluşturulan rezerv fonlarından kullanılmaktadır. Örneğin, 1994 yılından beri Türkiye'ye verilen 1.2 milyar doları aşkın sübvansiyonu desteklemek üzere vergi mükellefleri fonundan 106.9 milyon dolar rezerv fonlarına aktarılmıştır. Yabancı hükümetlerin geri ödeme yapmaması durumunda, ABD hükümeti bu sübvansiyonları geri ödemekle yükümlüdür.

[3] Türkiye'ye yapılan EDF yardımı çoğunlukla, ABD'den satın aldığı silahların maliyetini karşılaması için Türkiye'ye nakit olarak sağlanmıştır. Böylece Türkiye'ye yapılan EDF, ABD'den Türkiye'ye yapılan silah ihracatı için önemli bir dolaylı sübvansiyonu temsil etmektedir.

ABD tarafından Türk silahlı kuvvetlerine verilen ekonomik olarak küçük ama askeri olarak etkili bir başka destek de Pentagon'un Uluslararası Askeri Eğitim ve Talim (UAET) programı çerçevesinde verilmektedir; 1950 yılından beri 23.268 Türk silahlı personeli ABD tarafından finanse edilen bu eğitim programından geçmiştir. Türkiye'nin güneydoğusunda 1984 yılında

başlayan savaştan günümüze dek, yaklaşık olarak 2.900 Türk askeri, denizcisi ve pilotu ABD tarafından eğitilmiş ve bunların 976'sı Clinton yönetimi döneminde eğitilmiştir. Geçtiğimiz on yıl boyunca Türkiye, ABD'den en fazla askeri eğitim alan ülke haline gelerek, birinci sırada bulunan Mısır ve İsrail gibi ABD müttefiklerini bile geride bırakmıştır. ABD tarafından Türki-

ye'ye uygulanan diğer güvenlik yardım programlarının maliyeti ile kıyaslığında, bu askeri eğitime harcanan paralar daha makul bir seviyededir; bu amaçla 1993 - 1999 Mali Yılları içinde UAET fonlarından yalnızca 10.7 milyon dolar harcanmıştır (bkz. aşağıdaki tablo IV). Ancak ABD Dışişleri Bakanlığı'nın da Kongre'ye son zamanlarda sunduğu bir tebliğde belirttiği gibi, UAET programı "ABD güvenlik yardımı programının düşük maliyetli ama son derece etkin bileşenlerinden biri" olarak değerlendirilmekte ve "ABD'nin, demokrasiye geçmekte olan toplumların bazı kesimleriyle ilişki kurmasını ve onlar üzerinde nüfuz sahibi olmasını sağlayacak önemli profesyonel ve kişisel ilişkilerin geliştirilmesini bir hayli kolaylaştırmaktadır" (11). Kısacası UAET programı, kilit noktalardaki bazı ülkelerin askeri liderleriyle ilişki kurmanın ve onlar üzerinde nüfuz sahibi olmanın bir yolu olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu program çoğunlukla askeri yeteneklerin geliştirilmesine yönelik bir içeriğe sahip olduğundan, programın insan hakları ve demokratikleşme alanında yarattığı sonuçlar tartışmalıdır. Bu, özellikle de Türkiye gibi bir ülke açısından çok daha fazla geçerlidir; uzun süreli ve acımasız bir iç savaş sürdüren Türkiye, ABD personeli ile gazeteciler ve insan hakları gözlemcileri gibi bağımsız gözlemcilerin, asıl savaş bölgesinde olup bitenleri gözlemlemesine nadiren izin vermektedir.

Son birkaç yıl içinde, Yurtdışı Askeri Finansman ve Ekonomik Destek Fonu gibi temel güvenlik yardım programları çerçevesinde Türkiye'ye yapılan ABD yardımında ciddi bir düşüş yaşandı; 1993 - 1997 mali yıl-

ları arasındaki beş yıllık dönemde söz konusu iki program çerçevesinde sübvansiyonlar ve hibeler biçiminde yapılan bu yardım yıllık ortalama 400 milyon dolar iken, 1998 - 1999 mali yıllarında bu rakam sıfıra inmiştir. Bazı durumlarda bu kesintiler Kongre tarafından onaylanarak, Türkiye'nin insan hakları alanındaki performansı ile güneydoğuda yürüttüğü savaştan duyulan kaygı nedeniyle bir tür mesaj gönderilmiştir. Örneğin Temsilci John Porter (R-IL), 1998 mali yılı yurtdışı operasyonlar ödenekleri hakkındaki bir değişikliği Kongre'den geçirerek, Türkiye'ye tahsis edilecek EDF miktarını 40 milyon dolarla sınırlamış ve miktarın yarısının hükümet dışı örgütlere verilmesi şartını getirmiştir (12). Yine de kesintilerin önemli bir miktarı başka faktörlerden kaynaklanmıştır, şöyle ki; önemli bir ekonomik yük getiren yurtdışı yardım pastasında kesintilere gitme ihtiyacı; (Türkiye'ye verilen desteğin temel kaynaklarından biri olan) Yurtdışı Askeri Finansman programı çerçevesinde açılan kredilerin Kongre'de yarattığı kaygılar ve bu kaygılar nedeniyle programın yürürlükten kaldırılması; Türkiye'nin genel ekonomik performansının artık EDF ve YAF fonlarına duyulan ihtiyacı 1999 mali yılı itibarıyla ortadan kaldırdığı doğrultusunda yapılan bir değerlendirme; ve NATO ittifağının olası yeni üyelerinin askeri donanımlarını iyileştirip onların mevcut NATO üyelerinin düzeyine çıkmalarına yardımcı olmak üzere, sınırlı güvenlik yardım fonlarının yeni yükümlülükler çerçevesinde bazı yeni ülkelere kaydırılması. Hangi faktör belirleyici olursa olsun, sonuç olarak ABD yardımındaki kesinti çarpıcıydı. Böylece, geride bıraktığımız iki yıl boyunca fon aktarımına kaynaklık eden yegane askeri yardım programları, yıllık hacmi 1.5 milyon dolar olan Uluslararası Askeri Eğitim ve Talim (UAET) programı ile, 1998 Mali Yılı içinde 111 milyon dolar değerindeki askeri malzemenin Türkiye'ye transfer edilmesine olanak sağlayan Ek Savunma Hükümleri (ESH) programı olmuştur.

Güvenlik yardımında yapılan bu kesintiler, Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı'nın, ABD'nin Türkiye'ye yönelik silah ihracatının geleceği hakkındaki iyimser bakışına pek de gölge düşürmemiştir. Dışişleri Bakanlığı 1999 mali yılı hakkında Kongre'ye sunduğu tebliğde, yapılan kesintilere rağmen şu değerlendirmede bulunmaktadır; "ABD, Türkiye'de eskiden beri işletilmekte olan ABD-menşeli savunma sistemlerinin sürdürülmesini ve yenilenmesini desteklemeyi planlamaktadır" (13). Mevcut savunma sistemlerini sürdürme yükümlülüğüne ek olarak, 2000 mali yılı için Kongre'ye sunulan tebliğdeki istatistikler, ABD tarafından Türkiye'ye yapılan

Tablo III:

Ek Savunma Hükümleri (ESH) Bölüm 516 Çerçevesinde
1990 - 1998 Mali Yılları Arasında Türkiye'ye Yapılan Hibeler

(Kongre'ye sunulan tebliğlerden)

Mali Yıllar	Gerçek Değeri
MY 1990	\$56,800,000
MY 1991	\$342,400,000
MY 1992	\$238,300,000
MY 1993	\$626,300,000
MY 1994	\$107,900,000
MY 1995	\$156,900,000
MY 1996	\$18,125,000
MY 1997	\$273,350,000
MY 1998	\$111,547,000
Toplam	\$1,931,622,000

Kaynak: ABD Dış İşleri Bakanlığı, 1990-2000 Mali Yılları Yurtdışı Operasyonlar için Kongre'ye sunulan Tebliğ.

Tablo IV:
1950 - 1999 Mali Yılları Arasında Uluslararası
Askeri Eğitim ve Talim (UAET) Programı
Çerçevesinde Türkiye'ye Yapılan Yardım

(bin dolar olarak)

Mali Yıllar	\$ Değeri	Öğrenci
1950 - 1983	119,937	20,413
MY 1984	3,160	215
MY 1985	3,297	255
MY 1986	3,075	207
MY 1987	3,375	196
MY 1988	3,461	210
MY 1989	3,408	201
MY 1990	3,371	212
MY 1991	3,552	223
MY 1992	3,288	189
MY 1993	3,032	211
MY 1994	1,006	64
MY 1995	1,102	109
MY 1996	1,095	121
MY 1997	1,454	84
MY 1998	1,505	194
MY 1999 (tahmini)	1,500	193
1984 - 1999 Arası	1,500	193
MY 1999 (tahmini)	1,500	193
1984 - 1999 Arası Toplam	\$40,681	2,884
1993 - 1999 Arası Toplam (Clinton yönetimi dönemi)	\$10,694	976
1950 - 1999 Arası Toplam	\$160,618	23,297

Kaynak: ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2000 Mali Yılı Yurtdışı Operasyonlar için Kongre'ye sunulan Tebliğ ve Eylül 1997 itibarıyla, Dış Askeri Satışlar, Dış Yapısal Askeri Satışlar, Askeri Yardım Verileri ve Savunma ve Güvenlik Yardım Teşkilatı.

silah satışlarında hızlı bir artış gerçekleştiğine işaret etmektedir; buna göre DAS programı çerçevesinde yapılan anlaşmalarla birlikte, 1998 mali yılında 240.5 milyon dolar olan bu satışlar ikiye katlanarak 2000 mali yılında 575 milyon dolara çıkacaktır (14). Öte yandan ticari satış programları çerçevesinde yapılması planlanan -ve ne ölçüde gerçekleşecekleri şimdiden belli olmayan- teslimatların da 1998 mali yılı ile 1999 mali yılı

arasında dörde katlanacağı tahmin ediliyordu. ABD tarafından Türkiye'ye yapılan silah satışının dayandığı kısa süreli sübvansiyonların önemli oranda kesildiği böylesi bir dönemde Türkiye'ye yapılması planlanan silah teslimatındaki bu artış, söz konusu satışların, henüz tam olarak yürürlükten kaldırılmamış olan mevcut sübvansiyon ve hibeler aracılığıyla finanse edileceği anlamına gelmektedir; ya da Clinton yönetimi, yeni satışları desteklemek amacıyla yaratıcı finansman araçları bulmaya çalışacaktır. Bir başka alternatif de, Türkiye'nin, 17 Ağustos depreminin getirdiği ekonomik yükün altından kalkabilmek için Amerika Birleşik Devletleri ve diğer devletlerden milyarlarca dolarlık insani yardım sağlamaya çalıştığı bir dönemde, kendi bütçesinin önemli bir kısmını silah alımlarına ayırmasıdır.

Türkiye bağlamında yaratıcı finansman yaklaşımına daha önce, 1990'lı yılların başında başvurulmuştu; Senatör Christopher Dodd (D-CT), Connecticut yapımı 1.3 milyar dolarlık Black Hawk (United Technologies firmasının Skorsky helikopter ünitesi tarafından üretilen) helikopterlerinin satışı için, Export-Import Bank'ın bir defaya mahsus olmak üzere Türkiye'ye özel bir askeri kredi açmasına olanak sağlayan yasayı Kongre'den geçirmeyi başarmıştı. Öte yandan Uzay ve Havacılık Sanayisi Kurumu, Pentagon'un Savunma İhracatı Kredi Garantisi programını kullanan müşterilerin, silah alım kredilerinin maliyetini de toplam krediye dahil etmelerine izin vermesi amacıyla Kongre ve Clinton yönetimi nezdinde lobi faaliyeti yürütmektedir (15). Böyle bir değişiklik, Türkiye benzeri müşterilerin bu programı herhangi bir ek maliyet olmaksızın kullanmalarına olanak sağlarken, aynı zamanda ABD Hazinesi tarafından karşılanacak olan batık kredi riskini de arttırmaktadır.

Eğer bir ABD firması, Türkiye'nin yeni silah alım portföyü (bkz. Aşağıdaki IV.bölüm) çerçevesinde, tank, savaş uçağı veya saldırı helikopteri satışı içeren yeni ve önemli bir ihale kazanırsa, Türkiye ve onun ABD silah sanayisindeki müttefikleri, bu ihaleye kaynak sağlamak üzere büyük ihtimalle ya vergi mükelleflerinden elde edilecek sübvansiyonlar için yeni kanallar açmaya çalışacaklar ya da Türkiye'yi yeniden mevcut YAF ve EDF programları listesine dahil etmeye çalışacaklardır.

Dengelemeler ve Ortak Üretim - Türkiye'nin Askeri-Endüstriyel Kompleksinin Sübvansiyonu: Türk ordusunun son yirmi yıl boyunca ABD askeri hibe ve kredilerinden elde ettiği milyarlarca dolarlık kazançlara ek olarak, Türkiye'nin askeri sanayisi, silah satışlarındaki dengeleme uygulamasının bir sonucu olarak, ABD silah

Türkiye örneğinde ise, dengeleme anlaşmaları genellikle doğrudan, hisse senetleri olarak ve pek çok firmanın yönetim kurulu üyeleri arasına girerek Türk sanayisi içinde yoğun bir faaliyet gösteren silahlı kuvvetler yetkililerine yarar sağlamaktadır. Böylece ABD ile Türkiye arasında yapılan dengeleme anlaşmaları, Türkiye'deki askeri elitin ekonomik gücünün yükselmesine hizmet etmekte, bu durum ise ordunun zaten yüksek düzeylerde olan siyasal ağırlığını daha da arttırmaktadır.

ihracatçıları tarafından sunulan yardımlardan en çok yararlanan ülkelerden biri olmuştur. Dengelemeler (Offset), silah ihraç eden firma ile müşteri devletin üzerinde anlaşmaya vardığı bir dizi düzenleme anlamına gelmektedir; buna göre, silah satan firma, ithal edilen herhangi bir savunma sisteminin maliyetini "dengelemek" üzere, daha önce üzerinde anlaşmaya varılmış olan yatırımları ve diğer ekonomik destekleri sağlamayı taahhüt eder. Herhangi bir dengeleme anlaşması karşılıklılık esasına dayanır: Biz sizin silahlarınızı satın alacağız, siz de bizim ekonomimize bir miktar para akıtacaksınız. Doğrudan dengeleme uygulaması, satın alınan silah sisteminin yedek parça ve bileşenlerinin müşteri ülkede üretilmesini içerir. Bir savunma sisteminin önemli bir kısmının (nihai montaj da dahil olmak üzere) deniz aşırı bir ülkede üretilmesi durumunda, doğrudan dengeleme anlaşması, ortak üretim anlamına gelir. Öte yandan, silah satan firmaların, askeri olmayan alanlarda yatırım yapması veya müşteri ülke adına tanıtım faaliyetlerinde bulunması gibi dolaylı dengelemeler de vardır. Örneğin silah satan firma müşteri ülkede bir otel kompleksinin inşaa edilmesine yardım etmeyi kabul edebilir, veya askeri olmayan projeler için ev sahibi ülkedeki firmalarla yan anlaşmalar yapılmasını sağlayabilir ya da söz konusu müşteri ülkenin ihraç ürünlerinin ABD pazarına girmesine yardım edebilir (16). ABD silah firmaları tarafından, yabancı müşterilere sağlanan yatırımlar ve teknoloji transferleri, mantar gibi biten birkaç-milyar dolarlık işlere dönüşmüştür. Dengeleme anlaşması çerçevesinde yurtdışına kaydırılan işler çoğu zaman ABD firmalarının zararına olmaktadır; örneğin Ticaret Bakanlığı tarafından 1997 yılında yapılan bir araştırmada, savunma sanayisindeki firmaların %83'ünün, dengeleme anlaşması nedeniyle, yabancı firmalara ciddi bir iş hacmi kaptırdığı belirtilmektedir (17).

Türkiye örneğinde ise, dengeleme anlaşmaları genellikle doğrudan, hisse senetleri olarak ve pek çok firmanın yönetim kurulu üyeleri arasına girerek Türk sanayisi içinde yoğun bir faaliyet gösteren silahlı kuvvetler yetkililerine yarar sağlamaktadır. Böylece ABD ile Türkiye arasında yapılan dengeleme anlaşmaları, Türkiye'deki askeri elitin ekonomik gücünün yükselmesine hizmet etmekte, bu durum ise ordunun zaten yüksek düzeylerde olan siyasal ağırlığını daha da arttırmakta-

dır. Türk silah sanayisi, ABD tarafından yürütülen savunma dengelemeleri uygulamasından en fazla yararlanan müşterilerden biri olduğu için (bkz. Aşağıdaki Ek Tablo C) bu anlaşmalar son

derece ciddi ekonomik ve siyasal sonuçlar doğurmaktadır. Lockheed Martin firması (ve onun F-16 programındaki selefi olan General Dynamics) "Barış Yakutu" programı çerçevesinde, Türkiye Uzay ve Havacılık Kurumu'nun (TAI), Ankara'nın güney dış mahallerinden birinde, dünyanın savaş uçağı montajı yapan en büyük fabrikalardan birini kurmasına yardım etmiştir. Bu programın 1984 yılında törenle başlatılmasından bu yana Türkiye 240 adet F-16 spariş etmiş ve şu ana kadar bunların 175 adedi teslim edilmiştir. Spariş edilen bu uçakların önemli bir kısmının montajı, 2000 üretim işçisi istihdam eden TAI'nin Ankara tesislerinde yapılmıştır (18).

Türkiye'nin F-16 programı, sadece ABD'de üretilen parçaların monte edilmesinden çok daha ileriye gitmektedir. ABD firmaları, askeri uzay ve havacılık üretiminin belli başlı alanlarında söz sahibi olabilmesi için Türkiye'ye teknoloji, eğitim ve finansman sağlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda General Electric, TAI F-16 üretim zinciri için motor parçaları üreten ve F110-GE motorlarının montajını yapan Türk-Amerikan ortak stok firması Tusaş Makina Sanayi'nin kurulmasına yardım etmiştir. Lockheed Martin firması, F-16 savaş uçaklarında kullanılan ALQ-178-V5 radar ve elektronik karşı-ölçüm sistemleri üreten MİKES adlı Türk firmasında %49 hisse sahibidir. Litton firması da, F-16 parçası üretmek üzere ASELSAN adlı Türk firması ile işbirliği yapmaktadır.

Türkiye'nin kendi uzay ve havacılık sanayisini kurması için yapılan yardımların merkezinde nasıl Lockheed Martin firması varsa, aynı şekilde, Türk sanayisinin zırhlı personel taşıyıcı ve askeri kamyon üretecek kapasiteye ulaşması için yapılan yardımların odak noktasında, merkezi ABD'de bulunan FMC Corporation adlı firma teşkil etmektedir (FMC Corporation şu sıralar, Harsco Corporation ile varılan bir anlaşma çerçevesinde United Defense adı altında zırhlı araçlar üretmektedir). Bir Türk firması olan FMC-Nurol, 1991 yılında, dizaynı ABD tarafından yapılan 1698 adet M-113 zırhlı personel taşıyıcının üretimine başladı; geçen yıl itibarıyla bu araçların 1500 adedi teslim edilmişti. Texas

ABD'nin silah sektöründen Türkiye'ye kaydırmaktadır. Lockheed Martin firması şu anda 11 ülkede F-16 savaş uçaklarının parçalarını üretmekte veya bu uçakların montajını yapmaktadır; firmanın Güney Kore ve Türkiye'de kurduğu tam donanımlı montaj tesisleri, büyüklük bakımından kendisinin ABD'de -Fort Worth, Texas'ta bulunan- ana tesisleri ile rekabet etmektedir.

Instruments firması bir Türk firması olan ASELSAN'ın Türk M-113'leri için optik görüş ve gece dürbünü donanımı üretmesine yardım ederken, bir başka ABD firması olan Sergeant Fletcher firması, mevcut Türk M-113'lerini yenilemek üzere Kayseri Werkplaats adlı Türk firmasıyla ortak yatırım yapmaktadır. FMC-Nurol, United Defense'ten aldığı yardımla, hafif askeri kamyonlardan zırhlı personel taşıyıcılara dek varan bir "askeri araç ailesi" geliştirmiştir ve şimdi de bu araçları Avrupa ve Orta Doğu'daki pazarlara ihraç etmeye çalışmaktadır (19). Türkiye ayrıca, Boeing (Apaçi) firması ile Bell Helicopter Textron (aynı firmanın Süper Kobra modelinin King Kobra adlı gelişmiş versiyonu) firmasının fiyat teklifi verdiği yeni saldırgan helikopterleri ihalesinin yanı sıra, 7 milyar dolarlık temel savaş tankı alımları için de ortak üretim talebinde bulunacak ve teklif veren yabancı firmaların ortak üretim yapacak Türk firmalarıyla konsorsiyum oluşturmaları gerekecektir (20). Skorsky Black Hawk helikopterlerinin ortak üretimi için 1990'lı yılların başında varılan bir anlaşma, bu helikopterlerin Türkiye'nin güneydoğusunda süren savaşa asker taşınmasında kullanıldığı hususunda yapılan eleştiriler nedeniyle hayata geçirilememiştir, ancak bu on yıl içinde Türkiye doğrudan ticari kanallar aracılığıyla toplam 95 adet Black Hawk helikopteri satın almıştır.

Türkiye ile yapılan ortak üretim anlaşmaları bazı ekonomik ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında, ortak üretim istihdamı ABD'nin silah sektöründen Türkiye'ye kaydırmaktadır. Lockheed Martin firması şu anda 11 ülkede F-16 savaş uçaklarının parçalarını üretmekte veya bu uçakların montajını yapmaktadır; firmanın Güney Kore ve Türkiye'de kurduğu tam donanımlı montaj tesisleri, büyüklük bakımından kendisinin ABD'de -Fort Worth, Texas'ta bulunan- ana tesisleri ile rekabet etmektedir. Türkiye'deki montaj tesisleri sadece Ankara tarafından satın alınan savaş uçaklarının üretimi için değil, aynı zamanda, Körfez Savaşı'nın arifesinde Mısır'a verilen 40 adet F-16 sparişinin üretimi için de kullanılmıştır. ABD tarafından sağlanan 1.6 milyar dolarlık askeri yardımla Türkiye'de üretilen uçakları içeren Mısır satışı, ortak üretimin nasıl ABD'deki istihdamın yurtdışına kaymasıyla sonuçlanabileceğini gösteren en çarpıcı örnektir.

Tüm bunlar yetmiyormuş gibi, Türkiye'deki tesis aynı zamanda Seul'deki F-16 fabrikasında üretim tekniklerini uygulayacak olan Güney Koreli işçilerin eğitiminde de kullanılmıştır; Fort

Worth, Teksas'ta kurulu olan ABD F-16 tesislerindeki sendikali işçilerin, Güney Koreli meslektaşlarını eğitmeyi reddetmeleri üzerine bu yola gidilmiştir (21). Benzer şekilde, FMC-Nurol'un ABD tarafından dizayn edilen M-113'leri ve askeri kamyonları ihraç etme çabaları, FMC'nin ABD'deki kendi tesisleri de dahil olmak üzere, aslında ABD firmalarına gelecek işlerin kesilmesi anlamına gelmektedir.

Güvenlik açısından bakıldığında ise, silah üretim tekniklerinin yoğun bir şekilde Türkiye'ye transfer edilmesinin hem silahlanma hem de Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türkiye'ye sağladığı savunma sistemlerinin kullanım şekli noktasında Türkiye üzerinde baskı kurma gücü açısından bazı güçlükler doğurmaktadır. Türk firmaları, ABD menşeli sistemlerin imalatı için gerekli olan üretim tekniklerine giderek daha fazla hakim oldukça, ABD yönetiminin sırf yedek parçaların akışını keserek Türkiye'nin tutumunu etkilemesi daha da zorlaşacaktır. Buna ek olarak, Türk firmalarının, ABD teknolojisine dayalı duyarlı sistemlerin üretimine başlaması -ABD'deki General Defense firması ile ortaklaşa yapılan cephane üretiminden tutun da ASELSAN ve ROKETSAN adlı Türk firmalarının Avrupalı bir konsorsiyum ile omuzdan atılan Stinger adlı anti-uçak füzesi üretimine katılmasına dek- Türkiye'nin, zaman içinde aktif çatışmaların yaşandığı bölgeler için yeni ve etkin bir hafif silah kaynağı haline gelmesini sağlayabilir.

Bağımlılığın Ölçüsü - ABD Silahlarının Türk Silahlı Kuvvetleri İçindeki Rolü:

Türk ordusunun ABD yardımı ve silahlarına olan bağımlılığı öyle bir hal almıştır ki, Türk güçlerinin, ABD donanımını kullanmadan herhangi bir temel operasyona girişmesini düşünmek oldukça zordur. ABD silahlarının kullanımı, güneydoğuda sürmekte olan savaşa en yoğun şekilde katılan Türk kara birlikleri ve hava kuvvetleri arasında özellikle yaygındır.

Türk ordusunun elinde bulunan 4.200'ü aşkın ana savaş tankının 3.800 adedi ABD tarafından dizayn edilen M-48 ve M-60 modelleridir ve bu tanklar ihtiyaç

Türkiye, pratikte ne kadar gerçekdışı ve pahalı olursa olsun, PKK ve ona sempati duyan kesimler karşısında nihai bir askeri zafer kazanmaktan başka bir politikaya ilgi göstermemiştir. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 12 Kasım 1998 tarihinden bu yana, sorunun görüşmelerle çözülmesi doğrultusunda Öcalan ve PKK yetkilileri tarafından yapılan tüm öneriler Türk yönetimi tarafından reddedilmiştir.

fazlası silahlardan kurtulma programları çerçevesinde Türkiye'ye verilmiştir. Benzer şekilde, Türkiye'nin elinde bulunan zırhlı piyade savaş araçlarının (ZPSA) ve zırhlı personel taşıyıcılarının (ZPT)

2.813 adet gibi önemli bir kısmı United Defense tarafından üretilen M-113 zırhlı personel taşıyıcılardan oluşmaktadır; tüm bu donanımlar hem Türkiye'nin güneydoğuda sürdürdüğü savaşta hem de Türk silahlı kuvvetlerinin kuzey Irak'ta bulunan Kürt kamplarına yönelik periyodik saldırılarında kullanılmıştır (bkz. Bir sonraki bölüm). Türk ordusunun elinde bulunan saldırı helikopteri gücü (37 helikopter) tamamen Bell-Textron AH-1W Kobra helikopterlerinden oluşmaktadır ve gelen haberlere göre bu helikopterler de Kürt köylerine yönelik saldırılarda kullanılmıştır. Son olarak, Türk ordusunun elinde bulunan en önemli taşıma helikopteri Skorsky Black Hawk'tır (bugüne kadar 55 adet teslim edilmiştir) (22).

Bunlar bir yana, Türk hava kuvvetleri, ABD teknolojisine kara kuvvetlerinden çok daha fazla bağımlıdır. Türkiye Uzay ve Havacılık Sanayisi tarafından Türkiye'de ortaklaşa üretilen 44 adet İspanyol CN-235 sevkıyat uçağını saymazsak, açıkçası Türk hava kuvvetleri tarafından kullanılmakta olan koca bir savaş uçağı filosu tamamen ABD yapımı savaş uçaklarından oluşmaktadır; bu savaş uçakları arasında 175 adet Lockheed Martin F-16, 87 adet Northrop (şimdi Northrop Grumman) F-5 ve 178 adet McDonell Douglas (şimdi Boeing'le birleşmiştir) F-4E bulunmaktadır (23). 1992 Yılından beri Türkiye'ye transfer edilen ABD silahlarının toplam hesabı için bkz. Aşağıdaki Ek Tablo A.

III. Türkiye'nin Kürtlere Karşı Sürdürdüğü Savaşta ABD-yapımı Silahları Kullanması

Türk silahlı kuvvetleri 1984 yılından beri, militan bir Kürt muhalif gurubu olan Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı acımasız ve pahalı bir savaş sürdürmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, savaşın başlangıcından bugüne dek, çoğu Kürt olan 37.000 insan öldürülmüştür. Buna ek olarak, Türk ordusunun, PKK'ye sempati duyduklarından şüphe edilen kesimlerin yaşadıkları bölgelere saldırarak PKK'ye verilen desteği kesme stratejisi çerçevesinde güneydoğuda yaklaşık olarak 3.000 Kürt köyü yok edilmiştir.

Türkiye, pratikte ne kadar gerçekdışı ve pahalı olursa olsun, PKK ve ona sempati duyan kesimler karşısında nihai bir askeri zafer kazanmaktan başka bir politikaya ilgi gösterme-

miştir. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 12 Kasım 1998 tarihinden bu yana, sorunun görüşmelerle çözülmesi doğrultusunda Öcalan ve PKK yetkilileri tarafından yapılan tüm öneriler Türk yönetimi tarafından reddedilmiştir. Tam tersine Türk yönetimi, terörizmde rolü olduğu iddiasıyla Öcalan'a ölümlü cezalandırmaya çalışmaktadır. Görüldüğü kadarıyla Türk ordusu, Türkiye'deki Kürtlerin daha fazla kültürel ve siyasal özerklik talebini içeren ve esas itibarıyla politik olan bir soruna askeri bir çözüm bulma niyetindedir.

Sorunun kökeninde, Türk devletinin, Kürt toplumunun bireylerine, Türkiye içinde birer Kürt olarak yaşama hakkı tanımaktaki isteksizliği yatmaktadır. Türkiye, toplam nüfusun yaklaşık %20'sine tekabül eden 10 milyon Kürtü barındırmaktadır. Savaştan önce, Kürt nüfusunun önemli bir kısmı, Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla daha yoksul ve ekonomik açıdan daha geri kalmış olan güneydoğu bölgesinde yaşıyordu. Diğer yasakların yanı sıra, Kürtlerin resmi platformlarda veya okullarda kendi dillerini konuşmaları da yasaktır. Kürt gazeteleri, kültür merkezleri ve siyasi partileri rutin bir şekilde yasaklanmakta, saldırıya uğramakta ve bazı durumlarda fiziki olarak ortadan kaldırılmaktadır. Bazı Kürtlerin Türk toplumuna entegre olduğu hatta siyasal ve ekonomik nüfuz sahibi olabilecekleri mevkilere gelebildiği doğrudur, fakat bu kesimler ancak kendilerini birer Türk olarak kabul edip farklı olan etnik ve kültürel miraslarından vazgeçerek bu kademelere gelmişlerdir. Çoğu Kürt PKK'nin şiddete dayalı taktiklerine karşı çıkmakla beraber, kendilerinin siyasal, sivil ve kültürel haklarını acımasızca bastıran Türk yönetimine karşı olan Kürtlerin, mevcut ayaklanmaya kaynaklık eden hedeflere güçlü bir sempati duyduğuna inanılmaktadır. Her iki taraf da savaş boyunca ciddi insan hakları ihlalleri yapmıştır. PKK tarafından yapılan ihlaller arasında, yargısız infazlar, adam kaçırmaya, tehdit ile gasp ve mülke zarar verme bulunmaktadır. Saldırıları genellikle PKK'nin "devletin işbirlikçileri" olarak suçladığı memurlara, öğretmenlere ve Türk ordusu tarafından silahlandırılıp maaş verilen "köy korucuları" adındaki sivil savunma milislerine katılan Kürtlerin

Çoğu Kürt sivil için savaş içinden çıkılmaz bir ikilem anlamına gelmektedir. Eğer köylüler PKK yiyecek veya lojistik destek verirlerse, Türk ordusunun saldırılarına maruz kalma tehlikesiyle karşılaşacaklardır. Eğer bunun yerine, devlet-destekli "köy korucuları"na katılmaya karar verirlerse, bu kez de PKK güçlerinin saldırılarına maruz kalacaklardır.

ailelerine yönelmektedir.

Türk ordusuna gelince, ordu, PKK'ye verilen halk desteğini yok etmek üzere, güneydoğuyu neredeyse tamamen kurutacak sistematik bir kampanyaya girişmiştir. Bu politika, binlerce sivil Kürdün ölümü ve yüz binlercesinin yerinden yurdundan olmasıyla sonuçlanmıştır. Savaş nedeniyle yaşadıkları bölgelerden göçertilen 2 milyon aşkın Kürt mülteci, yeni yerleşimleri için Türk devletinden ya çok az yardım almakta ya da hiç yardım alamamakta ve çoğu Türkiye kentlerinin varoşlarındaki kulübe mahallelerinde çaresizlik ve sefalet içinde yaşamaktadır.

Çoğu Kürt sivil için savaş içinden çıkılmaz bir ikilem anlamına gelmektedir. Eğer köylüler PKK yiyecek veya lojistik destek verirlerse, Türk ordusunun saldırılarına maruz kalma tehlikesiyle karşılaşacaklardır. Eğer bunun yerine, devlet-destekli "köy korucuları"na katılmaya karar verirlerse, bu kez de PKK güçlerinin saldırılarına maruz kalacaklardır. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından da belirtildiği gibi, "saygın insan hakları NGO'ları, söz konusu alanda yaptıkları araştırma ve görüşmeleri tamamladıktan sonra, çoğu köyün Türk güvenlik güçlerinin eylemleri sonucu boşaltıldığını, zorunlu göçermelerin genellikle köy koruculuğu sistemine katılmanın reddedilmesinden veya çoğu zaman yiyecek ve uyuyacak bir yer sağlamak biçiminde PKK'ye verilen destekten, hatta böylesi desteğin verilmesinden duyulan şüphelerden kaynaklandığı belirtilmiştir" (24). Bazı köylüler ekonomik ihtiyaç veya siyasal tercih nedeniyle köy korucusu olurken, çoğu köylünün korucu olması için baskı yapılmaktadır. Örneğin Ocak 1997 yılında, Diyarbakır'ın (güneydoğudaki en büyük şehir) Lice ilçesinden gelen haberlere göre, bazı Kürtlerin köy korucusu olmayı reddetmeleri nedeniyle jandarma tarafından yoğun tutuklamalar yapılmıştır.

Savaşın önemli bir dönemi boyunca Türk yönetimi güneydoğuda olağanüstü hal uygulayarak, gazetecilerin, insan hakları gözlemcilerinin veya diğer bağımsız gözlemcilerin, orada olup bitenleri belgelemesini neredeyse imkansız hale getirmiştir. Ayrıca Kızıl Haç'ın bölgede yardım çalışması yapması da yasaklanmıştır. Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından işkence mağdurları için 1998'de açılan bir merkez açıldıktan dört ay sonra kapatılmış ve merkezdeki personel o tarihten beri Türk yetkilileri tarafından rahatsız edilmiştir.

Bu rapor baskıya girerken, bazı analistler Türk ordusunun, Türkiye'deki politik süreç içinde Kürtlerin haklarını savunma imkanı tanınması karşılığında, güçlerini Türk topraklarından çe-

kerek silahlı mücadeleye son vereceği doğrultusunda PKK tarafından yapılan açıklamaya karşılık vererek, Kürtlerin kültürel haklarına yönelik yaklaşımını sessizce değiştirmekte olduğu umudunu taşıyordu. Türk Genel Kurmay Başkanı General Hüseyin Kıvrıkoğlu, Eylül ayının başında önde gelen Türk gazetecileriyle yaptığı bir toplantıda, PKK'nin bağımsız Kürdistan talebinden vazgeçtiğini belirtiyordu: "Federasyon istemiyorlar. İstedikleri şey sadece birkaç kültürel hak. Bu hakların bir kısmı zaten daha önce tanınmıştı." Kürtlerin haklarının onaylanmasına pek de değinmemiş olmasına rağmen, General Kıvrıkoğlu'nun bu açıklaması PKK lideri Abdullah Öcalan tarafından memnuniyetle karşılanmış ve "kültürel özgürlüğün ve demokratikleşmenin gelişimi doğrultusunda olumlu bir adım" olarak değerlendirilmişti. Türkiye'nin en büyük günlük gazetelerinden biri olan Hürriyet'in başyazarı Ertuğrul Özkök, generalin Kürt sorunu hakkındaki sözlerini çarpıcı bir gelişme olarak görmekte ve heyecanlı bir şekilde "Türkiye çözüme yaklaşmıştır" değerlendirmesinde bulunmaktadır (25). Ancak bu iyimser öngörülerden çabucak uzaklaşan Türk ordusu tarafından yapılan bir açıklamada şöyle deniliyordu; "Genel Kurmay'ın PKK terör örgütünü bir muhatap olarak kabul etmesi, önerilerini dikte alması veya herhangi bir ödün vermesi söz konusu değildir" (26). Ordu daha sonra, PKK tamamen ve koşulsuz olarak teslim oluncaya kadar veya "son terörist de etkisiz hale gelinceye kadar Türk silahlı kuvvetlerinin savaşı sürdürmeye kararlı olduğunu" tekrarladı (27)..

Sürmekte olan askeri harekatlara bakıldığında, Türk silahlı kuvvetlerine sertlik yanlısı bir tutumun hakim olduğu anlaşılıyor. 5 Eylül günü - PKK liderlerinin, silahlarını bırakıp Türkiye topraklarından çekilme niyetinde olduklarını duyurmalarından dört gün sonra - Türk güçleri örgüte karşı saldırıya geçerek, güneydoğudaki Diyarbakır şehrinin dağlık kesimlerinde 19 isyancıyı öldürdü. 15 Eylül günü, Türk güçleri, İran ve Irak sınırlarının kesiştiği bir bölge olan Hakkari ilinde 10 isyancıyı öldürdü. 29 Eylül'de yaklaşık olarak 5.000 Türk askeri ve silahlı helikopteri, PKK'li isyancıları iz-

lemek üzere kuzey Irak'a girip PKK kampı olduğundan şüphe edilen bölgeleri bombalayarak 13 isyancıyı öldürdü (28).

Türk hükümetinin PKK'nin barış teklifine verdiği yanıt tam anlamıyla bir karmaşa halini aldı. Türkiye parlamentosu Ağustos ayının sonlarına doğru, silahlarını bırakan PKK'lilere af getiren bir "pişmanlık yasası"nı parlamentodan geçirdi, ancak bu yasa yalnızca silahlı eylemlere katılmamış olan PKK'lileri kapsamaktadır. Benzer şekilde, PKK yanlısı yazılar yazmaktan hüküm giymiş olan gazetecilerin affedilmesi için çıkarılan kanun, böylesi yazıları Türk hukukuna göre suç saymaya devam etmekte ve gelecekte böyle yazılar yazacak yazarlar için tutuklanma tehdidi oluşturmaya devam etmektedir (bu konu aşağıdaki VI.bölümde daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır) (29).

Türkiye'ye yapılacak silah ihracatı konusundaki ABD politikası, Türk yönetiminin güneydoğudaki savaş hakkında vereceği karar üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. İnsan hakları veya Kürt sorununun barışçıl çözümü için sert koşullar getirilmeden cömertçe silah sağlama biçimindeki bir politika, askeri bir nihai zafer" peşinde koşan Türk ordusu içindeki sertlik yanlısı kesimleri cesaretlendirebilir. Oysa Türkiye, insan hakları ve güneydoğudaki barış konusunda kayda değer bir ilerleme sağlayana kadar silah sevkiyatının sınırlandırılması, dengeyi, Türk yönetimi içinde olup da Kürt sorunu için askeri olmayan bir çözüme yatkın olan kesimlerin lehine çevirebilir. Amerikalı politikaçılar, Türkiye'nin karara bağlanmayı bekleyen silah taleplerini ele alırken, silahlar ve insan hakları konusunda Türkiye'nin yakın tarihini dikkatle inceleyebilirler.

Türkiye'deki İnsan Hakları İhlallerinde ABD Silahlarının Rolü: ABD silahlarının Türk yönetimi tarafından güneydoğudaki savaşta ve pek çok durumda insan hakları ile savaş kanunlarının ihlalinde yaygın bir şekilde kullanıldığı günümüzde artık herkes tarafından bilinmektedir. Tartışma konusu olan hususlar, yalnızca, ABD silah sistemlerinin kullanıldığı ihlallerin boyutu ve çatışma boyunca bu ihlallerin arttığı mı, azaldığı mı yoksa sabit mi kaldığı hususlarıdır.

Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlallerinde ABD silahlarının rolü konusundaki ilk resmi itiraf, Temsilci John Porter (R-IL) gibi etkili Kongre üyeleri tarafından

Sürmekte olan askeri hareketlere bakıldığında, Türk silahlı kuvvetlerine sertlik yanlısı bir tutumun hakim olduğu anlaşılıyor. 5 Eylül günü - PKK liderlerinin, silahlarını bırakıp Türkiye topraklarından çekilme niyetinde olduklarını duyurmalarından dört gün sonra- Türk güçleri örgüte karşı saldırıya geçerek, güneydoğudaki Diyarbakır şehrinin dağlık kesimlerinde 19 isyancıyı öldürdü. 15 Eylül günü, Türk güçleri, İran ve Irak sınırlarının kesiştiği bir bölge olan Hakkari ilinde 10 isyancıyı öldürdü.

sunulan bir teklif sonucunda Dışişleri Bakanlığı tarafından Haziran 1995'te düzenlenen bir raporla geldi. ABD Dışişleri Bakanlığı araştırmacılarının, güneydoğudaki önemli çatışma

merkezlerine girişi Türk yönetimi tarafından engellenmesine rağmen, toplayabildikleri kanıtlar hiçbir şüpheye yer bırakmıyordu: "Türk ordusunun elinde bulunan temel donanımın en önemli miktarına tekabül eden ABD-yapımı askeri donanım, PKK'ye yönelik operasyonlarda kullanılmış ve bu operasyonlar esnasında insan hakları ihlalleri meydana gelmiştir." Raporda "son derece güvenilir" kanıtlara dayanılarak, ABD'de üretilen Skorsky Black Hawk sevkiyat helikopterlerinin, Bell-TEXtron Süper Kobra saldırı helikopterlerinin ve FMC firması tarafından üretilen M-113 zırhlı personel taşıyıcının, Kürt köylerine yönelik saldırılarda ve sivillere yönelik insan hakları ihlallerinde kullanıldığı sonucuna varılmaktadır. Türkiye'nin Kürt köylerini insan-sızlaştırma kampanyasının zirveye ulaştığı 1992 ile 1995 yıllarını kapsayan döneme ilişkin kanıtlar sunan raporda, "söz konusu askeri donanımın, köylerin boşaltılmasında ve/veya ortadan kaldırılmasında kullanılmış olması oldukça yüksek bir olasılıktır" denilmektedir (30). ABD Dışişleri Bakanlığı raporunun yayınlanmasından yalnızca üç ay sonra, Human Rights Watch, Türkiye içinde konu hakkında yapılan araştırma ve görüşmeleri temel alarak, "Silah Sevkiyatı ve Türkiye'de Savaş Kanunlarının İhlali" başlıklı kendi raporunu yayınladı. Human Rights Watch, "özgün araştırma bulguları sağlamakta" başarısız kaldığı ve "güneydoğunun her tarafında rahatça ve bağımsız bir şekilde çalışma koşullarını, Türk yetkililerle sürdürülen ilişkilerin öncelikli şartı haline getiremediği" için Dışişleri Bakanlığı'na ve bakanlığın hazırladığı rapora şiddetli bir tepki gösteriyordu. Kendi özgün araştırmalarına dayanan Human Rights Watch tarafından hazırlanan rapor, Dışişleri Bakanlığı tarafından varılan sonuçların çok daha güçlü bir versiyonunu ortaya koyuyordu: "ABD silahları ve bunların yanı sıra diğer NATO üyelerince sağlanan silahlar, Türkiye tarafından güneydoğuda düzenli olarak kullanılmakta ve yoğun insan hakları ihlalleri ile savaş kanunlarının çiğnenmesine yol açmaktadır" (31).

Türkiye'ye yapılacak 145 adet saldırı helikopteri satışının görüşülmekte olduğu şu sıralarda, Human

"Eski bir Türk askeri Human Rights Watch'a yaptığı açıklamada, 18-20

Ağustos 1992 tarihlerinde, PKK'nin yaptığı iddia edilen bir provokasyonun

Rights Watch'un, ABD helikopterlerinin "Türkiye'nin karşı-gerilla gücünün belkemiğini oluşturduğu" biçimindeki bulgusu özellikle dikkat çekicidir. "ABD tarafından üretilen ve Türkiye'ye verilen

S-70A Black Hawk ve UH-1 Huey" sevkıyat helikopterlerin, Türk askerleri tarafından dayatılan "zorunlu göçertmelere, yerinde infazlara, gelişigüzel ateş açmalara ve işkencelere" maruz kalan Kürt köylerine asker getirmek üzere kullanılmakta olduğu "büyük bir ihtimaldir." Raporda ayrıca, "helikopterlerin, büyük bir olasılıkla da ABD tarafından sağlanan Kobra helikopterlerinin, köylülerin korkup kaçmasını sağlamak üzere köylere ve diğer sivil yerleşim birimlerine yönelik olarak rastgele kullanıldığı veya PKK gerillalarının ya da sivil PKK sempatzanlarının bulunduğu şüphe edilen yerlere yönelik gelişigüzel saldırılarda kullanıldığı" belirtilmektedir.

Öte yandan Human Rights Watch, ABD yapımı tankların, zırhlı personel taşıyıcıların ve diğer silahların da, Türk güvenlik güçleri tarafından işlenen insan hakları ihlallerinde doğrudan kullanıldığı sonucuna varmıştır. ABD tarafından sağlanan bu silah sistemlerinin, Türk güçleri tarafından, Kürt köylerine yönelik saldırılarda nasıl kullanıldığını şu özgün örnek tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır:

"Eski bir Türk askeri Human Rights Watch'a yaptığı açıklamada, 18-20 Ağustos 1992 tarihlerinde, PKK'nin yaptığı iddia edilen bir provokasyonun ardından Türk askerleri tarafından Şırnak'a karşı girişilen saldırıda, ABD'nin sağladığı M-48 ve M-60 tankların, 105 milimetrelik topların, M-113 zırhlı personel taşıyıcının, ABD tarafından dizayn edilen M-16 tüfeklerin ve LAW adlı anti-tank roketlerin kullanıldığını belirtiyordu. Saldırıda yirmi iki sivil ölmüş, altmış sivil yaralanmış ve şehrin 25 000 kişilik nüfusunun önemli bir kısmı panik nedeniyle kaçmıştı. Şehrin önemli bir bölümü tahrip edilmişti" (32).

Human Rights Watch ayrıca, ABD-yapımı küçük silahların da, insan hakları ihlallerinde bulunan Türk güvenlik güçleri tarafından kullanıldığını teyit etmiştir: "Özellikle rahatsız edici hususlardan biri de, Türkiye'nin en kötü insan hakları ihlalleri siciline sahip olan özel karşı-gerilla güçlerinin, Colt Industries tarafından üretilen ABD-menşeli M-16 saldırı tüfekleri gibi küçük silahları tercih etmeleridir." Raporun devamında, ABD

ardından Türk askerleri tarafından Şırnak'a karşı girişilen saldırıda, ABD'nin sağladığı M-48 ve M-60 tankların, 105 milimetrelik topların, M-113 zırhlı personel taşıyıcının, ABD tarafından dizayn edilen M-16 tüfeklerin ve LAW adlı anti-tank roketlerin kullanıldığını belirtiyordu."

tarafından dizayn edilen M-16 tüfeklerin ve 40 milimetre gibi geniş bir ölçekte yüksek patlayıcı atma kapasitesine sahip olan M-203 bomba atarların, "Türkiye'nin güneydoğusunda en kötü

insan hakları ihlalleri siciline sahip olan Jandarma ve özel polis güçleri arasında yaygın bir şekilde kullanıldığı" belirtilmektedir. Buna ek olarak, Türk ordusunun, ABD tarafından eğitilmiş olan ve "sivil halka düzenli ordudan çok daha sert davranmalarıyla bilinen" Bolu ve Kayseri'deki Komando tugaylarındaki askerler de ABD-yapımı M-16 taşımaktadır (33).

Türk yönetiminin Kürt köylerini yaygın bir insan-sızlaştırmaya tabi tutma stratejisinin zirveye çıktığı yıl olan 1995'ten bu yana, ABD silahlarının güneydoğudaki savaşta kullanımına ilişkin raporlara çok daha seyrek rastlanmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'ye ilişkin olarak "ABD Askeri Donanımı ve İnsan Hakları İhlalleri" başlığıyla Temmuz 1997 yılında hazırladığı bir raporda Türkiye'deki insan hakları ihlallerinde ABD silahlarının kullanımının azaldığı, ancak bu düşüşün, güneydoğunun yoğun bir şekilde insan-sızlaştırılması nedeniyle büyük-ölçekli ihlallerin artık daha az yaşanması gibi basit bir nedene dayandığı belirtilmektedir. Ancak rapora kaynaklık eden mantığa bakıldığında, Türk silahlı kuvvetlerinin insan hakları ihlallerinde bulunmaya devam ettiği, ama çatışmanın mevcut seyri gereği, bu tür eylemleri daha küçük ölçeklerde yaptığı anlaşılmaktadır. Örneğin raporun bir yerinde şöyle denilmektedir; "pek çok köy daha önce boşaltıldığı için... güvenlik kuvvetleri tarafından zorla göçertilen köylerin sayısı azalmıştır." Ancak, şu anki çatışmaların önemli bir kısmının uzak dağlık kesimlerde cereyan ettiğine dikkat çekildikten sonra, raporda şöyle denilmektedir; "uzak bölgelerde küçük-ölçekli zorunlu göçertmeler devam etmektedir." Kısacası, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'nin insan hakları alanında sergilediği tutum ve performansındaki herhangi bir ilerlemeden değil, Türkiye'nin askeri taktiklerindeki değişimden söz ettiği anlaşılmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'nın 1997 raporunda ABD askeri donanımlarının, "güvenlik güçleri tarafından ciddi insan hakları ihlallerinin işlendiği" PKK'ye yönelik operasyonlarda kullanılmaya devam edilmesinin "ihtimal dahilinde" olduğu, hatta, "gözaltında kayıplar" ve siyasi cinayetlerle genellikle ilişkisi olan- Jandarma ve polis destekli para-

Para-militer birimlerin ABD-yapımı M-16 tüfekleri ve M-203 bomba atarlarıyla silahlandırılmaya devam edildiği itiraf edilmektedir.

militer birimlerin ABD-yapımı M-16 tüfekleri ve M-203 bomba atarlarıyla silahlandırılmaya devam edildiği itiraf edilmektedir (34).

ABD silahlarının Türk güçleri tarafından kullanılması konusunda özellikle rahatsız edici olan bir diğer husus da, ABD-yapımı savaş uçaklarının, asker sevkiyatı yapan helikopterlerin ve zırhlı araçların, Türkiye'nin komşu ülkeler İran ve Irak'taki Kürt kurtarılmış bölgelerine sık sık yaptığı baskınlarda kullanıyor olmasıdır. PKK savaşçılara yönelik olarak gerçekleştirildikleri iddia edilmesine rağmen, kuzey Irak'a karşı girişilen bu saldırılar kayda değer sivil kayıplara, ve Türkiye sınır boylarındaki Irak köylerinin boşaltılmasına yol açmıştır. 1999 Yılı Temmuz ayı ortalarında ise, İran yönetimi, İran topraklarını bombalayarak beş kişinin ölümüne ve on kişinin yaralanmasına neden olan Türk hava kuvvetlerini suçladı. Türk yetkilileri, daha sonra itiraf ettikleri 1994 harekatı örneğinde olduğu gibi, önce söz konusu bombardımanı inkar etti. Ancak bu saldırıların yazıldığı sırada Türk hükümeti, İranlı yetkililerle birlikte iddia konusu olan saldırıyı araştırmayı kabul etmiş bulunuyordu (35).

Türkiye'nin -güya savunmasız Kürt nüfusu korumak üzere Birleşmiş Milletler tarafından "uçuşa kapalı bölge" olarak ilan edilen- kuzey Irak'ı havadan ve karadan işgal etmesi, son beş yıl içinde sıradan bir olay haline gelmiştir; 1995 yılında gerçekleştirilen ve Türkiye tarihinin en büyük sınır-ötesi harekatı olarak değerlendirilen 35. 000 kişilik işgalden tutun da, 1999 yılı Temmuz ayında gerçekleştirilen 10. 000 kişilik işgale kadar (36). Clinton yönetiminin, kuzey Irak'ın sözümlerine ona PKK birimlerini izleyen Türkiye tarafından bombalanıp topa tutulmasına seyirci kalması ikiyüzlüce bir tutum olduğu kadar, Irak hava kuvvetlerini yine aynı uçuşa kapalı bölgeye sokmamak amacıyla sürdürülen Kuzey İzleme Operasyonu içindeki ABD güçlerinin varlığıyla da çelişmektedir.

IV. Gerilimi Arttırma: Kıbrıs ve Yunanistan ile Türkiye Arasındaki Silah Yarışı

Bölgesel Gerilimler: ABD tarafından sağlanan helikopterler, zırhlı personel taşıyıcılar ve küçük silahlar Türk ordusu tarafından Kürt isyancılara karşı kötüye kullanılırken, ABD-yapımı savaş gemileri ve jet savaş

uçakları da Türkiye tarafından, Yunanistan'ı provoke ederek tehdit etmek ve böylece, ABD çıkarlarını doğrudan etkileyen Kıbrıs sorununu devam ettirmek üzere kullanılmaktadır. Her

ikisi de birer NATO üyesi olmalarına rağmen, Yunanistan ve Türkiye eskiden beri birbirlerine düşmandır ve aralarındaki mutlak çekişmeler arada sırada askeri çatışmanın eşiğine gelir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu çekişmeler sık sık NATO politikalarının formülasyonlarına yön verir, ancak bu her iki devlet arasındaki olası bir askeri çatışma NATO için bir felaket olacaktır. Ne var ki, ABD, hem Türkiye hem de Yunanistan'a büyük miktarda gelişmiş silah sağlamakla, bölgesel gerilimi düşürmekten ziyade arttırmakta ve Ege'ye barışı getirme doğrultusunda bizzat harcadığı çabaları yine kendisi baltalamaktadır.

Yunanistan ile Türkiye arasındaki ihtilafli ilişkinin odak noktasında, Türkiye'nin 25 yıllık kuzey Kıbrıs işgali, Ege'deki bir kaç ada ve deniz yataklarında bulunan doğal kaynakları hakkındaki anlaşmazlık, kara suları üzerindeki çekişme, hava sahalarının ihlal edilmesi ve Yunanistan'ın PKK'ye destek verdiği iddiası bulunmaktadır. Bu anlaşmazlıklar zaman zaman Türkiye'nin Yunanistan veya Kıbrıs'a karşı askeri güce başvurma tehdidinde bulunmasına yol açmaktadır ki bu tehditler her zaman iç politika malzemesi olarak değerlendirilemez. Örneğin, Yunanistan'ın 1995 yılında Deniz Konvansiyonu Yasası'nda yaptığı değişiklik -bu değişik Yunanistan'ın kendi kara sularını, Ege'nin önemli bir kısmını kapsayacak şekilde genişletmesini sağlarken, önemli Türk limanlarının açık denizlere ulaşımını kesiyordu- Türk parlamentosu, hükümete Yunanistan tarafından girişilen bu hamlenin önünü kesmek için, güç kullanımı da dahil olmak üzere "tüm gerekli önlemleri alma" yetkisi veriyordu (37). Yunanistan Türk kıyılarına yakın olan birkaç adayı silahlandırırken Türkiye de -NATO komutasının dışında olan- büyük bir amfibi gücünü yakın kıyı şeridinde konuşlandırmıştır (38). 1998-1999 Kışında Türkiye tarafından yapılan askeri güç kullanımı tehditleri Kıbrıs hükümetinin rota değiştirerek, alımı planlanan S-300 karadan-havaya füzeleri, Kıbrıs yerine Girit adasına konuşlandırmaya karar vermesine yol açmıştır. Füze ihtilafı nedeniyle gerilim öyle bir noktaya kadar yükseldi ki, ABD, "bölgedeki olayları gözlemek" üzere bir uçak gemisi gönderdi (39). Yu-

ABD hükümeti, Yunanistan ve Türkiye'ye, güven ortamı yaratacak önlemler almaları ve kutuplaşmaya yol açan eylemlerden kaçınmaları için düzenli olarak tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak silah denetimini istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanmak yerine, ABD yönetimi, Ege denizindeki her iki cephaneliğe de eşit miktarda silah girmesine dikkat etme yaklaşımı içinde olmuştur.

Yunanistan'ın, PKK lideri Abdullah Öcalan'ı, kendisinin Kenya konsolosluğunda birkaç haftalığına barındırmasının ortaya çıkması üzerine, Türkiye Mart 1999'da bir kez daha Yunanistan'a karşı askeri güce başvurma tehdidinde bulundu.

ABD hükümeti, Yunanistan ve Türkiye'ye, güven ortamı yaratacak önlemler almaları ve kutuplaşmaya yol açan eylemlerden kaçınmaları için düzenli olarak tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak silah denetimini istikrar sağlayıcı bir araç olarak kullanmak yerine, ABD yönetimi, Ege denizindeki her iki cephaneliğe de eşit miktarda silah girmesine dikkat etme yaklaşımı içinde olmuştur. Örneğin, Türkiye'nin 1999 yazında, İsrail ile ortaklaşa havadan-karaya Popeye füzesi üretme kararı alması ABD'nin benzer nitelikte havadan-karaya füzelerinin Yunanistan'a satılmasına izin vermesine yol açmıştır (40).

1998 Yazında Yunanistan'a satılan firkateynler, muhripler ve anti-tank Hellfire füzeleri, Türkiye'ye yapılan firkateyn ve Harpoon anti-gemi füzesi satışıyla dengelendi. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kıbrıs'ta diyalogun yeniden kurulmasını sağlamak üzere çaba harcadığı ve bu çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığı bir dönemde kamuoyuna duyurulan bu satışlar, konu hakkında Kongreye sunulan bildirimlerde "bu satışlar ne bölgedeki askeri dengeyi bozacaktır, ne de Kıbrıs sorununa barışçıl bir çözüm bulunması için ABD tarafından harcanan çabalara zarar verecektir" denilmesinin ne kadar gerçekçi olduğu hususunda önemli şüpheler doğurmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri yönetimi, aralarında ihtilaf olan iki tarafa eşit miktarda silah satmanın, eşitleyici değil, istikrarsızlaştırıcı bir taktik olduğunu kabul etmek durumundadır (41). Bu devletlerden her biri diğerini bir dış güvenlik tehdidi olarak görmekte ve genellikle bu durumu yeni silah alımlarının gerekçesi olarak öne sürmektedir. Örneğin, Ege denizinde 1996 yılında birdenbire patlak veren gerilimin ardından Türkiye yeni firkateyn ve deniz helikopteri alma çabası içine girmiştir (42). Daha da önemlisi, teknolojinin bölgeye yansıyan her yeni boyutu silahlanma yarışında yeni bir hamleye zemin hazırlamakta ve her iki tarafın da pahalı alımlara girişmesine yol açmaktadır. Türkiye'nin önümüzdeki 10 yılı kapsayacak şekilde 31 milyar do-

larlık askeri modernizasyon programı başlatma kararına, Yunanistan tarafından, savunma kesintilerinden vazgeçip önümüzdeki sekiz yılı kapsayacak şekilde cephaneliğini 24 milyar dolarlık yeni silahlarla güçlendirme kararıyla karşılık verildi (43). Yunanistan şu sıralar bir grup F-15 Jet savaş uçağı satın alma müzakereleri yapmakta bu ise Türkiye'yi, daha az gelişmiş olan F-16 savaş uçağı filosunu yenilemeye sevk etmektedir.

Son olarak, böylesi "tarafsız" bir yaklaşım, zaten büyük miktarda silah yığınağı yapılan sözkonusu bölgenin militarizasyonunu daha da arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Birbirlerine düşman olan bu iki devletin askeri tatbikat ve eğitim yaptığı bölgelerin birbirine ne kadar yakın olduğu dikkate alındığında, tıpkı yol açtıkları krizler gibi, çatışmalar da olağan hale gelmektedir. Gerek eğitim uçuşlarında olsun gerekse de diğer sortilerde olsun, düzenli olarak Yunan hava sahasına giren ve iki kez üst düzey Yunan yetkililerin uçaklarını taciz eden Türkiye'ye ait F-16 ve F-4 savaş uçakları sık sık Yunanistan'ın bu uçakların yolunu kəsmesine yol açmaktadırlar (44). Öte yandan Türk savaş gemileri de sık sık askeri tatbikatlar esnasında Yunan kara sularına girmekte ve Yunanistan ve Türk savaş gemileri düzenli olarak ihtilafli sularda birbirlerine meydan okumaktadırlar.

Türkiye'nin, kuzey kesiminde yaklaşık olarak 30 bin asker bulundurduğu, Yunanistan'ın ise güney kısmında birkaç bin asker konuşlandığı Kıbrıs, dünyanın en çok askeri yığınağı sahne olan bölgelerinden biri olmaya devam ediyor. 1999 Yazında Kongre'ye sunulan bir uzman raporu, Dış Askeri Satış (DAS) programı çerçevesinde yapılan silah satışlarının adaya sevkini yasaklamak üzere 1988 yılında çıkarılan bir yasaya rağmen, hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin Kıbrıs'a ABD silahlarını gönderdiklerini açığa çıkarmıştır (45). Ticari silah satışları ve 1988 öncesi Dış Askeri Satışlar 1988'de çıkarılan yasanın ihlali anlamına gelmemekle birlikte, Kıbrıs'tan gelen haberlerde, -tanklar, zırhlı personel taşıyıcılar, anti-uçak sistemleri ve küçük silahlar da dahil olmak üzere- Kıbrıs'taki Türk askeri donanımının yüzde 90'ının ABD-kaynaklı olduğu belirtilmektedir (46). Hem Türkiye hem de Yunanistan, görüşülmekte olan S-300 füzesi alımı nedeniyle yaptıkları güç gösterileri çerçevesinde Kıbrıs'a F-16 sa-

vaş uçağı göndermişler ve ayrıca Türkiye 1997 yılında Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği büyük askeri tatbikat esnasında F-16 ve F-4 savaş uçaklarını kullanmıştır (47). Her iki ülke de Kıbrıs adasında askeri

tatbikat düzenlemekte ve -arada sırada yapılan kısa ömürlü ertelemelere rağmen- düzenli olarak Kıbrıs hava sahasını ihlal etmektedir. Bunun dışında, Türkiye açıkça -bir kısmı ABD tarafından sağlanan veya ABD lisansı ile üretilen- askeri donanımları Azerbaycan'a göndermekte ve Türkiye'nin bu hamlesi hem Ermenistan ile süren ihtilafı alevlendirmekte hem de ABD tarafından ihraç edilen silahların kullanım hakkına ilişkin ABD yasalarını çiğnemektedir.

Yunanistan-Türkiye ilişkileri, her iki ülkeyi (Türkiye'yi Ağustos'ta, Yunanistan'ı ise Eylül'de) vuran deprem felaketlerinin sonuçlarıyla baş etmek üzere karşılıklı olarak girilen işbirliği ile birlikte son birkaç ay içinde ciddi ölçüde düzelmiştir. Ticaret, politika ve basın alanlarında atılan bu yapıcı adımların, Kıbrıs sorununun diplomatik yolla çözümü gibi daha büyük konulara ulaşım ulaşılamayacağını hep birlikte bekleyip göreceğiz. Ancak Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun da belirttiği gibi; "Her şeyin birden bire değiştiğini sanmıyorum. Ancak bu meselelerde yeni gelişmelere kaynaklık edebilecek bir hava oluşmuştur." (48). Eğer Amerika Birleşik Devletleri ve onun yakın müttefikleri, işlemekte olan Yunanistan-Türkiye silahlanma yarışı sürecinde, her iki ülkeye de büyük miktarda en modern savaş sistemi sunmaktan vazgeçerlerse, bu yapıcı hava ciddi ölçüde arttırılabilir.

V. Türkiye'nin Silah Alım Portföyü: 150 Milyar Dolarlık Soru İşareti

Türk hükümeti, askeri endüstri dergisi Defense News tarafından da belirtildiği gibi "önümüzdeki sekiz yıl içinde 31 milyar dolar, 2030 yılına kadar ise 150 milyar dolar değerinde olmak üzere bugüne kadarki en büyük silah alımını" yapmak üzeredir (49). Kamuoyuna duyurulan veya karara bağlanan belli başlı alımlar şunlardır; 4 milyar dolar tutarında olan 145 adet gelişmiş saldırı helikopteri; 560 milyon dolar tutarında olan 50 adet Skorsky Black Hawk çok amaçlı taşıma helikopteri; maliyeti 7 milyar dolara varan 1000 adet ana

Türkiye açıkça -bir kısmı ABD tarafından sağlanan veya ABD lisansı ile üretilen- askeri donanımları Azerbaycan'a göndermekte ve Türkiye'nin bu hamlesi hem Ermenistan ile süren ihtilafı alevlendirmekte hem de ABD tarafından ihraç edilen silahların kullanım hakkına ilişkin ABD yasalarını çiğnemektedir.

Ancak, Ankara'nın alış veriş listesindeki en pahalı siparişler yine de doğrudan doğruya Türkiye'nin Kürtlere karşı sürdürdüğü savaşla ilgilidir.

Martin F-16lar ve muhtemelen ilk defa sipariş edilecek olan Boeing F-15ler de dahil olmak üzere) 2.5 milyar doları aşan yeni savaş uçakları alımları. Türkiye'nin görüşülmekte olan muhtemel silah alımlarının tam listesi için Ek Tablo B'ye bakınız. Türkiye'nin bu silah alım planı birbirinden farklı gerekçelere dayanmaktadır; Bosna ve Kosova'da barışı sağlama ve denetleme misyonlarına yardım etmek, İran, Suriye ve Yunanistan gibi bölgesel rakipler karşısında caydırıcı olmak ve eski Sovyetler Birliği'nin yerini alan Orta Asya devletlerine doğru güç kaydırabilecek kapasiteye ulaşmak. Ancak, Ankara'nın alış veriş listesindeki en pahalı siparişler yine de doğrudan doğruya Türkiye'nin Kürtlere karşı sürdürdüğü savaşla ilgilidir.

Türk hükümeti bu yılın başlarında, özellikle, güneydoğuda PKK'ye karşı sürdürülen savaşın ön hatlarına asker taşıma işlerinde kullanılmak üzere, 560 milyon dolarlık Skorsky Black Hawk helikopter alımını hızlandırmıştır. Türk yetkilileri alımı hızlandırmak amacıyla, dengeleme ve Türkiye'de ortak üretim talebinde bulunmadan, helikopterleri doğrudan satın almayı kabul etmişlerdir. Sipariş edilen 50 helikopterden 10 tanesi 1999 Yılı Temmuz ayı sonlarına doğru teslim edildi. Geçmiş deneyimler dikkate alındığında, Türkiye'nin -Boeing Apaçi ve Bell-Textron King Kobra firmalarının yoğun rekabet içine girmelerine neden olan- 145 adet modern saldırı helikopteriyle kurmayı planladığı bu filonun da Kürt köylerine, mülteci kamplarına, PKK'nin dağlardaki kamplarına veya PKK sempatizanı olmalarından şüphe edilen kişilere yönelik saldırılarda kullanılması ihtimali bir hayli yüksektir. Human Rights Watch, eski model ABD tanklarının Kürt köylerinin yıkılmasında kullanıldığını daha önce belgelemişti, dolayısıyla Türk ordusunun satın almaya çalıştığı -ve General Dynamics'e ait M-1A2 modelinin güçlü bir aday olduğu- 1000 adet yeni tanktan bir kısmının benzer amaçlar için kullanılabilmesi tehlikesi bulunmaktadır. 1998 Yılı sonlarına doğru Türk polisine satılan 140 adet ABD-yapımı kitle kontrol aracı hem bir bütün olarak Türkiye'nin tüm bölgelerinde hem de barut fıçısı olan güneydoğudaki kitle gösterilerinin bastırılmasında

açıkça kullanılmaktadır.

30 Yıllık silah alım programını bir anda açıklayan Türk yetkililerin, sıradan askeri hedefleri çok daha fazla aşan farklı amaçlar peşinde olduklarına şüphe yok. Türk yetkililer, devasa bir uzun-vadeli pazar olacağına benzeyen bu silah alım programıyla, dünyadaki silah üreticilerinin iştahını kabartmak istemekte ve böylece bu üreticilerin kendi hükümetlerine baskı yaparak, hükümetlerinin, Türkiye'nin insan hakları siciliyle ilgili kaygıları bir tarafa bırakıp, Ankara'ya yapılacak bir veya birden fazla büyük silah satışı işinin kotarılması için kendilerine yardım etmesini sağlamalarını ummaktadır. Üstelik ABD silah üreticileri tarafından başvuru edilen bu strateji gerçekten de işe yaradı; sözkonusu silah üreticileri, Kongre ve Clinton yönetimine baskı yaparak ABD firmalarının yolunu açmışlar ve Türk polisine yapılan 140 adet zırhlı araç satışı gibi tartışmalı bir kontratı kazanırken, 4 milyar dolar tutarında olan 145 adet saldırı helikopteri teklifi için de rekabet etmeye başlamışlardır. Ordu tarafından sağlanan yenileme fonları sayesinde ayakta kalmış olan tank üretimini canlandırmak amacıyla Yunanistan ve Türkiye'ye M-1 tanklarından satmaya çalışan General Dynamics firması, eğer Türkiye'ye satılacak 1 000 adet yeni ana savaş tankı ihalesini kazanırsa, hiç şüphesiz, ABD hükümetinden önemli sübvansiyonlar koparmak üzere kendi lobi ağlarını harekete geçirecektir. Ne var ki, kendi davalarını ekonomiye ve milletvekilliği hesaplarına dayandırarak, Türkiye'ye yapılacak silah satışlarını savunan çevreler, silah denetim örgütleri, insan hakları savunucuları ve onların Kongre'deki müttelikleri tarafından ortaya konulacak sert muhalefetle karşılaşacaklarını da unutmamalıdır.

Türkiye'ye son zamanlarda yapılan en tartışmalı silah satışlarından biri, General Dynamics firmasının Michigan'da kurulu olan AV Technology adlı şubesine, 1998 yılı sonlarına doğru, Türk terörle mücadele ve çevik kuvvet polisine 140 adet zırhlı araç satışı yapma lisansının verilmesi oldu. Washington Post gazetesinden Diana Priest'in sözkonusu satış hakkında yaptığı yorum göre, anlaşma "su sıkıcılar, kitle dağıtıcı silahlar ve kent içindeki çevik kuvvet polisi tarafından kullanılacak çeşitli silahların monte edilebileceği ön aksamlarla donatılan 11 ton ağırlığındaki zırhlı devriye araçlarını ve yine çevik kuvvet polisinin taşınmasında kullanıla-

Türk yetkililer, devasa bir uzun-vadeli pazar olacağına benzeyen bu silah alım programıyla, dünyadaki silah üreticilerinin iştahını kabartmak istemekte ve böylece bu üreticilerin kendi hükümetlerine baskı yaparak, hükümetlerinin, Türkiye'nin insan hakları siciliyle ilgili kaygıları bir tarafa bırakıp, Ankara'ya yapılacak bir veya birden fazla büyük silah satışı işinin kotarılması için kendilerine yardım etmesini sağlamalarını ummaktadır.

cak Dragon adlı zırhlı personel taşıyıcıları" da kapsamaktadır. Türkiye'deki terörle mücadele ve çevik kuvvet polisinin iç karartan bir insan hakları siciline sahip olması ve ABD İhracat-İthalat

Bankası'ndan alınacak fonlarla satışı finanse etme niyeti güdülmesinden dolayı, sözkonusu satış -Senatör Patrick Leahy (D-VT) tarafından 1997 yılında teklif edilen Yurtdışı Operasyonlar Tahsisat Yasası'nın 570 nolu kısmı olan- "Leahy Yasası" hakkında bir tartışmanın başlamasına yol açtı; bu yasaya göre, "İhracat-İthalat Bankası'ndan alınacak finansman da dahil olmak üzere, Yurtdışı Operasyonlar Tahsisat'ından hiçbir fon, haklarında ciddi insan hakları ihlalleri yaptıklarını gösteren güvenilir kanıtlar bulunan yabancı güvenlik birimlerine donanım sağlamak üzere kullanılmaz" (50).

Zırhlı araç satışı, "Leahy Yasası'nın, zırhlı araçları almak isteyen polis birimleri tarafından yapılan ihlallerin sadece belgelendiği durumlarda uygulanması mı yoksa, araçların gönderileceği muhtemel illerdeki terörler mücadele ve çevik kuvvet polislerinin sistematik insan hakları ihlalleri siciline sahip olmasının ABD yardımının verilmemesi için yeterli neden sayılması, ABD Dışişleri Bakanlığı içinde ateşli bir tartışma başlattı. General Dynamics, satışın önündeki engelleri ortadan kaldırmak üzere Türkiye'ye özel bir seyahat yapan Senatör Carl Levin (D-MI) ve ABD'nin Türkiye Büyükelçisi Mark Parris tarafından yükseltelen güçlü itirazlara rağmen, Dışişleri Bakanlığı sözkonusu yasanın daha geniş yorumunu tercih etti; buna göre, terörle mücadele ve çevik kuvvet polisi tarafından sürekli ve sistemli insan hakları ihlallerine sahne olan illerdeki polis birimlerine yardım verilmeyecektir. Dışişleri Bakanlığı'nın bu kararı esas alınarak, General Dynamics'ın, 140 araçlık paket içindeki 39 araç için İhracat-İthalat Bankası'ndan fon verilmesi reddedildi (bu zırhlı araçların gönderileceği 11 il arasında, güneydoğuda Türk ordusu ile PKK güçleri arasında savaş yaşanan bölgenin sınırı olan Adana ili de bulunmaktadır). Bunun üzerine General Dynamics firması, sözkonusu 39 aracın sevkıyatı için, İhracat-İthalat Bankası tarafından kesilen fonlar yerine özel finansman aradı ve buldu. Konu hakkında Washington Post tarafından yapılan değerlendirmede, yardımı kesme gerekçesi inandırıcı bulunuyordu:

ABD Türkiye Büyükelçiliği, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve hükümet dışı gruplar tarafından düzenlenen raporlara dayanan sözkonusu iç belgede, tecavüz, tazyikli su sıkma, yakma, dayak atma ve elektrik vermenin, bahsedilen her iki polis birimi tarafından kullanılan yaygın yöntemler olduğu belirtilmektedir. İç belgede değinilen 280 mağdur arasında "bebekler, çocuklar ve yaşlılar" da bulunmaktadır

"Dışişler Bakanlığı'nın yıllık [insan hakları] raporu ve General Dynamics örneği için Dışişleri Bakanlığı bünyesinde hazırlanan iç belge, sözkonusu 11 ildeki terörle mücadele ve çevik kuvvet polisi tarafından işlenen insan hakları ihlalleriyle dopdoludur. ABD Türkiye Büyükelçiliği, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve hükümet dışı gruplar tarafından düzenlenen raporlara dayanan sözkonusu iç belgede, tecavüz, tazyikli su sıkma, yakma, dayak atma ve elektrik vermenin, bahsedilen her iki polis birimi tarafından kullanılan yaygın yöntemler olduğu belirtilmektedir. İç belgede değinilen 280 mağdur arasında "bebekler, çocuklar ve yaşlılar" da bulunmaktadır (51).

Türk polisinin işkence ve insan hakları ihlalleri sicili dikkate alındığında, ABD Dışişleri Bakanlığı ve Beyaz Saray'ın Leathy yasasının gerektirdiği kriterlerin de ötesine geçerek, zırhlı araç alımını tamamen durdurması gerektiği rahatlıkla savunulabilir.

ABD'nin Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları için üstlendiği yükümlülüğün zor bir sınavdan geçeceği bir başka örnek de, Türkiye'ye yapılacak saldırı helikopteri satışı için ABD firmalarına lisans verip verme kararı olacaktır. Ancak bu örnekte, ABD Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin esasen insan hakları ihlallerini azaltıp demokrasinin yaygınlaştırılmasında ilerleme kaydedip etmediğini belirlemek üzere, şimdiden çok daha katı standartlar tespit etmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, Clinton yönetimi, -Boeing, Bell-Textron, General Electric, Lockheed Martin ve Northrop Grumman firmalarının temsilcileri tarafından Beyaz Saray'a yazılan ve satış izni talep eden mektubun da baskısıyla Türkiye'ye yapılacak saldırı helikopteri satışı için Boeing ve Bell-Textron firmalarına rekabet etme izni verme kararını ilk kez Aralık 1997 yılında açıkladığında, ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, ABD-yapımı saldırı helikopterlerinin Türkiye'ye ihraç edilmesi fiilen onaylanmadan önce, Türkiye'nin insan hakları alanındaki ilerlemesini ölçmeye yarayacak yedi kriter saptıyordu. Bu yedi kriter şöyledir: 1) İfade hakkının suç olmaktan çıkarılması; 2) siyasal nedenlerle tutuklanan gazeteci ve milletvekillerinin serbest bırakılması; 3) işkenceye ve polis keyfi tutumlarına son verilmesi; 4) Türk yetkilileri tarafından kapatılan sivil toplum örgütlerinin yeniden açılması; 5) demokratikleşme ve siyasal katılımın yaygınlaştırılması; 6) güneydoğudaki olağanüstü halin

kaldırılması; ve 7) iç savaş nedeniyle göçertilen iç mültecilerin tekrar bölgelerine yerleştirilmesi. Birkaç kez yaşanan gecikmelerden sonra, Türk yetkilileri artık, saldırı helikopteri alımı yapacakları firmayı Mayıs 2000 yılına kadar seçmeyi ummaktadır.

Aşağıdaki bölümde, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından belirlenen yedi kriter çerçevesinde Türkiye'nin kaydettiği ilerleme (veya aynı çerçevedeki gerileme) ele alınacaktır. Kendi verileriyle bir hükme varma hazırlığı içinde olan Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'deki insan hakları koşullarını incelemek üzere, Ağustos 1999'da bu ülkeye üst düzey bir heyet gönderdi. Bu arada, Pentagon'da ise, Savunma Bakanı Cohen, kendi bakanlığının saldırı helikopteri satışını destekleyeceği yolunda güçlü sinyaller verdi. 15 Temmuz tarihinde Ankara'da yapılan bir basın toplantısı esnasında Cohen, Türkiye'deki insan hakları koşulları hakkında şu iyimser değerlendirmede bulunuyordu:

"Gelecekte yapılacak askeri malzeme satışından söz ederken, önünde herhangi bir engel veya zorluk olan herhangi bir satışın askıda olmadığı söylemişim. Geçmişte, Kongre üyeleri tarafından, insan hakları sorunlarıyla ilgili olarak bazı kaygıların dile getirildiğini de belirtmişim. Ancak, Başbakan'ın insan hakları alanında yapılacak hukuksal düzenlemelere verdiği destekten hoşnut olduğumu ve Parlamento'da olumlu bir değerlendirmeye tabi tutulacak olan bu hukuksal düzenlemelerin gelecekteki engelleri azaltacağını da söylemişim. Dolayısıyla, Türkiye'deki gelişmeler bana cesaret vermektedir ve sözkonusu engellerin gelecekte bir kez daha ortaya çıkmayacağı hususunda umutluyum" (52).

Acaba Savunma Bakanı Cohen'in, Türkiye'deki insan hakları koşulları hakkındaki bu iyimserliği ne kadar gerçekçidir? Türkiye'nin insan hakları sicilini inceleyip birlikte görelim.

VI. Türkiye'de İnsan Hakları: Son Zamanlardaki Gelişmeler

Bu bölümde, Uluslararası Af Örgütü ve Human Rights Watch gibi bağımsız insan hakları örgütleri tarafından yapılan son değerlendirmeler ile ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yıllık insan hakları raporu esas alınarak, bir önceki bölümde sözü edilen yedi kriterin yerine ge-

Human Rights Watch, Kürt sorunu veya güneydoğudaki savaş hakkında sıradan gazetelerde yazı yazan gazetecilere yönelik devlet tavrının değişken olduğuna dikkat çekmektedir; askeri kısıtlamaların uygulandığı dönemlerde bu tutum sertleşmekte, barış girişimlerinin tartışıldığı dönemlerde ise yumuşamaktadır. Türkiye’de ifade özgürlüğünün bir gerçeklik değil, henüz bir dilektir.

tirilmesi hususunda Türk hükümetinin ve silahlı kuvvetlerinin ortaya koyduğu performans ele alınacaktır. Bölüm sonunda genel bir değerlendirme yapılacak ve mevcut çerçevede içinde, Türkiye’deki insan hakları alanındaki kayda değer ilerlemenin ne tür ölçütlere dayanması gerektiği noktasında bazı sorular ortaya atılacaktır.

Ifade Özgürlüğünün Suç Olmaktan Çıkarılması:

Human Rights Watch tarafından Şubat 1999’da Türkiye: Ifade Özgürlüğü İhlalleri başlığıyla yayınlanan bir raporda Türk basınının “çok yönlü nitel bir hastalıktan muzdarip olduğuna” dikkat çekliyordu. “Hararetli ve kısıtlanmamış” tartışmalara konu olan pek çok önemli mesele “devlet politikalarını eleştiren pek çok kişinin devlet kovuşturmalarına maruz kalabilecekleri bir yasak bölgeyle çevrelenmiştir... Tehlikeli konular arasında İslam’ın toplum ve politika içindeki rolü, Türkiye’deki etnik Kürt azınlığı ve güneydoğudaki çatışma, devletin yapısı ve ordunun asli rolü bulunmaktadır.” Güneydoğudaki savaş gibi konularda açıkça konuşup yazmak beraberinde ciddi riskler getirmektedir: “Bu tür konularda haber yapmak veya yazı yazmaktan dolayı karşılaşılan baskılar arasında, gazetecilerin, güvenlik güçleriyle ilişkileri olduğu veya en azından güvenlik güçlerince himaye edildiklerine inanılan karanlık ölüm mangaları tarafından öldürülmesi, gazetecilere, yazarlara ve yayıncılara yönelik para ve hapis cezaları, gazete ve dergilerin kapatılması, kitap ve benzeri yayınların yasaklanması, Türkiye’nin güneydoğusundaki çatışmanın basına yansımalarına izin verilmemesi, siyasi partilerin yasaklanması ve Kürtçenin yayın ve eğitim dili olarak kullanılmasının yasaklanması bulunmaktadır” (53).

Son yıllarda basına ve gazetecilere yapılan çarpıcı baskılardan bir kısmı şunlardır; foto muhabiri Metin Göktepe’nin 1996 yılında polis tarafından gözaltında dövülerek öldürülmesi; bir dizi Türk gazetesinin yanı sıra BBC ve Agence France Presse için çalışmış olan gazeteci Ragıp Duran’ın, PKK lideri Abdullah Öcalan ile yapılan bir röportaja dayanarak yazdığı yazılardan dolayı (on aylık bir ceza için) hapse atılması; ve güneydoğuda Kürtlere karşı sürdürülen savaşta askerlik yapan askerlerin anılarından oluşan kitabın yasaklanması.

Solcu ve Kürt milliyetçisi yayınların ve gazetecilerin

gözaltına alınması, hapsedilmesi, devlet tarafından verilen kapatma cezalarına çarptırılması ve hatta sıradan gazetelerde çalışan gazetecilere oranla devletin güvenlik güçleriyle daha yakın bir ilişkisi olan ölüm mangaları tarafından öldürülmesi çok daha yüksek bir olasılıktır. Human Rights Watch, Kürt sorunu veya güneydoğudaki savaş hakkında sıradan gazetelerde yazı yazan gazetecilere yönelik devlet tavrının değişken olduğuna dikkat çekmektedir; askeri kısıtlamaların uygulandığı dönemlerde bu tutum sertleşmekte, barış girişimlerinin tartışıldığı dönemlerde ise yumuşamaktadır. Son zamanlarda yaşanan şu iki olay, Türkiye’de ifade özgürlüğünün bir gerçeklik değil, henüz bir dilek olduğunu göstermektedir; Time dergisine yazı yazan İngiliz gazeteci Andrew Finkel’in, güneydoğudaki askeri durum hakkında yazdığı bir makalede “Türk silahlı kuvvetlerine hakaret ettiği” gerekçesiyle Haziran 1999’da kovuşturmaya uğraması; ve günlük Cumhuriyet gazetesinde yazan tanınmış Türk gazetecisi Oral Çalışlar’ın, Abdullah Öcalan ile yapılan ve 1993 yılında yayınlanmış olan bir röportaj nedeniyle Mayıs 1999’da 13 aylık hapis cezasına çarptırılması (54). Türkiye’deki ifade özgürlüğü koşulları hakkında ciddi kaygılar uyandıran diğer iki olay ise; Türkiye’de 1998 yılının müzik sanatçısı olarak seçilen Ahmet Kaya’nın, Kürtçe şarkı yapmak istediğini açıkça söylediği için 10 yılı aşkın hapis cezası tehlikesiyle karşı karşıya kalması; ve güneydoğudaki savaşta askerliklerini yapan askerlerin eleştirel anılarını içeren ve de yasaklanan “Memedin Kitabı” adlı kitabın yazarı olan Nadire Mater hakkında, kitapta Türk ordusuna “hakaret ettiği” gerekçesiyle dava açılmış olması (55).

Açıkçası Türkiye’nin, özellikle de Kürt soru alanındaki ifade özgürlüğünü suç olmaktan çıkarabilmek için halen kat etmesi gereken uzun bir yol bulunmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın, 1999 insan hakları raporunda Türkiye’ye ayırdığı kısımda belirtildiği gibi “devlet yetkilileri, insan hakları gözlemcilerini, gazetecileri ve avukatları, açık platformlarda dile getirilen düşüncelerden dolayı rahatsız etmeye, gözdağı vermeye, itham etmeye ve tutuklamaya devam etmektedirler” (56). Human Right Watch’ın Şubat 1999 tarihli raporunda yine bu konular hakkında belirttiği gibi, sözkonusu krizlerdeki iyileşme, basit birkaç kanun değişikliğinden çok daha fazla şey gerektirmektedir; raporda, Türki-

Açıkçası Türkiye'nin, özellikle de Kürt soru alanındaki ifade özgürlüğünü

suç olmaktan çıkarabilmek için halen kat etmesi gereken uzun bir yol bu-

ye'de ifade özgürlüğü ortamını iyileştirmenin ön koşulları olarak, Türk anayasasındaki sekiz farklı maddede değişiklik yapılması ve 15 ayrı yasanın da yürürlükten kaldırılması veya

değiştirilmesi tavsiye edilmektedir. Bu kanun değişiklikleri yerine getirildiğinde, atılması gereken bir sonraki adım, bu değişikliklerin adli mekanizmalar tarafından titizlikle uygulanıp uygulanmadığını ve polis ile güvenlik kuvvetleri tarafından bu değişikliklere riayet edilip edilmediğini denetleyecek bir yöntem belirlemek olacaktır.

Siyasal Nedenlerle Tutuklanan Gazeteci ve Milletvekillerinin Serbest Bırakılması: Gazetecileri Koruma Komitesi, 1998 yılı sonları itibarıyla yayınladığı raporda, ifade özgürlüğüne dayalı suçlar -özellikle de şu anda Türkiye'de suç olarak değerlendirilen yasaklı konular hakkında yazı yazma- nedeniyle 25 gazetecinin Türkiye'de hapiste olduğu belirtiliyordu. Türk Basın Konseyi Temmuz 1999'da, "Türk devleti için zararlı oldukları kanısına varılan makaleler yayınladıkları için" gerek hapiste olan, gerekse de yargılanmakta olan 55 Türk gazetecisi tespit ediyordu. Buna ek olarak, Amerika'nın Sesi Radyosu, "son yedi yıl içinde 25 gazetecinin öldürüldüğünü ve bu yüzden Türkiye'nin, gazeteciler için dünyadaki en tehlikeli ülkelerden biri haline geldiğini" duyurmuştur (57).

Türk parlamentosu Ağustos 1999'da, Kürt direnişini destekleyici yazılar yazdıkları gerekçesiyle mahkum edilen bazı gazeteciler için af çıkarılmasını sağlayan bir kararname onayladı. Ne var ki bu kararname birkaç açıdan sınırlıydı; sözkonusu kararname, Kürt sorunu hakkında yapılan basın açıklamalarını kapsamadığı gibi, af dışarı çıkan gazeteciler için, af edildikleri tarihten sonraki üç yıl içinde, "bölücülerini" desteklediği sonucuna varılan yeni yazılar yazmaları durumunda, tekrar hapse atma şartı getiriyordu. Türk yazar ve sosyal eleştirmen İsmail Beşikçi, bu kararname çerçevesinde Eylül ayı ortalarında serbest bırakılmış, ancak benzer suçların tekrar etmesi durumunda yeni bir hapis cezası şartını eleştiriyordu; "Düşünce ve basın özgürlüğü açısından bakıldığında, tecil yasası utanç vericidir. Üç yıl boyunca adeta hiçbir şey düşünmeyecek, hiçbir şey yazmayacaksınız" (58). Hükümet, mahkum olan 32 gazetecinin bu kararname çerçevesinde serbest kalabileceğini iddia etmesine rağmen, Türk Basın Konseyi başkanı Oktay Ek-

lenmektedir. ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın, 1999 insan hakları raporunda Türkiye'ye ayırdığı kısımda belirtildiği gibi "devlet yetkilileri, insan hakları gözlemcilerini, gazetecileri ve avukatları, açık platformlarda dile getirilen düşüncelerden dolayı rahatsız etmeye, gözdağı vermeye, itham etmeye ve tutuklamaya devam etmektedirler"

şi şunları söylüyordu: "Türkiye'nin bu yasayla, en fazla gazeteci hapseden ülke ünvanından kurtulup kurtulamayacağından pek emin değilim. Cezaevinde kalan gazetecilerin sayısı, yasaya rağmen oldukça

yüksek olacaktır" (59).

Gazetecilere yönelik baskılara ek olarak, İstanbul ve Diyarbakır belediye başkanları gibi tanınmış kişiler de, yaptıkları konuşmaların içeriği nedeniyle hapse atılmışlardır; İstanbul belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 10 aylık hapis cezasına çarptırılarak, politikaya girmesi ebediyen yasaklanmıştır. Çoğu Kürt yanlısı HADEP üyeleri olan 17 kişi, partinin 1997 yılında yayınlanan resmi bülteninde yazdıkları yazılar nedeniyle Eylül 1998'de 1 ile 2 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmıştır. HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak ile eski bir Kürt milletvekili olan (ve Kürt-yanlısı etkinliklerde bulunduğu gerekçesiyle şu anda 15 yıllık hapis cezasını çekmekte olan) Leyla Zana, bu tür baskılara en fazla hedef olan kişilerdir. Türk yetkililerin Şubat 1999'da PKK lideri Abdullah Öcalan'ı ele geçirdikleri sırada, yüzlerce HADEP üyesi de tutuklanmıştı. HADEP lideri Murat Bozlak ve diğer on altı üyesi, Öcalan'ın Türkiye dışında siyasi iltica arayışı içinde olduğu dönemde onu desteklemek üzere düzenlenen gösterilerde rolleri oldukları iddiasıyla sekiz ay cezaevinde yattıktan sonra serbest bırakılmalarına rağmen, onların bu tahliyelerine üç ile beş yıl arasında değişen bir siyaset yasası kararı eşlik ediyordu (60). Hükümetin HADEP'i kapatma çabaları, ilk kapatma olan Kürt-yanlısı Demokrasi Partisi örneğini anımsatmaktadır. Türkiye 1982 anayasasını yürürlüğe koyduğu günden bugüne dek toplam 14 siyasi partiyi kapatmıştır (61).

Türk hükümetinin, Kürt ve İslamcı siyasi partileri engellemek ve etkisizleştirmek için başvurduğu tutuklama, kapatma ve diğer baskıcı mekanizmalar, -ki bu mekanizmalar arasında, ordunun, İslamcı Refah Partisi liderliğindeki koalisyon hükümetinin düşmemesi durumunda, alenen dile getirdiği askeri darbe tehdidi ve Refah Partisi'nin bir yıl sonra, Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması da bulunmaktadır- Türk toplumunun tüm kesimlerinin temsil edileceği eksiksiz bir demokratik temsiliyetin henüz gerçekleşmekten epeyce uzak olduğunu göstermektedir (62).

İşkenceye ve Polisin Keyfi Tutumlarına Son Verilmesi: ABD Dış İşleri Bakanlığı 1999 insan hakları rapo-

“Yargısız infazlar, aşırı güç kullanımı nedeniyle gözaltında ölümler, “faili meçhul cinayetler” ve kayıplar devam etmektedir. İşkence yaygınlığını ko-

rumaktadır. Polis ve ve Jandarma birimlerine mensup terörle mücadele personeli tutukluların haklarını genellikle ihmal etmekte ve gözaltı ile sor-

gu esnasında işkence yapmaktadır... öldürmeler ve işkence nedeniyle po-

lisin ve diğer güvenlik güçlerinin nadiren kovuşturmayaya uğraması ve ce-

zaların hafifliği adeta bir dokunulmazlık ortamı oluşturmuş.

ru, Türk polisinin ve güvenlik güçlerinin işkence konusunda hala ağır sorunlar yaşadığını göstermektedir:

“Yargısız infazlar, aşırı güç kullanımı nedeniyle gözaltında ölümler, “faili meçhul cinayetler” ve kayıplar devam etmektedir. İşkence yaygınlığını korumaktadır. Polis ve ve Jandarma birimlerine mensup terörle mücadele personeli tutukluların haklarını genellikle ihmal etmekte ve gözaltı ile sorgu esnasında işkence yapmaktadır... öldürmeler ve işkence nedeniyle polisin ve diğer güvenlik güçlerinin nadiren kovuşturmayaya uğraması ve cezaların hafifliği adeta bir dokunulmazlık ortamı oluşturmuş ve böylesi bir ortam, insan hakları ihlallerini azaltmanın önündeki en büyük engel olmaya devam etmektedir” (63).

Türkiye'nin batı kesimindeki Susurluk ilçesi yakınlarında 3 Kasım 1996 yılında meydana gelen bir trafik kazasından beri, Türk yetkililer ile ölüm mangaları arasındaki yakın ilişkiler hakkındaki kaygılar iyice artmıştır. Silahlarla, susturucularla ve sahte pasaportlarla dopdolu olan bu arabanın içindeki yolcular şunlardı; İstanbul Polis Akademisi müdürü Hüseyin Kocadağ; Türkiye'deki bir dizi siyasi cinayete bulaşan sağcı bir katil ve örgütlü suç unsuru olan Abdullah Çatlı; ve Türk hükümetinin güneydoğuda sürdürdüğü savaşın bel kemiği olan “köy koruculuğu” sisteminin bazı bölümlerinin oluşturulmasında Türk ordusuyla yakın bir işbirliği içine giren Kürt parlamenter ve aşiret lideri Sedat Bucak.

Kaza geçiren kişilerin niteliği ve arabada bulunan malzemeler, Türk yetkililer ile, Türkiye'deki tanınmış Kürt milliyetçilerini öldüren sağcı ölüm mangaları arasında resmi bir koordinasyon sistemi bulunduğuna işaret etmekteydi. Susurluk skandalını araştırmak üzere parlamentoda kurulan komisyon kimseyi suçlamadı, ancak Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ndeki istihbarat şubesinde görev yapan eski bir yetkili tarafından verilen ifade, Türk hükümet yetkililerinin, PKK'ye yönelik savaşı yoğunlaştırmanın bir yolu olarak, Kürt milliyetçilerinin faili meçhul cinayetlerle ortadan kaldırılmalarını onaylayıp destekleme kararı aldığını göstermektedir; böyle bir karar, “gerekli hallerde, görevin yerine getirilebilmesi için yasalardan bağımsız olarak hareket etme ve legal sistemin dışına çıkma” anlamına gelmesine rağmen (64). Öte yandan Human Rights Watch'ın bildirdiğine göre, Başbakan Mesut Yılmaz'ın makamı tarafından Ocak 1998'de Susurluk hakkında yayımlanan

bir raporda, “güvenlik güçlerinin, Kürt kökenli iş adamlarını, uyuşturucu kaçakçılarını ve PKK'ye ekonomik destek verdiklerinden şüphelenilen diğer kişileri ‘safdışı’ etmek üzere, ba-

zı örgütlü suç unsurları ve aşırı sağcı milliyetçilerle işbirliği içine girdiği itiraf edilmektedir.” Raporda ayrıca, bu operasyonlardan birinin, Kürt gazetecisi Musa Anter'in öldürülmesinden sorumlu olduğu belirtilmiştir (65).

Türk yetkililer tarafından yapılan işkencenin tüyler ürpertici örneklerinden biri Nisan 1998 yılında İstanbul Tabipler Odası tarafından belgelenmiştir; Azad Tokmak adlı 2 yaşındaki bir çocuk, İstanbul terörle mücadele polisi tarafından, annesi Fatma Tokmak'a, PKK üyesi olduğunu itiraf ettirmek amacıyla tekmelenmiş ve vücudunda sigara söndürülmüştür (66).

İşkenceyi sınırlandırmak üzere Türk yetkililer tarafından harcanan çabalar hakkındaki en son değerlendirmelerden biri, Uluslararası Af Örgütü tarafından “Türkiye: Denetleme, Araştırma ve Kovuşturma Görevi” başlığıyla Nisan 1999'da yayınlanan rapordur. Rapor, 1992-1995 yılları arasındaki yoğun dönemle kıyaslandığında, “kötü muamele, işkence, ‘kaybetme’ ve yargısız infazlar” hakkındaki istatistiklerde bir düşme olduğu belirtilmekte; ancak Af Örgütü bu düşüşü, kısmen güneydoğudaki savaşın yoğunluğundaki düşüşe bağlamaktadır. Af Örgütü ayrıca son bir kaç yıl içinde, “insan haklarının iyileştirilmesi için, görüldüğü kadarıyla samimi olan pek çok şey konuşulduğunu, pek çok yeni yasa, program ve düzenlemeden söz edildiğini” belirtmekte ancak, Türk hükümeti “işkencecilerin ve devlet destekli katillerin şu anda sahip oldukları kovuşturma ve ceza dokunulmazlığını bertaraf edici” politikaları benimsemediği sürece, insan hakları alanındaki “mevcut acı tabloda” ciddi bir iyileşme olamayacağı sonucuna varmaktadır (67). Af Örgütü'nün raporunda belirttiği kadarıyla, reformun önündeki başlıca engellerden biri, Türk güvenlik güçleri ile yargı mekanizması - özellikle de özel Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile Terörler Mücadele Şubesi- arasında kurulan ve işkence iddialarının üzerine ciddi bir şekilde gidilmemesine yol açan yakın ilişkidir.

Türk Yetkilileri Tarafından Kapatılan Sivil Toplum Örgütlerinin Yeniden Açılması: İnsan hakları mücade-

Uluslararası Af Örgütü tarafından "Türkiye: Denetleme, Araştırma ve Kovuşturma Görevi" başlığıyla Nisan 1999'da yayınlanan rapordur: Raporu da, 1992-1995 yılları arasındaki yoğun dönemle kıyaslandığında, "kötü muamele, işkence, 'kaybetme' ve yargısız infazlar" hakkındaki istatistiklerde bir düşme olduğu belirtilmekte; ancak Af Örgütü bu düşüşü, kısmen güneydoğudaki savaşın yoğunluğundaki düşüşe bağlamaktadır.

lesine katılan veya Kürt dili ve kültürünün gelişimini destekleyen sivil toplum örgütleri, Türk yetkilileri tarafından dayatılan rutin baskılara maruz kalmaya devam ediyorlar; bu baskılar, kapatma cezası, gazete ve diğer yayınların toplatılmasından tutun da, tanınmış liderlerin "orduya hakaret" türünden konuşma suçlarından ötürü gözaltına alınmalarına dek varabilmektedir. Türkiye'nin başta gelen sivil toplum örgütlerinden birine devlet tarafından yapılan baskının en çarpıcı örneklerinden biri 3 Haziran 1999'da gerçekleşti; Türkiye'deki İnsan Hakları Derneği genel başkanı olan Akın Birdal, Kürt sorununa barışçıl görüşmelerle çözüm bulunması çağrısı yaptığı iki konuşmada "kin ve nefreti kışkırttığı" suçlamasıyla hapse atıldı. Avrupa Birliği, Birdal'ın bir yıllık cezasını Türkiye'deki "düşünce özgürlüğüne vurulan büyük bir darbe" olarak kınarken, Human Rights Watch'dan Holly Cartner şu değerlendirmede bulunuyordu; "Türk hükümetleri 1980'li yıllardan beri ifade özgürlüğü önündeki engelleri kaldırma sözü vermişlerdir, ancak Bay Birdal'ın başına gelenler, verilen bu sözlerin içinin ne kadar boş olduğunu göstermektedir" (68).

Birdal'ın tutuklanması, sağcı Türk İntikam Tugayı'na mensup iki silahlı kişi tarafından bacaklarına ve akciğerlerine yedi el ateş edilerek yaralanmasından bir yıl sonraya denk geldi; bu saldırı bir anlamıyla, İnsan Hakları Derneği ile PKK arasında bir ilişki bulunduğu iddiaları hakkında basına bilgi sızdıran Türk savcının yürüttüğü iftira kampanyası tarafından provoke edilmişti. Daha sonra, Türk güvenlik birimlerine -Jandarma- mensup bir subay saldırının zanlısı olarak gözaltına alındı (69).

Uluslararası Af Örgütü'nün Akın Birdal'ı düşünce suçlusu olarak tanımladığı 3 Haziran 1999 tarihli açıklamasında da belirttiği gibi, "Birdal'ın tutuklanması, İHD'ye yönelik daha geniş ve sistematik bir baskı furçasına rastlamaktadır... Türk devleti, açıkçası derneğin etkinliklerini ebediyen boğmak amacıyla böylesi baskılara başvurmaktadır."

Af Örgütü'nün işaret ettiği bir diğer husus da şuydu; hükümet, -iki yılı aşkın bir süredir kapalı tutulan Diyarbakır şubesi de dahil olmak üzere- İHD'nin birkaç şubesini kapattığı için, "İHD'nin, insan hakları ihlallerinin ülkenin diğer kısımlarına oranla daha yoğun olduğu olağanüstü hal bölgesindeki insan hakları koşul-

larını gözleme imkanı daha da azalmıştır" (70).

Elinizdeki raporun baskıya girdiği günlerde, Akın Birdal, uğradığı saldırıdan aldığı yaralardan kaynaklanan sağlık

sorunları dikkate alınarak, cezasını tamamen yatmasının hayati tehlike doğuracağını belirten doktor raporunun ardından geçici olarak serbest bırakılmıştı. Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit adına yapılan bir açıklamada, Birdal'ın cezasının altı ay erteleneceği belirtiliyordu; böylece, sağlığının düzelmesi durumunda kalan cezasını yatmasının beklendiği kastedilmiş oluyordu (71).

Güneydoğudaki Olağanüstü Halin Kaldırılması:

Türk parlamentosu Temmuz 1999'da güneydoğudaki olağanüstü hal uygulamasını altı ilde uzatıyor ve böylelikle sözkonusu bölgelerdeki olağanüstü hal uygulaması 12 yılı aşkın bir süreyi bulmuş oluyordu. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1999 insan hakları raporu, olağanüstü hal yönetiminin doğurduğu yetkileri kısaca özetlemektedir:

"Olağanüstü Hal Bölge Valisi haberleri sansür edebilir, grev ve lokavtları yasaklayabilir ve iç sürgün yapabilir. Yasa ayrıca, bölücülerle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle mahkûm edilen kişilerin cezasını iki katına çıkarmaktadır. Devlete bilgi veren kişilere ve işbirliği yapan mahkûmlara çeşitli ödüller ve ceza indirimleri sunulmaktadır. Olağanüstü hal bölge valisi tarafından alınan idari kararların ancak çok dar bir kısmı hukuki kovuşturmaya açıktır" (72).

Türk hükümeti Ekim 1997'de, güneydoğudaki diğer üç ilde olağanüstü hal uygulamasını kaldırdı, ancak insan hakları örgütleri tarafından hazırlanan raporlar, hükümetin bu bölgelerde bile, muhalefeti bastırmak ve ifade özgürlüğünü kısıtlamak amacıyla harici yetkilere sahip olduğunu göstermektedir.

İç Savaş Nedeniyle Göçertilen İç Mültecilerin Tekrar Bölgelerine Yerleştirilmesi:

ABD Dışişleri Bakanlığı, hazırladığı 1999 insan hakları raporu çerçevesinde, Türk hükümetinin, güneydoğudaki Kürt köylerini yıkmaya kampanyası esnasında yerinden yurdundan ettiği mültecilerin yeniden bölgelerine yerleştirilmesi doğrultusunda harcadığı çabalar hakkında şu değerlendirme yapılmaktadır:

"Zorla göçertilen köylülerin uğradığı zararın taz-

Kürt ve İslamcı siyasi partilere yapılan baskı, devletin, işkence ve cinayet olaylarına adı karışan polis ve güvenlik personelinin adalet önüne çıkar-

min edilmesi ve köylülerin mağduriyetinin giderilmesi için hükümet tarafından yürürlüğe konulan programlar, tıpkı zorunlu göçertmeler sonucu şehirlere yerleşenlere yapılan yardım gibi, yetersiz kalmaktadır. Pek çok göçmen, iş imkanının hemen hemen bulunmadığı fazlasıyla kalabalık ve sağlıksız koşullar içinde yaşamaya devam etmektedir” (73).

Dışişleri Bakanlığı raporunda ayrıca, Türk hükümetinin güneydoğuda yeniden yerleşim için yürürlüğe koyduğu “acil destek programı”nın insan hakları gözlemcileri tarafından “zorla göçertilen kişilerin sayısıyla kıyaslandığında bir hayli yetersiz” kalmakla eleştirildiği belirtilmektedir (74).

Türkiye’deki İnsan Hakları Koşullarının Özeti:

Türk hükümeti, insan hakları koşullarının iyileştirilmesi ve devlet güçlerinin bulaştığı işkence ve aşırı güç kullanımı vakalarını ortadan kaldırmak üzere durmadan söz verirken, Haziran 199’da Avrupa Konseyi tarafından yapılan resmi bir değerlendirmede Ankara “ciddi ve tekrarlanan” insan hakları ihlalleri yapmakla suçlanıyor ve son iki yıl boyunca işkence, kayıp ve yargısız infaz olaylarının sınırlandırılmasında “kayda değer bir ilerlemenin” sağlanmadığı belirtiliyordu (75). Türkiye tarafından sürekli olarak gazetecilere, bağımsız insan hakları gözlemcilerine, Kürt ve İslamcı siyasi partilere yapılan baskı, devletin, işkence ve cinayet olaylarına adı karışan polis ve güvenlik personelinin adalet önüne çıkarmaktaki sistematik yetersizliğiyle birleşmesi, Türkiye’deki insan hakları koşullarında gerçek bir iyileşme için, birkaç prosedürün veya özellikle sivri olan birkaç yasanın değiştirilmesinden çok daha fazla çaba gerektirdiğini göstermektedir.

Türk siyasal sisteminde köklü bir değişime gidilmesi çağrısı, Türkiye’deki Yargıtay Başkanı Sami Selçuk tarafından 1999 Eylül ayı başlarında, Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ve Türk siyasi elit kesimlerinin de iştirak ettiği bir toplantıya hitaben yapılan konuşmada dile getirildi. Selçuk Türkiye’nin (halen yürürlükte olan) 1982 anayasasının meşruiyetinin “sıfıra yakın” olduğunu, çünkü bu anayasanın 1980 askeri darbesini yapan liderler tarafından “topluma tehdit altında dayatıldığını” savundu. Türkiye’nin uyguladığı “kültürel soykırım” (devletin Kürtlere yönelik tavrına yapılan bir gönderme) politikalarını kınayan Sami Selçuk “düşünceleri ve inançları yasaklamayan, adaletin himayesi al-

maktaki sistematik yetersizliğiyle birleşmesi, Türkiye’deki insan hakları koşullarında gerçek bir iyileşme için, birkaç prosedürün veya özellikle sivri olan birkaç yasanın değiştirilmesinden çok daha fazla çaba gerektirdiğini göstermektedir.

tında bu düşünce ve inançların özgürce tartışılmasına ve geliştirilmesine olanak tanıyan... gerçek bir demokrasi” çağrısında bulundu. Sami Selçuk sözlerini şu temenni ile tamamladı;

“Türkiye 21.yüzyıla, baskıcı yasalarla uğraşan, vatan-daşlarını ezerek sessizliğe boğan bir ülke olarak girmemelidir” (76). Selçuk’un sözlerinin bir kısmı Türk televizyonlarında yayınlandı ve konuşması Türk gazetelerinde hararetli bir tartışma başlattı.

Selçuk’un bu eleştirileri, 17 Ağustos depreminden sonra Türk basını ve sivil toplum örgütleri tarafından dile getirilen reform taleplerinin yeni bir halkasıdır. Yolsuzluktan kaynaklanan kusurlu inşaat standartları, hükümet ile ordunun deprem karşısındaki tutumuna yönelik yaygın hoşnutsuzluk -ve bunlara ek olarak sivil toplum örgütlerinin yardım çalışmalarına etkin bir şekilde katılması- hükümet politikalarına yönelik eleştirilerin ve yeni reform taleplerinin yoğun bir şekilde gündeme geldiği bir ortamın oluşmasına katkıda bulundu. Türk hükümetinin bu yeni taleplere reformlarla mı, yoksa baskıyla mı karşılık vereceği halen bir tartışma konusudur.

Bu arada, Türkiye’nin hukuksal ve siyasal sistemi içinde oluşmuş olan sistematik baskı kaynaklarını ortadan kaldıracak ve Türkiye’deki Kürt nüfusa daha geniş bir kültürel ve siyasal özerklik tanınması için dile getirilen taleplere barışçıl bir çözümlerle karşılık verilmesi için çaba harcayacak temel inisiyatiflerin bulunmaması dikkate alınmalı ve Clinton yönetimi ABD saldırı helikopterlerinin Türk hükümetine satışına izin vermemelidir. Bir sonraki bölümde, ABD’nin, silah satışları ve askeri işbirliğine daha az bel bağlayan buna karşılık sorun çözümüne ve diplomasiye daha fazla vurgu yapan Türkiye’ye yönelik yeni politikasının ana çerçevesi ele alınacaktır. Daha dengeli bir politikanın, Türkiye’de demokrasinin gelişmesi ve ABD-Türkiye ilişkilerinin uzun vade de daha istikrarlı olmasını sağlayacak bir zemin oluşması umutlarını daha da arttıracığına inanıyoruz.

VII. Türkiye’ye Yönelik Yeni ABD Politikası

Türkiye’ye yönelik ABD politikası, silah ihracatı sayesinde, silah ithal eden devletin politikaları üzerinde “alım nüfuzu” uygulanarak ABD ile stratejik bir ortak-

Bu arada, Türkiye'nin hukuksal ve siyasal sistemi içinde oluşmuş olan sistematik baskı kaynaklarını ortadan kaldıracak ve Türkiye'deki Kürt nüfusa daha geniş bir kültürel ve siyasal özerklik tanınması için dile getirilen taleplere barışçıl bir çözümle karşılık verilmesi için çaba harcayacak temel inisiyatiflerin bulunmaması dikkate alınmalı ve Clinton yönetimi ABD saldırı helikopterlerinin Türk hükümetine satışına izin vermemelidir.

liğa girmesini sağlama politikasıdır. İnsan hakları ihlalleri dikkate alındığında silah satışlarının ne kadar erdemli olduğu noktasında zor durumda kalan ABD yetkilileri, bölgedeki stratejik çıkarları içeren uzun bir listeyi sunmakta ve ABD'nin çıkarlarının korunması açısından Türkiye ile işbirliği yapmasının daha öncelikli olduğunu iddia etmektedirler. Ayrıca -daha çok silah satışları aracılığıyla gerçekleştirilen- söz konusu işbirliği, Türkiye'nin insan hakları sicilini ve bölgedeki saldırgan tutumunu düzeltmenin bir yolu olarak da değerlendirilmektedir. Ne var ki, yukarıda da kanıtladığımız gibi, Türkiye söz konusu olduğunda, "silah satışları üzerindeki alım nüfuzu" iddiası olgular tarafından çürütülmektedir. Gerçekte, Washington, insan hakları ve demokrasinin yaygınlaştırılması, bölgesel istikrarın korunması, Türkiye'nin Batı Avrupa olan ilişkilerinin sürdürülmesi ve Türkiye'deki ekonomik büyümenin hızlandırılması gibi temel dış politika alanlarında Ankara üzerinde oldukça sınırlı bir nüfuzla sahip olmuştur. Gerçekten de, aşağıda da ortaya konulacağı gibi, Türkiye'yi bir dizi temel politikalarını değiştirmeye ikna etmekte sergilenen başarısızlık, Türkiye'nin genellikle ABD silahlarını kullanarak, sık sık ve doğrudan ABD'nin ulusal çıkarlarına karşı hareket etmesi anlamına gelmiştir. Öte yandan, askeri kaygıların yön verdiği dış politika aracılığıyla elde edilen siyasal ödünler görece oldukça sınırlıdır ve maliyete değmemektedir. Bu yüzden Türkiye'ye yönelik yeni bir politikanın belirlenmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Silah Alım Nüfuzu Kandırmacısı: İnsan hakları ve demokrasinin korunmasının, gerilimli bölgelerde önemli istikrar sağlayıcı unsurlar olduğunu kabul eden ABD Dışişleri Bakanlığı, karşılıklı müzakereler ve üst düzey resmi ziyaretler aracılığıyla Türkiye ile ilişkilerde ilerleme sağlanması gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak bu mesajlar ve 1993 yılından beri Türkiye'ye yapılan 4.9 milyar doları aşkın silah teslimatı, işkence ve kötü muamelelere son verilmesi ve ifade özgürlüğünün suç olmaktan çıkarılması gibi kilit konularda, Türk hükümetlerinden ancak sınırlı sözler alınmasını sağlamıştır. Yukarıda tanımlanan ve iyileştirilmesi istenen öncelikli yedi konu, Türk yönetimine saldırı helikopteri satışının koşulları olarak sunulmuştur. Ancak Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından itiraf edildiği -ve yine bakanlığın

Kongre'ye sunduğu 1999 insan hakları ihlalleri raporunda ortaya konulduğu gibi, bu alanların hiç birinde ciddi bir ilerleme sağlanmamış ya da çok sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir.

Bundan şu sonuç çıkıyor; ABD yönetimi ya iddia ettiği kadar insan hakları üzerinde durmamakta (ve bu yüzden politikadaki önceliklerini kararlı bir şekilde uygulamamaktadır) ya da bu doğrultuda sarf ettiği çabalar -muhtemelen Ankara'ya yapılan devasa boyutlardaki silah satışları nedeniyle- sonuçsuz kalmaktadır.

Buna ek olarak, ABD'nin diplomatik çabaları, gerek PKK ile sürdürülen savaşın yöntemi gerekse de soruna barışçıl ve hızlı bir çözüm bulunması konusunda oldukça sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD-yapımı askeri donanımın güneydoğudaki operasyonlarda kullanıldığını hem 1995'te hem de 1997'de belgelemiş, ancak Türkiye'nin bölgeye erişim imkanlarını giderek daha fazla kısıtlaması, ikinci raporun içeriğini zayıflatmıştır (bkz. Yukardaki III.bölüm). Ancak bu bilgilerin açığa çıkmasından sonra ne cezai bir müeyyideye gidilmiş ne de ABD, gelecekte benzer ihlallerin yaşanmamasını güvence altına almak üzere, söz konusu bölgelerin gözlemcilere açılması hususunda ısrar etmiştir. Geride bıraktığımız yarım yıl, ABD yönetiminin daha önce isyancıları "terörist" olarak tanımladığı İsrail, Kuzey İrlanda ve benzeri yerlerde yaptığı gibi, PKK ile süren çatışmanın sonuçlandırılması bakımından ABD'ye etkin bir diplomatik imkan sunmuştur. Ne var ki, PKK lideri Abdullah Öcalan Kasım 1998'de İtalya tarafından tutuklandığında, Clinton yönetimi, Türkiye'nin bu imkandan yararlanarak taktiklerini değiştirip savaşa görüşmeler yoluyla bir çözüm bulma politikasını savunmayacağını kesin bir şekilde bilmesine rağmen, Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesi amacıyla İtalya'ya baskı yapılmasına yardım etmiştir. Ardından, Türkiye'nin Öcalan'ı yakalayıp yargılaması, tahmin edildiği gibi ölüm cezasıyla sonuçlandı ve Öcalan'ın gerillalarını barışa yönelteceği hususunda yaptığı çağrılar tamamen gözardı edildi. PKK'nin Öcalan'ın talimatlarına itaat edip silah bırakma kararı almasından sonra bile, Türkiye inatla nihai askeri zafer arayışından vazgeçmedi. Bu arada, ABD yönetimi, söz konusu askeri strateji dışındaki politikaları teşvik etmiş olsa bile, ABD yönetiminin bu doğrultuda yaptığı çağrılar, ABD silahlarına bağımlı olmalarına rağmen, Türkler tarafın-

Türkiye'nin bölgesel bir güç olma çabaları, onu, ABD hedeflerine ters düşen bir istikamete doğru götürmektedir. Örneğin, Türkiye bir yandan

dan dikkate alınmamıştır.

Öte yandan, ABD yönetiminin, Ege'de barış sağlamak amacıyla, silah satışlarını "koz" olarak kullanma girişimleri de uzun va-

deli bir değişim yaratmakta başarısız kalmıştır. Tersine, Ege bölgesini yüksek teknolojik silahlarla doldurmakla, ABD aslında, Yunanistan ile Türkiye arasındaki mevcut gerilimi daha da arttırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'yi, Yunanistan ve Kıbrıs'ı tahrik ettiği kesin olan, F-16 ve diğer savaş uçaklarını Yunan hava sahasında uçurmak ve diğer "gereksiz provakatif" operasyonlar türünden askeri manevralardan kaçınması hususunda sık sık uyarılmış, ancak herhangi bir sonuç elde edememiştir (77). ABD ayrıca, Kıbrıs'ta 1997 yılında düzenlediği büyük bir askeri tatbikatı iptal etmesi için Türkiye'yi ikna etmeye çalışmış ancak başarısız olmuştur. Kongre'ye sunulan tebliğlerde, Kıbrıs'taki çıkmazın aşılması amacıyla daha fazla diplomatik çaba harcanması çağrılarını sürekli olarak dile getirilmiş ve ABD bir noktada, saplanılan bataklıktan bir çıkış yolu bulunması amacıyla süper-arabulucu Richard Hallbrooke'u görevlendirmiştir. Ne var ki, tüm bunlara rağmen, Kıbrıs'taki gerilim her geçen yıl daha da artmaktadır.

Öte yandan, Türkiye'nin öneminin işbirliği içine giren bir ittifak üyesi ve stratejik bir ortak olmasından kaynaklandığı hususunda ABD tarafından ortaya atılan iddialar abartılı iddialardır. Türkiye uzmanı John Tirman, "Türkiye'nin böyle bir yardım [Türk silahlı kuvvetlerinin NATO içindeki ikinci büyük kuvvet haline getirilmesine yardım edilmesi] karşılığında, ABD politikalarının sadık bir uygulayıcısı olacağı inancı yanlıştır" demektedir (78). Türkiye'nin bölgesel bir güç olma çabaları, onu, ABD hedeflerine ters düşen bir istikamete doğru götürmektedir. Örneğin, Türkiye bir yandan Azerbeycan silahlı kuvvetlerini güçlendirirken, diğer yandan da Ermenistan'a giden yardımı engellemektedir. Türkiye ayrıca Çeçen isyancıların silahlanmasına yardımcı olmuş ve böylece, Kafkaslar'a istikrar getirmek üzere Türkiye ile ortaklık yaptığını iddia eden ABD'yi zor durumda bırakmıştır. Türkiye Irak'a uygulanan ambargoyu ancak isteksizce kabul etmiş ve ambargo dolayısıyla uğradığı ekonomik zararı, ABD'nin daha fazla silah satmasını sağlamak üzere şantaj olarak kullanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, İran'ı dev-

Azerbeycan silahlı kuvvetlerini güçlendirirken, diğer yandan da Ermenistan'a giden yardımı engellemektedir. Türkiye ayrıca Çeçen isyancıların silahlanmasına yardımcı olmuş ve böylece, Kafkaslar'a istikrar getirmek üzere Türkiye ile ortaklık yaptığını iddia eden ABD'yi zor durumda bırakmıştır.

re dışı bırakan bir doğal gaz boru hattı inşa etmek için yoğun bir çaba sarf ederken, Türkiye İran ile doğal gaz boru hattı müzakereleri sürdürmektedir (79). Son olarak, kendisinin AB üyeliği dikkate alın-

madığı taktirde ittifakın genişleme kararını veto edeceği tehdidinde bulunan Türkiye'nin bu inatçılığı, NATO'nun genişleme sürecini neredeyse durmanın eşğine getirmiştir (80).

Aslına bakılırsa, ABD'nin Türkiye karşısında kazandığını iddia edebileceği elle tutulur dış politika zaferleri, Türkiye'nin, Bosna ve Kosova'da barışın korunması misyonlarına katılması ve kuzey Irak'taki uçuşa kapalı bölgeyi denetlemek üzere Türkiye'nin güney bölgelerindeki İncirlik üssünün kullanılmasından ibarettir. Üstelik ABD baskısı bir yana, Balkanlar'da yeniden istikrarın sağlanması açıkçası Türkiye'nin bağımsız çıkarlarına hizmet etmektedir. Daha da önemlisi, bir NATO üyesinin NATO liderliğindeki bir misyona katılması, ABD Dışişleri Bakanlığı için çok da önemli bir dış politika başarısı sayılmamalıdır. Tam tersine, Osmanlı İmparatorluğu'nun söz konusu bölgedeki tarihi dikkate alındığında, ABD Türkiye'nin bu misyonlara katılımı konusunda biraz daha ihtiyatlı hareket edebilirdi. Dolayısıyla, cömert bir silah sevkıyatı politikası karşılığında elde edildikleri sık sık dile getirilen kazanımlar, Türkiye'nin, Irak'ın dizginlenmesine verdiği desteğe indirgenebilir. Ancak Türkiye bir yandan ABD'nin İncirlik üssünü kullanmasına gönülsüz olarak izin verirken, diğer yandan da, Türk ordusu Kürt gerillaların kuzey Irak'taki kamplarına karşı giriştiği saldırılarda, ABD tarafından denetlenen uçuşa kapalı bölgeyi düzenli olarak ihlal etmektedir. Bu tür saldırı yalnızca gevşek bir şekilde engellemeye çalışan ABD hükümeti Türkiye'ye şu mesajı iletmıştır; "teröristleri izlemek üzere kuzey Irak'a yapılacak her türlü müdahale alan ve süre bakımından sınırlı tutulmalı ve insan haklarının korunması güvence altına alınmalıdır" (81). Benzer açıklamaların geçmişte tamamen göz ardı edildiği hatırlandığında, bu yöntem, kuzey Irak'taki Kürt sivillerinin korunmasında pek de etkili olacağı benzemiyor. Daha da önemlisi, aşağıda da gösterileceği gibi, ABD bölgedeki pek çok dış politika hedefini bu amaca kurban ederek, ABD'nin önceliklerinin neler olduğu konusunda ciddi bir soru işareti yaratmıştır.

Mevcut Politika ABD Çıkarlarına Zarar Vermektedir:

Azınlık teşkil eden etnik nüfusların korunması, Clinton yönetimi tarafından uygulanan dış politikanın önemli bir prensibi olarak değerlendirilmektedir. Bakan Albright tarafından da 1998'de belirtildiği gibi, "İnsan haklarına destek verilmesi bir tür uluslararası sosyal çalışma olmaktan ibaret değildir. Kendi yurttaşlarının insan haklarını dikkate almayan hükümetlerin başkalarının haklarına saygı göstermesi pek olası olmadığından, insan haklarına destek vermek bizim güvenliğimiz ve refahımız için hayati bir önem arz etmektedir. Ayrıca böylesi rejimlerin azınlıklara zulüm ederek huzursuzluk yaratmaları da yüksek bir olasılıktır" (82). Bu mantıktan hareketle, NATO kuvvetleri, Kosova'daki Arnavut kökenli nüfusu korumak üzere Yugoslavya'ya karşı devasa bir hava savaşı başlatmıştı; ayrıca ABD savaş uçakları, Kürt azınlığı Saddam Hüseyin'den gelecek saldırılardan korumak üzere halen inatla kuzey Irak'taki "uçuşa-kapalı" bölge üzerinde devriye uçuşları yapmaya devam etmektedir. ABD, aleni bir çelişki olarak, Türkiye'nin Kürt nüfusa yaptığı acımasız baskılara ve Kürt isyancılara karşı sürdürdüğü amansız savaşa -silah sevkiyatı ve siyasi destek aracılığıyla- yardım sağlamıştır. Aynı himayenin Türkiye'deki Kürt azınlığa sunulmaması yalnızca ikiyüzlülük olmakla kalmayıp aynı zamanda ABD'nin daha önce gerçekleştirdiği insani operasyonlardaki niyetini de kuşkulu hale getirerek, sözkonusu insani müdahalelerin haklı gerekçelere dayandığını savunan politikacıların güvenilirliğini baltalamaktadır.

Sonuç olarak, PKK ile savaşın sürdürülmesi, içerdeki baskılar ve zayıf bir demokrasi, ne ABD'nin ne de Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmektedir. Bakan Albright tarafından da belirtildiği gibi, azınlıklara yapılan baskı, herhangi bir devlet ve onun komşuları açısından istikrarsızlaştırıcı bir etkiye sahip olduğu için, azınlıkların korunması ABD'nin ulusal güvenliği için hayati bir öneme sahiptir. Gerçekten de, Türkiye'nin Kürt azınlığa yaptığı tarihsel baskılar ve demokratik protesto olanaklarının bulunmaması, Türk devletinin kurulduğu 1923 yılından beri Kürt nüfusu tarafından girişilen 28. ayaklanma olan 1984'teki ayaklanmayı başlatmıştır. 1984 Yılından beri Türk ordusu tarafından uygulanan baskılar, Kürtler tarafından PKK'nin yöntemlerine ol-

1984 Yılından beri Türk ordusu tarafından uygulanan baskılar, Kürtler tarafından PKK'nin yöntemlerine olmasa bile, nihai hedeflerine kitlesel bir destek verilmesini sağlamıştır ve Kürtler kendi görüşlerinin de Ankara'da eksiksiz bir şekilde temsil edileceğine ikna olmadıkları sürece bu destek sona ermeyecektir. Ayrıca savaşın devam etmesi, ABD'nin diğer bir takım çıkarlarını da tehlikeye atmaktadır.

masa bile, nihai hedeflerine kitlesel bir destek verilmesini sağlamıştır ve Kürtler kendi görüşlerinin de Ankara'da eksiksiz bir şekilde temsil edileceğine ikna olmadıkları sürece bu destek

sona ermeyecektir. Ayrıca savaşın devam etmesi, ABD'nin diğer bir takım çıkarlarını da tehlikeye atmaktadır. Çatışmanın uzaması, PKK savaşçılarının üslenedikleri İran, Irak ya da Suriye gibi devletlerin zaman zaman soruna bulaşmaları tehlikesi doğurmuştur. Savaşın sona ermesiyle birlikte, Yunanistan artık PKK'ye destek verdiği gerekçesiyle suçlanamayacağı için, Yunanistan-Türkiye ilişkilerindeki bir gerginlik ögesi de ortadan kalkacaktır. Buna ek olarak, ABD tarafından desteklenen ve Türkiye'den geçen Hazar Denizi petrol boru hattı planı gerçekleşirse, söz konusu petrol boru hattı PKK'nin şu anda eylem yaptığı bölgelerden geçecektir. Açıkçası, savaşın sona ermesi, ABD'nin bu büyük ekonomik yatırımına yönelik gerilla saldırılarına tehlikesini de azaltacaktır.

Demokratik bir Türkiye daha güvenilir bir müttefik anlamına gelir, ne var ki, ABD'nin Türk ordusuna verdiği destek, Türkiye'nin topallamakta olan demokrasisini iyice iki büklüm etmiştir. Eğer ABD yönetimi, terörizme karşı mücadele etmek, uyuşturucu trafiğini engellemek, Kafkaslar'daki çatışmaları önlemek ve Ege'deki sorunları çözmek üzere gerçekten Türkiye ile birlikte hareket etmek istiyorsa, askeri müdahale tehlikesiyle eli kolu bağlanmayan istikrarlı ve güvenilir bir hükümetle çalışmak zorundadır. Savaş devam ettiği sürece, sivil hükümet, Türkiye'nin iç ve dış politikası üzerindeki kontrolü ele geçiremez. Öte yandan, seçimle işbaşına gelen liderlerin güçsüzlüğü, savaşın yol açtığı yoğun yolsuzluklar, ekonomik bunalım ve halka hakim olan genel hoşnutsuzluk, son iki yıl içinde beş kez hükümet değişikliğine neden oldu. Savaşla birlikte baş gösteren sosyal hastalıklar önce, özellikle güneydoğuda, milliyetçi olmayan söylemi nedeniyle Kürt nüfusu tarafından ilgiyle karşılanan İslamcı Refah Partisi'nin yükselişine katkıda bulundu. Hatta Refah Partisi 1997'de bir hükümet bile kurarak işbaşına bile geldi, ancak Türk askeri yetkilileri -muhtemelen Başbakan Erbakan'ın Orta Doğu'daki İslami devletlere yönelik yaklaşımından ve daha geniş bir dinsel ifade özgürlüğünü sağlayacak reformlar için harcaladığı çabalardan dolayı kaygılandıklarından- Refah Partisi'ni iktidardan çekilmeye

CIA tarafından hazırlanan 1998 bilgi kitapçığında, Türkiye'nin PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşa her yıl yaklaşık olarak 7 milyar dolar harcadığı belirtilmekte, bu ise 1998 yılı için %99 olarak tespit edilen enflasyona ve resmi gelirlerin yarısına tekabül eden iç borçlanmaya katkıda bulunmaktadır. ABD'nin Türk ordusuna verdiği destek, Türkiye'nin topallamakta olan demokrasisini iyice iki büklüm etmiştir.

zorladılar. Bunun ardından ise, liderlerine olan hoşnutsuzluğu Türk seçmenlerinin Nisan 1999'daki seçimlerde beklenmedik bir şekilde ve kitlesel olarak aşırı-sağcı partiye oy vermesine yol açarak, Yunanistan ile oluşturulmaya çalışılan güven ortamı ve insan haklarının önceliği gibi konulardaki gerilemeye işaret ediyordu.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Yunanistan ve Türkiye'ye serbestçe yapılan silah satışları ters tepip ABD'nin Ege'ye barış getirme çabalarını baltalayarak ABD'nin güvenlik çıkarlarını tehlikeye atmaktadır. Türkiye ABD silahlarını, Yunan ve Kıbrıs hava sahalarını ihlal etmek ve onların kara sularına girmek amacıyla kullanmakta ve böylesi eylemler de gergin statükonun sürmesine yardımcı olmaktadır. ABD'nin Kıbrıs'taki kilitlenmeyi aşma çabaları, eş zamanlı olarak Türkiye yapılan ve aslında kuzey Kıbrıs'taki Türk askerlerine aktarılan silah sevkiyatı nedeniyle sonuçsuz kalmaktadır. Yunanistan ile Türkiye arasındaki gerginlikler aynı zamanda NATO'nun güvenilirliğine etkinliğine de zarar vermektedir. İki üyesi arasında cereyan eden ciddi ihtilafları çözüme kavuşturamayan bir ittifak Avrupa'da barışın ve istikrarın meşru temsilcisi olamaz (83). Bu iki ülke arasındaki ihtilaflar, NATO'nun yayılma kararları da dahil olmak üzere, zaman zaman bütçeler ve operasyonlar gibi kilit konulardaki kararların engellenmesini bile gündeme getirmiştir (84). Bu ittifakın fiili lideri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin, gerek örgütün sağlığı gerekse de uyum ve kararlılık imajı sergilemek bakımından, üyeler-arası böylesi ihtilafları minimize etmesi kendi çıkarıdır. Oysa bunun yerine, ABD ve diğer NATO müttefikleri, Yunanistan ile Türkiye arasında başgösteren krizleri gidermek üzere muazzam bir zaman ve enerji harcamak zorunda kalmışlardır. Örneğin, Ocak 1996'da, Başkan da dahil olmak üzere koca bir ABD dış politika belirleme ekibi, Türk kıyılarındaki ıssız bir adacık nedeniyle Yunanistan ile Türkiye arasında patlak vermek üzere olan askeri çatışmayı önlemek ve işi tatlıya bağlamak üzere saatlerce çaba harcamışlardır (85). Daha da önemlisi, istikrarlı ve üretken bir Türkiye-Yunanistan ilişkisi, eski Yugoslavya'daki savaşlara hitap edecek sağlam bir politikanın oluşmasını kolaylaştıracaktı; oysa bunun yerine, Yunanistan ile Türkiye arasındaki çatlak, bu savaşların daha büyük bir Balkan savaşına dönüşeceği korkusunu yaratmıştır.

ABD tarafından yapılan silah satışları ve Türkiye'de devam etmekte olan çatışma aynı zamanda Türkiye'nin ekonomisine ve Batı ile gerçekleştireceği ekonomik işbirliği beklentilerine

de zarar vermektedir. ABD Ticaret Bakanlığı'nın Türkiye'yi "Büyümekte Olan Pazarlar" listesinde onuncu sıraya koyduğu dikkate alındığında, sağlıklı bir Türk ekonomisinin ABD'nin ticari çıkarlarına daha iyi hizmet edeceği anlaşılacaktır. CIA tarafından hazırlanan 1998 bilgi kitapçığında, Türkiye'nin PKK'ye karşı sürdürdüğü savaşa her yıl yaklaşık olarak 7 milyar dolar harcadığı belirtilmekte, bu ise 1998 yılı için %99 olarak tespit edilen enflasyona ve resmi gelirlerin yarısına tekabül eden iç borçlanmaya katkıda bulunmaktadır. Bu savaşa harcanan paranın, içerdeki altyapı ve sosyal programlardan kesilen para olduğunu söylemeye gerek bile yok. Güneydoğuda aynı miktarlarda yapılacak yatırım bölgeyi ekonomik olarak kalkındıracak ve askeri hareketlerle kıyaslandığında, PKK'ye verilen desteği azaltmanın daha iyi bir yolu olacaktır. Buna ek olarak, savaştan kaynaklanan siyasal ve ekonomik istikrarsızlık, güneydoğuda ve Türkiye'nin diğer yerlerinde büyümeyi hızlandırabilecek olan yabancı yatırımları da caydırmaktadır. Kaldı ki, 17 Ağustos depreminin yol açtığı hasarın 7 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilen bir dönemde, Türkiye'nin güneydoğudaki pahalı savaşa devam etmesi özellikle mantıksız görünüyor. Silah harcamaları ile yeniden inşa harcamaları arasındaki dengesizliğin farkında olan Türkiye'nin ekonomiden sorumlu devlet bakanı Rüştü Kazım Yücelen, Türkiye parlamentosundaki bir grup milletvekiline, "savunma bütçesinden kesinti yapmak durumundayız" diyordu (86).

Ege'de dış politika alanında sık sık tekrarlanan hedeflerden biri, Türkiye'nin "Batı'ya olan bağlılığını" korumak ve doğudaki İslamcı devletlerin etkisi altına girmesine izin vermemektir. Ancak geleneksel olarak laikliği ateşli bir şekilde savunan Türk ordusunun, radikal İslam'ın etkisi altına girme tehlikesi yoktur. Esasen ordu -ABD'nin de desteğiyle- hükümet politikaları üzerindeki buyurgan nüfuzunu kullanarak, laiklik yanlısı politikaların güvence altına alınmasını, Refah Partili Başbakan Erbakan'ın 1997'de istifaya zorlanmasını, tanınmış İslami liderlerin hapsedilmesini ve türban takarak meclise giren bayan bir milletvekilinin meclisten

Esasen ordu -ABD'nin de desteğiyle- hükümet politikaları üzerindeki bùyurgan nüfuzunu kullanarak, laiklik yanlısı politikaların güvence altına alınmasını, Refah Partili Başbakan Erbakan'ın 1997'de istifaya zorlanmasını, tanınmış İslami liderlerin hapsedilmesini ve türban takarak meclise giren bayan bir milletvekilinin meclisten çıkarılmasını sağlamıştır. Ancak dini özgürlüklerin bu şekilde baskı altına alınması, beklenmedik bir sonuç olarak, İslami harekete daha fazla destek verilmesine yol açmıştır

çkarılmasını sağlamıştır. Ancak dini özgürlüklerin bu şekilde baskı altına alınması, beklenmedik bir sonuç olarak, İslami harekete daha fazla destek verilmesine yol açmıştır. Daha da önemlisi, PKK ile sürdürülen savaşa akıtılan kaynaklar sosyal programları kısıtlamış, yoğun bir enflasyon ve borçlanmaya yol açmış, yaygın idari yolsuzluklara neden olmuş ve İslamcı partinin reform platformu da tüm bu konulara hitap etmiştir. Aslında, İslamcı partiye verilen kitlesel destek, yalnızca, demokratik bir şekilde seçilerek iş başına gelen Refah Partisi'nin, hoşnutsuz seçmenlere verdiği sözleri yerine getirmekte başarısız kalmasından dolayı azalmıştır. Eğer Erbakan'a görev süresini tamamlama fırsatı verilseydi, seçmenler iyice aşına olacıklarından, İslamcı bir partinin cazibesi daha da azalacaktı. Bu yüzden ABD politikası, İslami köktendincilik tehlikesine demokratik bir çözüm bulma çabalarını baltalamış ve aslında İslami düşünce ve duyguları besleyen baskıcı bir politikaya hizmet etmiştir.

Türkiye Aralık 1997'de Avrupa Birliği üyeliği müzakerelerine alınmamasından sonra, Türkiye ile Batı arasındaki ilişkileri koruma hedefi daha büyük bir öncelik haline geldi. (Bu dışlanmanın zamanlaması, Aralık 1997'de Türkiye'ye yapılacak saldırı helikopteri satışı için verilecek pazarlama lisansını meşru hale getirmenin bir başka yoluydu). Ancak AB'nin Türkiye'ye koyduğu çekinceler, insan hakları alanındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesinden, bir AB üyesi olan Yunanistan'a karşı izlediği saldırgan tutumdan ve sağlıklı ekonomisinden kaynaklanıyordu. ABD, pervasız askeri harcamaları teşvik ederek ve Türkiye'nin insan hakları ihlalleri ile Yunanistan'ın tehdit edilmesinde kullanacağı silahları sağlayarak, bir kez daha bu sorunların her birini daha da ağırlaştırıyordu.

Anı Yakalamak - Yeni Bir Politikaya Doğru: Yönetimin "silah-serbestisi" stratejisi, bölgede insan haklarına ve istikrara verilen zararı haklı gösterecek yeterince dış politika kazanımının elde edilmesinde başarısız kalmıştır. ABD'den Türkiye'ye yapılacak silah satışına varsa-yoksa-ticaret mantığıyla yaklaşmak, 17 Ağustos depremiyle birlikte yeni diplomatik imkanların ortaya çıktığı ve PKK liderlerinin, Türkiye tarafından tanınmaları karşılığında askeri eylemlerden vazgeçecekleri doğrultusunda Eylül ayında yaptıkları açıklamaların

gündeme geldiği böylesi bir dönemde özellikle uygunsuzdur.

ABD yönetimi, Türkiye'nin demokratik kurumlarına ve sorunlarının barışçıl çözümüne destek verecek yeni bir

politika benimsemelidir. Silah satışı ile bu silahların kullanım biçimi arasında keskin bir ilişki kurulmalıdır. Böylece ABD, PKK ile sürdürülen savaşın sona erdirilmesi, Yunanistan ve Kıbrıs'a yönelik saldırgan tutumlardan vazgeçilmesi ve tüm Türk vatandaşlarının haklarının güvence altına alınması gibi spesifik ve açıkça tanımlanmış kriterler Türkiye tarafından yerine getirilene kadar, bu ülkeye yapılan silah satışını durdurmalıdır.

Bu strateji çerçevesinde atılacak ilk adım, PKK ile yaşanan çatışmaya barışçıl bir çözüm bulma arayışında ABD'nin daha etkin bir rol üstlenmesidir. Clinton yönetimi PKK'yi terörist bir örgüt olarak tanımlamasına ve böylece bu örgütün liderleriyle ne kendisi görüşeceğine ne de başkasının görüşmesini teşvik etmemesine rağmen, İsrail, kuzey İrlanda ve Güney Afrika'da bu statik politikanın dışına çıkmıştır. Dikkate değer bir varlık ortaya koyan ve nüfusun azımsanmayacak bir kesiminin gerçek sorunlarını temsil eden bu gruplarla diyalog kurulmamasının, karışık sonuçlar yaratacağı tüm taraflarca kabul edilmiştir. Üstelik PKK lideri Öcalan, görüşme masasında Kürt çıkarlarının başka bir örgüt tarafından temsil edilebileceği önerisinde bulunmuştur. PKK ile gayri resmi ilişkileri olan kitlesel Kürt siyasi partisi HADEP muhtemelen görüşmeler için daha makul bir taraf olabilir. Elbette böyle bir tutum, Türk hükümetinin HADEP'i kapatmak üzere sarf ettiği çabalara son verilmesi anlamına gelir.

Türkiye bu soruna ilişkin olarak, askeri çözümden barışçıl çözüme geçebileceği mükemmel bir pozisyona sahiptir. Kürtler, Eylül 1999'da yaptıkları gibi, her zaman Irak ve İran'daki üslere geri çekilebilecekleri için, askeri zafer çare olmayacaktır. Daha da önemlisi, çatışmaya kaynaklık eden sorunlar çözüme kavuşturulmadığı sürece, Türk hükümeti asla güneydoğudaki Kürtlerin tam sadakatini kazanamaz. Kaldi ki Türkiye zaten askeri üstünlüğe sahiptir ve bunca yıllık savaştan sonra PKK'nin ileri sürdüğü sınırlı talepleri rahatlıkla hoş görebilmelidir. Kürt isyancılar esasen daha fazla kültürel hak ve daha büyük ekonomik yatırımları istiyorlar; Türk hükümeti ekonomik yatırımları desteklediğini da-

Daha da önemli, çatışmaya kaynaklık eden sorunlar çözüme kavuşturulmadığı sürece, Türk hükümeti asla güneydoğudaki Kürtlerin tam sadakatini kazanamaz. Kaldı ki Türkiye zaten askeri üstünlüğe sahiptir ve buna yıllık savaştan sonra PKK'nin ileri sürdüğü sınırlı talepleri rahatlıkla hoş görebilmelidir. Kürt isyancılar esasen daha fazla kültürel hak ve daha büyük ekonomik yatırımları istiyorlar;

ha önce ifade ettiğine göre, kültürel hakların tanınması artık daha kabul edilebilir noktaya gelmiştir zira anlaşma bölünme korkusunu ortadan kaldıracaktır. Şu anki durum Orta Amerika'da uzayıp

giden savaşları anımsatmaktadır; dış güçler askeri desteklerini çektiklerinde, bu savaşlar görüşmeler yoluyla sona erdirilmişti. Amerika Birleşik Devletleri yönetimi ve onun NATO'daki müttefikleri eğer gerçekten Doğu Akdeniz'de barışı ilerletmek istiyorlarsa, Türkiye'de aynı şeyi yapmalıdırlar. Özellikle ABD yönetimi tarafından desteklenecek barışa yönelik samimi bir adım, şüphesiz savaş yorgunu çoğu Kürdün, çatışmanın sürmesine neden olan desteği azaltmasını sağlayacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri ve sanayileşmiş devletlerden oluşan Sekizler Grubu, 1999 sonbaharında, Kıbrıs sorununu çözmek üzere çabaların yoğunlaştırılması çağrısında bulundu. ABD yönetimi, eş zamanlı olarak Yunanistan ve Türkiye'ye silah sevkiyatını sürdürdüğü için, diğer barış çabalarının sonuçsuz kaldığına tanık olmuştur. Oysa bu defa, ABD -ve G-8 grubu içindeki silah ihrac eden devletler- liberal bir silah ihracatı politikasından dolayı, yine kendileri tarafından sürdürülen diplomatik çabaları baltalamamalıdır. Doğu Akdeniz'de bir silah indirim anlaşması yapılması çağrısında bulunan Türk Başbakanı Ecevit'in de 1997 yılında bizzat belirttiği gibi; "Eğer silahlanmanın düzeyini düşürebilsek, bu Yunanistan ile Türkiye'nin aralarındaki sorunların çözümüne büyük bir katkı sunacaktır" (87). ABD'nin, gelecekteki silah sevkiyatına sert kısıtlamalar getirilmesinin Türkiye ile ilişkiler geri dönülmez biçimde zedeleyeceği değerlendirildiği yapılırken, Türkiye ile bazı Batı Avrupa ülkeleri arasındaki sadakatsiz ilişkiler yakından gözlenmemiştir. Avusturya, Danimarka, Norveç, İsviçre ve İsveç başta olmak üzere, pek çok Batı Avrupa hükümeti, sahip olduğu insan hakları sicili nedeniyle Türkiye'ye tavrı almış ve insan hakları koşullarında ilerleme sağlanana kadar silah satışlarını durdurmuştur (88). Almanya, bir önceki hükümet döneminde, Fransız ortağıyla birlikte saldırı helikopteri denemesine katılmamayı kararlaştırmış ve söz konusu anlaşmayı geçici olarak askıya almıştır. Almanya ayrıca, 1998 sonbaharında İtalya'da tutuklandığında, PKK lideri Öcalan hakkında kovuşturma başlatmayı reddetmiştir. İtalya Öcalan'ı iade etmemekle Türkiye'yi daha fazla gücendirmiştir. Buna rağmen, Türkiye'nin bu dev-

letlere yönelik kızgın söylemi kısa bir süre sonra yumuşamış ve Şubat 1999'da duyurulan finalistlere her iki ülkenin helikopterleri dahil edilmiştir. Kaldı ki, ABD genellikle çok daha

iyi, teknolojik olarak çok daha gelişmiş askeri donanım sahiptir. Türkiye'deki durum, ABD firmalarının herhangi bir sorun teşkil etmeyecekleri bir noktaya gelecek ölçüde düzeliğinde, ABD silah sanayisinin gelecekte bu ülkeden ihale kazanmakta herhangi bir zorlukla karşılaşması söz konusu değildir.

Bu arada, "önce barış" stratejisi, ABD yönetiminin, Türkiye ile arasındaki ilişkilerin askeri olmayan boyutuna vurgu yapmasını gerektirmektedir; örneğin klasik diplomatik ve ekonomik bağlar. Silahlar karşılığında nüfuz biçimindeki politika, Türkiye'nin silah ihracatını ilişkilerin odak noktası haline getirmesine yol açmış ve karşılıklı ilişkileri ABD ihracat kararlarından kolayca etkilenen uygunsuz bir düzeye getirmiştir. Silah satışındaki herhangi bir gecikme ilişkilerde neredeyse feci bir bozulmaya dönüşmekte ve silah satışına verilen her onay, Türkiye'nin askeri politikalarına verilen desteğin belirtisi olarak yorumlanmaktadır. RAND uzmanlarından Ian Lesser tarafından da belirtildiği gibi; "Silah sevkiyatı konusu ilişkilerinin odak noktası olarak kaldığı sürece, ABD-Türkiye dostluğunun gelişmesi pek olası değildir. Gerçek gelişme, ilişkileri kısa vadeli dar sorunlardan kurtarıp uzun vadeli ortak çıkarlar üzerine oturtmaktır" (89). Mevcut durum ilişkilerdeki üstünlüğü Türkiye'ye verdiğinden, ABD dış politika uzmanlarının böyle bir adımdan kazançlı çıkacağına şüphe yok. Türkiye, silah alımları için başka yerlere yöneleceği tehdidinde bulunmakla, ABD politikacılarının silah satışları karşılığında daha fazla şey istemelerini sağlamakta, tüm diğer ABD yardım ve yatırımlarının değerini göz ardı etmekte ve böylece silah satışlarının amacı olan ABD nüfuzunu etkisiz hale getirmektedir. Örneğin, Ankara, 3.7 milyar dolarlık petrol boru hattı projesi planlarını en azından silah satış kararları kadar önemli bulmalıdır.

ABD yönetimi, Türkiye'ye yapılan silah ihracatı konusunda kararlı bir duruş sergilemediği sürece, Türkiye'ye ve dünyanın diğer devletlerine verdiği mesajlar hep çelişkili olacaktır. ABD, bir taraftan, tüm Türk vatandaşlarının haklarına ve etrafındaki komşuların toprak bütünlüğüne saygı gösteren demokratik bir Türki-

ye'den yana olduğunu açıkça ifade etmekte; diğer taraftan ise, böylesi bir politikayı baltalayacak olan askeri donanımı sağlamaya devam etmektedir.

Gelecekte Türkiye'ye yapılacak silah satışlarını, insan hakları alanı ile Türkiye'nin iç ve dış sorunlarına diplomatik çözüm bulunması hususlarındaki somut ilerlemelere koşullanmak, ABD silahlarının uluslararası hukukun ihlallinde kullanmasından duyulan rahatsızlığı en açık şekilde ifade edeceği gibi, Doğu Akdeniz'de barışın sağlamak üzere ABD'nin üstlendiği sorumluluğuna da en açık kanıtı olacaktır. ▲

İngilizceden Çeviren: Cemal Atilla

Ek Tablolar:

Tablo A : ABD tarafından Türkiye'ye Yapılan Silah Sevkiyatı, 1992'den - Günümüze

Tablo B : Türkiye'nin Görüşülmekte Olan Silah Anlaşmaları

Tablo C : Türkiye ile Ortak Üretim ve Dengelemeler

Ek Tablo A Üzerine:

Aşağıdaki Tablo A, birkaç değişik kategorideki silahları kapsamaktadır. Bu silahlar şunlardır:

- 1) Savaş Uçağı/Helikopter;
- 2) Füze;
- 3) Savaş gemisi;
- 4) Zırhlı Araçlar/Tanklar; ve
- 5) Küçük Silahlar/Cephane.

Tabloda, Türk silahlı kuvvetleri tarafından sipariş edilen ABD-yapımı askeri malzemenin miktarı aşağıdaki şekilde belgelenmiştir:

Savaş Uçağı/Helikopter:

240 Adet Lockheed Martin F-16 savaş uçağı, 95 adet Skorski (United Technologies firmasının bir ünitesi) çok amaçlı helikopter, 74 adet Bell-Textron saldırı helikopteri, 50 adet Fairchild (şimdi Northrop Grumman firması tarafından destekleniyor) A-10A destek uçağı, 44 adet Northrop Grumman T-38 uçağı ve 40 adet McDonnell Douglas F-4E savaş uçağı olmak üzere toplam 605 adet savaş uçağı ve helikopter.

Füzeler:

1.857 adet Raytheon TOW anti-zırh füzesi, 1.010 adet Raytheon Sidewinder havadan-havaya füze, 264 adet Raytheon AMRAAM havadan-havaya füze, 190 adet Boeing/McDonnell Douglas Harpoon anti-gemi füzesi, 132 adet Raytheon Seasparrow karadan-karaya füze ve Lockheed Martin ATACMS karadan-karaya füzesi olmak üzere toplam 4.215 adet füze.

Savaş Gemileri:

8 Adet Perry Class ve 8 adet Knox Class firkateyni de dahil olmak üzere toplam 24 adet savaş gemisi.

Zırhlı Araçlar/Tanklar:

1.698 adet FMC Corporation zırhlı mücadele aracı, 1.258 adet M-60A3 ana savaş tankı, 550 adet M-113A1/2 zırhlı personel taşıyıcı ve Cadillac Gage/Textron V-150 Komando zırhlı personel taşıyıcı araç da dahil olmak üzere toplam 4.300 adet zırhlı araç ve tank.

Küçük Silahlar/Cephane:

463.862 adet 40mm'lik şerit, 40.400 adet 5/37'lik şerit, 24.000 adet 20mm'lik şerit ve 952 adet M85 makinalı tüfek de dahil olmak üzere bol miktarda tüfek, patlayıcı ve cephane.

Not: Aşağıda belgelenen siparişlerin önemli bir bölümü 1992 yılından bugüne dek karşılanan siparişlerdir; öte yandan, 1992 yılından önce üzerinde anlaşmaya varılan birkaç uzun vadeli sipariş de listeye eklenmiştir. Tüm siparişlerin teslim edilip edilmediği bilinmemekle beraber, hakkında teslimat bilgisi edinilen siparişlerin karşısına bu bilgi eklenmiştir. Önceden ve şu anda Türk silahlı kuvvetlerinin elinde bulunan ABD-yapımı silah sistemlerinin miktarı ve niteliği hakkındaki bilgiler için yukarıdaki "Bağımlılığın Ölçüsü - ABD Silahlarının Türk Silahlı Kuvvetleri İçindeki Rolü" başlıklı bölüme bakınız.

Ek Tablo A:

ABD'den Türkiye'ye Silah Sevkiyatı, 1992'den - Günümüze

İlan Tarihi	Adet	Malzeme Türü	Sevkiyat Tipi	S Olarak Fiyatı	Veri Kaynağı	98/99 itibarıyla Envanter
SAVAŞ UÇAĞI-HELİKOPTER						
13.08.93	37	Bell-Textron AH-1P Saldırı Helikopteri (Forth Worth, Teksas)	ESH		ABF (ESH BBS)	37 (AD)
1992	22	Bell-Textron AH-1P Saldırı Helikopteri (Forth Worth, Teksas)	ESH	Serbest	ABF (NSIAD-93-164FS)	—
1993	15	Bell-Textron UH-1H Iroquois Helikopteri (Forth Worth, TX)	DAS	—	GAO/NSIAD-95-100	94 (AD)
1996	4	Boeing CH-47D Chinook Helikopteri	—	—	SUBAE 1997	—
10.03.95	2	Boeing KC-135R Tanker Uçağı (Seattle, WA)	3 Yıllık leasing	9.800.000 \$	ABF (UİKK)	7 (AW, AD)
1994	10	Boeing KC-135 Tanker Uçağı, KC-135R modeline dönüştürülmüştür (Seattle, WA)	ESH	—	GAO/NSIAD-95-100	—
1992	6	Çesna O-2 Gözetleme/Aydınlatma Saldırı Uçağı (Textron Wichita ünitesi, Kansas)	ESH	Serbest	ABF (NSIAD-93-164FS)	3 (AD)
1993	50	Fairchild A-10A Thunderbolt II Yakın destek Uçağı, (şu anda Northrop Grumman tarafından destekleniyor), yedek parça, destek malzemesi ve eğitim (15 adet 1993'te teslim edildi) (Republic, NY)	ESH	160.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE1994	—
05.08.94	12	Kaman SH-2F Anti-Denizaltı Savaş Helikopteri (Bloomfield, CT), 6 yedek motor, yedek parça ve destek malzemesi	DAS	115.000.000\$	ABF	—
12.11.93	2	Lockheed Martin C-130B Uçağı (Marietta, Georgia)	ESH	Serbest	ABF (ESH BBS)	13 (AW, AD)
1992	8	Lockheed Martin C-130B Uçağı (Marietta, Georgia)	ESH	Serbest	ABF (NSIAD-93-164FS)	—
1984*	240	Lockheed Martin F-16C/D Savaş Uçağı (Forth Worth, TX) (160 adet 1987-1993 yılları arasında, kalan 80 adet ise 1996-99 yılları arasında teslim edildi)	DAS	—	JDW	175 (AD)
1991*	40	McDonnell Douglas F-4E Fantom II Savaş Uçağı (St. Louis, MO) (40 adet 1991-93 yılları arasında teslim edildi)	ESH	Serbest	SUBAE 1994 ABF (NSIAD-93-1645)	178 (AD)
10.11.93	1	Northrop Grumman T-38 Uçağı (Los Angeles, CA)	ESH	Serbest	ABF (ESH BBS)	70 (AD)
1993	3	Northrop Grumman T-38 Uçağı (Los Angeles, CA)	ESH	800.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1994 ABF	—
1992	40	Northrop Grumman T-38 Uçağı (Los Angeles, CA)	ESH	11.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1994 ABF (NSIAD-93-164FS)	—

1991*	10	Robinson Helikopter Inc. R-22 Hizmet Helikopterleri (Torrance, CA) (10 adet 1992 yılında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1993	9 (AW)
14.06.99	50	United Technologies Corp. Sikorski S-70 Black Hawk çok amaçlı Helikopterleri (Stratford, CT) (10 adet Haziran/99'da teslim edildi)	—	561.000.000 \$ değerinde anlaşma	ABF	—
1992	45	United Technologies Corp., Sikorski UH-60 Black Hawk çok amaçlı helikopterleri (Stratford, CT) (45 adet 1993 yılında teslim edildi)	—	1.100.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1994	—
21.09.98	4	United Technologies Corp., Sikorski S-70B Sea Hawk Helikopterleri, yedek parçaları, yer destek donanımları ve lojistik destekleri (Stratford, CT)	DTS	—	ABF	—
23.07.97	4	United Technologies Corp., Sikorski S-70B AGM-114 Hellfire füzesi montajlı Sea Hawk Helikopterleri, yedek parçaları ve yer destek malzemeleri (Stratford, CT)	DTS	120.000.000 \$	SUBAE 1998 ABF	9 (S-70A) (AD)
		İLAVE UÇAK/ HELİKOPTER YEDEK PARÇALARI (birleşik satışlar)				
13.04.99	—	Lockheed Martin F-16'lar için, temel gövde malzemeleri, alt takımlar, alt parçalar ve F-16'ların Türkiye'deki üretimi için gönderilen destek sistemleri	DTS	50.000.000 \$ veya daha fazla	ABF	—
09.10.97	20	Lockheed Martin (F-16'lar için) Kızıl ötesi (LANTIRN) ışınlarla çalışan Alçak Uçuş Hedef Seçme sistemi	DTS	50.000.000 \$	ABF	—
21.05.96	9	Lockheed Martin C-130 (Marietta, GA), McDonnell Douglas RF/F-4E (St. Louis, Mo), Northrop Grumman RF/F-5 (Los Angeles, CA), Lockheed Martin F-104, Lockheed Martin T-33, Çesna T-37 (Wichita, KS) ve Northrop Grumman T-38 (Los Angeles, CA) uçakları için yedek parçalar	DAS	80.000.000 \$	ABF	—
10.09.96	—	Lockheed Martin F-16 savaş uçakları için lojistik destek, yedek parça ve yenileme sistemleri	DAS	125.000.000 \$	ABF	—
17.05.96	209	Lockheed Martin savaş uçakları için dıştan takmalı yakıt tankı ve pilon	ESH	leasing	ABF (UİKK)	—
07.10.94	—	McDonnell Douglas RF/F-4E, Northrop Grumman T-38, Lockheed Martin C-130, F-16 (Forth Worth, TX), F-104, T-33 ve Çesna T-37 uçakları için yedek parça ve destek sistemleri	DAS	110.000.000 \$	ABF	—
13.09.94	—	McDonnell Douglas F-4'ler için yedek parça	ESH	Serbest	ABF (ESH BBS)	—
22.08.94	2	Northrop Grumman T-38kokpit simülörleri (Los Angeles, CA)	ESH	Serbest	ABF	—
02.06.97	9	Boeing KC-135 R Havada yakıt tankı (Seattle-Wa)	3 yıllık leasing	98.614\$	ABF	—
		FÜZELER				

18.05.98	30	Boeing/McDonnell Douglas Harpoon Füzesi, diğer savunma parça ve hizmetleri (St. Louis, MO)	DAS	43.000.000 \$	ABF	138 (AD)
22.03.95	16	Boeing/McDonnell Douglas Harpoon gemiden-Gemiye füzesi ve destel sistemi (St. Louis, Mo)	DAS	28.000.000 \$	ABF	—
1994	16	Boeing/McDonnell Douglas RGM-84A Harpoon Gemiden-Gemiye Füzesi (St. Louis, MO)	—	—	SUBAE 1997	—
1993	32	4 Knox Class Firkateynleri için Boeing/McDonnell Douglas RGM-84A Harpoon Gemiden-Gemiye füzesi (32 adet 1993 yılında teslim edildi) (St. Louis, Mo)	—	170.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1994	—
1991*	32	2 FPB-57 Tipi FAC(M)ler için (Yıldız Tipi) Boeing/McDonnell Douglas RGM-84A Harpoon gemiden-Gemiye füzesi (32 adet 1994-95 yılları arasında teslim edildi) (St. Louis, Mo)	—	—	SUBAE 1998	—
1990*	40	Boeing/McDonnell Douglas RGM-84A Harpoon Gemiden-Gemiye füze (40 adet 1995-96 yılları arasında teslim edildi) (St. Louis, MO)	—	62.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1997	—
1993	24	209/1400-4 tipi (Preveze Modeli) denizaltılar için Boeing/McDonnell Douglas UGM-84A Sub Harpoon Yüzeyden-Gemiye füzesi (12 adet 1994-96 yılları arasında teslim edildi) (St. Louis, Mo)	—	—	SUBAE 1998	—
25.01.95	515	İngiliz Uzay ve Havaçılık Kurumu Rapier Füzesi ve 14 adet rampa (Eski ABD Hava Kuvvetleri)	ESH	—	ABF (ESH BBS)	—
1996	72	Lockheed Martin ATACMS Karadan-Karaya Füze (Dallas, TX) (Teslimat Nisan 1998'de tamamlandı)	DAS	47.900.000 \$ değerinde teslimat	SUBAE 1998	—
1993	100	F-16 Savaş Uçakları için Raytheon AGM-88A HARM Havadan-Karaya Füze (100 adet 1994-95 yılları arasında teslim edildi) (Lewisville, TX)	—	—	SUBAE 1996	—
1994	500	Raytheon AIM-9M/Sidewinder Havadan-Havaya Füze (Bedford, MA) 30 adet eğitim füzesi de dahil	—	55.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1998	—
1992	200	Raytheon AIM-9M/Sidewinder Havadan-Havaya Füze (Bedford, MA) (100 adet 1996'da teslim edildi)	—	23.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1998	—
1990*	310	Raytheon AIM-9M/Sidewinder Havadan-Havaya Füze (Bedford, MA), eğitim füzeleri de dahil (310 adet 1993-95 yılları arasında teslim edildi)	—	30.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1996	—
25.01.95	130	Raytheon/Ford AIM-7E/Seasparrrow Yüzeyden-Havaya Füze (Tucson, AZ ve Bedford, MA)	ESH	Serbest	ABF	—
1994	2	2 Adet Meko 200 tipi (Barbaros Barbaros Modeli) Firkateyn için Raytheon/Ford Seasparrrow Havadan-Karaya Füze (Tucson, AZ ve Bedford, MA)	—	—	SUBAE 1998	—

1997	126	Raytheon AIM-120/Geliştirilmiş orta menzilli Havadan-Havaya (AMRAAM) füzesi (Tucson, AZ ve Bedford, MA)	DAS	58.000.000 \$	MY97 Raporu Böl. 655	—
10.10.97	138	Raytheon/Hughes AIM-120B AMRAAM, 120 LAU-129A/A rampası (Bedford, MA)	DAS	62.000.000 \$	ABF	—
1998	1144	Raytheon TOW Anti-zırh füzesi (Tucson, AZ)	DAS	20.900.000 \$	MY98 Raporu Böl. 655	—
1997	7	Raytheon TOW Anti-zırh füzesi (Tucson, AZ)	DAS	1.300.000 \$	MY97 Raporu Böl. 655	—
1996	686	Raytheon TOW Anti-zırh füzesi (Tucson, AZ)	DAS	14.000.000 \$	MY96 Raporu Böl. 655	—
1993	10	Raytheon TOW Anti-zırh füzesi (Tucson, AZ)	DAS	—	GAO/NSIAD-95-100	—
1992	10	Raytheon TOW Anti-zırh füzesi (Tucson, AZ)	DAS	—	GAO/NSIAD-95-100	—
29.03.96	75	SM-1 Standart anti-uçak füzesi, *SM-1 füzesi önce General Dynamics, sonra da Hughes Missile Company tarafından yapıldı	ESH	Serbest	ABF	—

SAVAŞ GEMİLERİ

16.11.98	3	FFG-7 Perry sınıf firkateyn	DAS	205.000.000 \$	ABF	38 (AD)
	8	(şu sıralar kontratı yapılan) FF 1052 Knox sınıfı firkateyn, 20.000 adet 20mm'lik şerit, yedek parça, eğitim ve destek sistemleri				
16.09.98	1	USS Donald Beary Firkateyni FF-1092 ve gerekli donanım	leasing	8.061.818 \$	ABF	—
16.09.98	1	USS Donald Beary Firkateyni FF-1085 ve gerekli donanım	leasing	7.125.619 \$	ABF	—
24.07.97	3	Knox sınıfı firkateynler ve gerekli donanım	leasing	—	ABF	8 (AD)
24.07.97	3	Perry sınıf firkateynler	ESH	Serbest	ABF	—
29.03.96	2	Perry sınıf firkateynler	ESH	Serbest	ABF	—
24.05.95	3	Füze Klavuzlu Firkateynler: Clifton Sprague (FFG-16), Antrim (FFG-20) ve Flatley (FFG-21)	ESH	Serbest	ABF	—
08.10.96	—	Savaş gemisi yedek parçaları	ESH	Serbest	ABF	—

ZIRHLI ARAÇLAR/TANKLAR

04.03.98	24	M110 8-inç havan topu ve M578 zırhlı geri çekilme aracı	ESH	Serbest	ABF	—
22.08.94	9	Yakıt ikmal kamyonu	ESH	Serbest	ABF	—
03.02.94	113	Kamyon ve römork	ESH	Serbest	ABF	—
23.08.93	478	Muhtelif askeri araç	ESH	Serbest	ABF (ESH BBS)	—

1991-93	264	M-60A1 Ana Savaş Tankı	AKG	Serbest	ABF	274 (AD)
1991-93	658	M-60A3 Ana Savaş Tankı	AKG	Serbest	ABF	658 (AD)
1992-93	600	M-60A3 Patton Ana Savaş Tankı	ESH	Güney Bölgesi yenileme yardım programı	SUBAE 1994	—
1991-93	250	M-113A2 Zırhlı Personel Taşıyıcı	AKG	Serbest	ABF	2,813 A1/A2 (AD)
1990*	300	M-113A1 APC (300 adet 1992-93 yılları arasında teslim edildi)	ESH	—	SUBAE 1994	—
1991-93	72	M-110 Top	AKG	Serbest	ABF	—
11.08.94	270	Çok Fırlatmalı Roket Sistemi (ÇFRS) uçak altı roket rampası, yedek parça ve destek sistemi	DAS	32.000.000 \$	ABF	—
1993	24	ÇFRS 227mm'lik Çok Fırlatmalı Roket, 1772 adet uçak altı roket rampası, yedek parça ve destek sistemi	—	289.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1996	—
1988*	120	ÇFRS 227mm'lik Çok Fırlatmalı Roket rampası (16 adet 1991-92 yılları arasında teslim edildi) ve 36 000 adet roket	—	—	SUBAE 1993	—
1992	124	Cadillac Gage/Textron V-150 Komando Zırhlı Personel Taşıyıcı 8124 adet 1992-94 yılları arasında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1995	—
1988*	1.698	FMC Firması Zırhlı Mücadele Aracı (08/98 tarihine kadar 1.500 adet teslim edildi)	—	—	SUBAE	—

KÜÇÜK SİLAHLAR/CEPHANE

24.07.97	300 24.000	40mm'lik yüksek patlayıcı şeridi Yukarıda sıralanan 3 adet Perry sınıf firkateyn için 20mm'lik mühimmat, hazırlık, destek sistemi ve sevkiyat hizmeti	DAS	75.000.000 \$	ABF	—
1997	10	Düşük kalibreli silah	DAS	153.000 \$	ABF	—
30.09.96	30	M85 Makinalı Tüfek	ESH	Serbest	ABF	—
13.09.94	88.000	40mm'lik cephane	ESH	Serbest	ABF	—
03.02.94	110	M85 Makinalı Tüfek ve mühimmat 105mm'lik cephane	ESH	Serbest	ABF (ESH BBS)	—
1992	383.862	40mm'lik cephane	ESH	Serbest	ABF (NSIAD-93-164FS)	—
1992	40.400	5/37'lik cephane	ESH	Serbest	ABF (NSIAD-93-164FS)	—
1993	4	4 Knox Sınıfı Firkateynlere monte edilen 127mm/54 Mk-45 Mod-9 Savaş Gemisi Topu (4 adet 1994 yılında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1995	—
1992	2	Meko 200 tipi (Barbaros sınıfı) 2 firkateyn için 127mm/54 Mk-45 Savaş Gemisi Topu	—	—	SUBAE 1996	—
1990*	2	Meko 200 tipi (Barbaros sınıfı) 2 firkateyn için 127mm/54 Mk-45 Savaş Gemisi Topu (1 adet 1995'te teslim edildi)	—	—	SUBAE 1996	—
28.12.92	822	50 Kalibrelik M-85 Makinalı Tüfek	ESH	Serbest	ABF (ESH BBS)	—

ÇEŞİTLİ MALZEME

10.11.97	4	Hughes AN/TPG-36 (V)9 FIREFINDER radar seti, destek malzemesi, yedek parça ve program desteği	DAS	26.000.000 \$	ABF	—
29.10.97	—	HAWK Phase II Donanımı	ESH	Serbest	ABF	—

14.05.97	58	ASROC roket motoru ve konteynır	ESH	Serbest	ABF	—
06.02.96	—	Türkiye'de yapılacak Ranger 2000 üretimi için dizayn detayları, testi sonuçlarını ve üretim yöntemlerini Türkiye'ye sağlamak Rockwell firması ile üretim lisans anlaşması	DTS	N/A	ABF	2 (AD)
23.04.96	523	BLU-107 Durandel anti-uçak pisti mühimmatı	ESH	Serbest	ABF	—
13.09.94	—	ASROC Fırlatıcı HAGAN çalıştırıcı, Phalanx bakım ve çalıştırıcısı	ESH	Serbest	ABF	—
23.03.94	10 3	GRN-19A radyo vericisi GRA-111 kontrol monitörü	ESH	Serbest	ABF	—
1993	4	Daha önce ABD Donanması'nda olan 4 adet Knox Sınıfı firkateyn için AN/SPG-53 ateş kontrol radarı (4 adet 1994 yılında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1995	—
1993	4	Daha önce ABD Donanması'nda olan 4 adet Knox Sınıfı firkateyn için AN/SPS-10 gözlem radarı (4 adet 1994 yılında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1995	—
1993	4	Önce ABD Donanması'nda olan 4 adet Knox Sınıfı firkateyn için AN/SPS-40B gözlem radarı (4 adet 1994 yılında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1995	—
1995	2	Daha önce ABD Donanması'nda olan 2 adet FFG-7 sınıfı firkateyn için AN/SPS-49 gözlem radarı	—	—	SUBAE 1997	—
1992	5	AN/TPQ-36 izleme radarı	—	28.000.000 \$ değerinde anlaşma	SUBAE 1997	—
1995	13	Blindfire ateş kontrol radarı (13 adet 1996 yılında teslim edildi)	ESH	—	SUBAE 1997	—
1995	2	Daha önce ABD Donanması'nda olan 2 adet FFG-7 sınıfı firkateyn için Phalanx Yakın mesafe silah sistemi	—	—	SUBAE 1997	—
1993	4	Daha önce ABD Donanması'nda olan 2 adet Knox sınıfı firkateyn için Phalanx Yakın mesafe silah sistemi (4 adet 1994 yılında teslim edildi)	—	—	SUBAE 1995	—

Tabloda Kullanılan Kısaltmaların Açıklamaları:

ABF	: Amerikan Bilimadamları Federasyonu
AD	: Askeri Denge 1998/99
AW	: Aviation Week & Space Technology, 11 Ocak 1999.
DTS	: Doğrudan Ticari Satışlar
ESH	: Ek Savunma Hükümleri
DAS	: Dış Askeri Satışlar
ESH BBS	: Pentagon'un Ek Savunma Hükümleri hakkında çıkardığı bilgisayar bültenleri sistemi
JDW	: Jane's Defense Week, 19 Ağustos 1998.
SUBAE	: Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü Yıllığı 1993-98.
UIKK	: Uluslararası İlişkiler Komitesi Kamarası, ABD Kongresi.

GAO/NSIAD-93-164FS : "Güvenlik Yardımı: Yabancı İllkeler İçin Ek Savunma Hükümleri", Mart 1993.

GAO/NSIAD-95-100 : "Yunanistan ve Türkiye: ABD Yardım Programları ve Diğer Faaliyetler," 17 Nisan 1995.

MY96, 97, 98 RAPORU B=LM. 655 : 1996, 1997, 1998 Mali Yılları Raporu 655.Bölüm.

* İşareti 1992 yılından önce sipariş edilen, ancak 1992 yılından sonra teslim edilen silahları göstermektedir.

Ek Tablo B:

Türkiye'nin Görüşülmekte Olan Silah Anlaşmaları

145 Adet Saldırı Helikopteri	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Boeing Firması - ABD	AH-64D "Apache Longbow"
Bell-TEXtron - ABD	AH-1Z "King Cobra"
Kamov - Rusya	Ka-50/52 "Black Shark"
Agusta - İtalya	A129-I "Mangusta"
Eurocopter - Fransa ve Almanya	UHU-HAS "Tiger"
Notlar: Türk ordusu 1997 yılının Mayıs ayında 145 adet saldırı helikopteri alımı için bir "fiyat teklifi talebi" yaptı. Toplam maliyeti 3.5-4.5 milyar dolar olan bu alım için, yukarıda adı belirtilen beş firma fiyat teklifi verdi. ABD Dış İşleri Bakanlığı, yukarıdaki iki ABD firması için pazarlama lisansını onayladı, ancak, insan hakları alanında "dikkate değer ilerleme" olmadığı sürece, ABD'nin nihayi ihracat lisansını onaylamayacağını Türkiye'ye bildirdi. Beş firmanın tümü de ihale listesine alındı. Türkiye, ilgili helikopterin bilgisayarlı gelişmiş ateş kontrol sistemini içermeyen her türlü ABD teklifini reddedeceğini duyurdu. Nihayi teklifler 30 Eylül tarihine kadar, alıcı firma olan Türkiye Uzay ve Havacılık Kurumu (TAI) sunulacak, nihayi karar ise 2000 yılı baharında verilecektir. Ancak Defense News dergisinde çıkan haberlere göre, 17 Ağustos depreminin ardından oluşan ekonomik kısıtlamalar nedeniyle, Türk ordusu, acil hizmetleri karşılayabilmek için 20-25 saldırı helikopteri doğrudan satın almaya çalışabilir. (Defense News, 17.05.1999 ve 04.10.1999)	
50 Adet Black Hawk Hizmet Helikopteri	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Sikorsky Aircraft Corp., United Technologies birimi - ABD	S-70 Black Hawk
Notlar: Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, 50 adet Sikorsky Black Hawk hizmet helikoptерinin doğrudan alımı için 561 milyon dolarlık bir kontrat imzaladı. Defense News dergisi tarafından verilen habere göre, SSM ortak üretimde ısrar etmesine rağmen, Kürt isyanlarına yönelik "acil" operasyon ihtiyacı nedeniyle Türkiye alım işlemlerine devam edecektir. Türkiye ile Sikorsky arasında yapılacak geçici bir anlaşma çerçevesinde, TAI, Akıncı ve Askeri Elektronik Sanayi (Aselsan) adlı yerel firmalara 110 milyon dolar değerinde yan-ış kontratı verilecektir. Bu alım, Export-Import Bank tarafından 1990 yılında çıkarılan kredi garantisinin yeniden etkinleştirilmesiyle finanse edilecektir. Kredi garantileri yaklaşık olarak 700 milyon dolar içermektedir. Türkiye şu ana kadar 10 adet Black Hawk helikopteri teslim almışken, tüm teslimat 2001 yılı başlarında tamamlanacaktır. (Defense News, 18.01.1999 ve JDW 30.06.1999)	
8 Adet Sea Hawk Donanma Helikopteri	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Sikorsky Aircraft Corp., United Technologies birimi - ABD	SH-60 Sea Hawk
Notlar: Sipariş ettiği 8 adet Sea Hawk helikopterinden 4 tanesinin teslimatını bekliyor. Jane's Defense Weekly dergisinde belirtildiğine göre, 250 milyon dolar tutarında olan bu alım, Türkiye'nin mevcut anti-denizaltı savaş helikopteri filosunu yenileme ve kıyıya ulaşım kapasitesini artırma çalışmaları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Türkiye, kısa-menizli anti-savaş gemisi füzeleriyle donatılmış 30 kadar Sea Hawk helikopteri satın almayı planlıyor. (JDW 07.04.1999)	
84 Hellfire Laser Klavuzlu Füze	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Hellfire Systems (Boeing ve Lockheed firmalarının ortak yatırımı) - ABD	AGM-114 Hellfire 2 Laser-Klavuzlu Füze
Notlar: Yüksek-patlayıcı savaş başlığı ile donatılmış 84 adet füzenin üretimi için, Hellfire Systems firmasına 6.7 milyon dolarlık kontrata dayanarak ihracat lisansı verildi. Kontrata eğitim füzeleri, yedek parçaları ve destek malzemesi de dahildir. Bu füzeler yukarıda belirtilen Sea Hawk helikopterlerine takılacaktır. Türkiye aslında önce Norveç tarafından üretilen (ve orta menzilli havadan-yüze kabiliyetlerinden dolayı Hellfire füzelerinden daha üstün olarak değerlendirilen) Penguin füzelerini almaya çalışıyordu, ancak Norveç, Kürtlere karşı sürdürülen operasyonlara yönelik bir protesto olarak, Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunu desteklemeye devam etti. (JDW 07.04.1999)	
8 Adet Ağır Yük Helikopteri 8 Adet Ağır Yük Helikopteri 8 Adet Ağır Yük Helikopteri	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Sikorsky Aircraft Corp., United Technologies birimi - ABD	CH-53E Super Stallion ağır yük helikopterleri
Boeing Co. - ABD	CH-47 Chinook ağır yük helikopterleri
Rostvertol - Rusya	Mi-26T Halo

Notlar: Türkiye, daha önce planlandığı üzere, söz konusu ağır yük helikopterlerini doğrudan Sikorsky firmasından satın almak yerine, 150 milyon dolar tutarında olduğu tahmin edilen 8 adet ağır yük helikopteri ihalesi açmaya karar verdi. 1999 Yılı sonunda veya 2000 yılının başında bu alım hakkında nihai bir kararın verilmesi bekleniyor. Jane's Weekly defense dergisinde belirtildiğine göre, ABD firması ile Türk Savunma Bakanlığı arasında yapılan görüşmeler sonucunda, Sikorsky firması ihale fiyatını yarı yarıya indirmiştir. Bu helikopterler, kuzey Irak'taki Kürt militanlara yönelik sınır-ötesi operasyonlarda kullanılacaktır. (JDW 08.09.1999 ve DN 17.05.1999)	
4 Adet Airborne Erken Uyarı (AEW) Uçağı	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Boeing Co. - ABD	737
Airbus Industries - Raytheon (ABD) ile İsrail Uçak Sanayi tarafından yapılan ortak yatırım	Airbus A310
Notlar: Türkiye, komşu ülkelerin askeri faaliyetlerinin izlenmesi çalışmalarında kullanılmak üzere, toplam maliyetleri 800 milyon ile 2 milyar dolar arasında değişen 4 adet Erken Uyarı Uçağı satın almayı planlamaktadır. Yukarıda belirtilen her iki firma ihaleye kalan son iki firma olarak kabul edilip son tekliflerini önümüzdeki birkaç ay içinde sunmaları istendi; bunlardan hangisinin ihalesi kazanacağı önümüzdeki yıl açıklanacak. Yerli Türk firmaları olan Havelsan ve Milssoft, tüm bilgisayar donanımını kapsayan 50 milyon doları aşkın yan-anlaşma için rekabet etmektedir. Bu uçakların teslimatı 2003 yılında yapılacaktır. (JDW 19.08.1999 ve DN 21.06.1999)	
18 Adet Mürettebatsız Hava Aracı	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
General Atomic - ABD	GNAT araç ailesi, muhtemelen Prowler II
İsrail Uçak Sanayii - İsrail	İUS Mürettebatsız Hava Araçları teklif ettiğini açıkça kabul etmemektedir, ancak önerilen sistemlerin Searcher veya Hunter olması muhtemeldir.
Çin Ulusal Hava-Teknolojisi İhale-İhracat Firması - Çin	ASN-206 mürettebatsız hava keşif aracı
Notlar: Türkiye başlangıçta 37 adet Mürettebatsız Hava Aracı sistemi (bir sistem 6 uçak ve yer kontrol donanımlarından oluşmaktadır) satın almayı planlıyordu, ancak bütçe kısıtlamalarından dolayı bu talebini 18'e düşürme kararı aldı. Türkiye bu Mürettebatsız Hava Aracı sistemlerini keşif amacıyla kullanmayı planlamaktadır ancak gelecekte bu araçların silahlı modellerini kullanma olasılığını da dikkate almaktadır. TAI alıcı firma olarak seçilmiştir. Projenin 350 ile 500 milyon dolar tutarında olacağı ve 2005 yılında tamamlanacağı beklenmektedir. Firmalar ilk tekliflerinde düzeltmelere gittiklerinden, bazı gecikmelerin söz konusu olacağı beklenmektedir. (JDW 20.01.1999 ve DN 31.05.1999)	
Uzun-Menzilli Yatık Fotoğraf Çekim Sistemleri	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Lockheed Martin - ABD	—
El-Op - İsrail	—
Notlar: Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Uzun-Menzilli Yatık Fotoğraf Çekim Sistemleri'ni, 42 adet RF-4 Fantom keşif uçağı üzerinde kullanmayı planlamaktadır. Bu doğrudan alım, Türk hava sahası kontrolünü modernize etme programının ilk adımıdır. İkinci adım, yukarıda sözü edilen Mürettebatsız Hava Aracı sisteminin alınması, üçüncü adım ise, uydu keşif olanaklarının elde edilmesidir. Türk Hava Kuvvetleri'nin önümüzdeki 35-30 yıl arasındaki modernizasyonuna 45 milyar doları aşkın bir bütçe ayrılmıştır. (JDW 17.03.1999)	
40 Adet F-15 Eagle Savaş Uçağı	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Boeing Co. - ABD	F-15 Strike Eagle
Notlar: ABD yetkilileri, Boeing F-15 Strike Eagle savaş uçaklarının performansı, menzili ve ödeme koşulları hakkında, Türk yetkililere ve alım yetkililerine briefing vermiş olmalarına rağmen, şu ana kadar herhangi bir resmi teklif sunulmamıştır. Türkiye'nin, yaklaşık olarak 2 milyar dolara mal olan 40 adet F-15 satın alma kararı, Yunanistan'ın da aynı uçakları alma kararına yönelik bir karşı-hamle olarak değerlendirilmektedir. Her iki ülke de şu anda Lockheed Martin firması tarafından üretilen F-16 savaş uçağına sahiptir, ancak F-15 uçakları daha yüksek manevra ve savaş kabiliyetine sahip olmakla tanınmaktadır. (TDN 10.02.1998 ve DN 22.02.1999)	
48 Adet Helikopter	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Bell Helicopter Textron - ABD	Bell 427, 430, veya 412 ve Bell 407
Boeing - ABD	MD-900 ve MD-800
Sikorsky Aircraft Corp., United Technologies birimi - ABD	S-76
Agusta - İtalya	AB-109 ve AB-119

Pzlswidnik - Polonya	TZL-Sokals
Eurocopter - Fransa ve Almanya	EC-135 veya EC-155 ve HA-120
Notlar: Türk polisi çeşitli büyüklük ve özelliklerde 48 adet helikopter alımı için 300 milyon dolarlık uluslararası ihale açmaktadır. Satıcı firmalar, doğrudan satın alınacak 10 adet hafif ağırlıkta tek-motorlu helikopter için teklif hazırlamaktadır; 30 adet orta büyüklükte çift motorlu helikopter ise TAI'de ortaklaşa üretilmektedir. Geri kalan 8 adet kargo helikopteri ise, şu anda TAI lisansı ile AS-532 Cougar'ları üreten Eurocopter'den alınacaktır. Aynı zamanda, eğitim, lojistik destek ve yedek parça üretimi de sağlanmaktadır. Türkiye doğrudan veya dolaylı dengelemelerde %50 talep etmektedir. Firmaların aynı zamanda finans paketleriyle birlikte teklif sunmaları istenmektedir. Anlaşmanın yıl sonuna kadar yapılması beklenmektedir. (TDN 03.02.1999)	
Deniz Devriye Uçağı	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
Boeing - ABD	—
Raytheon - ABD	—
Tracor (ABD) ve Marconi Electronic Systems (İngiltere)	—
DaimlerChrysler Aerospace - Almanya	—
DCN International - France	—
Thomson-CSF - Fransa	—
Elbit - İsrail	—
Notlar: Türkiye'nin dokuz adet CN-235 nakliyat uçağının deniz devriye uçağına dönüştürülmesi için yürüttüğü 150 milyon dolarlık program için yukarıdaki firmalardan teklif istendi. Diğer yerli Türk firmaları da bu programda önemli bir rol oynarken, Türkiye Uzay ve Havacılık Kurumu (TAI) anlaşma yapacak firmaların başında gelecektir. (JDW 08.09.1999)	
F-5 Yenilemeleri	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	—
Northrop Grumman - ABD	—
Notlar: Northrop Grumman firmasının bünyesinde bulunan Integrated Systems and Aerostructures Sector ünitesi, Türkiye'nin 1960'lı yıllarda satın aldığı 50 adet F-5 taktik savaş uçağını yenilemek üzere 1.8 milyon dolarlık anlaşma ile ödüllendirildi. Kontrat hükümlerine göre, Mayıs 2000 yılından başlamak üzere, 34 adet üst kokpit, 9 adet alt kokpit ve 20 adet arka gövde parçası teslimatı yapılacaktır. Yenilenecek bu parçalar, Türk Hava Kuvvetleri'nin elindeki F-5 savaş uçağı filosunun ömrünü bir on yıl veya daha fazla uzatmasına olanak sağlayacaktır. (DD 15.09.1999)	
Helikopter Tuzak Atlataları	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	—
Tracor - ABD	—
Thomson-CSF - Fransa	—
İsrail Askeri Sanayii - İsrail	—
Notlar: Türkiye helikopterden atılan toz ve alev tuzakları atlatalarının ortak üretimini yapma çabası içindedir. Hem Tracor hem de İAS, yerli Türk firma olan Aselsan ile işbirliği yapmayı planlarken, Thomson da yerli firma Mükess ile çalışmayı planlamaktadır. 50 Milyon dolarlık anlaşma, yaklaşık olarak 300 adet tuzak atlatalarının üretimini kapsayacaktır. (JDW 13.01.1999)	
1.000 Adet Ana Savaş Tankı	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
General Dynamics - ABD	Abrams M1A2
GIAT Industries - Fransa	Leclerc
Krauss-Maffei - Almanya	Leopard 2
Iveco ve Auto Breda - İtalya	C1 Ariete
Ukrspetsexport - Ukrayna	T-84

Notlar: Yukarıda belirtilen firmalar, 1.000 adet Ana Savaş Tankı'nın yerli üretiminde rekabet etmek üzere, teklif veren 10 yabancı firma arasından seçilmiştir. Toplam maliyeti 7 milyar dolar olan bu anlaşma, Türkiye'nin, tank-imalatı altyapısı için mümkün olabilen en yüksek teknolojiyi transfer etme çabası olarak değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu anlaşma, görülmemiş miktarda yeni teknolojinin Türkiye'ye transfer edilmesini gerektirdiği için, General Dynamics firmasının Washington'da muhalefete karşılaşması olasıdır. Buna ek olarak, General Dynamics firması ile İsrail Askeri Sanayii, Türkiye'nin her iki tank projesinin ihalesini kazanmak üzere güçbirliği yapmıştır. Yapılan anlaşma gereğince, İAS tank üretim projesinden çekilirken General Dynamics firması da (aşağıda ayrıntılı olarak değinilen) tank modernizasyonu projesinden çekilecektir. İhaleyi kazanan firmanın 2002 yılında açıklanması bekleniyor. (TDN 16.09.1999 ve AFP 10.09.1999)	
1.000 Adet M60 A1 ve A3 Tankının Yenilenmesi	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
General Dynamics Land Systems - ABD	M60 2000, 120mm'lik M256 sarsıntısız topu taşıyan M1A1 Abrams kulesiyle donatılmış olan yenilenmiş bir M60 sersidir.
İsrail Askeri Sanayii - İsrail	Sabra modeli, pek çok yenilikle birlikte mevcut omurga ve şasisini korumakta ve yine Türkiye'ye önerilen Merkava 3 Ana Savaş Tankı'nda olduğu gibi, 120mm'lik İM1 sarsıntısız topu taşımaktadır.
Notlar: Türkiye 1.000 adet M60 A1 ve A3 Ana Savaş Tankları'nın nerdeyse tümünü yenilemeyi planlamaktadır. Aynen yukarıdaki tank anlaşmasında olduğu gibi, Türkiye, Türk sanayisinin maksimum katkıda bulunmasını talep etmekte ve esas satıcı firmanın yerli bir firma olmasını ummaktadır. Tank modernizasyonu programı, 21.yüzyılda Türk Kara Kuvvetleri'ni NATO içindeki en güçlü ordu haline getirecektir. Bu programın tahmini maliyeti 1.5 milyar dolardır. (JDW 06.01.1999 ve TDN 16.06.1999)	
140 Adet Zırhlı Araç	
İhaleye Giren Firma ve Ülkeler	Teklif Edilen Silah Sistemi
General Dynamics Land Systems - ABD	Zırhlı Personel Taşıyıcı ve Kitle Kontrol Aracı
Notlar: Toplam değeri 45 milyon dolar olan 80 Adet zırhlı personel taşıyıcı ve 60 adet kitle kontrol aracının satışı, insan hakları savunucuları ve sivil toplum örgütleri için mütevazı bir kazanım anlamına geldi. Bu araçları alacak olan Türk güvenlik birimleri tarafından işlenen insan hakları ihlalleri nedeniyle General Dynamics firması, satışın tümünü finanse etmek üzere Ex-Im Bank kredisini kullanmadı. ABD Dış İşleri Bakanlığı da, 32 ile giden 101 adet aracın finansmanı için kredi garantisinin kullanılabilmesine, ancak, haklarında güvenilir insan hakları ihlalleri kanıtları bulunan 11 ile gidecek olan 39 araç için bu kredi garantisinin kullanılmayacağına karar verdi. Bu 39 araç General Dynamics firması tarafından finanse edilecektir. (Wpost 31.12.1999)	

Tabloda Kullanılan Kısaltmaların Açıklaması:

AFP	: Agence France Press
DD	: Defence Data Ltd.
DN	: Defense News
JDW	: Jane's Defense News
TDN	: Turkish Daily News
Wpost	: Washington Post

Ek Tablo C:

Türkiye ile Ortak Üretim ve Dengelemeler

Malzeme Türü ve Miktarı	ABD Firması	Türk Firması	Statü ve Detaylar
UÇAK VE UÇAK PARÇALARI			
240 Adet F-16 Savaş Uçağı	Lockheed Martin Corp.	Türkiye Uzay ve Havacılık Kurumu (TAI)	1984 Yılında başlatılan bu program, Türkiye'nin ilk ve en büyük ortak üretim programıdır ve çarpıcı bir endüstriyel altyapı kalkınmasını temsil etmektedir. TAI, Barış Elması I programı çerçevesinde, 1987 ile 1995 yılları arasında Türk Hava Kuvvetleri'ne teslim edilen 160 adet Lockheed Martin F-16 savaş uçağından 152 tanesinin ortak üretimini yaptı. Barış Elması II programı ise, daha önce sipariş edilen 80 adet F-16 savaş uçağından 48 tanesinin ortak üretimi ile başladı. 240 Adet F-16'nın üretiminin önümüzdeki yıl tamamlanması beklenmektedir. Söz konusu savaş uçaklarından 80 tanesinin üretimi, Körfez Savaşı esnasında gösterdiği işbirliği karşılığında, ABD, Suudi Arabistan ve Kuveyt tarafından Türkiye'ye sağlanan 2.5 milyar dolarlık fonla finanse edilmiştir. Lockheed Martin firması TAI'nin %49 hissesine sahiptir. (JDW 19.08.1998)
F-16 Savaş Uçakları için F-110.GE-100 Uçak Motoru	General Electric	TUSAS Motor	TEI, TAI üretim serisindeki F-16'lar için F-110.GE-100 motor parçası üretmek ve monte etmek üzere 1985 yılında kuruldu. TEI bir Türk-Amerikan ortak stok firmasıdır. (DISAM)
F-16 Savaş uçaklarında kullanılacak ALQ-178 V5 radar uyarı ve elektronik karşı-önlem sistemi	Lockheed Martin Corp.	MIKES	MIKES, ortak üretilen F-16 savaş uçağına 160 adetlik ilk grubu için, 325 milyon dolar değerinde ALQ-178 V3 üretti. Lockheed Martin firması MIKES'in %49 hissesine sahiptir. (JDW 18.11.1998)
F-16 savaş uçağı parçası ve piyade araçları için gece görüş donanımı	Texas Instruments and Litton	Aselsan	Aselsan bu projede aynı zamanda (Hollanda'daki) Philips firmasıyla da işbirliği yapmaktadır. (HRW)
ZIRHLI ARAÇ VE TANKLAR			
1.698 Adet Zırhlı Savaş Aracı	FMC Corporation	Nurul SS	Bir ABD firması olan FMC, Türk firması Nurul Savunma Sanayii ile ortak yatırıma giderek FNSS adlı bir firma kurdu. Nurul SS, lisans verilen siparişin ilk bölümünün montajını yaptı. Bu yeni plana göre, FMC firmasının dizaynları esas alınarak, 1.3 milyar dolar değerinde ve farklı büyüklüklerdeki 1.698 adet zırhlı araç, sekiz yıllık bir dönem içinde dört çeşit olarak üretilecektir (Piyade Savaş Aracı, Zırhlı Personel Taşıyıcı, Havan Topu Aracı ve TOW Aracı). Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı Ağustos 1998 itibarıyla 1.500 adet aracı teslim almış, geri kalan teslimatın ise 1999 yılı içinde tamamlanması bekleniyor. Eylül 1999 yılında Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, FNSS firmasından (450 milyon dolar değerinde) 655 adet Zırhlı Piyade Savaş Aracı'nın daha alınmasını onayladı. (JDW 19.08.1998 ve 15.09.1999)
1.698 Adet Zırhlı Savaş Aracı için makina parçası ve yedek parça	Texas Instruments	Aselsan	Texas Instruments firması, Aselsan aracılığıyla optik görüş donanımı üretme anlaşması yapmıştır. Alison Transmission, Detroit Diesel ve Cadillac Gage adlı ABD firmaları da bazı parçaları sağlamaktadır. (DISAM)
M-113'lerin Yenilenmesi ve F-16'lar için makina parçası üretimi	Sergant Fletcher	Kayseri Werkplaats	Sergant Fletcher (ABD), Kayseri Werkplaats (Türkiye), SIAI-Agusta (İtalya) ve MBB (Almanya) adlı firmalar ortak bir yatırıma gitmişlerdir. (HRW)
FÜZELER			
Euro-Stinger projesi	Raytheon	Roketsan AŞ	Bu proje, ABD'deki Raytheon firmasının lisansını taşıyan omuzdan-fırlatmalı anti-uçak ABD Stinger füzelerinin Avrupa versiyonunu geliştirmek üzere Türkiye, Almanya, Yunanistan ve Hollanda tarafından yapılan ortak bir yatırımdır. Türkiye yaklaşık olarak 4.800 adet füze üretmektedir. Ürünün nihai montajı hem Alman tesisi Dornier'de hem de Türk tesisi Roketsan AŞ'de gerçekleştirilmektedir. 1988 Yılında kurulan Roketsan, Raytheon Stinger füzesi için roket motoru ve fırlatıcı üretmektedir. (HRW ve DISAM)
KÜÇÜK SİLAH VE CEPHANE			
Anti-uçak top, roket rampası, makineli tüfek ve cephaneye	General Defense Corporation	MKEK	MKEK aynı zamanda Oerlikon Contraves (İsviçre), Heckler & Koch (Almanya), Rheinmetall (Almanya), Eurometal (Hollanda) ve GIAT (Fransa) firmalarıyla da çalışmaktadır. (HRW)

Tabloda Kullanılan Kısaltmaların Açıklamaları:

AW : Aviation Week.
DISAM : Defense Institute of Security Assistance Management Journal, İlkbahar 1995.
HRW : Human Rights Watch, "Silah Sevkiyatı ve Türkiye'de Savaş Yasalarının İhlali" yayın.
JDW : Jane's Defense Weekly

DİPNOTLAR:

1. Kosova çatışmasında insan haklarının rolü konusunda cereyan eden pek çok tartışmadan biri için bkz Tina Rosenberg, "Dünyanın Yatılı Okul Muhafızları İçin Kötü Bir Yıl", New York Times, 2 Temmuz 1999. Rosenberg makalesinde, "NA-TO'nun Sırbistan bombardımanı... uluslararası hukuka uyulmasını zorla sağlamak üzere gerçekleştirilmiştir" diyor.

2. 5 Ağustos 1999 tarihinde Associated Press tarafından yayınlanan ("Kürt İsyancılar Türkiye'den Ayrılmayı Kabul Etti" başlıklı) bir raporda, "çatışma, önemli bir çoğunluğu Kürt olmak üzere, 37 000 insanın yaşamına mal olmuştur" denilmektedir. Güneydoğudaki savaş esansında yıkılıp yıkılan Kürt köyleri ve zorla göçertilen Kürt nüfusu hakkındaki değişken rakamlar için bkz; ABD Dışişleri Bakanlığı, 1998 İnsan Hakları Pratikleri Türkiye Raporu, <http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/turkey.html> adlı web sitesinden temin edilebilir, sayfa 3 ve 12. Göçertilen nüfus hakkında verilen rakamlar arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır (500.0000 kişiden 2.5 milyon kişiye dek varan farklılıklar) çünkü, Human Rights Watch tarafından da belirtildiği gibi, "hiçbir bağımsız grubun bölgede serbestçe araştırma yapılmasına izin verilmediği için, göçertilen insanların kesin sayısı bilinmemektedir." (Bkz Human Rights Watch, "Türkiye'deki Kürtlere Yapılan Baskının Tarihiçesi" <<http://www.hrw.org/hrw/campaigns/turkey/kurd.htm>> adlı web sitesinden temin edilebilir.

3. Raymond Bonner, "Türkiye'ye ABD Helikopteri Satışında Balta Taşa Vuruldu", New York Times, 29 Mart 1996.

4. Stanley Meisler, "Silah Üreticileri Kır Yapmak İçin Gözlemini Denizaşırı Ülkelere Dikiyor", Los Angeles Times, 7 Haziran 1998.

5. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'ye yapılacak helikopter satışını onaylamak için belirlediği kriterlerin özeti Tamar Gabelnick'in çalışmasından alınmıştır; "Türkiye: Silahlar ve İnsan Hakları", Foreign Policy in Focus, cilt 4, sayı 16, Mayıs 1999, <www.foreignpolicy-infocus.org> adlı web sitesinden temin edilebilir.

6. Bkz Gabelnick, age. ABD ile Türkiye arasında güvenlik işbirliği üzerine yapılan değerlendirmeler için bkz Wright-Patterson Hava Kuvvetleri Üssü tarafından Dayton, Ohio'da yayımlanan DISAM Journal Of International Security Assistance'in, cilt 17, No 3, İlkbahar 1995 tarihli sayısının özel eki; "Türkiye'nin Silahlı Kuvvetleri: Modernleşen Bir Ordu."

7. ABD Dışişleri Bakanlığı, 1999 Mali Yılı Yurtdışı Operasyonlar hakkındaki Kongre Tebliğleri, s. 339.

8. Agy. s.340.

9. Başkanlığa yeni seçilen Clinton'ın Capitol Hill'de düzenlediği basın toplantısındaki konuşmasının tam metni, Washington Post, 20 Kasım 1992.

10. Paul F. Pineo ve Lora Lumpe, Geri Dönüşümlü Olarak

Üretilen Silahlar: Amerikan İhtiyaç Fazlası Silah İhracatı, 1990-19995, Washington DC, Silah Satışları Denetleme Projesi, Amerikan Bilim Adamları Federasyonu, Mayıs 1996, s. 19.

11. 2000 Mali yılı Yurtdışı Operasyonlar hakkındaki Kongre Tebliğleri, age. S. 1101.

12. Örneğin, Arms Sales Monitor'a göre, "Türkiye'nin insan hakları alanındaki eksiksiklerinden duyulan memnuniyetsizliğin bir göstergesi olarak... Kongre Türkiye'ye verilecek Ekonomik Destek Fonu ödemesinin... üçte ikisini kesmiştir"; öte yandan, Türkiye 1998 mali yılında, "yardımın yarısı, Türkiye'de insan hakları ve demokratikleşme için çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerine kanalize edildiği gerekçesiyle" 40 milyon dolarlık Ekonomik Destek Fonu tahsisatını almayı reddetmiştir. Bu husular hakkında bkz Arms Sales Monitor, Sayı: 32, 5 Mart 1996, s. 6 ve Sayı: 37, 10 Nisan 1998, s. 5 (her iki sayıya da <www.fas.org/asmp/library/armsmonitor.html> adlı web sayfasından ulaşılabilir).

13. 1999 Mali Yılı Yurtdışı Operasyonlar hakkındaki Kongre Tebliğleri, s. 340.

14. 2000 Mali yılı Yurtdışı Operasyonlar hakkındaki Kongre Tebliğleri, s. 1253, 1286.

15. Export-Import Bank tarafından Türkiye'ye sağlanan kredi garantileri hakkındaki daha fazla bilgi için bkz, William D. Hartung, Silah Satıcılarının Refahı: Silah Ticaretinin Gizli Maliyeti (New York: Dünya Politika Enstitüsü, 1996), s. 41. Uzay ve Havacılık Kurumu'nun, Savunma İhracatı Kredi Garanti Programı'ndan sağladığı kredi kolaylıkları hakkında yapılan tartışmalar için <www.aia-aerospace.org> adlı sitedeki "10 Önemli Konu" bölümüne bakınız.

16. Dengeleme fenomeni hakkındaki kısa ve öz değerlendirmeler için bkz, Lora Lumpe, "Tatlı İşler ve Zayıf Politikalar: Silah Pazarında Dengelemeler", Amerikan Bilimadamları Federasyonu Kamu Çıkarları Raporu, Cilt 47, No:1, Washington DC, Ocak/Şubat 1994, ayrıca <<http://www.fas.org/fas-pir/pir0294.html>> adlı web sitesinden de temin edilebilir.

17. ABD Ticaret Bakanlığı, İhracat İdaresi Bürosu, Savunma Ticaretinde Dengelemeler: 1950'deki Savunma Üretimi Anlaşması'nın 309. Bölümü Doğrultusunda Yapılan Bir Çalışma (Washington, DC: ABD Ticaret Bakanlığı, 1996), s. 64.

18. Ankara'da bulunan F-16 tesislerindeki istihdam için bkz. Charles Sennot, "Bu Anlaşmaların Yükünü İşçiler Çekiyor", Boston Globe, 11 Şubat 1996.

19. Zirhlü araç sektöründe faaliyet gösteren ABD ve Türk firmaları arasındaki ortaklığa ilişkin daha fazla bilgi için aşağıda Ek Tablo C'ye bakınız.

20. Ege bekdil ve Ümit Enginsoy, "Türkiye'ye Yapılacak Tank Satışı İhalesi İçin Yerel Bağlantılar Şarttır", Defense News, 27 Eylül 1999.

21. Mısır'a yapılan F-16 savaş uçağı satışı için bkz, Hartung,

Silah Satıcılarının Refahı, agy. S. 43-44; Güney Koreli işçilere F-16 üretim teknikleri eğitimi verilmesinde Türkiye tarafından sağlanan kolaylıklar hakkında bkz, William D. Hartung, Herkese Silah (New York: HarperCollins, 1995), s. 269-270.

22. Türkiye'nin elinde bulunan ABD silahlarına ilişkin istatistikler Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü, Askeri Denge 1998/99'dan alınmıştır (Londra: USÇE, 1999), s. 67-69.

23. USÇE, Askeri Denge, agy. 19. not.

24. ABD Dışişleri Bakanlığı, "Türk Ordusu tarafından Yapıldığı İddia Edilen İnsan Hakları İhlalleri ve Kıbrıs'taki Durum Hakkında Rapor", Haziran 1995, s. 12.

25. Chris Morris, "General Kürtlere Yönelik Yumuşama Umutlarını Yükseltiyor", The Guardian (İngiltere), 8 Eylül 1999; ve Pelin Turgut, "Kürt İsyancılar Türkiye'deki Değişimi Küçük Bir Adım Olarak Görüyor", Reuters, 7 Eylül 1999.

26. "Genel Kurmay Başkomutan'ın Sözlerinin Yanlış Anlaşıldığını Söylüyor", Agence France-Presse, 11 Eylül 1999.

27. "PKK Türkiye Tarafından Yapılan teslimiyet Çağrısını Reddediyor, Daha Fazla Ödünler Öne Sürüyor", Agence France-Presse, 29 Eylül 1999.

28. Ferit Demir, "Türk Askerleri Irak'taki Kürt İsyancılarla Saldırdı", Reuters, 29 Eylül 1999.

29. "Ordu İle PKK Arasında Yaşanan Çatışmalarda 26 Kişi Öldürüldü", Agence France-Presse, 5 Eylül 1999; "Türkiye Ordununun 10 PKK'lı Kürt İsyancıyı Öldürdüğünü Söylüyor", Reuters, 15 Eylül 1999; ve "Türkiye Af Yasası Çıkartıyor, Siyasi Suçları Kapsam Dışı Bırakıyor", Reuters, 28 Ağustos 1999.

30. ABD Dışişleri Bakanlığı, "Türk Ordusu tarafından Yapıldığı İddia Edilen İnsan Hakları İhlalleri ve Kıbrıs'taki Durum Hakkında Rapor", Haziran 1995, s. 1.

31. Human Rights Watch, Silah Sevkiyatı ve Türkiye'de Savaş Yasalarının İhlali (New York: Human Rights Watch, Kasım 1995), s. 2.

32. Age, s. 11.

33. Age, s. 48, 63; ve Dana Priest, "Türklerle Birdenbire Gelişen İlişkiler ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Hedeflerini Göstermektedir", Washington Post, 12 Temmuz 1998.

34. Senato Tahsisat Komitesi Raporu'nun 104-295 nolu bölümünde dile getirilen "Savunma Bakanlığı'nın, Türk güvenlik güçleri tarafından yapıldığı iddia edilen insan hakları ihlalleri hakkındaki eski raporu güncelleştirmesi" talebine uygun olarak, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ABD Senatosu Tahsisat Komitesi'ne 1 Temmuz 1997'de sunulan "ABD Askeri Donanımı ve İnsan Hakları İhlalleri" Raporu, s. 6 ve 12.

35. Türkiye'nin İran'daki hedeflere bombalı baskın yaptığı hususunda İran tarafından ileri sürülen iddialara ilişkin olarak bkz, "Türkiye ve İran Güvenlik Görüşmelerinde Bulunuyor", Turkey Update, 10 Ağustos 1999.

36. "Türk Askerleri Irak Harekatını Tamamladı; 40 Kürt İsyancı Öldürüldü", Agence France-Presse, 10 Temmuz 1999; ve

"Türkiye Irak'taki Kürt Üslerine Karşı Geniş Bir Saldırı Başlatıyor", International Herald Tribune, 21 Mart 1995.

37. "Ege'de Gerginlik Hızla Yükseliyor", Jane's Intelligence Review, Mart 1996, s. 120.

38. Age, s. 123.

39. Ümit Enginsoy, "Pentagon Türkiye ve Yunanistan'a Yapılması Planlanan Füze Satışını Savunuyor", Defense News, 22-28 Haziran 1998, s. 3.

40. Ege Bekdil ve Ümit Enginsoy, "Türkiye ve İsrail Popeye 2 Anlaşması'nda Mesafe Kaydediyor", Defense News, 9 Ağustos 1999.

41. Ümit Enginsoy, "Pentagon Türkiye ve Yunanistan'a Yapılması Planlanan Füze Satışını Savunuyor", Defense News, 25-31 Mayıs 1998, s. 7.

42. Ümit Enginsoy, "Yunanistan İle Anlaşmazlık Türk Deniz Kuvvetleri'nin Modernleştirilmesine Yol Açıyor", defense News, 5-11 Şubat 1996, s. 4.

43. Tasos Kokkinides, Lucy Amis ve Nino Lorenzini, "Diplomasi ve Silahlar: Batı Ege'deki Hasımlara Bulanık Mesajlar Gönderiyor", BASIC Papers, Ağustos 1998, s. 1.

44. "Türkiye Kuzeyi Destekleyip Yunanistan'ı Uyarıyor", Jane's Defense Weekly, 10 Ocak 1996, s.3.

45. Sorunu yakından bilen bir kongre personeline göre, söz konusu rapor yayımlandıktan sonra, hem Yunanistan hem de Türkiye illegal silahları Kıbrıs'tan kaldırmıştır.

46. "Kuzey Kıbrıs'ta Amerikan-Yapımı Silahlar: ABD Şimdi Harekete Geçmelidir", Nicosia Cyprus Mail, 21 Kasım 1998, s. 9.

47. "Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs'ta Çatışmanın Eşiğine Geliyor", Defense News, 22-28 Haziran 1998, s. 3, "ABD Baskısı Üzerine Yunan ve Türk Başbakanları Görüşüyor", Jane's Defense Weekly, 12 Kasım 1997, s. 5.

48. Stephen Kinzer, "Yunanistan ile Türkiye Arasında Ani Bir Dostluk Filizleniyor", New York Times, 13 Eylül 1999.

49. Ümit Enginsoy, "Türkiye Bütçesi Silah-Alım Programına Göre Hazırlanıyor", Defense News, 26 Ekim - 1 Kasım 1998.

50. Dana Priest, "Yeni İnsan Hakları Politikası Politika Tartışmalarını Alevlendiriyor - Askeri Yardımlarda Yapılan Kısıtlamaların ABD Çıkarlarına Zarar Verdiği Söyleniyor", Washington Post, 31 Aralık 1998.

51. Agy.

52. DoD Basın Brifingi: Türkiye Milli Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu İle Milli Savunma Bakanlığın'da Yapılan Basın Toplantısı, Ankara, Türkiye, 15 Temmuz 1999, ayrıntılar için bkz <http://www.defense-link.mil/news/Jul1999/t07151999_t0715ank.html> adlı web sitesi.

53. Human Rights Watch, Türkiye: İfade Özgürlüğü İhlalleri (New York: Human Rights Watch, Şubat 1999), <<http://www.hrw.org/reprts/1999/turkey/turkey993/huml>> adlı

web sitesinden temin edilebilir. Bu paragrafta yapılan alıntılar özet kısmı, s.2'den alınmıştır.

54. Amberin Zeman, "Türkiye - Basın Özgürlüğü", Amerika'nın Sesi Radyosu, 10 Haziran 1999.

55. Ahmet Kaya hakkında bkz, Turkey Update, <www.clark.net/kurd/updates/140.html> adlı site. Nadire Mater için bkz, "Türk Gazeteci Kürt Savaşının Yarattığı Tahribatları Teşhir Ediyor", Associated Press, 31 Temmuz 1999; ve "Gazeteci Yargılanıyor", New York, Gazetecileri Koruma Komitesi, Acil Eylem Çağırısı-Türkiye, 22 Eylül 1999.

56. ABD Dışişleri Bakanlığı, 1998 İnsan Hakları Pratikleri Türkiye Raporu, s. 3; ve Human Rights Watch, Türkiye: İfade Özgürlüğü İhlalleri, agy, "Tavsiyeler" bölümü, s.1-2.

57. "Türkiye Dünyadaki En Tehlikeli Ülkelerden Biri Haline Geliyor", Amerikanın Sesi Radyosu, 25 Temmuz 1999.

58. "Türkiye'de Af Skandalı!", Info-Türk, 31 Ağustos 1999, <<http://www.mnsi.net/~mergan95/31-9-99-Info-turk-scandal-tyk.html>> adlı web sitesinden temin edilebilir. "Türk Yazar Serbest Bırakıldı, 79 Yıllık Hapis Cezası Ertelendi", Reuters, 16 Eylül 1999.

59. "İnsan Hakları Günlüğü: Onlarca Türk Gazeteciyi Hapisten Çıkaracak Basın Affı", Turkish Daily News, internet versiyonu, 12 Eylül 1999, <<http://www.turkishdailynews.com/FrProbe/latest/dom2.html>> adlı web sitesinden temin edilebilir.

60. ABD Dışişleri Bakanlığı, 1998 İnsan Hakları Pratikleri Türkiye Raporu, s. 2, 14, 15; ve "Kürt-Yanlısı Partinin Liderleri Hapis Cezası Nedeniyle Görevlerinden Oldu", Agence France-Presse, 21 Temmuz 1999.

61. Washington Kürt Enstitüsü, "Washington Kürt Enstitüsü Türkiye'nin En Büyük Kürt Kökenli Partisi Olan HADEP'e yönelik Olası Kapatmayı Kınıyor; ve AGİT ile Diğer Uluslararası Kurumlara Seçim Gözlemcisi Gönderme Çağırısı Yapıyor", basın açıklaması, 5 Şubat 1999; ve Louis Meixler, "PKK Uzun Kürt Ayaklanmaları Zincirinin Sonuncu Halkasıdır", Associated Press, 13 Temmuz 1999.

62. "Seçimlerden Önce Kürtler ve İslamcılar Engelleniyor", Turkey Update, 5 Şubat 1999.

63. ABD Dışişleri Bakanlığı, 1998 İnsan Hakları Pratikleri Türkiye Raporu, s. 2

64. Human Rights Watch, Türkiye: İfade Özgürlüğü İhlalleri, bölüm VI, s. 2.

65. Agy, s. 3.

66. ABD Dışişleri Bakanlığı, 1998 İnsan Hakları Pratikleri Türkiye Raporu, s. 6.

67. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye: Denetleme, Araştırma ve kovuşturma Görevi (Londra: Uluslararası Af Örgütü, Nisan 1999), s. 1-3.

68. Human Rights Watch, "Türkiye'nin Tanınmış İnsan Hakları Savunucusunun Tutuklanması Kınandı", basın açıklaması, 3 Haziran 1999.

69. Uluslararası Af Örgütü, "UAÖ 1999 Türkiye Raporu", s. 2, <<http://www.amnesty.org/ailib/aireport/ar99/eur44.htm>> adlı web sitesinden temin edilebilir.

70. "Türkiye: Akın Birdal Uluslararası Af Örgütü Tarafından Düşünce Suçlusu Olarak Kabul Edildi", Uluslararası Af Örgütü basın açıklaması, 4 Haziran 1999.

71. "Türkiye En Önemli İnsan Hakları Savunucusunu Serbest Bırakıp Cezasını Erteleledi", Reuters, 25 Eylül 1999.

72. ABD Dışişleri Bakanlığı, 1998 İnsan Hakları Pratikleri Türkiye Raporu, s. 12-13.

73. Agy, s. 12

74. Agy, s. 12

75. "Avrupa İnsan Hakları Konseyi İhlallerden Dolayı Türkiye'yi Suçlu Buldu", Agence France-Presse, 10 Haziran 1999.

76. "Türkiye Yargıtay Başkanı Demokrasi Çağırısında Bulundu", Turkey Update, No. 142, 9 Eylül 1999, <<http://www.clark.net/kurd/updates/142.html>> adlı web sitesinden temin edilebilir; ce Chris Morris, "Yargıç Türk Demokrasisine Saldırdı", BBC, 6 Eylül 1999.

77. "ABD Baskısı Üzerine Yunan ve Türk Başbakanları Görüşüyor", Jane's Defense Weekly, 12 Kasım 1997, s. 5.

78. John Tirman, "Güçlü Bir Sevgiyi İhtiyacı Olan Bir Ülke", Los Angeles Times, 19 Aralık 1997.

79. "Türkler ABD'nin İsteklerini Gözardı Edip İran Petrol Boru Hattını Tercih Ediyor", Washington Post, 13 Aralık 1998.

80. "Yunanistan ve Türkiye Barış Anlaşmasıyla Şaşkınlık Yaratı", Jane's Defense Weekly, 16 Temmuz 1997, s. 4.

81. James Rubin, ABD Dışişleri Bakanı Albright'ın Türk Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmeye ilişkin olarak yapılan açıklama, 4 Aralık 1997.

82. ABD Dışişleri Bakanı Madeline K. Albright'ın, Ünlü Rosalyn Carter Konferanslar Dizisinde Yaptığı Konuşma, Atlanta, Georgia, 3 Aralık 1998.

83. Louis J. Klaveras, "Eğer Bu İttifak Yaşayacaksa...", Washington Post, 2 Ocak 1998, s. A23.

84. "Ege'de Gerginlik Hızla Yükseliyor", Jane's Intelligence Review, Mart 1996, s. 123.

85. Marilyn Greene ve Steve Komarrow, "ABD Ege Krizine Bahklama Dalıyor", USA Today, 1 Şubat 1996, s. 1.

86. Ege Bekdil Ümit Enginsoy, "Türkiye'nin Savunma Planları Deprem Nedeniyle Rafa Kalkıyor", Defense News, 6 Eylül 1999.

87. "Türkiye'nin Bölgede Silah İndirimine Gidilmesi Çağırısı Yunanistan'ı Harekete Geçiremedi", Defense News, 13-19 Ekim 1997, s. 24.

88. Norveç, Türkiye'nin kuzey Irak'ı işgal etmesinden dolayı 1995 yılında silah sevkiyatını durdurmuştu.

89. Paul Mann, "ABD ve Türkiye Savunma Alanındaki İlişkileri Güçlendirme Kararı Aldı", Aviation Week & Space Technology, 11 Ağustos 1997.

Clinton'a Mektup

16 Kasım 1999

Ekselansları William Jefferson Clinton
Amerika Birleşik Devletleri Başkanı
Beyaz Saray
Washington, DC, 20500

Sayın Başkan Clinton,

18-19 Kasım 1999 tarihlerinde, insan hakları, ekonomik ve güvenlik sorunlarıyla yakından ilgili olan İstanbul'daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) zirvesinde Türkiye Cumhurbaşkanı ve diğer 52 Devlet Başkanı ile bir araya geleceksiniz. Size, bu vesileyle Türk hükümetini, altına imza koyduğu AGİT insan hakları ilkeleri hususundaki yükümlülüklerini yerine getirmeye davet etmeniz çağrısında bulunuyoruz. Bunun da ötesinde, AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri'ne, Kürt nüfusu da dahil olmak üzere, Türkiye'deki azınlıkların durumunu ele alma çağrısında bulunmanızı talep ediyoruz. Son olarak, bir araya geleceğiniz sivil ve askeri liderlere, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin, yaygın insan hakları ihlallerini sona erdirecek açık seçik reformlar gerçekleştirmediği sürece, Türkiye'ye saldırı helikopteri ve diğer silah sevkiyatının yapılmayacağı doğrultusunda daha önce kamuoyuna açıkladığı politikayı sürdürmekte kararlı olduğunu belirtmenizi istiyoruz.

Zirvenin toplanmak üzere olduğu şu günlerde, birkaç ABD firması, Türk ordusuna saldırı helikopteri ve ana savaş tankı satmak üzere çabalarını yoğunlaştırmıştır. Ancak ABD Dışişleri

Bakanlığı, uluslararası insan hakları örgütleri ve medya kaynakları, ABD silahlarının Türk güvenlik güçleri tarafından insan hakları ihlallerinde kullanıldığını belgelerle ortaya koymuşlardır. Kürt isyancılara karşı sürdürülen 15 yıllık savaş boyunca, Türk güvenlik güçleri ABD tarafından sağlanan silahlarla 3. 000'i aşkın Kürt köyünü yerle bir etmiş ve tahmini sayısı 1 ile 2 milyon arasında değişen Kürt insanını zorla göçertmiştir. Türk güvenlik güçleri ayrıca ABD-yapımı küçük silahları sivilleri sindirip öldürmekte kullanırken, çok amaçlı helikopter ve zırhlı personel taşıyıcıları da bu görevleri icra eden güçlerin sevkiyatında kullanmıştır. Ocak 1998 yılında sivil toplum örgütleri ve savunma sanayisi temsilcileriyle ayrı ayrı yaptığı toplantılarda, Avrupa ve Kanada İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman ve Eski Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bakan Yardımcısı John Shattuck, Türkiye, peş peşe gelen Türk hükümetleri tarafından çerçevesi çizilen insan hakları alanlarında gerçek bir ilerleme kaydetmediği sürece, bu ülkeye saldırı helikopteri ve diğer silahların satışının desteklenmeyeceği taahhüdünde bulunmuşlardır. Sözü edilen reformlar şunlardı: İfade özgürlüğünün üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması; ifade özgürlüğü kapsamına giren suçlardan dolayı tutuklu bulunan gaze-

teci, milletvekili ve diğer kişilerin serbest bırakılması; polis tarafından yapılan işkence ve kötü muamelelere son verilmesi; Türk yetkililer tarafından kapatılan sivil toplum örgütlerinin yeniden açılması; siyasal katılımın yaygınlaştırılması; Kürt savaşı esnasında zorla göçertilen insanların yeniden bölgelerine yerleştirilmeleri; ve Kürt bölgelerindeki olağan üstü hal uygulamasının kaldırılması. Ayrıca, ABD-yapımı silahların Kürt bölgelerindeki kullanım şeklinin etkin bir denetime açık tutulması da silah satışı için ileri sürülen koşullardan biriydi.

Geçen iki yıllık süre zarfında, çeşitli resmi vaatler ve resmi inisiyatiflere rağmen, sözü edilen özgün alanların hiç birinde ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir. Gazetecilere, insan hakları savunucularına ve barışçıl muhaliflere yönelik kovuşturmaların ardı arkası kesilmemiştir; işkence ve kötü muamele, iki yaşındaki çocukları bile kapsayacak şekilde devam etmektedir; ve Kürt-yanlı ve İslamcı partiler ya kapatılmış ya da kapatma davalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye Hükümeti, Kürtlerin kendilerini siyasal ve kültürel olarak ifade edebilecekleri tüm yasal oluşumlar ile Kürt dilinde televizyon ve radyo yayını yapılmasını yasaklamaktadır.

Türkiye, ABD'nin bir dizi stratejik, politik ve ekonomik çıkarı açısından kritik sayılan bir bölgedeki önemli bir NATO üyesidir. Buna karşılık Türkiye'deki istikrar, güçlü bir demokrasiye, halkın tüm haklarını eksiksiz olarak kullanabilmesine ve Kürt sorununun barışçıl çözümüne bağlıdır. Oysa gelişmiş silahların Türkiye'ye verilmesi tüm bu hedefleri baltalamaktadır. Türkiye'ye yapılacak silah satışları, Ege'de pahalı bir silah yarışı, Yunanistan ile oluşturulmaya çalışılan güven ortamının tahrip edilmesi ve Kıbrıs çıkmazını besleyen uzlaşmazlıktan başka bir şeye hizmet etmeyecektir. Türkiye'ye yapılacak silah satışı, Türkiye'nin tüm komşularını tehdit etmekte ve böylece bölgesel istikrarı tehlikeye atmaktadır. Daha da önemlisi, Türkiye'ye, kendi vatandaşlarına karşı sürdürdüğü savaşta kullanacağı silahları sağlamakla, ABD hükümeti giderek derinleşen Kürt sorununun çözümünü uzatmakta ve böylece Türk ordusunun siyasal arena üzerindeki hakimiyetinin devam etmesine katkıda bulunmaktadır.

Bizler, Türkiye'nin de imza koyduğu AGİT ve diğer uluslararası anlaşmalarda çerçevesi çizilen ilkelere sadık olan örgütler olarak, ABD hükümetinin, ticari çı-

karları, ABD silahlarıyla işlenen insan hakları ihlallerinden kaynaklanan haklı kaygıların önüne koymaması gerektiğine inanıyoruz. ABD vatandaşları ve onların Kongre'deki temsilcileri, Türkiye'deki rejimin, ABD vergi mükelleflerinden toplanan paralarla uyguladığı baskıcı politikalara alet edilmemelidir. AGİT gibi, insan hakları açısından önemli bir zirveye ev sahipliği yapan Türkiye'nin, daha önce imza koyduğu AGİT yükümlülüklerine uymak gibi özel bir görevi olduğuna ve Türk demokrasisi ile bölgesel istikrarın güçlü bir destekçisi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin de aynı ölçüde Türkiye'nin bu yükümlülükleri uymasını sağlama görevi olduğuna inanıyoruz.

Saygılarımızla,

Mike Amitay Washington Kürt Enstitüsü İcra Direktörü, **Maureen Greenwood** ABD Uluslararası Af Örgütü Avrupa ve Ortadoğu Savunma Direktörü, **Tamar Gabelnick** Amerika Bilimadamları Federasyonu Silah Satışları Denetleme Projesi Direktörü, **William D. Hartung** New School Dünya Politika Enstitüsü Silah Ticareti Veri Merkezi Direktörü, **Bill Frelick** ABD Mülteciler Komitesi Politika Belirleme Direktörü, **Dr. Oscar Arias Sanchez** Kosta Rika Devlet Başkanı (1986-1990) Nobel Barış Ödülü Sahibi, **Kathryn Cameron** Porter İnsan Hakları İttifakı Başkanı, **Margaret Huang** Robert F. Kennedy Anısına İnsan Hakları Merkezi Asya & Orta Doğu Program Direktörü, **Gordon S. Clark** Barış Eylemi İcra Direktörü, **Joe Volk** Ulusal Hukuk Dostları Komitesi (Quakerlar) İcra Sekreteri, **Lynn Frederiksson** Doğu Timor Eylem Ağı Washington Temsilcisi, **Lyn Beth Neylon** İnsan Hakları Erişim (HRX) Başkanı, **Münevver Laghari** Dünya Sind Enstitüsü Başkanı, **Jordana Friedman** Uluslararası Güvenlik Programı Ekonomik Öncelikler Konseyi Direktörü, **Nancy Small** Pax Christi ABD Ulusal Koordinatörü, **Kani Xulam** Amerikan Kürt Bilgi Ağı Direktörü, **Lee Vander Laan** Barış Gazileri İcra Direktörü, **Susan Shaer** Yeni Doğrultular İçin Kadın Eylemi (WAND) İcra Direktörü, **Morton Sklar** Dünya İşkence Karşıtları Örgütü - ABD Direktörü, **Erik K. Gustafson** Irak Barış Merkezi (EPIC) Eğitim Direktörü, **Fuad Derweş** Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi Başkanı, **Luke Warren** Yaşanabilir Bir Dünya İçin Eğitim Fonu Konseyi Baş Uzmanı, **Alice Zachman** Guatemala İnsan hakları Komisyonu - ABD Direktörü, **Tom Barry** Foreign Policy in Focus Direktör Yardımcısı, **Loyce Swartz** Borgman Brethren Kilisesi Washington Daire Koordinatörü. ▲

Yeni Bir Paradigma İhtiyacı

Cemil Gündoğan*

Söze, bu bölümün konu başlığı olarak tespit ettiğim PKK'de yaşanan "Strateji Değişikliği" tanımlamasının kendisiyle girmek istiyorum. Bu ifade ilk etapta PKK'nin, bir özne olarak oturup kendi stratejisinde bir değişiklik yaptığı ve bizim de bu değişikliği tartışacağımız düşüncesini akla getiriyor; oysa birazdan detaylandıracağım gibi, yaşanan değişiklik tam olarak bu türden değildir. PKK'ye bir strateji dayatılmıştır; o da oyunu, bundan böyle, bu strateji çerçevesinde oynayacağını deklare etmiştir. Dolayısıyla PKK'de "strateji değişikliği" derken aslında bunun bir başka stratejiye uyarlanma olduğunu unutmamak gerekiyor.

Nedir PKK'deki Strateji Değişikliği?

Farklı cephelerden bakılarak bu değişikliğin birçok tanımı yapılabilir; örneğin çok genel bir tanımla sistem dışından sistem içine doğru bir değişiklik olduğu söylenebilir ya da daha spesifik bir alandan kalkılarak ihtilalci çizgiden reformcu çizgiye doğru bir değişiklik olduğu ifade edilebilir vs. Ben ihtilalci Kürt ulusalcılığı programından 28 Şubat restorasyon programına doğru bir uyarlanış tanımlamasını tercih edeceğim. Bu tanımlama, az evvel sözünü ettiğim semantik anlama daha uygun düşecektir.

Belki izleyeniniz olmuştur, Med-tv'de 7 Kasım 1997'de tarihinde "Legal Mücadele ve HA-DEP" konulu bir panel yayınlandı. Stüdyo katılımcısı olarak ben ve Zübeyir Aydar dışında Türkiye'den gelmiş iki HADEP'li konuk vardı: HADEP'in o zamanki MYK. üyesi Melike Alp ile parti yöneticilerinden Sedat Yurttaş. Abdullah Öcalan da programa telefonla katılacaklar arasındaydı.

Panel öncesinde HADEP'li konuklar bir hayli gergindi. HADEP zor bir süreç yaşıyordu. Sadece devlet cephesinde değil, PKK cephesinde de

belli sıkıntılar vardı. Muhtemelen bu panel, söz konusu sıkıntıların dile getirileceği ve PKK cephesinden HADEP'e yönelik sert eleştirilerin yapılacağı bir platform olacaktı. Benim panele davet edilmiş olmam da bunu düşündürüyordu; çünkü 91-94 sürecinde HADEP yöneticilerini yükselen halk mücedelesinin düzeyine uygun bir mücadele seviyesi tutturamadıkları yolunda eleştirel yazılar yazmıştım. Biraz da bu varsayım olmalı, Melike hanım toplantı öncesinde bir vesileyle bana, HADEP olarak zor bir süreçten geçtiklerini, bu nedenle eleştirilerde bu hususun gözetilmesi gerektiğini hatırlattı. Panel başladıktan sonra HADEP'li arkadaşların canını sıkan benim değil, Öcalan'ın konuşması oldu. Öcalan, HADEP'lilere kızgın bir üslupla özetle şunları söyledi: "Ben sizin yerinizde olsam yarın hemen bir dilekçe yazar, Genelkurmay'a gider ve yeni konseptinizin içinde HADEP olarak bize yer var mı, yok mu diye sorarım. Eğer yer varsa ona uygun bir politika çizerim. Yoksa kurbanlık koyun gibi kafanızı ölüme uzatmanızın bir anlamı yoktur. Genelkurmay yeni bir siyaset tespit etmiş; ama siz hala bunun farkında bile değilsiniz. Klasik çizgide iş yapmaya çalışıyorsunuz. Böyle siyaset olmaz!"

Ortamı muhtemelen seyircilere kadar uzanan bir hayal kırıklığıyla karışık bir şaşkınlık

kapladı. Öcalan, Genelkurmay'ın kurbanlarına, yüzlerini Genelkurmay'a çevirmelerini öneriyordu. Program sorumlusu İrfan Doğan paneli nasıl yöneteceğini şaşırdı. Diğer panelistler olup biteni duymazdan geldiler. Konuşma sıram geldiğinde ben de konunun üzerinde fazla durmadım, yapılan eleştirinin "dostça olmadığını" söyleyerek geçiştirdim.

Oysa mesaj açıktı. Ne var ki tartışma yeri ve zamanı orası değildi. Öcalan 28 Şubat kararları ilan edildiğinden beri her on beş günde bir Yalçın Küçük'le birlikte televizyon programına katılıp yönlendirdiği hareketin 28 Şubat programı içinde yer bulmak arzusunda olduğunu tekrarlıyordu. HADEP'i de aynı çizgiye doğru çekmeye çalışıyordu. Bereket HADEP böyle bir dilekçe vermedi. HADEP'lilerin vermediği bu dilekçeyi vermek Öcalan'a nasip oldu. İki yıl sonra İmralı'da mahkemeye sunulan savunma dilekçelerinden benim anladığım budur.

Aradan geçen iki yıllık süreç, 97'de Öcalan'ın televizyondaki çağrılarına kulaklarını tıkayan generalerin 99'da bu programı hayata geçirmelerini olanaklı kılan değişmelerle doludur. Özet olarak aktaracak olursak: Generaller sonradan 28 Şubat kararları adıyla kodlanan bir restorasyon programı hazırlamışlardı. Bu programın ana hedefi PKK önderliğinde Kürt ulusal mücadelesinin yerinden çıkardığı devletin çivisini yeniden çakmaktı. Bu amaçla; islamcılarla, devlet ve özellikle de polis içindeki çeteleşmelerle, siyasal yelpazenin aşırı parçalanmasıyla, narko-ekonominin düzenlenmesiyle vb. ilgili bir dizi tedbir ve uygulama planlanmıştı. Paketin içinde Kürtlerle ilgili düzenlemeler de vardı. O zaman basına yansıdığı kadarıyla bunlar, esas olarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasına eşlik edecek bazı kültürel düzenlemelerden oluşuyordu: Özel şahısların (kamu alanına yansıtılmaması kaydıyla) Kürtçe eğitim veren kurslar açmalarına olanak tanımak; ve radyo ve televizyonlarda Kürtçe müzik yayını yapılmasının önündeki engelleri kaldırmak gibi...

Öcalan 28 Şubat kararları ilan edildiğinden beri her on beş günde bir Yalçın Küçük'le birlikte televizyon programına katılıp yönlendirdiği hareketin 28 Şubat programı içinde yer bulmak arzusunda olduğunu tekrarlıyordu. HADEP'i de aynı çizgiye çekmeye çalışıyordu. Bereket HADEP böyle bir dilekçe vermedi. HADEP'lilerin vermediği bu dilekçeyi vermek Öcalan'a nasip oldu.

Abdullah Öcalan'ın HADEP'lileri Genelkurmay'a dilekçe vermeye davet ederken içinde Kürtlere bir yer açmayı umduğu çerçeveye işte buydu. Öcalan, PKK'nin

o günkü gücü, örgütlülüğü, uluslararası destekleri vb. ile bu programın içine dahil olabilirse, ilerisi için önemli bir zemin yakalayabileceğini umuyordu. Y. Küçük ise eğer Öcalan'a bu programa uyum yönünde akıl veren bilge kişi rolüyle Kürt hareketi ile devleti buluşturabilirse, Kürtleri Cumhuriyet'e bir kere daha kazandırmış tarihsel bir şahsiyet olmanın prestijiyile o zamanki Med-tv ekranlarından bizzat ön adlarıyla hitap ettiği Çevik ve Erol gibi paşaların devralacağını umduğu yönetiminin Doğan Avcıoğlu'su olmayı tasarlıyordu.

Fakat bu hesapların hiç biri tutmadı. Çünkü generaller Kürtlerle ilgili bu çerçeveyi Öcalan veya Yalçın Küçük'ün beğenisini kazanmak için değil, sistemin asıl sahiplerini restorasyon programına ikna edebilmek için (muhtemelen de sistemin sahipleriyle fikir alışverişi içinde) çizmişlerdi; zira sistemin destek ve güvencesi sağlanmaksızın devasa iç ve dış boyutları olan bir restorasyon programını hayata geçirmek olanaksızdı; ve bu destek sağlandı.

Nasıl?

Artık biliyoruz ki Özalcı bir program sayesinde. Özal 90'lı yılların başlarında sistemin YDD çerçevesinde Türkiye'ye çizdiği rolü görmüş ve riskleri göze alarak buna içerden cevap olabilecek bir politika oluşturmaya çalışmıştı. Bölgede YDD adına aktif bir ileri karakol olmak şeklinde tanımlanabilecek olan bu politika, aynı yolda daha ihtiyatlı adımlarla yürümek eğilimindeki geleneksel kesimlerin engeline çarpınca bir noktadan öteye gidememişti.

Başını Ordu'nun çektiği bu güçler, yarım on yıl süren bir kirlı savaştan sonra PKK'yi askeri olarak geri letmiş, Kürt kitlelerini sindirmiş ve kendi şoven politikalarına Türk halkı arasında kitlesel bir destek sağlamışlardı. Artık Kürtlerle ilgili olarak çok daha geri noktalardan görüşmeye açılacak sözde bir çözümle,

Öcalan'a göre silahlı Kürt direnişinin dün de, bugün de meşru bir zemini yoktu; çünkü Kürtler, dün ilerici Cumhuriyet projesine karşı gerici bir tepki olarak ayaklanmışlardı; 70'lerde ise dönemin ağır ideolojik basıncının altında ve provokasyonlarla malül bir çıkış yapmışlardı; dolayısıyla oluşan hareket sonuçta dış güçlerin kullandığı bir alete dönüşmüştü. Kısacası dün için olumlu bir şey yoktu. Ama Öcalan'a göre Kürtlerin yarımı için de ulusal direniş açısından bir meşruiyet söz konusu olmayacaktı;

sistemin asıl efendileriyle kendileri arasında Kürt meselesinde var olan pürüzleri giderebilirlerdi. 28 Şubat'ın Kürtlerle ilgili ayağı bu gelişmelerin sonucu olarak formüle edildi. Özalcı program, "Federasyonu da tartışabilmeliyiz" lafıyla açıyordu konuyu; generallerin programı ise Kürtçe ile ilgili bir-iki düzenleme taahhüdüyle sınırlıydı. Aradaki fark, 4-5 yılda PKK'nin askeri gücünde yaşanan gerilemenin, Kürt halk hareketindeki geri çekilmenin, Kürt kitlelerindeki sindirilmenin ve nihayet Türkiye'nin YDD içindeki bölgesel rolünün belirginleşmenin ürünüydü.

Mevcut güçler dengesi içinde 28 Şubat kararlarında öngörülen çerçevenin sonuçta ABD'yi ikna ettiği anlaşılıyor. Bu aşamadan sonraki gelişmeleri biliyoruz: Yeniden başlatılan İsrail-Filistin görüşmelerini baltalamasının önünü kesmek için Hafız Esat yönetimi paranteze alınca, Suriye yönetimi Öcalan'ı sınır dışı etti. Böylece Öcalan'ın yolu Avrupa'ya uzandı.

O zaman da belirttiğim gibi bu bir "erken doğum"du; çünkü Öcalan'ın Avrupa'ya gelmesi demek, Kürt siyasetinde Avrupa merkezli yeni bir dönemin başlaması demektir. Ama buna ne Avrupa hazırды, ne de PKK. Avrupa'nın, çerçevesi netleştirilmiş ve kararlılıkla yürütülen bir Kürt politikası olmadığı gibi, PKK'nin de örgütsel yapısı, sosyal bileşimi, içinde yer aldığı siyasal ittifaklar yelpazesi, mücadele anlayışı, Avrupa'da yürüttüğü diplomasi vb. böyle bir açılım için uygun ve yeterli değildi. Aradaki açık, belki aktif bir kitle desteğiyle kapatılabilirdi. Bu denendi ve başarıya da ulaşıldı; ancak sonucu değiştirmeye yetmedi. Bir ara hareketlenir gibi olan Alman-Fransız inisiyatifi, gelişmenin bir evresinde geri çekildi; İtalya yalnız kaldı ve sahne Amerikan-Türk çözümüne terkedildi. Öcalan'ın İmralı'ya yolculuğu işte böyle başladı.

Türklerin hassasiyetinden ötürü "siyasi çözüm" yerine Amerikalılarla "demokratik çözüm" olarak adlandırmayı tercih ettikleri Amerika himayesindeki Türk çözümünün üç önemli ayağı bulunuyor: PKK'nin

tasfiye edilmesi; devletle itirazcı Kürt elit (1) arasında iktisadi-sosyal bir yeni denge (buna yeni bir mukavele de diyebilirsiniz) oluşturulması ve bir yanı sıra yine bununla bağlantılı olarak

Kürtçe'nin kullanım alanlarını genişletme üzerine kurulu bazı "kültürel haklar"ın resmen kabulü. 1999'a gelindiğinde 28 Şubatın aldığı biçim budur.

Bunlardan itirazcı Kürt elitiyle devlet arasında yeni bir dengenin/bir tür yeni mukavelenin oluşturulması işi hayli zorlayıcıydı. Türk egemenleriyle sistemin sahipleri arasında çekişmelere konu oldu. Uzun bir süre bu iş için PKK ve onun etkileyebileceği güçler dışında bir muhatap arandı. Hazır bulunamayınca oluşturulmak istendi. Bu da olmadı; aranan niteliklere uygun ve aynı zamanda temsil kabiliyetine sahip bir güç yaratılamadı. Sonunda HADEP seçeneğinde karar kılındı. Yerel yönetimlerin bu partiye geçmesine izin verilmesi, bunun ifadesidir.(2)

PKK'nin tasfiye edilmesi hedefine gelince bu, birkaç alanda yürütülen bir çalışmayı içermektedir.

Önce bu partinin uluslararası maddi ve diplomatik desteklerinin yok edilmesi işi geliyor. Bu Amerika ve İsrail'in de katkılarıyla bazen açık şantajlarla, bazen diplomatik zorlamalarla yürütülmeye çalışılıyor. Halen devam eden bir süreçtir.

Bir diğeri ideolojik tasfiyedir.

Bu hedefe büyük ölçüde ulaşıldığı söylenebilir; Çünkü Öcalan'ın İmralı'daki savunmalarında Kürt hareketinin Kemalist rejime karşı son 70 yıldır biriktirdiği bütün ideolojik kazanımlar yerle bir edilmiştir. Öcalan'a göre silahlı Kürt direnişinin dün de, bugün de meşru bir zemini yoktu; çünkü Kürtler, dün ilerici Cumhuriyet projesine karşı gerici bir tepki olarak ayaklanmışlardı; 70'lerde ise dönemin ağır ideolojik basıncının altında ve provokasyonlarla malül bir çıkış yapmışlardı; dolayısıyla oluşan hareket sonuçta dış

PKK'nin Misak-ı Milli alanının dışına çıkarılması; Öcalan'ın 2 Ağustos çağrısıyla büyük ölçüde gerçekleşmiştir.

güçlerin kullandığı bir ale-
te dönüşmüştü. Kısacası
dün için olumlu bir şey
yoktu. Ama Öcalan'a gö-
re Kürtlerin yarını için de
ulusal direniş açısından
bir meşruiyet söz konusu
olmayacaktı; çünkü kendi

kaderini tayin hakkı ilkesi çağdıydı ve Kürtler için ge-
çerli değildi. Kürtler, Türk ulusal dairesi içinde bir un-
surdu. Özetle Kürt sorunu bir siyasi sorun değildi. Bir
dil ve kültür sorunuydu; ve doğal asimilasyon çok iler-
lediği için bunda korkulacak bir şey bulunmuyordu.
Cumhuriyet bu hakları tanıyabilecek büyüklüğü göste-
rebilirdi...

Bu görüşler, ne eksik ne fazla, Kürt hareketinin ide-
olojik tasfiyesi anlamına gelmektedir.

Bir diğer tasfiye alanı siyasaldır.

Devlet, siyasal alanda PKK'yi devlet karşıtı konu-
mundan alıp devletin destekçisi bir konuma getirmek ist-
temektedir. Üzülerek belirtmek gerekir ki burada da
ciddi mesafeler alınmıştır. PKK devlet aleyhindeki pro-
pagandayı durdurmakla kalmamış, devleti teşhir etmek
amacıyla oluşturulan kurumları da tek tek kapatmaya
başlamıştır. Bunlar arasında silahlı mücadeleyle alakası
olmayan Sürgünde Kürt Parlamentosu (gerçekten bir
parlamento olup olmadığı ayrı bir tartışma konusu) gi-
bi kurumlar da yer almaktadır. Artık ne turizmi boykot
Komiteleri var; ne de Kuzeyli Kürt örgütleri platformu.
PKK'ye yakın medyanın da temel uğraşı artık devleti
değil, devleti teşhir etmekte ısrar edenleri eleştirmek-
tir.(3)

Nihayet son alan örgütseldir.

Devlet bu alanda şöyle bir taktik izlemektedir: 1-
PKK'nin Misak-ı Milli sınırları içindeki örgütsel varlığı-
na son vermek, 2-PKK'nin etkileyebileceği legal ve yarı
legal kuruluşları millet esasına dayalı örgütler olmaktan
çıkartarak yeniden türkleştirmek; yani Kürt hareketinin
re-türkifikasyonu; ve nihayet 3-Güney Kürdistan'daki
PKK güçleri ile oradaki diğer Kürt güçlerini çatıştırarak
hem örgütsel varlığı Güneyde devam ettirmek, hem de
Güney Kürdistan'ın konumunu zayıflatmak.

Legal yarı-legal kuruluşların re-türkifikasyonu yönünde de daha şimdiden bazı adımlar atılmıştır. HADEP'in tasfiye edilerek yerine yeni bir partinin kurulması çabası bunlar arasındadır.

Güney Kürdistan'daki çatışmaları hızlandırmak işi ise mayalanmakta olan bir süreç durumundadır.

PKK'nin Misak-ı
Milli alanının dışına çı-
karılması işi, Öca-
lan'ın 2 Ağustos çağrı-
sıyla büyük ölçüde ger-
çekleşmiştir.

Legal yarı-legal kuruluşların re-türkifikasyonu yö-
nünde de daha şimdiden bazı adımlar atılmıştır. HA-
DEP'in tasfiye edilerek yerine yeni bir partinin kurul-
ması çabası bunlar arasındadır.

Güney Kürdistan'daki çatışmaları hızlandırmak işi
ise mayalanmakta olan bir süreç durumundadır. Sözü
edilen çözümün hamisi durumundaki Amerika tarafın-
dan önüne geçilmezse, önümüzdeki dönemde sürekli
gündem maddelerinden biri olması olasılık dahilinde-
dir.

Bütün bunlar 28 Şubat programına adaptasyon için
PKK'nin yapması gerekenleri oluşturuyor. Aynı bağ-
lamda Türk devletinin payına düşenlere gelince, daha
evvel de belirttiğim gibi bunlar esas olarak, yerel yöne-
timlerin yetkilerinin arttırılması ile Kürtçenin kullanı-
mına yönelik bazı kültürel tedbirlerden meydana ge-
lmektedir.

Devlet bu yönde henüz ciddi bir adım atmamıştır.
Şimdilik konuyu "cezaevlerinin rahatlatılması" sorunu-
na kilitleyerek beklemektedir. Öcalan davasını da içeren
bu soruna ne zaman uygun bir çözüm bulunacağı ve ar-
dından da Kürt dili ile ilgili diğer düzenlemelerin ne za-
man yerine getirileceği belirsizdir; çünkü Türk hüküme-
ti hali hazırda bu görevlerini yerine getirmediği için her-
hangi bir yaptırımla karşılaşmamaktadır. Ortada bir dış
yaptırım gücü bulunmuyor. Keza ciddi bir iç yaptırım
gücü de kalmamıştır. PKK kurmayları, bu durumun za-
manla uluslararası bir baskı oluşturabileceği umudunu
dile getirmek dışında konuyla ilgili olarak herhangi bir
şey yapabilecek durumda değildirler.(4) Dinleyin Med-
ya-TV'yi; laf bu konuya geldiğinde PKK'li yetkililerin
boğazları düğümlenmektedir; çünkü liderlerinin isteği
üzerine Türkiye sahasındaki yaptırım güçlerini tasfiye
etmişlerdir veya etmektedirler. 28 Şubatın mimarı olan

Genelkurmay kligi ise, "Savaş rantçıları adım atmamızı engelliyor" söylemiyle ipe un sermekte ve ortaya çıkan her durumu PKK'nin kendini tümünden tasfiye etmesi için yeni bir gerekçe olarak ileri sürmektedir. Bu sarmal şimdilik, Öcalan'ın isteği üzerine dağdan ve diğer alanlardan cezaevine adam yollanması noktasına kadar gelmiştir. Bundan sonra nereye gideceği ise bilinmemektedir. PKK'nin bir kongreyle kendini feshetmesinden, gerillanın teslim olmasına kadar bu konuda birçok spekülasyon yapılmaktadır. Kürt hareketinin tasfiyesi konusunda işler Genelkurmayın hesaplarına uygun gelişirse, yine kendi hesaplarına uygun bir tarihte, muhtemelen İller Yasasına eklenmiş Kürtçe ile ilgili düzenlemeler içeren birkaç yasal değişiklikle ev ödevlerini tamamlayacaklarını ummaktadırlar.

Amerika'nın gizli hamiliğindeki bu Türk Çözümü'nün ne kadar zaman alacağını kestirmek ise güçtür. Görece kısa bir zamanda vuku bulması gibi, uzun yıllara yayılması da mümkündür. Arkasında 20 tane Arap devletinin resmi desteği, yanında güçlü bir İsrail barış hareketi ve elinin altında Hizbullah gibi tehdit aracı olduğu halde Eriha belediye başkanlığının Yaser Arafat'a devredilmesi 5 yıllık bir süreyi almıştı. O da süreç resmen ABD'nin himayesinde olduğu halde. Bizde bütün bunlardan mahrum biçimde ne kadar süre alır bilinmez. Her şey politik kontekstle bağlantılıdır. Dolayısıyla PKK'deki strateji değişikliğinin olası sonuçları da esas olarak politik kontekstin analiziyle anlaşılabilir.

Yeni Dönemde Neler Olabilir?

Neler olabileceği sorusuna kapsamlı bir cevap vermek bu aşamada henüz mümkün görünmüyor; çünkü bilinmeyen bol bir denklemlerle karşı karşıya bulunuyoruz. Bu nedenle bu bölümde bazı belirlemeleri genel planda ifade etmek ve bazı konuları tartışmaya açmakla yetineceğim.

İlk konu politik kontekstle ilgilidir. Kürt sorunuyla ilgili bir politik kontekst analizi uluslararası güçler dışında en az iki aktörün tutumunu önce bağımsız, sonra birbirleriyle olan ilişkileri içinde ele almak zorundadır:

Rusya'nın tecrit edilip bölünmesi, Kafkaslar'da ve Hazar petrol sahasında egemenliğin tesisi, Ortadoğu'da asayiş gibi hedefler bunu gerektirmektedir. Dolayısıyla ABD, Türkiye'de derin çözümler isteyen değil, böylesi eğilimlere karşı direnen bir güç olacaktır. İşte burası, dış güçlerin Kürt sorununun çözümüyle ilgili Türkiye'ye yapabilecekleri baskının sınırına işaret etmektedir ve yukarıda sözü edilen açık veya zımnî beklentilerin fazla hesaba katmadıkları bir husustur.

Devlet ve Kürt hareketi.

Devlet cephesinden ele alınması gereken temel sorun, Kürtlerle ilgili politikasında yapıcağı değişikliklerle ilgilidir. Bu değişikliğin ge-

nel çerçevesinin 28 Şubat kararlarıyla belirlenmiş olduğunu belirttim; bunun ötesindeki unsurlar henüz açık değil; yani bu politikanın nasıl şekilleneceği, nasıl bir hız, sıra ve biçimle hayata geçirileceği vs. henüz bilinmiyor.

Politik Kontekst: Dış Ayak

Yine de bu konuda görüşler yok değildir; örneğin bazı yorumcular, PKK stratejisindeki değişikliğin, Türkiye üzerindeki dış baskıları arttıracaklarını, bunun da çözülmeyi hızlandırıp derinleştireceğini düşünmektedirler. Belli bir tutarlılık arzetsen de kanımca bu görüş, hem bazı noktalarda belirsizlikler içermektedir, hem de olgular zemininde test edilmeye muhtaçtır; şöyle ki:

Türkiye'de bir çözümlenmesini isteyen veya bekleyen güçler acaba bunun ne düzeyde bir çözümlenmesini istemektedirler? Üzerinde fazlaca durulmayan ilk konu budur. İster açıkça ifade edilsin isterse ima yollu, bu tür analizlerde dış güçlerle kastedilen esas olarak ABD'dir. Peki ABD acaba Türkiye'de nasıl bir çözümlenmesini istemektedir? Sanırım kimse bunun, Kürt sorununun hakkaniyet esasına dayalı bir çözümünü olanaklı kılacak derinlikte bir çözümlenmesini söyleyemez. ABD'nin çıkarı, çözümlenmesi belirsizliğe sürüklenen değil, kendini restore edip bölgesel jandarmalık yapma dinamiği kazanan bir Türkiye'den yanadır. Rusya'nın tecrit edilip bölünmesi, Kafkaslar'da ve Hazar petrol sahasında egemenliğin tesisi, Ortadoğu'da asayiş gibi hedefler bunu gerektirmektedir. Dolayısıyla ABD, Türkiye'de derin çözümlenmesini isteyen değil, böylesi eğilimlere karşı direnen bir güç olacaktır. İşte burası, dış güçlerin Kürt sorununun çözümüyle ilgili Türkiye'ye yapabilecekleri baskının sınırına işaret etmektedir ve yukarıda sözü edilen açık veya zımnî beklentilerin fazla hesaba katmadıkları bir husustur.

Konu olgusal göstergeler bakımından da pürüzlerle

Kürt sorununun çözülmesiyle ilgili bir talepten çok, tek tek AB devletleri-
nin veya genel olarak AB'nin Türkiye'yle ilişkileri bağlamında dile getiri-

doludur. Olgusal olarak bakıldığında ABD'nin, Abdullah Öcalan operasyonuna destek olma karşılığında Türkiye'den Kürt sorununu çözmesini istediğini ileri sürmek zor değildir. Çetin Altan, Amerika-

lıların buna Türklerin siyasi çözüm lafına duydukları tepkiden ötürü "demokratik çözüm" adını verdiklerini söylüyor. Ne var ki ABD'nin bu "çözümü" sistem içi birkaç yüzeysel değişiklikten ibarettir ve Türk yöneticileri 28 Şubat programını ilan ederek bu beklentiyi bir ölçüde karşılamışlardır. Bu durum, Kafkasların paylaşılmasının temel gündem maddelerinden biri olduğu günümüzde ABD'yi tatmin etmeye yetmektedir. Nitekim ABD bu yüzeysel değişikliklerin gerçekleştirilmesini somut programlara bağlama gereği duymamıştır. Hala Kürt sorununun çözümüne dair en küçük bir resmi telaffuzu ve taahhüdü yoktur. Birçok kimse, Ecevit'in son Amerika gezisinin soluklar tutularak izlenmesinin nedeni de buydu. Samlıyordu ki bu toplantıda Amerika, Öcalan'ı Kenya'da Türk yönetimine teslim etmiş olmasının karşılığında Türk yönetiminden Kürt sorununun çözümüyle ilgili açık bazı angajmanlar talep edecek. Abdullah Öcalan da bir beklenti içindeydi. Ama şu ana kadar bu yönde somut bir işaret çıkmadı. Amerika'nın, bu aşamada önceliği Kürt sorununa değil, Kıbrıs sorununa verdiği anlaşılıyor. Dahası birkaç gün evvel Bakü-Ceyhan petrol boru hattı konusunda Türkiye lehinde gerçekleşen gelişmeye bakılırsa, Türkiye'nin Amerika'dan yana biraz daha rahatladığı görünüyor.(5) Kısaca bu alandaki olgular, Türkiye'nin kısa dönemde ciddi dış baskılarla karşılaşacağına dair bir sinyal vermiyor.

Avrupa Birliği cephesinden bakıldığında da farklı bir durum görünmüyor. Lüksemburg zirvesinde Türkiye'ye kapıları kapatır görünen AB topluluğu, son dönemde Türkiye'nin üyeliği ile ilgili olarak yeniden kapıyı açık tutma politikasına yöneldi.(6) Dahası Avrupa devletleri birer birer PKK'nin çemberini daraltmaya başladılar, yani Türkiye'ye tolerans, PKK'ye baskı. Bu olgusal olarak, Kürt sorunu konusunda Türkiye'ye yönelik dış baskıların artacağına işaret etmiyor herhalde. Gerçi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınması konusu güncelleştikçe, Kürt sorununun çözümü yönünde bazı taleplerin daha yüksek perdeden dillendirilmesi olasılığı

leceği için ciddi baskılara dönüşmesi bir zorunluluk değildir.

Öte yandan PKK'nin son yönelimi, Kürtleri sistem için başağrısı olmaktan bir ölçüde uzaklaştırıyor. Dolayısıyla Türkiye'ye toleranslı davranabilmek için sistemin eli biraz daha serbest kalıyor.

vardır. Çünkü Türkiye'yi AB'ye almak isteyenler bu amaçla, almak isteyenler de o amaçla, Kürt sorununu kullanmak isteyeceklerdir. Ama bu telaffuzlarda konu, Kürt sorunu-

nun çözülmesiyle ilgili bir talepten çok, tek tek AB devletlerinin veya genel olarak AB'nin Türkiye'yle ilişkileri bağlamında dile getirileceği için ciddi baskılara dönüşmesi bir zorunluluk değildir. Özetle olgular önümüzdeki dönemde bu cephede de Türkiye üzerindeki baskıların artacağına dair bir sinyal vermiyor.

Bir olasılık olarak Kıbrıs sorununda süreç kilitlenirse, Türkiye şimdilerde görülmeyen bazı dış baskılara maruz kalabilir; ama bu, dış dünyanın Kürt sorununun çözümüne yöneleceğine dair bir garanti de içermiyor. Öte yandan PKK'nin son yönelimi Kürtleri, sistem için başağrısı olmaktan bir ölçüde uzaklaştırdığı için Türkiye'ye toleranslı davranabilmek için sistemin eli biraz daha serbest kalmaktadır. Bu nedenle önümüzdeki dönemde Türkiye üzerindeki dış baskıların artacağı düşüncesini ihtiyatla karşılamak gerekir. Özellikle Bakü-Ceyhan boru hattı projesinde somut gelişmeler yaşanır-sa(7) Türkiye üzerindeki baskıların uzun vadeye yayılacağını ve ilişkilerin daha fazla tolerans içereceğini düşünmek daha gerçekçi bir değerlendirme olacaktır.

Böylece Türk devletinin dışarıyla olan ilişkisi bağlamında politik kontekstin önümüzdeki kısa ve orta vadede Kürtlerin fazla lehine olmadığı sonucu çıkmaktadır. Elbette Kürtlerin de bazı uluslararası avantajları var; ancak Kürt politikası İmralı'dan belirlendiği sürece bunları kullanma şansı çok zayıf.

Politik Kontekst: İç Ayak

Politik kontekstin bir diğer ayağını ise Türkiye'deki iç politika oluşturmaktadır. Önümüzdeki dönemde bunun Kürtler lehine işlemesi, merkez politikadaki iç yarılmaların ve çekişmelerin derinleşerek devleti Kürt hareketi karşısında kitlemesi demektir. Peki böyle bir olasılık var mı?

Mevcut durumda böyle bir gelişmeye yol açabilecek

Açıktır ki böyle bir tabloda sonuç, güçlü olan tarafın, yani Genelkurmayın önerdiği çizgiye yakın bir yerde gerçekleşecek bir uzlaşma olacaktır.

iki muhtemel çekişme alanından söz edilebilir: 1- İslamcılarla sistem arasındaki çatışma; 2- Devlet içinde savaşın sürdürülmesinden yana olanlarla, sorununun 28 Şubat kararları çerçevesinde “çözülmesi”nden yana olanlar arasındaki anlaşmazlık.

Dolayısıyla PKK'nin son strateji değişikliğinin önümüzdeki dönemde devlet içindeki çatışmaları hızlandıracığı ve bu suretle iç politikada Kürtler lehinde büyük değişiklikler yaratacağı tezi, olgusal verilerle fazlaca uyusmamaktadır. PKK'deki değişiklik, belki, ürkek birkaç liberali cesaretlendirecektir; o kadar.

ceğini söylemek de mümkün değil. Bir diğer deyişle sözde “barış” konusunda inisiyatif bizzat devletten ve onların arkasındaki sistemin küresel sahiplerinden gelmektedir ve onların

programlarıyla sınırlanmıştır. Bu nedenle ciddi bir iç politik yarılma ve çatışma potansiyeli taşımamaktadır.

Birinci alanla ilgili çelişkilerin daha uzun bir süre devam edeceği kesin olmakla birlikte bunun, devleti zorlayacak bir iç çatışmaya dönüşeceğini söylemek zordur. Bu iş için koşulların görece elverişli olduğu bir zamanda, yani İmam Hatip Okulları'nın orta kısmının kapatıldığı bir momentte oluşmayan çatışmanın mevcut koşullarda çıkması beklenemez. Marjinal birkaç grup dışında İslamcılarda sistemle uzlaşma eğilimi ağır basmaktadır.

Bunu anlamak için şu sorular yeterli olacaktır; örneğin bu tahlilde savaş yanlısı olarak kabul edilen kanadın sivri ucu olan MHP, yarın iş ciddileştiğinde Genelkurmay'ın 28 Şubat'la öngördüğü Kürt programının hangi noktalarına karşı çıkacaktır? Özel Kürtçe kursların açılmasının istenmesine mi; yoksa televizyonlarda Kürtçe müzik yayının yapılmasına mı? Gerçek anlamda hiç birine. Sadece iktidar oyunundaki avantajlarını yükseltmek için karşı çıkıyormuş gibi yapacak, bağırıp çağıracaktır; o kadar.

İkinci alanla ilgili olarak söylenebilecekler de farklı olmayacaktır. Devlet içinde Kürt sorununun çözümüne ilişkin yaklaşım, farklılıkları bulunmakla birlikte, Genelkurmay'da temsilini bulan politikanın son tahlilde duruma egemen olduğu açıktır. Susurluk hadisesinin seyri bu konu hakkında fikir verebilir. Bu olayda Genelkurmayın temsil ettiği merkez klik, kontrollü bir çatışmayı tırmandırma stratejisiyle “çete” diye tabir edilen karşı oluşumu torpillemeyi başardı.

Yukarıda özetlediğimiz tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye devletinin üzerine bir baskı yok. O halde Kürtlerden gelecek bir iç baskı söz konusu olacak mı? PKK'nin ve silahlı direnişin gönüllü tasfiye sürecine girdiği bir dönemde böyle bir baskıdan söz edilemeyeceği açıktır. Peki Türk halkından bir baskı gelecek mi? Hayır, Türk halkına bakılırsa Öcalan'ın bugüne kadar beklentileri bile hata. Bu durumda savaş ve “barış” yanlıları arasındaki çekişmeler, politik yapıyı çökertebilecek bir çatışmaya nasıl dönüşebilir? Toplumsal olaylar için mutlak tespitlerde bulunulamaz. Açıktır ki böyle bir tabloda sonuç, Genelkurmayın önerdiği noktada bir uzlaşma olacaktır.

Bugün PKK'nin söyleminde “savaş yanlıları” ve “barış yanlıları” olarak adlandırılan kesimler arasındaki çekişmede de benzer bir seyir izlemektedir. Burada da kontrollü bir çatışma politikasıyla iş yürütülmektedir. (Zaten olayın kendisi de bir dereceye kadar Susurluk'la ilişkilidir.) Öyle görünüyor ki büyük bir sorun da çıkmayacaktır; çünkü “barışçı” olduğu söylenen kanat, yani Genelkurmay kliği sürece egemen olduğu gibi, onun önerdiği 28 Şubat çerçevesindeki “barış programı” da muhaliflerini (yani MHP, polis içindeki çeteler vb.) fazla zorlayacak bir içerik taşımıyor. Barış talebi kitlelerden gelseydi ve dolayısıyla kendini radikal bazı halkçı dönüşümlerle birlikte ortaya koysaydı, “Barışçılar”la Savaşçılar arasındaki çekişmeler, ciddi çatışmalara davetiye çıkarabilirdi; ama bugün Türk halkı arasında böyle bir barış eğilimi yok. Küçük sol ve sosyalist grupların bu yönlü isteklerinin siyasal olarak ciddi bir rol oynayabile-

Dolayısıyla PKK'nin son strateji değişikliğinin önümüzdeki dönemde devlet içindeki çatışmaları hızlandıracığı ve bu suretle iç politikada Kürtler lehinde büyük değişiklikler gerçekleşeceği tezi, mevcut olgularla uyusmamaktadır. PKK'deki değişiklik, belki ürkek birkaç liberali cesaretlendirecektir; o kadar.

Politik Kontekst: Kürt Ayağı

Bu kontekstte Kürtler ve Kürt hareketi yer almak-

tadır. PKK'deki son strateji değişikliğinin en trajik sonuçları kuşkusuz bu alanda görülecektir.

Bu konuda söyleyeceklerimin Kürtlerin fazlaca hoşuna gitmeyeceğini tahmin ediyorum. Yine de Kürtler için şu mahşeri günlerde gerçekleri en açık kavramlarla tartışmanın daha hayırlı olacağına inanıyorum.

İlk belirleme silahlı mücadelenin kaderiyle ilgilidir. Kanımca PKK'nin 2 Ağustos'ta silahlı birliklerini ülke dışına çekme kararı almasıyla birlikte, Kuzey Kürdistan'da silahlı mücadele dönemi tarihsel olarak bitmiştir. Artık Kürt hareketi, Beytüşşebap ve Şeyh Sait isyanlarından bu yana izlediği biçimde kendisini ifade edemeyecektir; bunun tarihsel ve maddi imkanları tükenmiştir.

Bundan Kürdistan'da artık silah patlamaz anlamı çıkarılmamalıdır. Lokal hadiseler ve küçük muhalif grupların silahlı girişimleri muhtemelen bundan sonra da olacak. Hatta çok başka bağlamlarda olmak kaydıyla silahlı genel halk ayaklanmaları da mümkündür; ama tarihten bugüne silahlı mücadele adına tanık olduğumuz tarz artık sona ermiştir. Bu anlamda anlaşılacak kaydıyla PKK isyanı gerçekten de "son Kürt isyanı" olmuştur.

Bu son isyanın öncekilerden farkı, yalnızca klasik tarzdaki isyanın enerjisini tüketmiş olması değildir; bir ulus olarak Kürtlerin kaderlerini tayin etme isteklerinin meşruiyeti de tartışma konusu haline getirilmiştir. İsyanın taşıyıcısı olan elit bu noktada bir uzlaşma aramaktadır. İsyan öngörüldüğü biçimde sonuçlanırsa bu durum, Kürt sorununun muhtevasını da değiştirecektir; çünkü bu gelişmeyle birlikte Kürt sorunu, artık grup kimliği edinme eylemi çerçevesindeki bir sorun olmaktan çıkacak, tek tek bireylerle devlet arasındaki ilişki zeminine yaslanan bireysel ölçekli bir soruna dönüşecektir. Yani sorunun bütün parametreleri değişecek, olay yeni bir biçim ve içerik kazanacaktır.

Öcalan'ın Çözümü Tutar mı?

Kanımca bu sorunun cevabı, büyük ölçüde, Abdul-

İlk belirleme silahlı mücadelenin kaderiyle ilgilidir. Kanımca PKK'nin 2 Ağustos'ta silahlı birliklerini ülke dışına çekme kararıyla birlikte, Kuzey Kürdistan'da silahlı mücadele dönemi tarihsel olarak bitmiştir. Artık Kürt hareketi, kendini, Beytüşşebap ve Şeyh Sait isyanlarından bu yana ifade edegeldiği biçimlerde ifade edemeyecektir; bunun tarihsel ve fiziki imkanları tükenmiştir.

yalı Öcalan'ın savunmalarında dile getirilen çözüm önerileri, mücadeleyi sırtlanan muhalif Kürt kitleleriyle itirazcı Kürt eliti tarafından kabul görüp görmeyeceği sorusunun cevabında yatmaktadır.

Dikkat edilirse çözüm sözcüğünü tırnak içine almıyorum; çünkü burda söz konusu olan gerçekten de bir çözümdür: Elbette Kürtlerin değil, Amerika himayesindeki Türk generallerinin çözümü.

Kürt sorununun yegane çözümünün Kürtlerin çözümü olduğu, kuralı da yok. Birçok örnekte görüldüğü gibi başkalarına ait çözümler de bazen çözüm olabiliyor. Sorun bunların ezilen taraf nezdinde kabul görüp görmeyeceğidir. Bizde de böyle olacaktır. 28 Şubat'ın Kürt sorununda çözüm olup olmaması, burada önerilen çerçevenin, Kürt halkı ve itirazcı Kürt elit tarafından kabul edilip edilmemesine bağlıdır. Birçok Kürdü incitse de kanımca bu soruların cevabı olumludur; yani Öcalan'ın önerisi hem halk hem de itirazcı elit nezdinde (sorunlu da olsa) kabul görecektir.

Neden?

Temel neden kitlelerin yorgunluğudur. Halk, bir süredir "savaş bitsin de ne olursa olsun" noktasına gelmiştir; getirilmiştir.(8) Mücadelede radikalizmin taşıyıcısı olan yoksullar, en büyük yıkımların kurbanı olarak, en alta düşmüş ve epeyce bir süreden beridir Kürt siyaseti içindeki etkilerini yitirmişlerdir. Geriye görece ayakta kalmayı başarmış orta- üst tabakalar kalmaktadır. Bu kesim ise devlet katında küçücük bir kabul görmeyi, sorunun çözümü için yeterli saymaya eğilimli görünmektedir(9).

Esasen bu durum epeyce bir süreden beridir böyledir. Ancak düne kadar PKK merkez çizgisinin henüz çok geri bir noktada uzlaşmaya yanaşmayacak ölçüde güçlü olması, aşırı ben merkezci tutumu ve diğer bazı iç ve dış koşullar, onların böyle bir talebi açıkça dile getirmelerine imkan tanımıyordu; getirenler de tasfiye ediliyordu.

Kürtçe resmi dil olarak kabul edilmediği ve eğitim dili statüsü kazanmadığı için Kürtçe ve Kürtlük bir üst kültür haline gelme şansını yakalayamayacak, dolayısıyla Kürt kitlelerin bu avantajı kullanma şansları olmayacaktır. Öte yandan toplum olarak ayrı bir ulus kimliği edinmiş olması, bunu büyük bedeller ödeyerek savaşla elde etmiş olması nedeniyle savaşın iki halk arasında koyduğu yabancılaşma ve düşmanlıklar da problem olmaya devam edecektir.

Yine de PKK politikasının bu noktada çok istikrarlı olduğunu söylemek doğru olmaz. Daha ilk günden deklare edilmiş “bir başçavuşla bile görüşürüz” söylemi, bu partinin politikasının sözü edilen kesimlerin politikasına doğru bir eğilim taşıdığını göstermektedir. Öcalan operasyonu bu evrilmenin oldukça dramatik biçimler kazandığı bir evreye tekabül ediyor. Operasyon sahipleri bu hamleyle bir yandan PKK’yi çok geri bir noktaya çekerek buradan gelen engelleri ortadan kaldırdılar(10); diğer yandan da kaynak dağıtım mekanizmasında sözü edilen itirazcı elite küçük bir yer açmak suretiyle şimdiye kadarki bütün benzer girişimlerde eksik kalan (veya kasten bırakılan) ayağı tamamladılar. İmralı savunmaları birincisinin, yerel yönetimlerin HADEP’e verilmesi izni ise ikincisinin ifadesiydi. Bu iki gelişme birbirini tamamlayan bir pakettir ve Amerikan patentlidir. Böylece kısa bir adaptasyon sürecinden sonra PKK yeni yerine oturdu ve onunla bütünlük sağlayan orta-üst tabakalardan oluşan elitlerle birlikte 28 Şubat programının Kürt ayağını oluşturdu. Daha doğrusu bu iş için Kürtlerin payına düşenleri gerçekleştireceğine dair irade beyanında bulundu. Daha genel bakıldığında bu, 1960’ların ortalarından itibaren devlete itiraz eden ve yeni bir statü talebinde bulunan itirazcı Kürt elitinin devletle yeni bir zeminde buluşması anlamını taşımaktadır. Bunun yeni bir mukavele olduğu da söylenebilir. Bu mukavenenin Kürt tarafına vaadettiği şey, -devletin restore edilmesi esprisinden yola çıkarak Kürtlerin içinde eritildiği yeni bir CHP kurma rolüdür.

Bu sözlerime itiraz edenlere, HADEP’e veya ülkede hala siyaset yapabilme cesareti gösteren diğer kitle örgütlerine ve kişilere bakmalarını öneririm. Ufak tefek itirazlar dışında büyük çoğunluğun söz konusu uzlaşmaya onay verdiği görülmektedir. Şu halde elitin itirazı, PKK stratejisinin bozulmasına yol açmayacaktır. Geriye bu çözümün halk tarafından nasıl karşılanacağı sorusu kalıyor.

Bu sorunun cevabı kısa vadede “ne olursa olsun bu savaş bitsin” tavrında yatıyor. Yani halktan da kısa dönemde bu çözüm önerisine karşı ciddi bir direniş gelme-

yecektir. Sadece bu savaşa çocuklarını kurban vermiş ailelerin yürekleri sızlayacaktır, o kadar. Hatta bazen o bile olmayacaktır. Yüreği sızlayanın “savaş rantçısı” suçlamasıyla

karşılaşması mukadder olacağından bazıları bu duygularını bile gizlemek zorunda kalacaklardır.

Kürt halkının bu çözüme karşı uzun süre sessiz kalması mümkün mü?

Bu sorunun cevabı, çözüm önerisinin halkın temel sorunlarına vereceği yanıtla ilgilidir ve onun en zayıf yanını oluşturmaktadır. Bu nedenle burada “çözüm” sözcüğünü yeniden tırnak içine alabiliriz; çünkü bu “çözüm”, halkın ölüm korkusunu kısmen dindirmek dışında onun hiç bir temel sorununu çözemeyecektir. Belediyelerin HADEP’lilere verilmesi, bir süre sonra belki birkaç yurtsever mütaahhitin bitini kanlandıracaktır; ama bu durum geniş yoksul kesimler açısından fazla anlam taşımayacaktır. Pazar ekonomisinin varlığı, bölge ile diğer bölgeler arasındaki iktisadi gelişmişlik farkını açmaya devam edecektir. Aynı şekilde pazar mekanizması, bölge içindeki sınıfsal farklılıkları daha da büyütecektir. Yoksulluk birikecek ve kitleleşecektir. Konuya ilişkin bütün veriler buna işaret etmektedir.

Diğer sosyal ve kültürel sorunlar açısından da durum farklı olmayacaktır. Kürtçe resmi dil olarak kabul edilmediği ve eğitim dili statüsü kazanmadığı için Kürt dili ve kültürü bir üst kültür haline gelme şansını yakalayamayacaktır. Öte yandan toplum olarak ayrı bir ulus kimliği edinmiş olması bunu büyük bedeller ödeyerek savaşla elde etmiş olması nedeniyle, bunun iki halk arasında yola çıktığı yabancılaşma ve düşmanlıklar da problem olmaya devam edecektir.

Bütün bunlar, bugün geniş bir kabul gören “çözüm”ün altını oyan faktörlerdir; ancak buradan, yarın, kitleler bu “çözüme” itiraz ettiklerinde, bunun yine klasik bir ulusal isyan veya ulusal hareket şeklinde ortaya koyacakları sonucu otomatik olarak çıkmaz. Kürt sosyolojisinde yaşanan hızlı değişiklikler ve asimilasyon süreci, bu konuda kesin ve güvenli tanımlar yapma-

yı olanaksız kılmaktadır. Sorunun kendini klasik bir ulusal hareket söylemi içinde ifade etmesi, elbette gelecekte de var olacaktır; ancak şimdi pek tanışık olmadığımız veya uzunca bir süredir var olmalarına rağmen,

ulusalcı halkayı es geçtiklerinden ötürü, kitleler içinde etkili olamayan başka muhalefet biçimlerinin kendini gündemleştirmesi söz konusu olacaktır. Bu konuda başta sınıfsal, geleneksel ve yöresel formlar olmak üzere çok değişik tepki biçimleri beklenmelidir. Bu tür özelliklerin geçmiş döneme oranla görece ağırlığı daha da artacaktır. Bu sonuç üzerinde, şimdiye kadar savunulan bağımsız devlet, kendi kaderini tayin hakkı gibi görece total nitelikli ulusalcı projelerin, ağır maliyetlerine rağmen çok somut bir kazanç getirmemesi; bununla da kalmayarak bizzat Lider tarafından mahkum edilmiş olmalarının da önemli bir etkisi vardır ve gelecekte de olacaktır. Dolayısıyla bu konuda şimdiden mutlak belirlemeler yapmak ihtiyatsızlık anlamı taşıyacaktır. Hayat kendi renkliliği içinde geçmiş tecrübeleri de sentezleyerek yeni yollar ve biçimleri ortaya çıkaracaktır. Bütün bu gelişmelerin yarın bambaşka paradigmaları gerekli kılacağı ise açıktır. Bu konuda şimdilik söylenebilecek şey bundan ibarettir.

Yeni Bir Paradigma İhtiyacı

Elbette 28 Şubat çözümünün kabul göreceğine dair burada anlatılanlar için esasına ilişkindir ve bunun günlük hayata aktarımında birçok sorun yaşanacağı kesindir; ancak bütün bu sorunların, artık eski paradigma içinde ifade edilemeyeceği ve yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyulduğu da açıktır. Bir süreden beridir yapılan tartışmalar, bir yanıyla bu paradigmanın oluşturulması sorunuyla ilgili bulunmaktadır.

Paradigma değişikliği, sadece bizler ve devlet açısından değil, sorunun dış aktörleri açısından da söz konusu olacaktır. İtirazcı Kürt elitinin ana gövdesinin devletle bir noktada buluşma olasılığının ortaya çıkmış olması, sorunla ilgili dış güçlerin Kürt meselesini ele alış biçimlerini ve söylemlerini de etkileyecektir. Mesela Öcalan'ın, İmralı'da: "Kürtler, Türk ulus dairesi içinde bir ögedir" dediği bir süreçte, bir Finlandiyalı yetkilinin

Paradigma değişikliği, sadece bizler ve devlet açısından değil, dış aktörler açısından da söz konusu olacaktır. İtirazcı Kürt elitinin ana gövdesinin devletle bir noktada buluşma olasılığının ortaya çıkmış olması, sorunla ilgili dış güçlerin Kürt meselesini ele alış biçimlerini ve söylemlerini de etkileyecektir. Kürtler kendi davalarını taşıyamıyorlarsa, başkalarının onlar adına bunu taşımalarını beklemek doğru olmaz.

larını beklemek doğru olmaz.

Kürtler içinde 28 Şubat çözümüne karşı çıkacaklar olmayacak mıdır?

Elbette 28 Şubat çözümüne karşı çıkacak Kürtler olacaktır. Bunları dört kategoride toplamak mümkündür: 1-PKK dışında bazı Kürt siyasi güçleri; 2- devletin baskısını doğrudan hissetmeyen, dolayısıyla henüz tam terörize olmamış Avrupa'daki Kürt kitlelerinin bir bölümü; 3- hangi coğrafyada olurlarsa olsunlar "kültürel milliyetçilik"(11) çizgisindeki Kürt bireyleri; ve 4- yapılan uzlaşmayı içlerine sindiremeyen bazı PKK'liler.

Bunların süreci tersine çevirebilme şansına sahip olduklarını zanetmiyorum. Bunun gerekçesini yukarıdaki izahatta bulabilirsiniz. Kürtler İmralı çözümünü şöyle ya da böyle tüketeceklerdir. Gidişat bunu göstermektedir. Bu tüketiş sürecinde Kürt çözümü cephesinden yüksellecek her itiraz, girişilecek her çaba, yeni buluşmanın biraz daha Kürtler lehinde bir yerde gerçekleşmesine hizmet edecektir; ama mevcut güçler dengesinde süreci tersine çeviremeyecektir; dolayısıyla İmralı çözümünün tüketilişi, Kürt aydınları açısından bir kere daha yalnızlıklarını derinleştirecekleri yıllar olacaktır.

Bir Temsil Krizi mi ?

PKK'nin uzlaşma programının gücü, onu sorunlardan azade kılmıyor; tersine bu dönüşüm, yepyeni sorunlara kaynaklık ediyor. İtirazcı Kürt elitinin devletle uzlaşma imkanı bulması, ve bunun belli bir program dahilinde hayata geçirilmesi, öncelikle bu elitin kendini siyasal ve ideolojik olarak ifadelendirmesinde yeni sorunlara yol açacaktır. Bunun bir temsil krizi şeklinde hayat bulması ise ciddi bir olasılıktır. Nitekim böyle bir krizin ön belirtilerine şimdiden rastlıyoruz; örneğin HADEP'in yeni bir partiye dönüştürüleceği söyleniyor ve kurulacak bu örgütün Kürt partisi olmayacağı ifade

ANAPlı bir Kürt belediye başkanı da, yarın, yine sözgelisi Kürtçe kurs açmak isteyen her girişimciye yer bulmada kolaylık sağlayacağını ve belediye imkanlarından kendilerine kaynak aktaracağını vb. beyan ederse) o zaman ne olacak?

ediliyor. Peki özel olarak Kürt kimliği ile belirlenmeyecek olan (pratikte olanı kastediyorum, hukuki formülasyonları değil) bu yeni parti yarın hangi gerekçeyle Kürtlerden oy alacaktır?

Aslında burada HADEP adı kullanılarak yapılan belirleme, PKK de dahil olmak üzere bütün Kürt siyasal yapıları için geçerli bir durumu yansıtıyor ve bir kere daha paradigma değişikliğine işaret ediyor.

Bütün bunlar yeni stratejinin, politik kontekstin önemli bir unsurunu oluşturan Kürt hareketi ve muhalif Kürt kitleleri açısından da süreci Kürtler lehinde

etkileyebilecek sonuçlar doğurmayacağını gösteriyor.

Başka partiler de 28 Şubat kararlarıyla sunulan çözüm kapsamında Kürt sorunuyla ilgili bazı talepler dilendirmeye başlarsa, ya da bunları hayata geçirmeye yönelik çabalar içine girerse (sözgelimi ANAPlı bir Kürt belediye başkanı Kürtçe kurs açmak isteyen her girişimciye yer bulmada kolaylık sağlayacağını ve belediye imkanlarından kendilerine kaynak aktaracağını vb. beyan ederse) o zaman ne olacak? Kürt kitleler, "HADEP"le diğer partileri neye göre ayıracak? Dahası bu durumda bütün sorun, iktidara yakın durarak kendi iline veya ilçesine aktarılacak kaynağın miktarını büyütme olacağından, "HADEP" yerine iktidara gelme şansı bulunan bir başka partiye oy vermek, Kürt seçmenlerine de daha rasyonel görünmeyecek midir?(12) İşte bu, temsil krizinin uç vermesi demektir.

Yine de burada bazı faktörlerin frenleyici rol oynayacağını söylemek mümkündür.

Bunlardan ilki, örgütlerin örgüt olma tanımından gelen kendini yaşatma içgüdüsüdür. Bu PKK de dahil (özellikle de PKK'deki bürokrasinin çapı düşünüldüğünde.(14) bütün örgütlerde kendini şöyle veya böyle hissettirecek ve frenleyici bir rol oynayacaktır.

İkincisi ise, yukarıda da belirttiğim, on beş yıl süren savaşın iki halk arasında yarattığı yabancılaşma, hatta düşmanlıklardır. Bu iki faktörün, yeni "çözüm"ü zora sokacak yönde etkide bulunacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Burada HADEP bakımından yapılan belirleme, PKK de dahil olmak üzere bütün Kürt siyasal yapıları için geçerli bir durumu yansıtmakta ve bir kere daha paradigma değişikliğine işaret etmektedir. Şimdiye kadar oluşan Kürt siyasal yapılarının tümü, toprak esasına dayalı ve kendi kaderini tayin hakkı programı etrafında şekillenmiş yapılardır. İmralı "çözümü"yle bu temel değişeceğine göre, eski kurumların kimlik sorunları yaşamaları da normal hale gelecektir.

Bunlara belki başka bazı faktörler de eklenebilir; ancak yukarıda belirttiğim gibi bütün bunların gelinen noktayı geri çekmeye yeteceğini ve dolayısıyla politik kontekstin Kürt ayağıyla ilgili olarak da durumun Kürtlerin fazlaca lehine olacağını zannetmiyorum.

Her Şey Bitti mi ?

Peki bu kadar karanlık tablo içinde hiç bir umut ışığı yok mudur?

Muhtemelen bu geçişi yumuşatmanın bir yolu olarak kültürel milliyetçiliğin canlandırılması yolu denecektir. Son günlerde sağda solda duyulmaya başlanan "Kürtçe Dil Kurultayı" lafları bu yönlü bir sinyal olarak anlaşılabilir.(13) Ancak bu da bir çare olmayacaktır. Çünkü hem kültürel milliyetçiliğin kadroları 28 Şubat çözümüne soğuk bakmaktadırlar; hem de milliyetçiliğin bu türü, kural olarak, kitlesel bir nitelik kazanmaz, daima dar elitlerin işi olarak kalır, görece popülerleşmesi genellikle bağımsız bir devletin varlığını gerektirir; yeni uzlaşma programının terkettiği şey tam da budur.

Elbette var; ama onlardan önce bu programın destekçilerinin umut ışığı sandığı, gerçekte ise boş bir beklenti ifade eden bir hususa değinmek istiyorum. İmralı çözümünü onaylamış olan PKK ve onun bu tutumunu destekleyen bir kısım Türk solcusu, durum ne kadar kötü olursa olsun, taşlar yerinden bir kez oynamaya başlarsa, esneme kabiliyeti olmayan bu sistemin kendi isteğine rağmen çatlayacağını ve bu çatlağın Kürtlere ışığı getireceğini düşünmektedirler. Daha doğrusu bu karanlık tabloda tek umutları bu. Dolayısıyla yapılacak iş, ülkülere, stratejik amaçlara vs. bakmaksızın en son

noktaya kadar geriye çekilmek ve taşların oynamasını beklemektir; gerisi Allah kerim...

Bunun çıkmaz olduğunu, bir çözüm getirmediği gibi, hareketi başkalaşım

noktasına taşıyacağını yukarda özetledim. Bazı Türk solcularının, bu başkalaşımı, ulusalılıktan sınıfsal bir harekete doğru bir dönüşüm olarak lanse etmeleri, bilinçli bir çarpıtmanın değilse fahiş bir hatanın veya boş bir hüsnü kuruntunun ifadesidir. Çünkü gözlerimizin önünde sürmekte olan dönüşüm, görece emekçi karakterli bir hareketin, Kürt orta-üst tabakalarının önderliğinde devletin restorasyonu programının parçası olması doğrultusunda gerçekleşen bir dönüşümdür. Dolayısıyla sosyalistlerin sınıf terimleri açısından bir ilerlemeyi değil, gerilemeyi ifade eder.

Böylece geliyoruz gerçek umut ışıklarına:

Bunlardan bir tanesi, son yıllarda yaşanan kilitlenmenin aşılabileceği yeni bir aşamaya girilmiş olmasıdır. Gerçi mevcut durumla aşıma, Kürtlerin aleyhine gerçekleşmektedir. Bu nedenle de ancak tırnak içinde bir "aşılma"dan söz edilebilir. Ancak bu durumdan bağımsız olarak denklemin yeniden kuruluyor olmasının bizzat kendisi, yeni bir başlangıca işaret etmektedir; ve her yeni başlangıç bütün taraflar için hatalarını düzeltmek ve eksikliklerini gidermek yolunda yeni bazı imkanlar doğurmaktadır. Bu durum Kürt hareketi bakımından da geçerlidir. Bütün olumsuzluklara rağmen yeni süreçte Kürt hareketi için yeni bazı imkanlar doğacaktır. Bunlar arasında tayin edici olan, Kürt hareketinin kendini yenileyebilme fırsatını yakalamasıdır. Mevcut altüst oluş, Kürt hareketinin çürüyen ve dökülen çağdışı yanlarını atarak daha modern, daha demokratik ve daha çoğulcu bir uluslaşma projesini inşa etmesi için fırsat olarak kullanılabilir.

Bununla yakından bağlantılı olarak ele alınması gerektiğine inandığım bir diğer umut ışığı, PKK'nin ve Abdullah Öcalan'ın demokrasiyi öğrendiğini deklare etmiş olmalarıdır.

Elbette bu deklarasyonun ikili bir anlamı vardır: Bu

Bütün olumsuzluklara rağmen yeni süreçte Kürt hareketine de yeni bazı imkanlar doğmaktadır. Bunlar arasında tayin edici nitelikte olanı, Kürt hareketinin kendini yenileyebilme fırsatını yakalamasıdır. Mevcut altüst oluş, hareketin kendi çürüyen ve dökülen çağdışı yanlarını atarak daha modern, daha demokratik ve daha çoğulcu bir uluslaşma projesini inşa etmesi için fırsat olarak kullanılabilir.

gerçek bir demokratikleşmeye duyulan arzunun ifadesi olabileceği gibi, zor durumda kalmanın yol açtığı bir imdat çağrısı da olabilir. Dışarda acımasız birer "mini diktatör"ken, ce-

zaevlerine düştükten sonra demokrat kesilen binlerce örnek tanıdıktan sonra bu konuda hayalciliğe fazla yer kalmıyor. Bu gerçeğe rağmen deklarasyonu yine de ciddiye alma yanlısıyım; çünkü her şeye rağmen deklarasyon mevcut durumda, gelip dayandığımız bir kavşağı işaret etmektedir: Kürt hareketi ya monolitik yapısından sıyrılarak, demokratik içeriğini zengileştirecek; toplumun bütün çeşitliliğinin kendini ifade edebileceği bir çok renkliliğe ulaşacak; tek lider, tek şef, tek parti gibi çağdışı kavram ve uygulamaları aşacak ya da Kürtlerin sosyolojik gelişim düzeyi bu tür kavram ve uygulamaları çoktan gerilerde bırakmış olmasına rağmen bu biçimlere mahkum edilen bir hareket olması hasebiyle çürüyüp dökülecektir. İki seçeneğin arasında fazla alan kalmamıştır. Yani idare etme dönemi geride kalmaktadır. PKK ve Öcalan'ın tam da bir çıkmaz anında "demokrasi" lafını keşfetmeleri, aslında bu gerçeğin dolaylı itirafıdır ve bu yönüyle önemsenmelidir.

Keza demokrasiye yapılan yeni vurgu, mevcut çıkmazdan sıyrılabilme için yeni bir paradigma ihtiyacına da dolaylı bir işaretidir ve bu bakımından da önemsenmelidir; çünkü her şey bir yana bununla, işlerin artık eskiden olduğu biçimde yürümediğinin itiraf edilmektedir. O halde konu yukardan beri anlatageldiğim yeni paradigma ihtiyacı çerçevesinde de anlamlandırılabilir ve ben şahsen bu yönüyle önemsenmesi gerektiğini düşünüyorum. Varsın PKK'nin kendisi gelişmeleri böyle anlamlandırmasın. Şu kritik anda temel ihtiyacın dolaylı bir itirafı bile önemlidir. Kürt hareketinin, eski paradigmayla mevcut çıkmazdan sıyrılamayacağı açıktır.

Bize bu saatte gerekli olan yeni bir Söz'dür. İnsanlara, her alanda mevcut düzenin verebildiğinden daha fazla ekmek, daha fazla demokrasi ve daha fazla özgürlük sağlayan bir Söz. Ya bu Söz'ü üreteceğiz, ya da eski paradigmayla çürüyüp gideceğiz. Orta bir yol kalmamıştır. Bu gerçeğin daha çıplak biçimde görülebildi-

ği bir kavşağa gelip dayanmış olmak, eğer doğru ele alınırsa pekala bir umut ışığı olabilir.

Yeni paradigmanın adım adım örülmesi işi ise, hepimizin önündeki ortak bir görev olarak duruyor. Benim şimdilik söyleyebileceğim şey, bunun eski paradigmanın liberal versiyonunun bir tekrarı olmayacağıdır. Görebildiğim kadarıyla PKK'deki yenilgi veya gerilemeler eski ulusalcı paradigmanın liberal versiyonunun doğrulandığı biçiminde anlaşılacak eğilimindedir. Bu doğru değildir. Liberal çözümün bizdeki cisimlenişi, önünde sonunda, bölgede jandarmalık yapan bir Türkiye formülüyle (Özalcı fetihçilikle) buluşmak şeklinde tecelli edecektir; yani çok farklı bir yoldan gelerek PKK liderinin bugün varmış olduğu nokta. Bunun bir Kürt çözümü olmadığı ise ortada. Yeni bir paradigma derken, yeni durumu gerçekten karşılayabilecek bir paradigmadan söz ediyorum; eskinin liberal versiyonundan değil ▲

22 Ekim 1999/Bonn

DİPNOTLAR

1)- Burda sınıf terimini kullanmak isterdim, ancak bu, olgu-yu tanımlamada bazı sorunlar taşıdığı için şimdilik elit terimini tercih ediyorum.

2)- Ashında devletin Kürt sorununun "çözümü" bağlamında bu partiyi kullanarak bazı denemeler yapması yeni değildir. 91'de de benzer bir durum yaşanmış, fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Dolayısıyla HADEP'in bu iş için muhatap alınmış olması, kendi başına olumsuz bir durum değildir. Bu tür denemelerin Kürtler lehine sonuçlar yaratabilmesi, konunun Kürtler cephesinden nasıl ele alınacağıyla ilişkilidir. Nitekim 91'deki denemede devletin beklemediği sonuçlar doğmuş, bu da partinin acımasız bir kıyıma kurbanı edilmesine yol açmıştı.

3)- Konuyla ilgili örnek bulmak zor olmasa gerek. Bu tebliğin okunduğu Bonn Konferansının bitimini takip eden haftanın ardından PKK yanlısı medyanın şahsıma ve son sürece eleştirel yaklaşan diğer Kürtlere yönelik başlattığı küfür ve karalama kampanyası tipik bir örnek olarak zikredilebilir.

Birçok dost ve okur şahsıma yönelik saldırılara neden cevap vermediğimi sordu, hala da soruyor. Cevap vermedim, çünkü küfüre cevap vermek küfürbazın düzeyine düşmektir. Bu da benim yaşam prensiplerime aykırıdır. Öte yandan bana yönelik olarak "Stockholm Çakalı" diye bir küfür uydurmuşlardı. Bunun nesine cevap vereyim? Ne demek yani "Stockholm Çakalı"? Bunun bir siyasi anlamı veya mesajı mı var? Bunun ahlaki bir anlamı veya mesajı mı var? Yok. Boş bir laf. Birisi oturup bir tarafından uydurmuş. Sadece Stockholm'de oturduğum için bir anlam taşıyor, bu da bildiğim kadarıyla suç değil. Şimdi ben kalkıp bu sözü uyduranın bir mağara çakalı olduğunu söylesem ne kadar anlamsız bir laf etmiş olursam, bu küfür de o kadar manasız bir laftır. Onun için üzerinde durmaya değmez.

Fakat bu en yaygın kullanılan küfürü savuran kişinin (bu küfür, açıkçası dikte edildi ama tutmadı) benim için başkaca bir karalama sözcüğü bulamamış olmasının bir anlamı var ve bunun üzerinde durmaya değer. Çünkü küfürbazın, benimle ilgili küfür uydururken epeyce zorlanmış olduğunu gösteriyor. Aynı dönemde başka türlü küfürlerle saldırmaya çalışan diğer müsveddelerin halleri de böyle. Bütün bu küfürbazların işini zorlaştıran şey, ne geçmişimde ne de bugünümde küfüre malzeme olarak kullanabilecekleri bir kusur bulamamış olmalarıdır. Çünkü örneğin ne Binbaşı Esat Oktay'ın adamlarıyla birlikte devrimcilere işkence yapmışlığım vardır, ne para karşılığı kalemini satmışlığım, ne de birilerinin emeğini çalarak bir yerlere gelmişliğim. Küfürlere neden gelişmeler bağlamında yaptığım tek şey, doğru bildiğimi söylemek ve bu insanlık dışı rejime karşı mücadele eden insanları hiç bir karşılık beklemeden desteklemek olmuştur. Küfürbazlara verebileceğim en iyi cevap, bundan sonra da aynı yolda aynı kararlılıkla yürümek olacaktır.

4)- Bu bağlamda PKK yöneticilerinin (diğer bazı Kürt parti ve ileri gelenleriyle birlikte) İstanbul'daki AGİT zirvesinden çok şey umdukları bir sır değildi. Bu nedenle zirvede Kosova'dan Çeçenya'ya kadar bir dizi sorun ele alınıp tartışılırken Türkiye'deki Kürt sorunundan tek kelime söz edilmemesi birçok Kürt için hayal kırıklığına neden oldu. Buna rağmen devlerin İstanbul seferinde Kürtlere yönelik birkaç gönül alıcı söz de yok değildi. Clinton'ın, Türk Parlamentosunda Kürtlerin insani haklarından bahseden sözlerini kastediyorum. Ama bu sözlerin Kuzeyli Kürtler arasında bir zamanlar Güney Kürtlerinde "Hacı Bush!"a yönelik oluşan sempatiye benzer bir durum yaratmaması kaygısıyla olmalı, ertesi gün Öcalan'ı yakalatan asıl gücün Amerika olduğu haberleri kapladı ortahğı. Öyle ya Türk büyükleri dururken başka ülkelerin büyüklerine yönelik sempatiye izin verilebilir mi Kürtler

arasında? Nede olsa etle turnağız, Kürtlerin haklarını verse verse Türk büyükleri verir! Kürt liderlerinin görevi de zinhar bu gerçeğin unutulmasına izin vermemektir.

5)- Burada kastedilen, Azerbaycan petrolünün işletme imtiyazının en büyük hisselerini elinde bulunduran İngiliz BP ve Amerikan Amaco şirketlerinin (birleştiren) Bakü-Ceyhan boru hattı seçeneğine yönelik sert itirazlarını yumuşattıklarına ilişkin açıklamalarıydı. Fakat İstanbul'daki AGİT zirvesi bu gelişmeyi de gölgede bıraktı; çünkü Bakü-Ceyhan boru hattıyla ilgili antlaşma bu zirvede imzalandı! Dolayısıyla şimdi Türkiye'nin eli eskisine oranla daha güçlü.

6)- Bilindiği gibi bu politika 10 Aralık tarihli Helsinki Zirvesinde alınan kararlar yeni bir aşamaya ulaştı.

7)- Yukardaki dipnotta da belirttiğim gibi bu gelişmeler yaşandı.

8)- Bunun yalnızca Türk devletinin marifetiyle gerçekleştiğini düşünmek gerçeklerden kaçmak olur. Kürt cephesindeki sorunlar ve hatalar da sonuç üzerinde etkide bulunmuştur. Ama bunların tartışılması ayrı bir konu.

9)- Elbette ki verili güçler dengesinde. Başka güçler dengesinde sonuç tabii ki başka olacaktır. Sözcüleri 1990'ların başında bugünkü düzeyde bir uzlaşma düşünülemezdi bile.

10)- Öcalan'ın yeni çizgisiyle PKK, şu anda Şerafettin Elçi'nin eskiden durduğu yerde durmaktadır, hatta bazı noktalarda onun da gerisindedir.

11)- Terimi Hutchinson'dan ödünç alıyorum.

12)- Benzer bir sorun yakın zaman önce Aleviler açısından söz konusu olmuştu. Devlet, temelde, Kürtleri muhtemel bir müttefikten mahrum etmek amacıyla Aleviliğe ilişkin eski söylemini değiştirince, devletin ve Sünni cemaatin Aleviliğe karşı tavırında esasta hiç bir şey değişmemiş olmasına rağmen dinci olanı da dahil bütün partiler Alevi haklarından söz etmeye başladılar. Bu durumda Aleviler açısından mutlaka CHP'ye oy vermek rasyonel bir iş olmaktan çıktı, ve Alevi oyları diğer partilere de akmaya başladı.

13)- Bu tahlil yapıldığında konuyla ilgili veriler Avrupa'da yayınlanan Özgür Politika gazetesindeki "Kürtçe Dil Kurultayı"yla ilgili bir-iki kısa değinmeden ibaretti. Bu tebliğin sunulmasından sonra konuyla ilgili verilerin sayısında epeyce artış oldu. Bunlar

arasında en önemlisi, bizzat Abdullah Öcalan tarafından dile getirilen, her köyde içinde Kürtçe konuşulacak "köyevleri"nin kurulması önerisiydi. Bu öneri, dört noktada dikkat çekmektedir:

İlk olarak Cumhuriyetin başlarında CHP tarafından dile getirilen Köyevleri ve Halkevleri uygulamalarını hatırlatmaktadır. (O uygulamada Cumhuriyet ideolojisiyle donatılmış Öğretmen, Köy'e uygarlık taşıyan ajan olarak tasarlanmıştı, bunda ise Avrupa'dan "Demokratik Cumhuriyet"e dönüş yapacağı varsayılan Kürt Aydınları aynı işle görevlendirilmektedir.) İkinci olarak öneri, Kürtçe'yi, sadece köylerle ilgili bir olgu olarak algılayan, şehir ile Kürtçe'yi bir arada düşünemeyen geleneksel mantaliteyi yansıtmaktadır. (Sayılan iki husus, aynı zamanda PKK'nin -ve birçok başka Kürt hareketinin de- Kürt uluslaşma projesiyle ilgili bazı temel karakteristiklere de işaret ederler, ancak bunların sergilenmeleri ayrı bir çalışmanın konusudur.) Üçüncü olarak öneri, Kürt toplumunun son 20 yıldır yaşadığı sosyolojik değişikliklerden habersiz görünmektedir. Köy, bir kategori olarak en azından 1994 yılından beri Kürt toplumunu belirlemekten uzaktır. Temelde fiziki şiddetle gerçekleştirilmiş de olsa Kürt toplumu artık şehirliler toplumdur. Dolayısıyla "Köyevi" sözcüğü zihniyet dönüşümündeki bir gecikmeyi anlatmaktadır, yoksa pratik bir çözümü değil. Son olarak, bu önerideki "Köyevi" kavramı, bir araya geldiklerinde birbirlerine Eba Müslüm-i Horasanî veya "Siyabend û Xecê" öykülerinden başka anlatacak birşeyleri olmayan geleneksel bir toplumu öngörüyor. Yani Kürt kırsalında yaşanan sosyo-kültürel dönüşümleri de ısıtıyor. Bugün, köyün orta yerine bir bina dikip, kapısına da: "Köyevi" diye yazarsanız, orda kimse oturup dengbêjlerden Kürtçe Mem û Zîn dinlemez, bunun yerine televizyondan Türkçe dublajlı "Dallas" veya "Televole" izler. Dolayısıyla sohbetin konusu da yarınki bölümde Mem'in ya da Zin'in ne yapacağı değil, Ceyar'ın veya bilmem hangi futbolcunun ne yapacağı olur. Ama haklarını yememek lazım, Avrupa'dan gidecek Kürtçe öğretmenlerinin, sohbetin hiç olmazsa bu kısmını "modern" Kürtçe ile yaptırarak konusunda bazı katkıları olabilir...

Açık ki, içinde Kürtçe konuşulan Köyevleri icadı, eski paradigmaları ucuzca kapatıldığı için boşlukta sallanan Kürt okuması yazmışlarına ikram edilen bir teselli mükafatıdır; yoksa Kürtçenin kurtarılmasıyla ilgili gerçek bir tedbir değil.

14)- Ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz, ama Türk istihbaratı PKK'nin yılda 250 milyon dolarlık bir bütçeye sahip olduğunu iddia ediyor. Bu da PKK'nin küçümsenmeyecek bir bürokrasiye sahip olduğunu işaret etmektedir.

E-mail: gundogan@telia.com

Öcalan'ın Misyonu...

Yaşar Karadoğan*

PKK'yi, sadece İmralı'daki tarihsel kepezelik ve onu izleyen gelişmelerle sınırlı olarak değerlendirmek, yanıltıcı sonuçlara götürebilir. "Silah sesi"nden "mest" olan Kürtler genel olarak şu anda şok yaşıyorlar. PKK şefinin yenilgiyi açıkça kabullenmesi ve bu yenilgisini tüm Kürtleri kapsayacak bir teslimiyet noktasına ulaştırmasıyla Kürt hareketinin temel taşları yerinden oynadı. Kürtlerin yaşadıkları şoku üzerlerinden atabilmeleri ve kendilerine karşı kurulan tuzağı kavrayabilmeleri için gelinen noktayı neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde ele almaları ve iki noktada açık bir değerlendirme yapmaları gerekmektedir.

Bir, devletin geçmişten günümüze izlediği Kürt politikası ve bu politikayı yaşama geçirirken başvurduğu yöntemler; iki, PKK'nin, Kürtlere ne kazandırıp ne kaybettiği ve PKK'nin devletin militer konsepti içindeki yeri ve Öcalan'ın devletle ilişkilerinin içerdiği misyon.

Öcalan'ın yakalanmasından sonra, "Başkan şu anda devletin elinde tutsaktır" doğru tutumu, keskin bir dönüşle terk eden PKK, Öcalan'ın "çerçevesi Başbakanlık Eşgüdüm Merkezi tarafından çizilen" politikasını onayladı ve onun İmralı'da söylediği her şeyi "amentü" olarak kabul etmeye başladı. Başbakanlık Eşgüdüm Merkezi'nin çizdiği çerçeveye bağlı kaldığını söyleyen Öcalan'ın, bu merkezle ilişkisi hiçbir biçimde tartışılmadı. Ortadaki teslimiyete karşın, "yenilginin" ve "teslimiyetin" teorisi olarak açıklanabilecek bu tavrı, her zamanki tehditkar tutumla Kürtlere dayatılmaya çalışıldı.

Mevcut durum bir teslimiyet mi, ya da yenilgi midir?" Yoksa bu ikisinin bileşkesi ve Kürtlere yönelik yeni bir suikast midir?

Olaya "biz söylememiş miydik" türünden böbürlenmelerle yaklaşmak yanlış; ancak, PKK olayının Kürtlere yönelik bir suikast

olduğu, son gelişmelerin de bu suikastın bir devamı olduğu görüşündeyiz. Bu olumsuzluğu engelleyebilecek PKK kadroları, PKK'yi devletler birlikte organize eden Atatürkçüler tarafından tasfiye edilmişlerdir. Diğer Kürt hareketleri ise iki irasyonel gücün; devlet ve PKK'nin şiddet ve propagandası arasında sıkışmış, büyük sarsıntı geçirmiş ve sonunda atıl hale gelmiştir. Bu halleriyle de yeni dönemde, Kürtlere yönelik bu suikastı tersine çevirecek yetenekleri sıfırlanmıştır.

Genel olarak bakıldığında, Güney Kürdistan'daki *de facto* Kürt oluşumunun dışında, umut veren iç açıcı bir durum görünmüyor. Kuzey Kürdistan'daki Kürt hareketi atomize edildi ve Kürt hareketinin siyasal referanslarına İmralı'da ağır darbeler vuruldu. Darbe, "derin devlet" merkezlidir. PKK ve Öcalan bu darbenin tam ortasında durmaktadır ve bu nedenle de durum çok ciddidir.

Lideri, başkomutanı her fırsatta "Atatürkçü" olduğunu söyleyen ve militarizmin referanslarını güçlendiren bir harekete ne halk güven duyabilir, ne de desteği talep edilen uluslararası güçler.

Eski anlayışlar bir kenara bırakılıp, yeni ve

* Gazeteci

Devletin Kürtler ve Kürdistan ile "Abdullah Öcalan ve PKK'yi özdeşleştirme stratejisinin, devlete egemen olan irrasyonel militer anlayış da temel bir rol oynadı. Fakat buna karşın belirleyici olan bir diğer faktör de PKK'nin dışındaki legal-illegal siyasi yapıların da gerekli siyasi donanıma sahip olmaları ve hayatın dışında seyreden programlarla durumu idare etmeye çalışmalarıdır.

sağlıklı bir derlenme toparlanma içine girilmezse, İmralı sürecinin sonuçları daha da ağır olacaktır. Okunmayan, yanlış bulmayan, dış basın için haber değeri bile taşımayan bildiri ve bültenler çıkarıp, gelişmelere kayıtsız kalan, elini sıcağın soğuğa vurmeyen, gerekirse dövüşmeyi göze almayan bir anlayışla devlet merkezli bu darbeye karşı durulması mümkün değildir. Derin devletin İmralı'dan vurduğu bu darbeyi tersine çevirmek gerekiyor.

Kürt sorununu çözüme iddiasıyla ortaya çıkan PKK, gelinen nokta itibarıyla çözülmesi gereken bir sorun haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, bir süredir diğer Kürt yapılarının da Kürt sorununun çözülmesi gibi ciddi bir perspektife sahip olup olmadıkları da şüphelidir.

Geçmişe İlişkin Zorunlu Birkaç Saptama

PKK, devletin militer politikaların yaşama geçirilmesinde gerekli gerekçe ve zemini yaratan bir maniveldir. Öcalan ise bu manivelanın kumandası rolünü üstlendi. Bu çerçevede olaya bakıldığında, sözünü ettiğimiz suikast ağının Kürtlere karşı örülmeğe başladığı sırada piyasada bulunan diğer Kürt yapılarının sorumsuzluğu ve acizliği ortaya çıkmaktadır.

Bu devlet suikastına karşı diğer Kürt yapıları, gerekli savunma mekanizmalarını oluşturamadılar; hatta 1993'ten sonra PKK'ye büyük ölçüde teslim oldular. PKK'nin yarattığı boş sloganların, sahte gündemlerin peşine takıldılar. Bu noktada devletin, Kürtler ve Kürdistan'ı "Abdullah Öcalan ve PKK'yle özdeşleştirme stratejisi de temel bir rol oynadı.

1970'li yılların sonundan itibaren "PKK'nin kitleselleştirilmesi, Kürt hareketinin bir şahsın adıyla anılarak ona doğa üstü nitelikler atfederek onu Kürt hak ve taleplerinin tek temsilcisi haline getiren, Kürt sorununu bir şahsa ve örgüte endeksleyen güçler, şimdi de ona Atatürkçü olduğunu söyleyerek, Kürt-

leri top yekün teslim almaya çalışıyorlar.

Oyun bu kadar açıkça sahnelenirken, Kürtler bunun ne kadar farkında?

Öcalan'ın İmralı'daki duruşunu hala "milad" olarak değerlendirme cehaletinde ısrar eden, yaşamı dolara endekslenmiş bazı avukatlara ve çığırtkanlara bakılacak olursa, hiç beklemeden herkesin Apo'cu olması gerekiyor. Devlete ve onun "apo"letli yazarlarına göre de Kürtlerin, titreyip kendilerine gelmeleri gerekiyor; yani yirmibeş yıl önce Kürtlere dayatılan "Apoçuluk", şimdi de "barış" adı altında, devletin militer konseptine uygun olarak yeniden dayatılıyor.

'70'li yılların ortasında Babıali'nin manşetlerine taşınan Apocu tehlikeyle, 1990'lı yıllarda hem devlet hem de PKK tarafından tüm Kürtlere ve ilgili kesimlere yapılan bu dayatmanın içerdiği siyasi amaç arasındaki diyalektik ilişki rahatlıkla görülebiliyor.

PKK'nin TC'nin ve diğer bölge devletlerinin bir süikast ve suç aleti olduğunu ileri sürerken, yüzde yüz emin olduğumuz bir oğudan yola çıkıyoruz: Bu örgütünlü Ankara'da devlet tarafından kurdukları ve bunun Suriye'nin bilgisi dışında olmadığı noktasından hareket ediyoruz. Burada sorun sadece, Abdullah Öcalan'ın en az on söyleşisinde sözünü ettiği MİT'le ilişkileri değil, esas olarak bu ilişkilerden umulan siyasi amaçtır.

Kısacası; Kürtlerin temsiliyetinin, ulusal ve insani taleplerinin PKK ve şefi ile özdeşleştirilmesi, PKK'nin başvurduğu yöntemleri soykırım, politikasına gerekçe gösteren devletin Kürt politikasında önemli stratejik bir unsurdur.

"Tek adam", "tek örgüt" anlayışına sözkonusu örgütün karakteri ile ilgili kaygı ve beklentilerden ötürü karşı çıkılması doğru ve gereklidir; ancak sadece bununla sınırlı bir karşı duruş eksiktir. Kaldı ki PKK içinde de buna benzer karşı çıkışlar hep varolmuştur. Bu anlayışa karşı çıkan PKK'lilerin kendilerini kanıtlamış, bedel ödemiş insanlar olmasına karşın başarılı

PKK'de siyasallaşma doğrultusunda hiçbir belirti bulunmuyor. Bu örgütün

yapısal özellikleri buna uygun değil zaten. Devlet Kürt sorununun siyasal-

olmalarını da varolan durumun ciddiyetini göstermektedir. Kürt hareketi, PKK'ye yaklaşım ve eleştirilerinde olayı kişiselleştirerek ve sadece "örgüt içi ve dışı demokrasi" nokatalarında ve "devletin ekmeğine yağ sürmek" gibi basit bir şekilde ele almakla yetinmiş, PKK'nin işgalci güçlerle ilişkisini yerli yerine oturtamamıştır.

PKK'nin "anti-demokratik karakteri, el attığı her alanı Kürtler için kullanılmaz hale getirmesi, devletin militer politikalarına zemin hazırlaması, Kürt Federe Devleti'ne karşı devam ettirdiği düşmanlık, Türk resmi ideolojisini aklayan ve katkıda bulunan" anlayışları, rastgele ortaya çıkmış ve onun kapasitesiyle veya ideolojisiyle açıklanamaz.

Devlet Sırrının Korunması İçin Devlet Cinayetleri

Apo-MİT ilişkilerine dair öne sürdüğümüz görüşler kamuoyunda çeşitli şekillerde gündeme geldi. Uğur Mumcu bu ilişkinin belgelerinin peşine düştüğü sırada, laik, anti laik gibi suni gerginliklere de malzeme sağlamak gibi iç politik nedenlerle, devletin içindeki güçler tarafından öldürüldü. Uğur Mumcu suikastı, Özgür Gündem gazetesinin bombalanması, Ahmet Taner Kışlalı suikastında ve benzeri sabotajlarda kullanılan bomba türünün aynı olması bu suikastların adresini de işaret etmektedir.

Uğur Mumcu'nun öldürülmesi nedeninin, "kendisiyle MİT arasındaki ilişkiyi araştırması olduğunu" Abdullah Öcalan da Yalçın Küçük ve Mahir Sayın'la yaptığı görüşmelerde ifade ediyor.(1) Mumcu'nun, 70'li yıllarda tutuklanan Abdullah Öcalan'ı serbest bırakan Askeri savcı Baki Tuğ'la görüştüğü ve Tuğ'dan "bende belgesi olacak" yanıtını aldığı biliniyor. Daha sonra böyle bir şey demediğini söyleyen Tuğ, Yalçın Pekşen, Nezih Tavlaş'ın kendisiyle yaptığı görüşmede, "Apo'ya devlet şefkati gösterildiğini, devletin nerdeyse Apo'nun sağlığı için duacı olduğunu ve Kürtler tarafından öldürmesin diye koruduğunu" itiraf etmekten kendisini alıkoyamıyordu.

Mumcu cinayetinin derin devlet bağlantısına iliş-

kin bir hayli olgu Türk basınında gündeme geldi. Bu cinayeti soruşturarak ikinci Savcı Kemal Ayhan'ın evinde ölü bulunması, MİT-Apo ilişkisinde yatan derin devlet sırrına devletin ne kadar büyük önem verdiğini gösteren bir işaret olarak değerlendirilmeli. Ardından Kürt örgütleri ile Batılı İstihbarat Örgütleri arasındaki ilişkiyi izlemekten sorumlu MİT daire başkanı Ertuğrul Berkman'ın 27 Ağustos 1997'de Bursa-Eskişehir karayolunda, bir "trafik kazası"na kurban gitmesinin de Mumcu cinayetiyle ilişkisi olduğu iddia edildi. CHP eski milletvekili ve Susurluk Komisyonu üyesi Fikri Sağlar, Berkman'ın kendisine "Mumcu'nun niçin ve kimler tarafından öldürüldüğünü biliyorum. Ancak konuşmaktan korkuyorum" dediğini açıkladı ve bu kazaya ilişkin haberlere sansür konduğunu duyurdu.

Devlet, Apo'yla ilişkisini açıklamakta ketum bir tutum izliyor. Bu sır açığa çıkmasını diye cinayetler işleniyor. Bu büyük sır açığa çıkmasını diye, kararlı bir kemalist, seçkin bir yazarı ve önde gelen bir MİT görevlisi öldürülüyor. Apo-MİT ilişkisini araştırmak isteyen Levent Cinemre gibi gazeteciler komutanlar tarafından tehdit ediliyor. Peki, Öcalan'ı devletin gözünde bu denli değerli kılan nedir?

Devlet, MİT-Apo ilişkisine dair bir açıklama yapmıyor. Suriye-Türkiye arasındaki "Suçluların iadesi atlaşması"na dayanarak Öcalan'ı daha ilk günden bu devletten istemesi gerekirken, bir kez bile istemiyor. Yine mevcut durumda PKK ve liderine karşı "operasyon" yapılması sözkonusu olabileceği halde, konu her gündeme geldiğinde Demirel ve İsmet Sezgin gibi yetkililer tarafından red ediliyor; neden? Sık sık dile getirdiği "bölücü örgütün" etkisizleştirilmesi amacıyla devletin, PKK içindeki Öcalan karşıtı hareketlere desteklemesi gerekirken; aksine Öcalan'ı ve PKK'yi kollayan bir tutum izlediği görülüyor. Öcalan'ı tehdit eden Şemdin Sakık'a destek olmazsı gerekirken, ona karşı operasyon düzenlenmesi bunun somut bir örneğidir.

Fatih Altaylı'nın "PKK'nin siyasallaşmasının sevini-
lecek değil, değerlendirilmesi gereken bir tehdit oldu-

ğunu, PKK'nin bölünmesinin Türkiye'nin aleyhine olduğunu" yazdı. Altaylı'nın dile getirdiği bu görüş de devlet stratejisinin izlediği seyre ilişkin önemli bir ipucudur. Bu da "PKK ile mücadele ve PKK'nin bitirilmesi" adı altında sürdürülen militer politikayla yakından ilgilidir. PKK'nin kendi içinde ve dışında "demokratikleşmesi", dönüşmesi ve "siyasal" bir yapı haline gelmesi devletin Kürt politikasına aykırıdır. Aksi taktirde devlet politikasının yürütülmesinin nesnel koşulları, "Kürtler terördür. Kürt sorunu yoktur. Terörle mücadele vardır" anlayışının dayandığı referans ortadan kalkacaktır.

PKK'de siyasallaşma doğrultusunda hiçbir belirti bulunmuyor. Bu örgütün yapısal özellikleri buna uygun değil zaten. Devlet Kürt sorununun siyasallaşmasını istememektedir. Siyasallaşmamış bir PKK devletin istediği PKK'dir. İmralı'da yapılan açıklamalar siyasal bir proje değil, militer resmi ideolojisinin bir tekrarıdır. PKK'nin silahlı mücadeleden vazgeçtiğini kanıtlaması için Kürtleri, cellatlarına teslim etmesi gerekmiyordu. Siyasallaşmanın tek yolu bu değil, başka şekilde de yapabirdi bu. Ancak PKK'nin iradi bir tutum takınması, içinde olduğu güdümlü ilişkiler nedeniyle mümkün değildir. İran, Irak ve Suriye PKK üzerinde etkili olan, askeri gücünü kontrol eden diğer güçlerdir. Bu devletler de PKK'ye bu şansı vermezler. Dört başkent için de ortak bir başağrısı olan "Kürt Federe Devleti"ne karşı PKK kozunun elden çıkarılacağını sanmak büyük bir safdillik olur.

PKK Sadece Bir Yanlışlıklar Komedyası mıdır?

Bu ilişkiler değerlendirildiğinde, PKK'nin ortaya çıktığı andan itibaren Kürt siyasi hareketlerini "reformist ve küçük burjuva oldukları" gerekçesiyle, Türk sol hareketlerini ise "sosyal şoven oldukları" için, "beyinlerindeki kemalist zehirin akıtılması gereken güçler" olarak değerlendirmesi; Devletin gözünde "Kürtçü" olan Silêmani, Bucak ve Raman aşiretlerini hedef alması ve askeri darbeye zemin hazırlayan politikalarda bir manivela olması; devletin Kürt sorununda savunduğu "Kürt sorunu yoktur, dış kışkırtma var-

Devlet, Apo ile ilişkisini açıklamakta ketum bir tutum takındı. Çünkü sahip olduğu mantık bunu emrediyor! Bu sır açığa çıkmasın diye cinayetler işli-

yor. Kararlı bir kemalist olan seçkin bir yazarı ve MİT görevlisini öldürüyor. Apo-MİT ilişkisini araştırmak isteyen Levent Cinemre gibi gazeteciler komutanlar tarafından tehdit ediliyor. Madalyonun diğer yüzü PKK'ye bakıldığında, bu ilişkiyi tartışan veya bilen hemen herkesin ya öldürüldüğünü ya da susturulduğunu saptıyoruz.

ya çıkan ve "sol çocukluk hastalığı"ndan kaynaklı politikalar olarak açıklanamaz.

Yukarıda iki örnekle devletin Apo ile olan ilişkisini gizli tutabilmek için cinayetlere başvurduğuna değinildi. Madalyonun diğer yüzü PKK'ye bakıldığında, bu ilişkiyi tartışan veya bilen hemen herkesin ya öldürüldüğünü ya da susturulduğunu saptıyoruz. Haki Karer'in hastahane yaşam tehlikesini atlattıktan sonra serumunun çekilerek öldürülmesinin nedeni, Haki Karer'in PKK içinde başlayan Apo-MİT-Kesire Öcalan tartışmasında sorgulayıcı bir tutum içine girmesidir. APO-Pilot Necati ilişkisini sorgulayan Antep grubundan Ali Yaylacık, Ahmet Ballı, Mehmet Uzun, Bozan adlı PKK'lilerin Hilvan provakasyonunun gürültüsünde öldürülmeleri (Abdullah Öcalan, Karer'in öldürülmesinden sonra elinde 17-18 kişilik bir ölüm listesini Kemal Pir, Baki Karer ve Cemil Bayık'a dayatmış, ancak bu kabul edilmemişti) bunlardan sadece bazılarıdır(2). PKK'nin kuruluşundaki karanlık noktalar, Öcalan-Pilot Necati arasındaki ilişkiler Baki Karer ve Çetin Güngör gibi PKK merkez kadroları tarafından 1984'ten itibaren kamuoyuna açıklanmıştı. PKK'nin 1990'lı yıllardaki ilişkileri de, Mehmet Şener tarafından deşifre edildi.

Apo-MİT ilişkilerinde canalcı iki soru var: Bir, devletin örgüt kurmasından umduğu yarar ve siyasi amaç nedir? İki, Abdullah Öcalan bu siyasi amaca nasıl hizmet etmiştir?

1925-1940 yılları arasında Kürtlere karşı uygulanan "tedip ve tenkil hareketleri" incelendiğinde, 1. Ağrı tedip ve Tenkil Harekatı'nda, Savur'da, Asi Re sul olayında başvurduğu yöntemlere bakıldığında devletin, "Kürtleri Türkleştirme" amacına ulaşabilmek için basit hırsızlık olaylarını bile gerekçe yaptığı görülüyor. "Genelkurmay belgelerinde Kürt İsyanları" adlı resmi belgeler incelendiğinde devletin Kürt soykırım

Devletin yerine getirmesi gerektiği koşulları- uçakta vurulduğu söylenen o müthiş iğnenin etkisiyle olsa gerek- unuttu. Perinçek gibi o da "Türkiye'de düşünce suçunun olmadığını, Kürtlerin dil sorunu da halledildiğini" ileri sürmeye başladı. Bir iki "pırpı"tan sonra da Atatürkçü oldu, Kürdün uğruna öldürüldüğü hapsedildiği ulusal renklerinin de "Türk boylarının rengi olduğunu" ileri süren kitapları, asker yakınlarının avukatlarının elinden büyük bir sevinçle aldı.

politikasını kolayca uygulamak için, milli mücadele döneminde Kürtlerle İngilizleri Fransızları çatıştırıp yalnızlaştırma siyasetinin nasıl şekillendiği ve günümüzdeki varyantlarının nasıl

oluşturduğu çok açık görülebilir. Slogan ve dogmalar üzerinde yükselen, 1970'lerde Kürtleşmeden solculaşan Kuzey Kürdistanlı Kürt hareketlerinin siyasal tarih anlayışındaki sıklık, devlet politikasının acı bilançosunu ve Kürtlere karşı izlediği iki yüzlü politikayı teşhir etme noktasında görevini yaptı denebilir; ancak devlet, politikalarının üzerinde yükseldiği stratejiye, başvurduğu taktiklere ilişkin aynı uyanıklığı gösterdi denebilir. Goethe'nin dediği gibi, "Eğer biz tarihi doğru anlamış olsaydık, bugün aynı tarihi yeniden yaşamak" gibi bir tehlike ile karşı karşıya olmazdık. İşte, İmralı'da dayatılan likidasyon ve tasfiyenin tarihsel arka planında yatan temel neden...

70'li yılların ortalarından devletin yaptığı, Güney Kürdistan'daki Kürt aşiretlerini de kapsayan geniş bir araştırmada Kürtler dört kategoriye bölündü ve devletin kısa ve uzun politikalarında izlenecek yol belirlendi. PKK'nin tam da bu dönemde ortaya çıkması bizce tesadüfî değil.

PKK, varolan ve yönlendirilmeyi bekleyen hazır bir potansiyelin üzerine oturtuldu. Geniş tutuklamalarla PKK kitleselleştirildi. "İlk kurşun" diye teorize edilen 1984 provakasyonunda iki asker ölmüştü.-Bu provakasyonun; ilk sivil seçimlerden hemen sonraya rastlaması ve köy koruculuğu, olağanüstü hal uygulama gibi hazırlıkların yapıldığı, Kürtler arasında ve PKK arasında Apo despotizminin ve içinde bulunduğu kirli ilişkilerin sorgulanmaya başlandığı, PKK'nin cinayetlerini Avrupa başkentlerine taşıdığı bir sırada gerçekleşmesi dikkat çekicidir.

Ortada yığınla şaibeli olay var. Genelkurmay Başkanı Necdet Öztoran'un istifasına yol açan 1987'deki Pınarcık Katliamı'nın bile üstlenilmesi, PKK'nin açtığı yolda devletin Kürt kırsalına yönelik imha ve boşaltma politikaları, devletin Kürt sorununun Türk basınında getirmek istediği yasaklara koşut olarak 1993 Sonba-

harı'nda Kürdistan'da basına getirilen "yasaklama", PKK'nin "silahlı mücadelesi"nin Kürdistan'ın boşlatılmasında ve yaşanamayacak bir savaş alanı haline getirilmesi, Mazlum Doğan'ın

yakalanması, cezaevinden kaçışında meydana gelen gelişmeler, cezaevinde deşifre olmamış PKK yöneticilerinin Serxwebûn gazetesinde ihbar edilmeleri, Apo'nun sekreteri Neval Boz'un JİTEM'ci Cem Ersever'in sevgili olması, DEP Davası'na ilişkin kararın açıklanmasından kısa bir süre önce Yaşar Kaya-Öcalan resimlerinin Hürriyet'te ortaya çıkması,(3) Türkiye'nin Güney Kürdistan'a yönelik işgal senaryoları sırasında gerginleşen Türk-Alman ilişkileri sırasında Kinkel'in, "Türkiye sivilleri öldürüyor" tepkisini adeta yalanlamak için Görümlü köyünde 3'ü çocuk dört kişinin öldürülmesi, Paris Kürt Konferansı'na ilişkin olarak devletin tutumuna paralel bir politika belirlenmesi, Güney Kürdistan'a karşı izlenen düşmanca politikalar, Çekiç Güç konusunda Ecevit'in savunduğu politikayla ortaklaşma, Kürt sorununun siyasallaşmasını, siyasi yöntemlerle çözülmesini isteyen Türk- Kürt yapıları ve şahsiyetlerine karşı izlenen saldırganlık, Öcalan-Kani Yılmaz arasında, İngiliz Lordu Eric Avebury'nin Ağustos 1998'de Bekaa'ya yapacağı ziyarete ilişkin telefon görüşmesi. Apo ile Rus Duma yetkililerinin resimleri, Apo'nun "havada turlarken" çektiği resimler, Murat Karayılan'ın Özgür Politika'da yayınlanmadan önce Hürriyet'te yayınlanan açıklaması, Öcalan'ın İmralı'da, züccaciye siparişi verir gibi, PKK Başkanlık Konseyi'ne direktifler vermesi gibi yığınla şaibe ortadır.

Star televizyonundan Fatih Çekirge, İmralı duruşmasının yapıldığı günlerde, "MİT'in, Öcalan'ın daha Bekaa'da iken günlük yaşamını bile programladığını" açıkladı.

PKK'de Kürt gencine ve siyasetçisine dayatılan baskı, işkence ve ölüm, devletin zulmüne rahmet okutur cinstendir. Bu konuda Çetin Güngör, Baki Karer, Selim Çürükkaya ve Şerif Şener'in kaleme aldığı çalışmalar daha pek çok örnekle doludur.

PKK'nin bugünkü durumunu anlayabilmek için,

yukarıda da işaret edildiği gibi kuruluşundan itibaren değerlendirilmek ve siyasi anatomisinin ortaya çıkarılması gerekiyor. Temel yan budur. İmralı süreci önemlidir ama ikincil plandadır. Bizim mantığımız göre çok şaşılacak bir şey de yoktur ortada.

Kürt Hareketinin PKK'nin Kuyruğuna Takılması

1993'e dek "silahlı mücadele"ye duyulan sempati nedeniyle Apoculuğu besleyen damarlardan hiçte uzak olmayan Kuzey Kürt hareketi, 1993'ten itibaren PKK'nin politikalarının kuyruğuna takılmış, PKK'ye dağ kadrosu hazırlayarak bu vebale ortak olmuştur. Başlangıçta eleştirel tutumuyla bu Apocu dalga içinde yer alan ancak daha sonra "cephe" vs. gibi Şam-Tahran-Bağdat eksenli manipulasyonlardan uzak durmaya başlayan KDP/Bakur ve legal alanda DKP, bu sonucu değiştirmemektedir.

Yakalanmasından kısa bir süre önce (Aralık 1998) Avrupa Birliği ülkeleri liderlerine Lüksemburg Zirvesi'nden sonra gönderdiği mektupta, "Kürt ulusal sorununa demokratik ve barışçıl bir çözüm bulunması ve diyalog yollarının açılması için ateşkes ilan etmeye" hazır olduğunu duyurup, "Türkiye'nin AB'ye girmesi için Kürt halkının temel haklarını kabul etmesi, Güney Kürdistan'a saldırmaması ve PKK de dahil tüm siyasi partilere Avrupa demokrasisinin esası olarak temel özgürlüklerinin tanınması şartıyla karşı olmadığını"(4) açıklayan PKK şefi, İmralı'da bunun tam zıddı bir tutum sergiledi.

Devletin yerine getirmesi gerektiği koşulları -uçakta vurulduğu söylenen o müthiş iğnenin etkisiyle olsa gerek- unuttu. Perinçek gibi o da "Türkiye'de düşünce suçunun olmadığını, Kürtlerin dil sorunu da halledildiğini" ileri sürmeye başladı. Bir iki "pışpış"tan sonra da Atatürkçü oldu, Kürdün uğruna öldürüldüğü hapsedildiği ulusal renklerinin de "Türk boylarının rengi olduğunu" ileri süren kitapları, asker yakınlarının avukatlarının elinden büyük bir sevinçle aldı. Devletin 76 yıldır tekrarladığı teraneyi İmralı'daki kafesinden tekrarladı ve tekrarlamaya devam ediyor. "Kürt mücadelesini dış kışkırtmalara" indiriyor. Kürtlere karşı kendisinin eliyle 20 yıldır sürdürülen azgın devlet suikastına karşı yükselen seslere karşı da her gün "süreci iyi kavrayalım" talimatları gönderiyor. Türk-İş Blokları'nda

Harp Okulu öğrencileriyle kaldığı sırada yaptıkları sır olan, Ağrılı Pilot Necati Kaya'ya ait MİT'in hücre evinde örgüt toplantısı yapan Öcalan'a kurdurtulan bu örgütün önümüze sürdüğü süreci, onların istediği gibi kavramamakta kararlı olduğunu Kürtlerin artık tek bir ağızdan dile getirmeleri gerekiyor.

1985 yılından sonra verdiği her vaazda Abdullah Öcalan-MİT-PKK ilişkilerine dair bir çok bilgi verirken Öcalan, "MİT'i kullandığı" gibi üç yaşında bir çocuğun bile kanmayacağı şeyler söylüyor.

O halde Öcalan ve PKK'nin Kürtlere kazandırdığı nedir? PKK saflarında buna verilen ortak genel yanıt şudur: "Heval, biz PKK ile Kürt olduğumuzu anladık!" Bunu diyen zavallı kalabalıkların hepsi gönül rahatlığıyla olmasa bile bir kısmı şimdi de Atatürkçü olduklarını ilan ediyorlar. Ne kahredici bir trajedidir bu!

Devlet, PKK'nin Değişmesini İster mi?

Yukarıdaki satırlarda bu soruya yanıtlar vermeye çalıştık. Devlet Kürt sorununun siyasallaşmasını istese, PKK'ye rağmen bunu yapardı. Devlet, PKK'nin silahlı mücadeleden vazgeçmesini istemiyor. Mevcut Kürt politikasıyla devlet PKK'sız yapamaz.

Olağanüstü Hal vs. militer kurumların korunması için bir gerekçenin olması gerekiyor. "Stratejik tehlike" olarak görülen Kürt Federe devleti'nin ortadan kaldırılması, oraya devlet saldırılarının sürdürülebilmesi için de "PKK'nin orada yuvalanmış" olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla, Apo'nun ve PKK'nin misyonu Ankara ve diğer başkentler açısından bitmiş bulunmuyor. ▲

1) Dirilişin Öyküsü; Yalçın Küçük, Erkeği öldürmek;Mahir Sayın

2) Bu konuda Cemil Bayık çarptılarda bulunarak da olsa, İsmet İmset'e yaptığı açıklamalarda (PKK, ayrılıkçı şiddetin 20 yılı) bazı ipuçlarını veriyor.

3) Hani ilginiz yoktu Yaşar bey?, Hürriyet, 18 Ekim 1994

4) Özgür Politika, 18 Aralık 1998

Demokrat Olmak, Aşık Olmak

Mûrad Civan*

PKK Başkanı Abdullah Öcalan'ın uluslararası bir komployla Türkiye'ye teslim edilmesinden bu yana, kendisi ile partisinin yaşamında çok büyük değişiklikler oldu, oluyor. Olayın kahramanları Kürt halkının kaderini yakından etkileme konumunda oldukları için de bu gelişmeler, halkın politik yaşamında derin değişikliklere yol açıyor.

Değişiklikler başdöndürücü. Bir kaç aylık kısa bir sürede siyasi bir liderin ve partisinin dünya görüşünde, siyasi belirleme, stratejisi ve taktiklerinde yüz seksen derece dönüşlü konumlaşmalar oldu. İnsanlar yıldırım hızıyla ardarda gelen olayları, yaşanan süreci ve bunu 'izah etmeye' çalışanların sözcüklere bindirdikleri yeni anlamları bir türlü anlayamıyorlar. Nasıl anlayabilsinler ki? Düşünün; bir yıl önce yeni dünya düzenine, ABD, İsrail ve Türkiye "şeytan üçgeni"ne karşı yerini Suriye, Irak ve İran'dan oluşan "devrimci red cephesi"nde alan, dünya kavrayışını bu ekseninde belirleyen, iyi savaşıyorlar diye gerillalarına en ağır sövgüleri düzen "böyle giderseniz ben sizin başkanınız olmam" diyen siyasi bir lider ve partisi, bugün yerini ye-

ni dünya düzeninin içinde görüyor, Kürt sorunun bağımsızlık, federatif, otonomist ya da herhangi biçimde siyasi bir çözümünden vaz geçiyor, adına 'demokratik cumhuriyet' dediği bugünkü Türk devleti ile bütünleşmek için silahlı mücadeleyi bırakıyor, gerillalarını elleriyle alıp Türk ordusuna teslim ediyor.

Bu süreçte en çok dile getirilen sözcüklerin başında "demokratik cumhuriyet" kavramı geliyor. "Demokratik cumhuriyet" belirlemesi Öcalan'ın savunmasında gündeme geldi. Aslında Öcalan, savunmasında, genel olarak kendisinde sosyalist demokrasiden ABD ve İsviçre tipi batı demokrasine doğru köklü bir dönüşüme vurgu yapmaya, "demokratik cumhuriyet"le de

*Araştırmacı- yazar

Aşk çok ilginç bir duygudur; insan hemen ilk bakışta şıp diye aşık olu-
verebilir. Hatta görmeden bile aşık olmak mümkün. Ama öyle hemen
aşık olur gibi bir çırpıda demokrat olunamaz. Demokrat olabilmek için
insanları, insanlığı ve kendini tanıyıp bilmek, bunun üzerinde temelle-
nen ilişkilerin denk düşeceği demokratik kavrayışa sahip olgunluğa
erişmek gerekir.

Türkiye'nin dünyadaki, kendisinin de Türkiye'de-
ki saflaşmada aldıkları yerleri belirlemeye çalıştı.
Buna rağmen ondaki "demokratik dönüşüm" de-
ğil, sunduğu "demokratik cumhuriyet projesi" rağbet gördü. Diğer tüm olup bi-
tenler gibi bu proje de insanları şaşırtınca kimileri kal-
kıp "anlaşılamamıştır" diyerek günlerce izah etmeye
kalkıştı; kimileri de bilerek anlaşılma-
maz hale getirip onu
'yeni bir devrim projesi gibi sundu.

Öcalan açısından en iyi niyetlilerin bile anlaşılma-
zlığını bir ölçüde itiraf ettikleri bu kavram üzerinde ben
de durma, onu anlama ve anlatma gereksinimi duy-
dum. Başlangıçta bu yazıyı böyle bir amaçla kaleme
almayı niyetlendim ve hemen yazıya temel teşkil edecek
hazırlıklara başladım. İşin başında her şeyin kolay gi-
deceğini ve yağdan kıl çeker gibi işin üstesinden gelece-
ğimi sanıyordum; ancak işin içine girdikçe hiç te kolay
olmayan bir soruna bulaştığımı anladım.

Kavramı, herhangi siyasal bir lider ya da partinin
normal sayılabilecek süreçler sonunda yansıttığı ide-
olojik ve teorik belirlemeler gibi ele alamayacağım he-
men ortaya çıktı. Onu, bu kadar kısa bir sürede ard
da ortaya çıkan ve her biri ötekenden şaşırtıcı olan bun-
ca dramatik olaydan nasıl soyutlayacaktım ki?! "De-
mokratik Cumhuriyet" belirgin bir amaçla ortaya atıl-
mış bir "proje" olduğuna göre, sahibinin her olay kar-
şısındaki aşırı korkunç pragmatizmini gözardı ederek
bu konsepti anlamak mümkün müydü? Söz konusu
sözcüklere anlam yükleyen, onların genel geçer evren-
sel tanımlamaları değil, kavram sahibinin niyet ve he-
defleriydi. Olaylar, pratikteki değişim ve dönüşümler
teorik belirlemelerin çok çok önünde seyrediyordu. Be-
lirlemeler, yaşanan sürecin ayıplı yerlerini kapatma
in-
cir yapraklarından öte bir anlam taşımazken, oturup
onları soyutlanmışlıklarıyla ciddi ciddi tartışmak abes-
le iştiğal olurdu.

Abdullah Öcalan; dünyada hiçbir liderin karşılaş-
madığı ilginç bir ilgi, sevgi ve bağlılıkla karşılaşmış,
kızılı-erkekli 60'ı aşkın insan, ona bağlılıklarını beden-

lerini diri diri yakarak
göstermişler. Çok de-
ğişik nedenleri olmakla
beraber neticede çoğu
ülkenin ordularını aşan
sayıda insan, onun zin-
dandan gönderdiği ama
bugüne dek uğruna savaştığı inançlara yüzde yüz ters
talimatlara bile harfiyen uyuyor. Buna rağmen bu lider
zindana atılır atılmaz o güne dek savunduğu, uğruna
savaştığı, bunca insanı savaştırdığı onbinlercesinin öl-
düğü, milyonlarcasının sürüldüğü görüşleri bir çırpıda
terkediyor, bütün bir potansiyeli, tarihi mirası, kazanı-
mı, bugünü ve geleceğiyle pazarlık masasına yatırıyor.
Değil Kürt halkı ya da partisi için, kendi canının bağış-
lanması konusunda bile bir iyi niyet sözü alamadığı
halde, cellatlarının merhametine duyduğu umutla ken-
dilerine altın tepside her gün yeni bir hediye sunuyor.

Ortada birbirinden uçurumlarla ayrılan iki tutum
var. Ama çok ilginç, ikisi de aynı nedenlere dayanıyor:
inanç.

Biri varoluşunu, kişiliğini lideri ve partisinde, onla-
ra bağlılıkta buluyor, o uğurda gözünü kırpmadan be-
denini ateşe veriyor, öteki her vesileyle kendisinin de
söylemekten çekinmediği gibi partisine, yoldaş ve geril-
lalarına, Kürt halkına, dünyada hiç kimseye inanmadı,
inanmıyor. Onlar için yapabileceği hiçbir fedakarlık,
duyabileceği hiçbir kaygı yok. İnanıldığı, umut bağladığı
tek şey cellatlarının merhameti. Neyi var neyi yoksa
o merhameti harekete geçirecek mekanizmalara yatırıyor.

Pragmatist ve kör inançların birbirine dolanarak
kavram ve kavgalara anlam giydirdiği bir altüst oluş
döneminde kalkıp ciddi ciddi "demokratik cumhuriyet
konsepti" üzerine laf ebeliği etmektense, demokrat ol-
mayla aşık olma arasındaki farkı anlamaya çalışmayı
daha anlamlı buluyorum.

"Demokrat olmayı"la "aşık olma" arasındaki iliş-
kiyi, benzerliği ya da farkı düşündünüz mü hiç?

“Demokrasi”- “aşk”, “demokrat”- “aşık”. Gizemli çekicilikleri olan iki sözcük çifti. Demokrasiyi de aşkı da kim istemez ki. İkisi de anlatmakla bitirilemeyecek derecede olumlu, güzel anlamlarla yüklü sözcükler. Fakat bana nedense bu iki sözcük çiftinin olumlu anlamlarla yüklü ortak yanlarından ziyade birbirine karşı işlevleri ilginç geliyor. Çünkü demokrat olmayla aşık olma hiç birbirine benzemiyor, hatta neredeyse birbirinin tersi gibi şeyler.

Düşünün bir kez, aşık olma her soydan her boydan insana özgü bir şey. Yaşamında hiç olmazsa bir kez aşık olmayan insan var mı ki?

Hatta aşkı tutku derecesinde bir bağlılık olarak algıladığımızda her kesin hemen hemen her an tutku derecesinde bağlı olduğu bir sevdası vardır. İstisnasız her kes bir kimseye, bir şeye ya da konuya tutku derecesinde bağlıdır. Böyle düşündüğümüzde aşık olmak, iyiyle kötüsüyle, masumuyla canisiyle her kese özgü bir durum. Leylasına bir türlü kavuşamayan Mecnun da, kendisini tanrıya vakfetmiş derviş de Romayı yakan Neron da yaşamıştır bu duyguyu. Milyonlarca insanın onlarca ülkenin imhasına neden olan insanlık düşmanı Hitler’in Eva Braun’a, büyük bir zevkle idam kararları ya da parti kapatma cezaları isteyen başsavcının köpeğine şiir yazdıracak tutku derecesindeki sevgi ve bağlılığını kim inkar edebilir ki?

Gözünü kırpmadan üstüste ceset yağın mafya babalarının sevgilileri, anne ve babaları ya da kardeşleri karşısında pamuk gibi yumuşayan yüreklerini bilmeyen var mı?

Sevgilisine, tanrısına, köpeğine ya da başka bir şeye aşık olan birinden aynı sevgi, bağlılık ve yürek yumuşaklığını başkalarına da göstermesini bekleyemezsiniz. Hatta esas olan böylesi birinden tersi bir davranış beklemektir. Aşkın gözü kördür. Aşık insan, aşkı uğruna ölümü göze alan, dünyayı yakandır.

Oysa demokrat olma hiç de öyle değil. Her kes demokrat olamaz.

Demokratlık bir insanın kendi dışındaki insanlar,

sosyal ve doğal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen kuralın bütünüdür. Demokrat bir insandan beklenen aynı demokratik tutumu herkese göstermesidir.

Birine havuç başkasına sopa gösteren adama demokrat denmez. Bir yandan “barış ve demokrasi süreci” başlattırken, diğer yandan bunu öyle görmeyip söz konusu sürece katılmak istemeyenleri “etkisizleştir”mek için her yola başvuruyorsanız, bunun demokratlıkla bağdaşır bir yanı yok. “Türke hayran, Kürde düşman demokrat” olamaz.

Aşk çok ilginç bir duygudur; insan hemen ilk bakışta şıp diye aşık oluverebilir. Hatta görmeden bile aşık olmak mümkün. Ama öyle hemen aşık olur gibi bir çırpıda demokrat olunamaz. Demokrat olabilmek için insanları, insanlığı ve kendini tanıyıp bilmek, bunun üzerinde temellenen ilişkilerin denk düşeceği demokratik kavrayışa sahip olgunluğa erişmek gerekir.

Bu da yetmez.

Demokratlık bir bakıma bisiklet sürmeye benzer. Bisiklet sürebilmek için onun nasıl sürüldüğünü bilmek yeterli değil. Defalarca bisiklete binmeye çalıştıktan, düşüp kalktıktan, başını, dizini yaraladıktan sonra ancak bisiklet sürmeyi öğrenebilirsiniz. Demokrasiyi, demokratik kavrayış ve pratiği yaşayıp öğrenmeden demokrat olunamaz. Bu nedenle demokrasiyi sürekli gelişip olgunlaşan ama hiç bir zaman mükemmel ulaşmayan bir süreç olarak görmek doğru olur.

Türkiye gibi acayıplikler diyarı bir ülkede neredeyse her şey çarpıtılır, ters yüz edilir. Namertler mert, yalancılar evliya, talancılar vatansever, vatandaşlar teba diye tanınır, bilinirler. Böyle bilinip böyle kabul gördüğü için de en büyük yalanların yaşamın gerçek cevherleri gibi sunulması kimsenin gözüne batmıyor, devran almış başını gidiyor.

Ne dersiniz böyle bir devranda demokrat olmakla aşık olmak arasındaki uçurum yitip gidecek mi?

Ne demeli, Türkiye’de olmayacak şey yok ki! ▲

Kürtlere Karşı Türkleri Desteklemek Tarihi Bir Hatadır

Moti Zaken*

Uçakların gürültüsü uzakta kaldığında, basın toplantısının yapıldığı salondaki heyecanlı sözler ve samimi kahkahalar tamamen dindiğinde, yani İsrail Cumhurbaşkanı Ezer Weizmann, kamu oyunda çok konuşulan Türkiye gezisinden geri döndüğünde, Kol Yisrael'de (İsrail'in Sesi) yayınlanan bir haber, Weizmann'ın gezisini, onun sözlerinden yaptığı şu alıntıyla özetliyordu: "İsrail, [Türkiye'deki] ayrılıkçı teröre karşı istihbarat alanında Türkiye ile işbirliği yapacaktır." Bu kısacık cümle, Türklerin İsrail Cumhurbaşkanı'nın gezisinden sağladıkları başlıca kazanımı son derece net bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna karşılık, İsrail açısından yaklaşıldığında, bu hiç de küçük olmayan ve maliyeti hem yüksek hem de acı dolu olacak olan siyasi bir hatadır.

Türkler'in Kürtler'e dayattığı baskı ve savaş konusunda uzun uzun tahlil yapmaktansa, Türkiye'nin kendi sınırları içinde cereyan eden bu kanlı savaşta işlediği suçların, Kürtler'in işlediği suçlarla kıyaslanamayacak kadar ağır olduğunu belirtmek yeterlidir.

Birkaç aydan beridir, Türkler, Türkiye'de yaşayan 15 milyon Kürdün çoğunluğundan destek alan gerilla hareketi Kürdistan İşçi Partisi'ni, yani PKK'yi tasfiye etmek üzere giriştikleri ateşli çabalarda İsrail'den yardım almaya çalışıyorlar. Geride bıraktığımız aylarda, Türk devlet yetkilileri en az dört defa -her ikisi de önemli miktarda Kürt nüfusu barındıran- Suriye ve İran Dış İşleri bakanlarıyla bir araya gelerek, Kürt savaşçılara karşı oluşturacakları işbirliğinin temel noktalarını ele aldılar.

anlaşmaya varmış olsa bile -ki böyle bir anlaşmanın savaş alanı üzerinde ancak kısmi bir etkisi olacaktır- bu anlaşma Suriye ve İran'da kamu oyuna fazlaca yansıtılmayacaktır.

İşte İsrail Cumhurbaşkanı, İsrail ile Türkler arasındaki ilişkileri ne güçlendiren ne de zayıflatan açıklaması için tam da böyle bir zamanı seçmiş ve sadece İsrail'e yeni bir düşman kazandırmıştır; bu yeni düşman Kürtlerden başkası değildir. Bu anlamda, Suriye ve İran politikaları ile İsrail politikası arasında bir kıyaslama yapıldığında, İsrail politikasının son derece kaba olduğu görülmektedir. Çoğu İslam ülkesi, Kürtler konusunda sessiz kalarak planlarını hayata geçirmeyi tercih ederken, İsrail hükümeti bu konudaki duruşunu oldukça yüksek sesle ifade etmiştir.

İsrail Devleti'nin Müslüman Kürtlerle bugüne kadar genel olarak işbirliği ilişkileri içinde ol-

Bu üç ülke bahsi geçen işbirliği konusunda

*Kürt-İsrail Dostluk Derneği'nin Başkanı

Pek çok kişi tarafından yapılan bir diğer hata da, Türkiye Kürtleri ile Irak Kürtleri ve diğer ülkelerdeki Kürtler arasında yapılan yapay ayırımdır. Ancak Kürtler nerede yaşarlarsa yaşasınlar, İsrail'in attığı bu adım Kürtler arasında İsrail'e hiçbir sempati kazandırmayacaktır. Daha da önemlisi, İsrail uzunca bir süre boyunca Kürtler tarafından bir kimlik modeli olarak kabul edilmiştir.

ması olgusu Weizmann'ın talihsiz açıklamasının çarpıcılığını daha da arttırmaktadır.

Hatta İsrail Kürtler'e - özellikle de Irak Kürtleri- ne- 60'lı ve 70'li yıllarda yardım bile etmiştir.

Weizmann'ın, PKK'ye karşı sürdürülen mücadelede İsrail-Türkiye işbirliğini vurgulayan açıklaması, Kürtler ve onların müttefikleri tarafından büyük bir kızgınlıkla karşılanmıştır.

İsrail Cumhurbaşkanı'nın bu açıklamasında bahsedilen hususlar hayata geçerse bile, bu açıklamanın İsrail ile Kürtler arasındaki ilişkilerde yarattığı tahribatin giderilmesi oldukça uzun bir zaman ve azımsanmayacak çabaları gerektirecektir. Üstelik eğer Weizmann'ın sözleri bir de hayata geçirilirse, bu durum önceden tahmin edilemeyecek hasarlar yaratacaktır.

Weizmann Türklerle istediği türden bir anlaşmaya varamadığı için, onun açıklaması tartışmasız bir politik çarpıcılık içermektedir. Bu açıklama, Kürt-İsrail ilişkilerinde meydana gelen bir değişikliği yansıtmakta ve böylelikle de ciddi bir araştırmayı ve yoğun bir tartışmayı kaçınılmaz kılmaktadır; ancak bu tartışmanın yapılacağı yer sadece, Türkiye ile ilişkileri geliştirme tutkusuyla yanıp tutuşan ve bu uğurda eski bir dostu, yani yaralı Kürtleri, gözlerini kırpmadan ve böyle bir politikanın ahlaki boyutunu hiç umursamadan feda etmeye hazır olan diplomatların pusuya yattığı Dış İşleri Bakanlığı koridorları değildir.

Pek çok kişi tarafından yapılan bir diğer hata da, Türkiye Kürtleri ile Irak Kürtleri ve diğer ülkelerdeki Kürtler arasında yapılan yapay ayırımdır. Ancak Kürtler nerede yaşarlarsa yaşasınlar, İsrail'in attığı bu adım Kürtler arasında İsrail'e hiçbir sempati kazandırmayacaktır. Daha da önemlisi, İsrail uzunca bir süre boyunca Kürtler tarafından bir kimlik modeli olarak kabul edilmiştir. Kürtlerin penceresinden bakıldığında, İsrail, onların bizzat başarısız oldukları hususlarda başarılı olmuştur; yani, kendisini ortadan kaldırmaya çalışan Müslüman devletlere karşı sürdürdüğü mücadelede ba-

şarılı olmuştur. Geçmişte Kürtlere sunulan İsrail yardımı çerçevesinde, aralarında Lova Eliav, Keneset üyeleri (dönemin yetkilileri), Rafa'el Eitan ve Ehav'am Ze'evi'nin de bulunduğu

İsrail yetkilileri ve özel görevlileri Kürdistan'ı ziyaret etmiştir. Buna ek olarak, ünlü Kürt lideri Molla Mustafa Barzani İsrail'i ziyaret etmiştir. Sonuç olarak, İsrail ile Türkler arasındaki işbirliği radikal bir politika değişikliği anlamına gelmekte ve İsrail Cumhurbaşkanı'nın sözleri hayata geçerse, Kürtler İsrail'i düşman listesine almakta haksız olmayacaklardır.

Bu hatayı önlemenin onurlu bir yolu vardır; zaten gidişat tamamen İsrail'in Lübnan bataklığına saplandığı ve Şii'leri bile kendisine düşman etmeyi başardığı dönemi anımsatmaktadır. Öte yandan, İsrail devletinin dış işleri, ne Dış İşleri Bakanlığı'nın ne de herhangi bir hükümet liderinin tekelinde değildir. Bu yüzden, bu konuda parlamentoda kamuya açık bir tartışma açılmalıdır; ileride pişman olacağımız politik bir hatayı belki bu şekilde önleyebiliriz. İsrail bu batağa saplanmadan önce, Türklere, kendi savaşlarını kendilerinin vermesini ve bunu da İsrail'in yardımı olmaksızın yapmasını hatırlatsa iyi eder.

Yukardaki tüm düşünceler bir yana, Kürtler ile onların arasında 1950'ye kadar yaşayan Yahudiler arasındaki ilişkilerin, bir kaç istisna dışında, oldukça dostane ilişkiler olduğu unutulmamalıdır. Günümüzde İsrail'de yaşayan Kürt Yahudileri, Müslüman Kürtler ve Kürdistan hakkında güzel anılar taşımaktadır ve bunlar İsrail Devleti'ni Kürtler'in karşısına çıkaracak her türlü girişimi şiddetle reddedeceklerdir.

Sırf bu nedenle bile, İsrail, tam da ihtiyaç duydukları böyle bir anda Kürtlere karşı ahlaki bir yükümlülüğe sahiptir. Her şeyden yalıtılan ve zulüm altında inleyen bir azınlık olmanın ne anlama geldiğini Yahudilerden daha iyi bilen var mı? ▲

İbraniceden İngilizce'ye Çeviren: Michale L. Chyet
İngilizce'den Çeviren: Cemal Atila

Dışardaki Şehir: Türkiye'nin Gelecekteki Ortadoğu Modeli Tutmadı

Matthew Hand

Batı kendi karabasanını şehir merkezlerinde arar; Ortadoğu'nun En Büyük Korkusu ise, betondan yapılan yüksek güvenlik duvarlarının ardında kurulan barakadan mahallelerdir. Büyük bir Anadolu şehrinin dış kısımlarında bir petrol fabrikası bulunuyor. Fabrikanın ön cephesi, bir zamanlar Ortadoğu'da böylesi şehirleri koruyan taş duvarları anımsatıyor, ama aynı zamanda her şeyin ne kadar çok değiştiğini de hatırlatmıyor değil. Geçmişte, bu duvar kırsal bölgeleri, içerdeki yoğun keşmekeşten ayırırdı. Şimdi ise her şey tersine dönmüş; şehir yaşamı geleneksel sınırın hemen ötesinde başlamakta ve görülmemiş büyüklükteki dalgalarla dışarıya doğru yayılmaktadır.

Burası en fazla 5 yıllık bir geçmiş olan ve daha şimdiden sadece bu bölgesinde 350.000 ile 400.000 civarında kişiyi barındıran bir baraka mahallesi. Şehirlerin arka arkaya getirilip kop-yalanmış resmini andıran bu mahalle, toplam sayısı on milyonları bulan mültecileri temsil etmektedir. İçeriye dışarıdan ayıran duvar bazen bir fabrika, bazen bir çöp yığını, bazen de İstanbul örneğinde olduğu gibi, gerçek duvarlara sahip olan kurumlaşmış bir şehirdir. Her halükarda, dışarıdaki şehir, içerdeki şehri kuşatıp boğmakla tehdit etmektedir. Kapitalizmin vaatleriyle düş kırıklığına uğrayıp marjinalleşen bu yoksul dış şehir, Ortadoğu'nun geleceğini belirleyecek gücün ta kendisidir.

Geleceğe Gece Tarafından Şekil Verilmektedir

İran ve Mısır yakın gelecek konusunda fikir verirken, Türkiye ilerleme halinde olan bu tren-

di en iyi temsil eden ülkelerden biridir. Batının pop kültürünün parlıtlarına kapılan milyonlarca kırsal kökenli Türk, vaadedilmiş toprakların en yakın dış mahallelerine akın ediyor. Türkiye'nin modern batı şehirleri -İstanbul, İzmir ve Ankara başta olmak üzere- pek çok Türk'ün ulaşabileceği yakınlığa gelmiş olan Amerikan rüyası gibi görünmektedir. Televizyon ve filmler aracılığıyla gözleri bu rüyaya ilişen bu yeni dış şehir sakinlerinin çoğu, kendilerini bekleyen gelecek konusunda çarpık ve idealize edilmiş bir yaklaşım sergilemektedirler.

Dış mahallelerin de dışına varan bu yeni İstanbullular, boş bir arsada bir gecede bir "gecekondu" diken on binlerce kişiden biri olmak için canla başla mücadele ediyorlar. Ancak ne ironiktir ki, -bu yeni kent sakinlerinin televizyonda gördükleri- batılılaşmış İstanbul ideali, bizzat onların varlığından dolayı dönüşüme uğramaktadır. Artık modernliğe doğru ilerleyen bir üçüncü dünya şehri olmaktan çıkan İstan-

Dinciler ile laikler, zenginler ile umutsuz ölçüde yoksullar arasındaki çatışma, Ortadoğu'nun karanlık geleceğine işaret eden faktörlerden yalnızca

bul, hızlı bir şekilde bir köye veya Türkiye medyasının da sık sık adlandırdığı gibi, bir mega köye dönüşmektedir. Bu gecekondu yapılarının çoğu, neredeyse mukavva ve plastikten yapılmış, daha iyi olanları ise, aceleyle üst üste yığılmış taş parçalarından oluşmaktadır. Ortalama bir gecekondu bölgesi, toz, çöp ve sanayi artıklarından tanınır. Zaman geçtikçe bu evlerin çoğunun yerine daha güçlü binalar yapılacak ve hatta bu bölgeler belediyeye bağlanacaktır. Fakat o zaman bile, bu "gecekondu" bölgeleri, umutsuz bir yoksulluk, parçalanmış düşler ve örgütlü suç musibeti altında inlemeye devam edecektir.

Istanbul'un yıllık yüzde 4.5 hızında yukarıya doğru fırlayan nüfusu, çoğunlukla yeni gelen bu umutsuz kitlelerle büyümektedir. Hiç kimse İstanbul'un gerçek nüfusunu bilmemektedir ve bana öyle geliyor ki, hiç kimse de bilmek istemiyor. Ancak günümüzde bu Mega Köy'de en az 12.000.000 insan yaşamaktadır. Türkiye için parlak bir gelecek öngören batılı iş adamları, İstanbul'u ziyaret ederken gördüklerinden çok çabuk etkilenirler; parlak 5 yıldızlı oteller, trafik sıkışıklığı ve hücre teknolojisinin son çocuğu olan ve sabah dokuz-akşam beş arasında gidip gelen on binlerce kişi.

Dolayısıyla ortalama bir ziyaretçi rahatlıkla aldandabilir. Gerçekten de İstanbul'un kalabalık merkezlerini dolduran binlerce laik Türk bulunmaktadır ve onlar minarenden yükselen haykırış yerine cep telefonlarının sesine daha çok kulak verirler. Yine de, Crowne Plaza Otel'in -hatta Amerika Birleşik Devletleri Konsoloslugu'nun- klimalı ve konforlu odalarından bakıldığında, bu laik izlenim, 12 ile 15 milyon arasında değişen bir nüfusu anlamamanın imkansızlığı sayesinde oluşan bir yanılgıdan ibarettir. Bu laik İstanbul duvarların içindedir. Duvarların dışındaki köylü nüfusu 500 yıl önceki İstanbul'a ne kadar aitse, duvarların içindeki bu laik İstanbul'da gelecekteki İstanbul'a o kadar aittir.

Duvarın öte yanındaki gerçeklikle karşı karşıya yaşayan milyonlarca insan, batı uygarlığının vaatlerinden ötürü tehlikeli bir şekilde düş kırıklığına uğramaktadır. Yoksa, İstanbul kendisini başka türlü nasıl Türkiye'deki İslami yenilenmenin odağında bulur, İstanbul'un en büyük belediyelerine nasıl İslamcı başkanlar seçilebilirdi ki? Kısa süre önce, İslamcıların iktidara gelmesin-

bir tanesidir. Petrol fabrikasını çevreleyen yerleşimciler başka bir unsuru temsil etmektedir. Kürtlerden oluşan bu unsur, duvarın dışındaki yaşama oldukça iyi bir şekilde uymaktadır; çünkü Kürtler gerçek yabancılarıdır.

men, son seçimlere damgalarını vuranlar hiç de bu nesli tükenmiş laikler değildi.

Üstelik tek örnek İstanbul değil. 1980 Yılına kadar Türkiye nüfusunun yüzde 43.9'u kent nüfusuydu. 1990 Yılına gelindiğinde bu rakam yüzde 59 olmuştu. Yapılan tahminlere göre aynı rakam kısa bir süre sonra yüzde 70'e ulaşacaktır. (1) Bu durumda Türkiye Cumhuriyetinin tarihsel iktidar odağı değişecektir. Artık oylar, ağalar, şeyhler ve aşiret reisleri sayesinde ayakta duran kırsal himayecilik tarafından yönlendirilemeyecektir. İstanbul örneğinde de görüldüğü gibi, yeni kent sakinlerinin oyları himayeciliğe pek de bağımlı değildir; bu oylar, kent yoksullarının çıkarlarına hizmet edebileceği düşünülen herhangi birine gidebilir. Pek çok gözlemci tarafından da dikkat çekildiği üzere, solcu politikacılar basma kalıp lafızlarını tekrarlarlarken, merkez politikacılar uzun vadeli makro ekonomik hedeflerden söz ederken, esasen sokaklara çıkıp yoksullara hizmet eden İslamcı Refah Partisiydi. Ve Refah Partisi şu anda Türkiye'nin en büyük şehirlerini yönetmektedir.

Gerçek Yabancılar: Dışarıdaki Şehirde Etnik Bölünmeler

Dinciler ile laikler, zenginler ile umutsuz ölçüde yoksullar arasındaki çatışma, Ortadoğu'nun karanlık geleceğine işaret eden faktörlerden yalnızca bir tanesidir. Petrol fabrikasını çevreleyen yerleşimciler başka bir unsuru temsil etmektedir. Kürtlerden oluşan bu unsur, duvarın dışındaki yaşama oldukça iyi bir şekilde uymaktadır; çünkü Kürtler gerçek yabancılarıdır. Anadilleri bu bölgede yabancı bir dil olarak değerlendirilmekte ve bölgedeki toplam nüfusları 20 milyon civarında olmasına rağmen Kürtler yine de azınlıktır. Aslında Kürtler, çoğunluğu oluşturdukları dağlık anavatanlarında yaşamayı tercih ederlerdi, ancak bunu artık yapamazlar. Bölgelerinde patlak veren savaş, onları bölgelerini terk edip Kürt olmayan köylü hemşehrileri-

Göç etmek zorunda kalan pek çok Kürdün köyü, Kürtlerin kırsal bölgeler-

deki varlığını militan milliyetçiliğin büyümesi için elverişli bir ortam olarak

nin kucağına sığınmak zorunda bıraktı. Etnik bölünme dışarıdaki şehre yerleşmeye başlayan bir başka karanlık güçtür.

Kısa bir süre önce, çamurdan yapılan tek-odalı köhne bir evde oturdum

ve dikkatli bir şekilde kırık yaşamların hikayesini dinledim. Yaşlı bir adam geride bıraktığı köyünden bahseder etmez gözyaşlarını koy vermeye başladı. Hayatı boyunca orada yaşamış, çocuklarını orada büyütmüş ve kuşaklar boyu ailesine ait olan toprağını işleyerek geçinmişti. Günlerden bir gün silahlı bir grup köye gelerek herkesi evlerinden zorla çıkarmıştı. Yaşlı adam henüz neler olup bittiğini anlayamadan köy ateşe verilmişti. Yaşlı adam ne köyünün niçin yakıldığını anlayabiliyor ne de niçin oraya tekrar geri gidemeyeceğini.

Başka bir adam, silahlı grup kendisini köyün dışına çıkarırken direndiğini söylüyor. Ancak o direnince askerler onun en büyük çocuğunu yakalayıp yere yatırmışlar. Çocuğun boğazı asker postalıyla yere yapıstırılıp kafasına tabanca dayatılıyor, ta ki babası köyden ayrılacağını kabul edinceye kadar. Ardından köy ateşe veriliyor.

Kaçıp bu baraka mahalleye yerleşen diğer insanlar ise kendi rızalarıyla gelmişler. Artık yükselen gerilime daha fazla dayanamamışlar ve anavatanlarındaki savaş koşulları yüzünden yaşamlarını sürdüremez hale gelmişler. Ticaret hemen hemen imkansız hale gelmiş. Yerel ulaşım zor ve tehlikeli olmaya başlamış. Kısacası yaşamı sürdürmek adeta imkansız hale gelmiş.

Bu baraka mahallelerindeki yaşam koşullarının zorluğu dikkate alındığında, Kürtlerin kendi memleketlerindeki yaşamın ne kadar dayanılmaz hale gelmiş olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Çoğu gecekondu bölgesi gibi, pek çok evin suyu, elektriği ve kanalizasyon bağlantısı bulunmamaktadır. Benim ziyaret ettiğim mahallede elektrik vardı ancak su yoktu. Çocuklar, yüksek fabrika duvarlarının önünde, ellerindeki plastik bidonlarla hazır beklemektedir. Fabrika tantanalı bir şekilde önündeki çimenliği suladığında, sulama işini yapan işçiler suyu hortumla dört-katlı duvarın ötesine fıskırtıyor. Çocuklar maharetli bir şekilde havada yakalayıp bidonlarına doldurdukları bu suyu, yemek, temizlik ve içmek için kullanılmak üzere evlerine götürmektedirler. Bir zamanlar dağ çeşmelerinin yanı başında yaşamış

değerlendiren Türk ordusu tarafından yakıldı. Ancak işin aslına bakıldığında, eğer Türkiye Cumhuriyeti başlangıçta Türk milliyetçiliği temelinde kurulmamış olsaydı, çoğu Kürt ulusal kimliklerinin farkına varmayacaktı.

olan insanlar için böylesine bir dilencilik kim bilir ne kadar utanç vericidir.

Başka zorluklar da yok değil. Polis baraka mahallelerde son derece keyfi ve acımasız bir tutum sergilemektedir. Konuştuğum pek çok kişi, dayaktan, geliş güzel aramalardan ve kanundışı alıkoymalardan söz etti. Bir grupla küçük bir kahvede sohbet ettiğim esnada, farklı renkte miğferler ve kurşun geçirmez yelekler giymiş olan ağır silahlarla donatılmış devriyeler düzenli bir şekilde gelip geçiyordu. Bir devriyenin yaklaştığı her anda, dostlarımin yüzlerine yoğun bir gerilim yayıldığını görüyordum. Ve gerilimin eriştiği boyut gerçekten dayanılmazdı. Buna rağmen, kahvede oturan çoğu Kürt, savaş bölgesinin belirsizlikleri içinde yaşamaktansa burada bu gerilimi yaşamayı tercih ediyordu.

Milliyetçilik: Bir Lütuf ve Çare

Türkiye'deki Kürt ayaklanmasının şu ana kadar tahminen 28.000 cana mal olduğu sanılmaktadır. Ancak yaşam biçiminde gerçekleşen yıkımın boyutlarını ölçmek hemen hemen imkansızdır. Muhafazakarlar tarafından yapılan tahminlere göre bile, yaklaşık olarak 3 milyon Kürdün savaş nedeniyle yaşadıkları bölgeilerden sürüldükleri söylenmektedir.(2) Göç etmek zorunda kalan pek çok Kürdün köyü, Kürtlerin kırsal bölgelerdeki varlığını militan milliyetçiliğin büyümesi için elverişli bir ortam olarak değerlendiren Türk ordusu tarafından yakıldı. Ancak işin aslına bakıldığında, eğer Türkiye Cumhuriyeti başlangıçta Türk milliyetçiliği temelinde kurulmamış olsaydı, çoğu Kürt ulusal kimliklerinin farkına varmayacaktı. Pek çok kişinin tanıklığına göre, Kürt olmak, ancak iyi bir "Türk" olmaya zorlandıktan sonra önem kazanmaya başlamış.

Ulusal bir Türk kimliği yaratmak üzere, son 80 yıldan beridir Türk hükümeti tarafından uygulanan acımasız yasalar, Kürt kimliğinin mukayese yoluyla daha da önem kazanmasından başka bir işe yaradı. (Türkiye, çok-kültürlü olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerine kurulmuştur.)

Örneğin, eğer, Kürtçe'den başka bir dil bilmeyen bir annenin evladı olarak dünyaya gelmiş olsaydınız,

Türk milliyetçiliği nasıl Kürt bağımsız hareketini doğurmuşsa, Türk ordusunun acımasız taktikleri de aynı şekilde yep yeni bir Kürt milliyetçi kuşağı

Türkiye'nin ulusal düsturu olan "Ne Mutlu Türküm Diyene" sözü sizin açınızdan ne anlama gelirdi? Veya, her Türk vatandaşının anadilinin Türkçe olduğuna karar veren Türk Anayasası'na

nasıl yaklaştırdınız? Yıllar boyu süren bu asimilasyon yöntemlerine, Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu dağlık bölgelerdeki nüfus dengesini bozmak için zorla uygulanan nüfus hareketleri bile eklenmiştir. Türk dilinde eğitim yapan yatılı okullar, birkaç Kürt kuşağını, açıkça onları Türkleştirmek amacıyla evlerinden uzaklaştırmıştır. Yasalar, "Türk ulusunun birliğini zedeleyen duyguları yaymak" gibi suçlara ağır cezalar uygulamaktadır; ne var ki, bu yasalar hemen hemen her türlü görüş ayrılığına uygulanmaya müsait yasalardır.

Açıkçası bu şartlar altında Türklerin ulusal düsturu Kürtler için tersinden okunmaktadır: "Ne Yazık Türk Değilim Diyene." Ya da yine aynı nedenlerden ötürü, ne yazık Türk olarak doğmamış olma talihsizliği yaşananlara. Tüm bunlar, insanda kendi ülkesini isteme duygusu uyandırmaya yeter de artar.

Savaş Alanında Zafer, Şehirlerde Yenilgi

Ordunun Kürt ayrılıkçıları ezmek üzere uyguladığı sert taktikler azımsanmayacak bir başarı sağladı. Ancak bu zafer esasen, önemli ölçüde Kürtlerin yaşadığı kırsal bölgelerin boşaltılmasıyla elde edilen bir sonuçtur. Güneydoğu'daki Kürt bölgeleri giderek daha güvenli hale gelmektedir: Ya şehirler? "Buraya gelmeden önce Kürt olduğumu bile unutmuştum" diyordu genç bir Kürt aktivisti.

Bu genç aktivistin duyguları oldukça yaygın bir tipolojiyi temsil etmektedir. Türk milliyetçiliği nasıl Kürt bağımsız hareketini doğurmuşsa, Türk ordusunun acımasız taktikleri de aynı şekilde yep yeni bir Kürt milliyetçi kuşağı yaratmaktadır. Ne var ki, bu defa Kürt milliyetçileri İstanbul, İzmir ve Adana'daki yoğun Türk nüfusuna karışmışlardır. Bir sonraki Kürt ayaklanması hiç de bugünkü kadar kolayca yalıtılıp bastırılmayacaktır. Bir daha ki sefere manzara aşağı yukarı Beyrut gibi olacak ama ölçeği çok daha geniş olacaktır.

Kuşkusuz, Türkiye'nin liderleri zaman içinde, bu etnik zaman bombasının etkisiz hale getirilmesi gerek-

tiğini kavrayabilir. Bunu başarsalar bile, dinci ve laik kesimler arasındaki çatlak, çok daha komplice olan belirsiz bir sorun olarak kalmaya devam edecektir. Aynı şey zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum için de geçerlidir. Etnik çatışma öylesine gözler önündedir ki, çözüm, etnik ifade haklarıyla ilgili bazı yasaların değiştirilmesi kadar basit görünüyor. Ama, eğer bu küçücük değişiklik bile ulusal iradeye çok zor geliyorsa, Türk liderleri, dışarıdaki şehirlerde filizlenen çok daha köklü ve karmaşık sorunları nasıl çözeceklerdir?

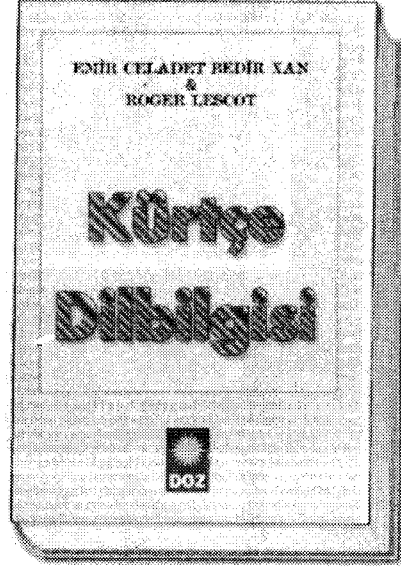
(Bu makale yazılırken, PKK lideri Abdullah Öcalan, yakalanarak, yargılanmak üzere Türkiye'ye getirildi. Öcalan'ın yakalanması, Kürt direnişinin tabutuna çakılan son çivi olarak değerlendirildi. Ancak dış şehirdeki Kürt kitleleri ayaklanmaya başladı. Türkiye'nin büyük şehirlerinde son birkaç gün içinde meydana gelen yarım düzine terör olayı, gelecek hakkında net bir fikir vermektedir. Bu korkunç sorun ancak, Kürt kimliğinin insancıl bir şekilde tanınmasıyla çözülebilir. Batılı güçler -özellikle de ABD- bu soruna derinlemesine bulaşmıştır. Düşüncelerimizi ifade etmek zorundayız. Ne daha acımasız taktikler, ne daha şiddetli baskı ne de daha tesirli bombalar sorunu ortadan kaldıramaz; böyle bir yaklaşım, kullandığımız şiddete denk bir şiddeti bize geri getirmekten başka bir işe yarayamaz. Kullandığımız şiddetin doğuracağı sonuçlardan yakamızı kurtaramayız. Bir uzlaşma süreci başlatmayı tercih eden Kürt liderleriyle diyalog kurulmasını sağlamak zorundayız. Ve çok geç olmadan harekete geçmeliyiz.) ▲

DİPNOTLAR

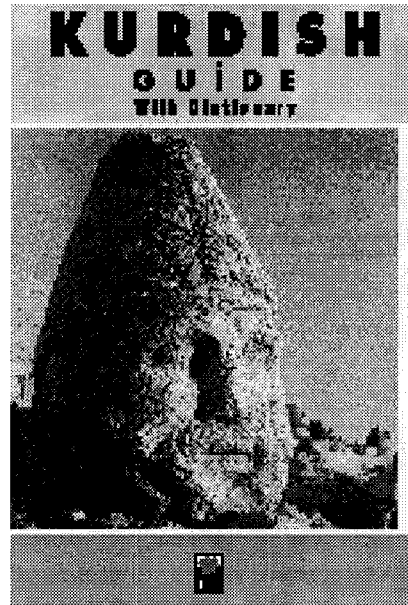
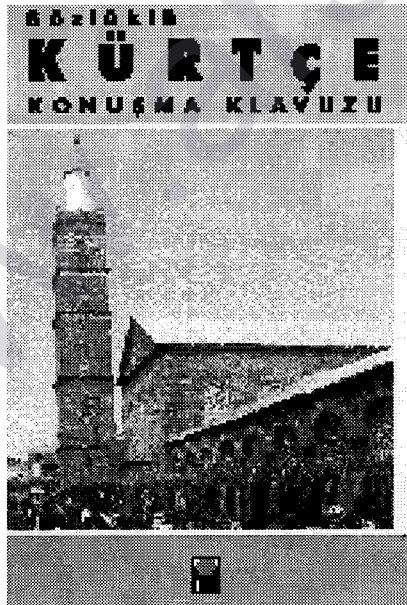
(1) Aykut Toros, 1990 Yılında Yapılan Nüfus Sayımı Üzerine Değerlendirmeler; Kaplan, Robert D, Yeryüzünün Sonu, 21. Yüzyıl Şafağında Bir Yolculuk, Random House.

(2) A. Özer, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Göç: Sorunlar ve Çözümler, 10 Aralık 1994. Güneydoğuda Göç ve Yarattığı Sonuçlar, Yeni Yüzyıl, 13 Mart 1995.

İngilizceden Çeviren: Cemal Atıla

DOZ YAYINLARI

KDP Lideri Mesud Barzani'nin Kürdistan Ulusal Meclisine Hitaben Yaptığı Konuşmanın Tam Metni

Sevgili Kardeşlerim; Baylar ve Bayanlar,

Öncelikle, Kürdistan Bölgesel Hükümeti (KBY) Dördüncü Kabinesi'nin kuruluşu vesilesiyle hepimizi ve Kürt halkını tebrik ediyorum. Dördüncü Kabine'nin kurulmuş olması, Kürdistan'da demokrasi gelişiminin, Kürtlerin demokratik ilkelere duyduğu hayranlığın ve eriştiği olgunluğun göstergesidir. Demokrasinin Kürdistan'da daha derinlere kök salmasını ve bizim bir ulus olarak demokratik sürece güvenmeyi öğrenmemizi bütün kalbimle diliyorum.

Hükümette değişikliklere gitmek her zaman arzu edilebilir bir şeydir. Ben bir süre önce, yeni bir durum değerlendirmesi yapma ve köklü değişikliklere gitme konusundaki arzumu bizzat ifade etmiştim. Böylece bir değişim süreci başlattık ve KDP 12.kongresini düzenlediğinde pek çok değerli öneri benimsendi.

Şüphesiz, demokratik deneyimimizin ve anavatanımızın korunması ve halkımızın çıkarları doğrultusunda adımlar atılması, yalnızca bir partinin değil, hepimizin görevidir; her partinin kendi ilkeleriyle uyumlu bir rol üstleneceği elbette doğrudur, ama hepimiz birbirimizden sorumluyuz ve birbirimizi tamamlamaktayız. Sonradan ortaya çıkacak sonuçlar nedeniyle hayal kırıklığına uğramamak için, değişiklik yapmakta fazlaca acele etmedik, bu yüzden yaptığımız değişiklikler titiz değerlendirmelere dayanmaktadır ve bu değişikliklerin olumlu sonuçlar doğuracağını umuyoruz.

Bizler KDP olarak, mevcut süreci ilerletmek amacıyla bu değişikliklere karar verdik ve burada, Parlamento Başkanı sayın Cewher (Namık) beyefendi ile Kürdistan Bölgesel Hükümeti'nin Başbakanı sayın Roj (Şewêys) beyefendiye te-

şekkür etmek isterim. Onlar her şeyden önce partinin sadık askerleridir; bu yüzden, onlar ve bizler gibi kişilerin ne tür bir sorumluluğa sahip olması hiç önemli değil. Sizin de fark edeceğiniz gibi, Bakanlar Konseyi'nde gerçekleştirilen bu değişikliklerden sonra, parlamento başkanlığında da bir değişiklik olacaktır; her meslektaşımız, halka ve ülkeye hizmette farklı bir sorumluluk alacaktır.

Parlamento ve Üçüncü kabine pek çok görevini başarıyla yerine getirmiştir; bu oldukça memnuniyet vericidir ve yeni hükümetin de aynı doğrultuda ilerleyerek halka daha fazla hizmet etmesini diliyoruz. Üçüncü Kabine tarafından yapılan çalışmalara büyük bir değer biçiyoruz; Kürdistan'ı ziyaret eden yabancı heyetler ya da Kürdistan'da çalışan yabancı uyruklu kişiler, geçen hükümet döneminde gerçekleştirilen köklü çalışmaların canlı tanıklarındırlar. Şüphe yok ki bu gelişmeler kolektif çabalar sayesinde kaydedilmiştir.

Başbakan Neçirvan'ın da konuşmasında belirttiği gibi, eğer bazı düşman unsurlar olmasaydı, bölgesel yönetimimiz çok daha fazlasını başarabilirdi; bu düşman unsurların bizi ve

Irak'taki Kürt halkını artık rahat bırakacağını umuyorum. Üçüncü Kabine kurulduğu zaman, halka hizmet etme politikası üzerinde yoğunlaşmıştı ve tam olarak da bunu yaptı. Bugün ise, Dördüncü Kabine'ye, sadece bu doğrultuda devam etmekle yetinmeyip, aynı zamanda hukukun üstünlüğünü sağlamlaştırması çağrısında bulunuyoruz. Bu vesileyle tüm siyasi partileri, bu hedefi gerçekleştirmek üzere yeni kabineyle işbirliği yapmaya davet ediyorum; çünkü hiç kimse hukukun üstünde değildir. Bu temelde, yeni hükümete, hukukun üstünlüğünü, diğer partilerden önce KDP'ye uygulama çağrısında bulunuyorum. Yeni hükümetin önündeki bir başka görev de, herhangi bir önyargıya kapılmaksızın, halkın tüm kesimleri için barış ve istikrar sağlamaktır. İnsan haklarına saygı gösterilmeli ve sosyal adalet hayata geçirilmelidir.

KDP'nin 12.kongresinde de benimsendiği üzere, belediye seçimleri düzenlenmesi önerisini burada bir kez daha Parlamento ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin önüne getirmeyi gerekli görüyorum; belediye seçimleri uygar bir uygulamadır, bu seçimler en kısa zamanda düzenlenmelidir. Hükümeti bekleyen görevlerden biri de, Eylül Devrimi Şehitleri Vakfı'nın kuruluşu üzerinde daha fazla yoğunlaşmaktır. Şehit ailelerine ve Eylül Devrimi'ne (1961-1975) hizmet edenlere daha fazla yardım edebilmek için, parlamento ve Dördüncü Kabine arasında güçlü bir koordinasyon yapılacağını umuyoruz; büyük bir sorumluluk anlayışıyla birlikte hareket etmelisiniz. Yasama çalışmalarınızı yürütürken, hukuk uzmanlarına danışmanızı ve yürürlüğe koyacağınız yasaların, halkımızın büyük çoğunluğunu teşkil eden ve temel sosyal haklardan yoksun olan kesimlerinden yana olmasını istiyorum.

Şüphesiz barış bizler için can alıcı bir öneme sahiptir; bildiğiniz gibi, 12.kongrenin sonunda oldukça samimi bir barış inisiyatifi ortaya koyduk ve ne geçmişte böylesine samimi bir inisiyatif ortaya koymuştuk ne de gelecekte bundan iyisini ortaya koymamız mümkündür; bu inisiyatifi ortaya koyarken niyetimiz, barışın güçlendirilmesi için bir dizi samimi ve pratik adımı atmaktı. Washington Anlaşması'nın uygulanabilir başka bir alternatifinin halen de olmadığından eminiz; anlaşmayı imzaladık ve imzalarımıza saygı duymalıyız; ancak kabul edemeyeceğimiz husus, karşı tarafın anlaşmayı yanlış bir şekilde yorumlamasıdır.

Anlaşmanın hayata geçirilmesi hususunda karşılıklı görüş birliğine ulaşılabilmesi için bir KDP heyetini Süleymaniye'ye gönderdik, ne yazık ki YNK'li meslek-

taşlarımızdan aldığımız cevap olumlu değildi; buna rağmen, kalıcı bir barışa ulaşılması için gerekli olan çabaları harcamaya devam edeceğiz, çünkü halkımızın çıkarları bunu gerektirmektedir. YNK sık sık medya aracılığıyla, KDP'nin parlamento seçimlerine gitme niyetinde olmadığını iddia etmektedir; buradan ilan ediyorum; Irak Kürdistanı'nda durumun normale dönmesinden önce de sonra da KDP seçimlerden yanadır, YNK'nin tercih ettiği yöntem doğrultusunda yarın da seçimlere girmeye ve ne olursa olsun çıkacak sonucu kabul etmeye hazırız. Kürdistan, ulusal ve karşıt farklılıkların hoş görüldüğü, pek çok etnik ve dini kimliğin bir arada yaşadığı bir ülkedir ve böyle de kalmalıdır. Bu vesileyle, Türkmen ve Asuri kardeşlerime, Kürdistan'ın bizlerin ortak vatanı olduğu hususunda güvence veriyorum; hepimiz kardeş gibi bu ülkede yaşıyor, çalışıyor ve ölüyoruz; ben şahsen, Kürdistan'da hiçbir kesimin aşağılanmasına izin vermeyeceğim; Kürdistan'da azınlıkta olan tüm dini tarikatlara, inançları doğrultusunda yaşamakta serbest oldukları güvencesi veriyorum; hiç kimse inançlarınız doğrultusunda yaşamınızı engelleyemez. Kürdistan'da demokrasi ve özgürlük kök salmalıdır.

Bu vesileyle Dördüncü Kabine'ye, insan haklarının korunması için elinden gelen en azami çabaları harcaması çağrısında bulunuyorum; öte yandan, Dördüncü Kabine, başkalarının haklarını ihlal ederek hukukun üstünlüğüne zarar verenlere karşı da tetikte olmalıdır. Hükümette yer alsınlar veya almasınlar, ideolojileri ve renkleri nasıl olursa olsun, tüm siyasal partilerin Kürdistan'da hukukun üstünlüğüne saygı göstermesini bir dost olarak bir kez daha ıstirham ediyorum; hiç kimseye hukuktan daha üstün olma izni verilmemelidir. Eğer birileri bugüne kadar kendilerini hukukun üstünde görmüşlerse, yeni hükümetin, hukukun üstünlüğünü bu kişilere uygulamasını özellikle vurgulamak isterim. Eğer Kürdistan'da demokrasi istiyorsak, her şeyden önce kanunlara saygı göstermeliyiz.

Son olarak Dördüncü Kabine'ye en iyi dileklerimi sunuyorum, halkımızın beklentilerini daha da yükseltmenizi ve başınız dik bir şekilde halka hizmet etmenizi diliyorum. Halka hizmet etmek, insanın tadabileceği en yüksek onurdur; Allah'ın lütfu ve kendi çabalarınız sayesinde halka hizmette başarıya ulaşacaksınız.

Bir kez daha hepinize en iyi dileklerimi sunuyorum.▲

Erbil, Irak Kürdistanı, 20 Aralık 1999

Kürt Sorunu ve Orta Doğu Barışı

YNK Genel Sekreteri Celal Talabani'nin Sosyalist Enternasyonal XXI. Kongre Açılış Oturumunda Yaptığı Konuşma

Sayın Başkan,

Dostlar, Yoldaşlar,

Sosyalist Enternasyonal'in bu kongresinin, demokratik sosyalizm, kendi kaderini tayin hakkı ve barış idealleri mücadelesinde başarılı olmasını diliyorum.

Öncelikle, soykırımın acı sonuçlarıyla mücadele ettiğimiz günlerde tanıştığım ve şu anda kongremize ev sahipliği yapan saygın Fransa Sosyalist Partisi'ni selamlamama izin verin. Fransa Sosyalist Partisi'nin sesi ve onun büyük lideri François Mitterand'ın sesi, sessiz Kürdistan adına konuşan seslerin başında gelmiştir. Bu dayanışmadan dolayı müteşekkürüm.

Yirminci yüzyılın önemli bir dönemi boyunca, Kürdistan halkı büyük bir trajedi yaşadı. Vatanımızdan uzaklaştırılmakla karşı karşıya bırakılan bizler, acımasız bir baskının, etnik temizliğin hatta soykırımın acıları altında inledik. Bu trajedinin kurbanları sadece Kürt halkı değil, aynı zamanda sürekli bir istikrarsızlık ve çatışma hali yaşayan tüm Orta Doğu olmuştur. Bu anlattıklarımın da anlaşılacağı üzere, Kürt ulusal sorununa barışçıl bir çözüm bulunmadığı sürece, Orta Doğu'da uzun vadeli bir barış sağlanamaz.

Kürt trajedisinin ahlaki sonuçları son derece derin ve vurucudur. 30 Milyonluk bu halkın 21. Yüzyılın şafağında en temel insani ve ulusal haklarının yadsınması, tüm dünya için üzüntü verici bir olgudur.

Öte yandan sırf siyasal ve stratejik açıdan bakıldığında bile, böylesine hayati bir bölgede

cereyan etmekte olan Kürt sorunu ancak büyük riskleri göze alma pahasına gözardı edilebilir. içinde bulunduğumuz bu iletişim ve globalleşme çağında, Kürt sorunu artık Kürdistan dağlarına sıkıştırılamaz. Bu sorun artık bölgesel gelişmeleri, güçler dengesini ve bölgedeki büyük güçleri etkileme noktasına gelmiştir.

Irak örneğini ele alacak olursak, sadece kendi vatandaşlarına karşı değil, ama aynı zamanda etraftaki komşularına karşı da savaşa girişen saldırgan bir diktatörlük tarafından yönetilen bir ülkenin parçası olmamız, yaşadığımız trajediyi daha da derinleştirmiştir. Irak krizinin, Kuveyt'in işgal edilmesi, Körfez Savaşı veya Irak'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Silah Denetim uzmanlarının kendi silah tesislerini denetlemesine izin vermemesiyle başlamadığını, aksine, vatandaşlarının farklı etnik ve dinsel kimliklerini dikkate almakta başarısız kalan bir devletin kurulmasıyla başladığını unutmamak gerekiyor.

Irak yöneticileri her türlü demokrasi ve güç paylaşımını reddetmişler ve bu yüzden iktidarlarını koruyabilmek için şiddetten başka bir çareleri kalmamıştır. Bu sistemler tipik bir şekilde, uluslararası arenanın aşına olduğu aşırılık ve saldırganlıkla tanınan tekelci bir diktatörlüğe dönüşürler.

Irak'ın dünya ulusları arasındaki yerini yeniden alması ve bölgede barışın ve istikrarın tesis edilmesi mücadelesinde Kürt hareketlerinin önemli bir rol oynayabileceğini belirtmek istiyorum.

Körfez Savaşı'nın sona ermesinden günümüze dek, Irak Kürdistanı'nın önemli bir

kısmi özgürleştirilmiş ve bir öz-yönetim kurulmuştur. Bölgesel düşmanlıklara ve üzücü iç çatışmalara rağmen, genç yönetimimizin önemli ölçüde başarılı olduğu kanıtlanmıştır. Halkımızın insani, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına hitab eden çeşitli çalışmalar yaptık ve huküğün üstünlüğü ile temel insan hakları ilkelerini uygulamaya çalıştık. Kürdistan Yurtseverler Birliği saflarında bulunan bizler ise, demokratik sosyalizmin, sosyal adaletin ve uygar toplumun değerlerini etkin bir şekilde yaygınlaştırma çabası içinde olduk.

BM gözlemcileri ve çok kısa bir süre önce de UNICEF yetkilileri, bölgemizdeki vatandaşların yaşam standartlarında büyük bir gelişmenin kaydedildiğini rapor etmişlerdir. Irak Kürdistanı'nın bugün demokrasiye ve uygar bir topluma doğru ilerleyen canlı bir inisiyatif olduğunu söylemekten gurur duyuyoruz. Bölgemizde 50'yi aşkın gazete ve dergi, pek çok TV kanalı ve sayısız siyasi parti ve sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Bu ise Orta Doğu'da nadiren rastlanan bir olgudur. Bizi ziyaret etmeye gelip bu etkileyici süreci kendi gözlemlerinizle göreceğinize ve söz konusu sürecin kesintiye uğramaması için yardımcı olacağınıza inanıyoruz.

Dostlar,

Ne var ki, ekonomi ve güvenlik alanlarındaki belirsizlikler, büyük fedakarlıklar pahasına kazandığımız özgürlüğümüzü tehdit etmektedir.

Bağdat rejiminin Kürdistan bölgesini yeniden ele geçirme çabaları, çok değil kısa bir süre önce acımasız baskılara, kimyasal silahların kullanıldığı saldırılara ve etnik temizliğe maruz kalmış olan bu halk arasında derin bir kaygı uyandırmaktadır. Kürt halkı, soykırımın tekrarlanması tehlikesini ortadan kaldıran bir uluslararası güvenlik garantisine ihtiyaç duymaktadır. İlk defa Fransa'daki Sosyalist Hükümet tarafından önerilen BM Güvenlik Konseyi 688 sayılı kararı, Kürt halkının ve büyük ölçüde Irak halkının da güvenlik kaygılarına hitab eden bir çerçeve oluşturabilir.

Öte yandan Irak, Kerkük, Xeniqin, Mahmur, Sincar ve Irak Kürdistanı'nın diğer bölgelerinde yaşayan Kürt ve Türkmenlere yönelik etnik temizlik kampanyasını sürdürmektedir. 1991 Yılından bugüne dek, neredeyse 1 milyon kişi bu acımasız politika çerçevesinde yerinden yurdundan göçertilmiştir. Özellikle uluslararası toplumun Kosova ve Doğu Timor'daki başarılı müdahalesinin hemen ardından cereyan eden bu olaylara, uygar dünya bir an önce müdahale etmeli ve Irak'ın bu acımasız kampanyayı sona erdirmesini sağlamalıdır.

Ekonomik alanda ise, İM tarafından uygulanan

“petrol-karşılığında-gıda” programının sürdürülmesi ve Kürt bölgesine tahsis edilen payın korunması can alıcı bir öneme sahiptir. Uluslararası denetleme ve güvenceler olmadığında -haklı nedenlerden ötürü- Irak petrol satışlarından Kürtlere verilecek adil paya el konulmasından kaygılanıyoruz.

Dostlar,

Irak halkının yaşadığı trajedinin sona erdirilmekte olduğu bir dönemden geçiyoruz. Bu trajedinin gerçek anlamda sona erdirilmesi ancak, Irak halkına yapılan baskıları uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit olarak gören Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 688 sayılı kararının hayata geçirilmesiyle başarılabilir. Iraklı sivillerin içinde bulunduğu dayanılmaz insani koşullar ancak, Irak hükümetini, “petrol-karşılığında-gıda” programını herhangi bir manipülasyon yapmadan hayata geçirmek -ve uluslararası toplumla yaşanan bu çatışmada Iraklı çocukları kullanmaktan vazgeçmek- zorunda bırakmakla ortadan kaldırılabılır.

Irak halkının yaşadığı trajedi, kendisi ve komşularıyla barışık olan demokratik ve federal bir Irak olmaksızın tam olarak sona erdirilemez. Kürdistan'da yaşayan bizler böylesine görkemli bir hedef için elimizden geleni yapmaya hazırız. Ve sizlere de bu mücadelede bizi destekleme çağrısında bulunuyoruz. Hareketin ilkeleriyle uyumlu olan Sosyalist Enternasyonal'in bu kongresi, federal bir Irak içinde hayata geçirmek istediğimiz Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı vizyonunu desteklemeli, Irak'ın Kerkük, Mahmur, Xeniqin ve Irak Kürdistanı'nın diğer bölgelerinde halkımıza karşı sürdürdüğü etnik temizlik kampanyasını mümkün olabilen en sert biçimde kınamalı, Irak'taki Kürt halkına uluslararası güvenlik garantisi sağlanması ve Irak petrol satışlarından elde edilen gelirlerden Kürtlere verilecek payın güvenceye alınması çağrısında bulunmalıdır.

Kürdistan'da yaşayan bizler, Sosyalist Enternasyonal hareketi içindeki yoldaşlarımızdan, bu temel haklar için verdiğimiz mücadelede bizi desteklemelerini istiyoruz. Yeni binyılın şafağı, eski adaletsizliklerin bir kenara bırakılması, adalet ve insan hakları üzerinde yükselecek olan uluslararası barış ve güvenliğe doğru yol almamızı sağlayacak bir fırsat doğurmaktadır. Sosyalist Enternasyonal bu alandaki çabalara öncülük etmelidir.

Doğru olan budur, ahlaki olan budur ve daha geniş bir Orta Doğu'daki barışın ve istikrarın ön koşulu budur.

Teşekkür ederim. ▲

Paris, 9 Kasım 1999

Kürdistan Demokrat Partisi

12. Kongre Kapanış Açıklaması

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) 12. Kongresini "Barış, Özgürlük ve Demokrasi" sloganlarıyla Irak Kürdistanı'nın başkenti Erbil'de 6-14 Ekim tarihleri arasında düzenlemiştir. Kur'an-ı Kerim'den çeşitli ayetlerin okunmasıyla açılan kongrede, efsanevi lider Mele Mustafa Barzani ve oğlu İdris Barzani başta olmak üzere, Parti şehitleri ve Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin diğer şehitleri için bir dakikalık saygı duruşu yapıldı.

Kongre, yerel demokratik seçimlerin ve diğer hazırlıkların başarılı bir şekilde tamamlanmasından sonra başladı. Parti, 21. Yüzyıla girdiğimiz şu günlerde, katılımcıların görüşlerine saygı göstermeye ve seçimlerden yeni bir liderliğin çıkmasına hazır olduğunu ifade etmiştir.

KDP, Parti'nin kurulmasının üzerinden geçen 53 yıllık süreden sonra aktif ve büyük bir temsil yetle kendisini yenileme gücünü sergilemekten onur duyar. Çarpıcı oranda (%8'i) kadın temsilci de dahil olmak üzere, çeşitli toplumsal sektörlerden temsilciler kongreye katılmışlardır. Buna ek olarak önemli sayıda Birleşmiş Milletler temsilcisi, bölgede çalışan uluslararası NGO'lar ve çeşitli Kürt ve Irak siyasi parti temsilcileri Kongre'nin açılış oturumunda hazır bulunmuştur.

Kongre'ye görkemli bir konuşmayla hitap eden Başkan Barzani konuşmasında, demokratik geleneğin sürdürülmesi, barış sürecinin güçlendirilmesi, çoğulculuğa, özgürlüğe ve hukuken üstünlüğüne saygı gösterilmesi hususları üzerinde durmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Arap ülkelerinden (Mısır, Filistin, Suriye) hükümetler, milletvekilleri ve diğer şahsiyetler, ayrıca Türkiye, İran ve Irak Muhalefeti Kongre'ye destek mektupları yollamışlardır.

Verilen bu destek, KDP'nin Kürdistan, Irak, Arap ülkeleri, bölge ve dünya ile kurduğu ilişkilerin derinliğini ve genişliğini ortaya koymaktadır. Söz konusu mektuplar ayrıca KDP'nin sahip

olduğu seçkin konumu ve politik yönetiminin etkinliğini de kanıtlamaktadır. Mektuplarda, KDP'nin gerçekçi ve dengeli politikalarına gösterilen saygı ifade edilmiştir.

Kongre oturumları Başkan Barzani tarafından çarpıcı bir raporun sunulmasıyla başlamış, ardından Parti örgütünü çeşitli açılardan ele alan ve örgütünü geliştirmek üzere atılacak adımlardan oluşan önerileri içeren Merkez Komitesi siyasi raporu sunulmuştur. Söz konusu Merkez Komite raporunda, KDP bürolarının, şubelerinin ve kitlesel örgütlerinin çeşitli etkinlikleri ile, güç ve örgütlenme açısından giderek güçlenen Kürdistan Ordusu ele alınmıştır.

Parlamento da bir rapor sunarak, bölgedeki işleri örgütlemek üzere çeşitli kanunların çıkarılmasında ve kararların alınmasındaki başarılı çalışmalarını ayrıntısıyla ortaya koymuştur. Daha sonra ise, Bölgesel Kürdistan Yönetimi (BKY) de çeşitli alanlardaki ilerlemeleri içeren kendi raporunu sunmuştur. BKY raporunda, yaşam ve sağlık koşulları ile eğitim kurumlarının nasıl geliştirilebileceği hususunda çeşitli görüşler dile getirilmiştir. Kongre Delegeleri, Parlamento ve BKY'nin desteklenmesi ve, meşru kurumların geliştirilmesi için federal demokratik geleneklerin sürdürülmesi gerekliliğini bir kez daha vurgulamışlardır.

Kongre üyeleri iç barış sürecini ayrıntılı olarak değerlendirmiş ve KDP'nin, iç sorunları diyalog ve demokratik çözümler temelinde barışçıl olarak çözüme politikasının sürdürülmesini vur-

gulamışlardır. KDP Washington Barış Anlaşması'na olan tam bağlılığını teyid etmiş ve bu anlaşmadaki maddelerin eksiksiz bir şekilde hayata geçirilmesini vurgulamıştır.

Kongre, Başkan Barzani tarafından Şubat 1998 yılında ilan edilen değişim ve modernleşme sürecini tamamen onaylamıştır.

Raporda, Parti örgütü, kurumları ve şubelerinin yenilenmesi çalışmalarının sürdürülmesi vurgulanmıştır. Modernleşme süreci, uygar bir toplumun yaratılmasında, kurumların üstleneceği rolü ifade etmektedir.

Halkın siyasal, ekonomik ve sosyal yaşam alanlarında üstleneceği rolün genişletilmesi ilkesi doğrultusunda Kongre aşağıdaki kararları almıştır:

Parlamento tarafından onaylanan kanunlar doğrultusunda belediye meclisleri için serbest seçimlerin düzenlenmesi;

İdari mahkemenin kurulması;

Doğrudan Başkan'a bağlı olacak olan bir insan hakları merkezinin kurulması;

Bir kamu hizmetleri kurulunun oluşturulması;

Büro ve komitelerin işleyişini denetlemek üzere gerekli idari ve ekonomik düzenlemelerin yapılması.

Kongre buna ek olarak, Parti'nin, Şehit Enstitüsü, Güçsüzler Yurdu ve Kadro Emekli Maaşı sistemi gibi resmi ve sosyal kurumlarının geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Kongre üyeleri, güç dağılımı ve hukuk sisteminin bağımsızlığı ilkeleri çerçevesinde, siyasal partilerin etkinlikleri, toplumsal katmanlar, silah taşıma, basın yayın organlarının faaliyetleri ve halkın haklarının ve özgürlüğünün korunması gibi alanlara ilişkin olarak çıkarılacak kanunların hayata geçirilmesi aracılığıyla, bölgedeki siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamın örgütlenmesine ilişkin önerileri onaylamıştır.

İşsizlik ve diğer bir takım sosyal olgularla ciddi bir şekilde mücadele edilmesi amacıyla çalışma ve sosyal işler bakanlıkları kurulması için yapılan öneri ve tavsiyeler de Kongre tarafından benimsenmiştir. Kongre Parti'nin kendi saflarına ilişkin olarak da, Parti'nin tüzüğünde ve programında mevcut gelişmelere ve örgütsel büyümeye denk düşecek değişiklik ve düzeltmelere gidilmesini onaylamıştır.

Kongre Parti'nin enformasyon mekanizmasının daha iyi örgütlenmesi amacıyla, Kürdistan uydu kanalının gelişmesiyle birlikte radyo ve televizyon için bir kurum

oluşturulmasına karar vermiştir. Mevcut enformasyon sistemi, bilgisayarların yenilenmesi, internet erişimi ile görsel ve işitsel medya alanındaki teknolojik yenilikler kullanılarak daha da modernleştirilecektir.

Sosyal düzeyde ise, Kongre kadınların, Parti etkinliklerine, bürolarına ve diğer kurumlara etkin bir şekilde katılmasını, gençlik sporlarının, sanatın ve tüm mesleki ve kamusal alanlardaki eğitsel etkinliklerin geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Buna ek olarak, Türkmenler, Asuriler ve Keldanilerin kültürel hakları da dahil olmak üzere, KDP'nin tüm dinlere ve inançlara olan hoşgörü ve saygısı da Kongrede bir kez daha tekrarlanmıştır.

Kongre Delegeleri, halkımızın yaşam ve sağlık koşullarını derinden etkileyen 986 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı'nın en iyi şekilde nasıl hayata geçirileceğini de ele almışlardır. Kürdistan'ın gelirlerden kendi payını alması ve altyapı projelerinin rehabilitasyonunu güvence altına almak üzere, kararların kapsamı içinde kalan bölgelerde Bölgesel Kürt Yönetimi ile daha fazla işbirliği yapılması için BM'ye bir çağrı yapılmıştır. Kongre ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 688 sayılı kararının etkinleştirilmesi çağrısı yapmıştır.

Kongre, Kerkük, Xeniqin, Matmur, Sekan, Sincar bölgelerinin Araştırılmasını, göçertme operasyonlarını ve Kürt ulusal özelliklerinin hızlı bir şekilde yok edilmesini kınamıştır. Kongre, Irak halkının ambargodan dolayı çektiği acıların farkında olduğunu ifade etmiş ve bu acıların ortadan kaldırılarak tüm Irak halkının yaşam koşullarının iyileştirilmesi çağrısında bulunmuştur.

Öte yandan Kongre, demokratik, parlamenter ve çoğulcu bir Irak içindeki federalizm ilkesine ve merkezi hükümetle sürdürülecek ilişkilerin biçimine ilişkin olarak Parlamento tarafından onaylanan karara bağlı olduğunu teyid etmiştir. Kongre birleşik ve hükümler bir Irak içinde Kürt halkına federalizm hakkı tanınması çağrısında bulunmuştur. Kongre Kürdistan halkıyla dayanışma içinde olduğunu ve diğer parçalardaki Kürt sorununu barışçıl çözümünü desteklediğini ifade etmiştir.

Kongre, karşılıklı saygı ve karşı tarafın iç işlerine müdahale etmeme ilkesi çerçevesinde komşu ülkelerle kurulacak dostluğa duyduğu derin saygıyı bir kez daha dile getirmiştir.

Kongre, Orta Doğu Barış sürecini desteklediğini, bölgedeki tüm halkların çıkarlarını güvence altına alacak ve kapsamlı bir barış planını ortaya çıkaracak olan

Arap ülkeleri ile İsrail arasındaki barış görüşmelerinin başarıyla sonuçlanması dileğini teyid etmiştir. Kongre Filistin halkının meşru haklarını ve kendi bağımsız ulusal devletini kurma haklarını deteklediğini ilan etmiştir.

Kongre katılımcıları, demokrasiye, insan haklarına, çoğulculuğa ve kendi kaderini tayin hakkına destek veren yeni uluslararası düzenin gelişimini de ele almışlardır. Baskı altında olma etnik grup ve azınlıklar tarafından verilen mücadele Birleşmiş Milletler ile Batılı hükümetlerin desteğini kazanmıştır. İçinde olduğumuz bu globalleşme çağında, KDP uluslararası ilişkilere ve sisteme etkin bir şekilde katılmalıdır. Kongre bu vesileyle, uluslararası toplumun ve müttefik devletlerin Irak Kürdistanı'nın korunması için verdiği desteği memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir. Kürt davasına ve sorunlarına destek veren hükümet ve parlamentolara da sıcak dostluk mesajları yollanmıştır.

Kürt davası, uluslararası resmi çevrelerden giderek daha fazla destek ve dayanışma gördüğü için, yeni uluslararası arenada Kürtleri ilgilendiren gelişmeler hakkında Kongreye bir rapor sunulmuştur. Politik raporun okunmasından sonra, parti, ordu, parlamento ve hükümet kurumları hakkındaki raporu çeşitli açılardan ele almak üzere 11 komite kurulmuştur.

Uzun süren tartışma ve görüş alışverişinden sonra, ilgili komiteler çalışmalarının sonuçlarını ve yaptıkları düzeltmeleri birer rapor olarak Kongreye sunmuşlardır.

Bu raporlar Kongre tarafından demokratik bir şekilde ele alındıktan sonra, oylamaya gidilmiştir. Kongre çalışmalarını saydam ve demokratik idealler doğrultusunda sürdürmüş ve bölgede ender rastlanan örneklerden biri olduğu için, genel kamuoyu Kongre'deki tüm gelişmeleri ilgiyle izlemiştir.

Çeşitli medya kuruluşları aracılığıyla iç ve dış kamuoyu tarafından Kongreye gösterilen ilgi, KDP'nin Irak ve bölgede üstlendiği önemli role işaret etmektedir.

Yaslara uygun olarak kurulan bir parti olarak KDP, seçim sürecinin yasal bir şekilde denetlenmesi çağrısında bulunmuştur. Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı temsilcileri ile KDP, seçimlelerin kanuna uygun olarak yapılmasını teknik olarak idare edip denetleyecek olan 12 hakim tayin etmiştir. Oylama sürecine 1473 delege katılmış, 83 üye adaylığını koymuş, bunların 31'i merkez komitesine seçilirken, 9'u da yedek üyeliğe seçilmiştir.

Seçim süreci resmi bir açıklamayla onaylanmıştır. Kongre delegeleri Sayın Mesut Barzani'yi yeniden başkanlığa, Sayın Ali Abdullah'ı ise başkan yardımcılığına

seçmiştir. Başkan 37 gaziye Barzani madalyası takmıştır.

Başkan Barzani'nin de iştirak ettiği ilk resmi toplantıda, yeni merkez komite Polit Büro'nun 9 üyesini seçmek üzere oylamaya gitmiş, ardından Polit Büro da bir Sekreter seçmiştir. Ayrıca bu toplantıda, Başkan Barzani'nin yeni barış inisiyatifinin iç barış sürecini etkinleştireceğine işaret edilmiştir. Merkez komite üyeleri bu barış inisiyatifini ve onun hayata geçirilmesini onaylamışlardır.

Kongre kapanış oturumlarında, Kongre üyelerini ağırladığı ve şehrin güvenliğinin sağlanmasında üstlendiği rol nedeniyle Erbil halkına şükranlarını ifade etmiştir. KDP'nin 12. Kongresi, Parti'nin kurucusu ve Kürdistan Ulusal Kurtuluş Hareketinin sembolü olan Mele Mustafa Barzani'nin onuruna ve İdris Barzani'nin anısına yaraşır şekilde başarıyla tamamlanmıştır. ▲

KDP'de Yeni Polit Büro

Londra'da yayınlanmakta olan Arapça gazete El-Hayat bugün yayınladığı bir haberde, KDP'nin Erbil'deki Bölgesel Kürt Yönetimi'nin idaresinde ve parti örgütünde bir dizi değişikliğe gittiğini belirtti. KDP Merkez Komitesi, partinin en yüksek siyasi organı olan Polit Büro'ya 9 üye seçti. Yeni Polit Büro üyeleri arasında KDP lideri Mesud Barzani ve onun büyük oğlu Mensur Barzani de bulunmaktadır. Diğer üyeler ise şunlardır; Neçirvan Barzani, Sami Abdürrahman, Hoşyar Zibari, Dr. Roj Şeweys, Ömer Ali, Cewher Namıq, Azad Berwari ve Fadıl Mirani.

Neçirvan Barzani, Erbil'deki Bölgesel Kürt Yönetimi'nin Başkanlığını, Kürt Parlamentosu Başkanlığına seçilen Dr. Roj Şeweys'ten devraldı. Eski Parlamento Başkanı olan Cewher Namıq ise, parti sekreterliğine seçildi. Sami Abdürrahman ise, Neçirvan Barzani'nin eski görevine, Bölgesel Yönetim Başkanı Sözcülüğüne seçildi.

Parti'de yapılan son değişiklikler, Mensur Barzani'nin de Polit Büro Saflarına katılmasıyla birlikte, Barzani ailesinin rolünü daha da arttırmıştır. El-Hayat haberini, Mensur Barzani'nin dış ilişkiler ve güvenlik alanlarında babasına yardımcı olacağını öğrenildiğini belirterek bitirdi.

The Kurdistan Observer/26 Ekim 1999

Irak Kürdistan'ında Yeni Bir Bölgesel Hükümet Kuruldu

Kürdistan Bölgesel Meclisi (Parlamentosu) bugün, yeni atanan Başbakan Neçirvan Barzani liderliğindeki Kürdistan Bölgesel Hükümeti kabinesini onayladı.

Parlamentoya hitab eden KDP lideri Mesud Barzani, kanunların uygulanması, Kürdistan'daki insan haklarının güçlendirilmesi ve KDP ile YNK arasında imzalanan Washington Anlaşması'nın eksiksiz bir şekilde hayat geçirilmesine değinerek, yeni hükümeti bekleyen görevlere işaret etti.

1992 Yılından bu yana kurulan dördüncü hükümet olan yeni bölgesel hükümet, Onsekiz kabine bakanından ve Beş Bölge bakanından oluşuyor. KDP'nin yanı sıra, Asuri Demokratik Hareketi, İslami Birlik, Kürdistan Bağımsız Emek Partisi ve Türkmen Kültür Derneği de hükümette temsil edilmektedir. Ayrıca Kürdistan Komünist Partisi de kısa süre içinde kabineye katılmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan kabine de iki bayan bakan da yer almaktadır; Barınma ve Kamu İşleri bakanı Bayan Nezanin Wiso ve Yeniden İnşa & Kalkınma Bakanı Bayan Nesrin Mustafa Sadıq.

Kürdistan Bölgesel Hükümeti'nin Dördüncü Kabinesi aşağıdaki gibidir:

- 1- **Neçirvan İdris Barzani** - Başbakan
- 2- **Muhammed Mahmud Abdül-Rahman** (Sami) - Başbakan Vekili
- 3- **Şewket Şeyh Yezdin Muhammed** - Kabine İşleri Bakanı
- 4- **Ömer Osman** - Peşmerge İşleri Bakanı
- 5- **Fazıl Mirani** - İç İşleri Bakanı
- 6- **Abdül-Aziz Taib** - Eğitim Bakanı
- 7- **Sargis Ağa Can** - Maliye Bakanı
- 8- **Adnan Muhammed Hüsameddin** - Vakıflar & İslami İşler Bakanı
- 9- **Hadi Abdül-Kerim** - Adalet Bakanı
- 10- **Felekeddin Sabir Kakai** - Kültür Bakanı
- 11- **Said Abdullah Osman** - Tarım Bakanı
- 12- **Mümin Nureddin Muhammed Berifkani** -

Belediyeler & Turizm Bakanı

13- **Yunadim Yusuf Kanna** - Sanayi ve Enerji Bakanı

14- **Dr. Şefiq Qazaz** - İnsani Yardımlar ve İşbirliği Bakanı

15- **Dr. Cemal Abdül Hamid** - Sağlık ve Sosyal İşler Bakanı

16- **Bayan Nesrin Mustafa Sadıq** - Yeniden İnşa & Kalkınma Bakanı

17- **Bayan Nezanin Muhammed Wiso** - Barınma ve Kamu İşleri Bakanı

18- **Dr. Abdül-Hamid Abdullah Akrayi** - Ulaştırma & İletişim Bakanı

19- **Yusuf Hanna Yusuf** - Bölge Bakanı

20- **Mahmud Kawa Hafid** - Bölge Bakanı

21- **Nemir Xaço Hasam** - Bölge Bakanı

22- **Cewdet Carjis Najar** - Bölge Bakanı

23- **Abdül-Celil Rıza Ali** - Bölge Bakanı

KDP, Ekim 1999 başlarında düzenlenen 12.kongresinde, Irak Kürdistanı'ndaki demokratik deneyimleri daha da güçlendirecek, gerekli hizmetleri en iyi şekilde yerine getirecek ve Kürdistan halkının barış ve istikrar içinde yaşamasını sağlayacak yetenekte bir hükümeti inşa etmek üzere, bir dizi siyasal, örgütsel ve idari kararlar almıştı.

KDP Merkez Komitesi tarafından alınan kararlar arasında, Bölgesel Kürdistan Yönetimi'nde önemli değişikliklerin yapılarak, hükümetin, yaklaşmakta olan yeni bin yılda ortaya çıkacak gelişmeler karşısında hazırlıklı hale getirilmesi de vardı.

KDP kongresinin sona emesinden sonra geçen zaman dilimi içinde, parti, Dördüncü Kabine'ye katılmaya ikna edebilmek için, dost ve müttefik Türkmen ve Asuri partileriyle yoğun görüşmeler yapmış ve bu başarılı görüşmeler sonucu çeşitli partiler koalisyon hükümetine katılmayı kabul etmişlerdir. ▲

KDP - Londra
20 Aralık 1999

KDP-YNK Ortak Toplantısının Kapanış Açıklaması

Neçirvan Barzani başkanlığındaki üst düzey bir KDP heyeti, her iki parti arasında karşılıklı ilişkileri güçlendirmek ve Washington Anlaşmasıyla çerçevesi çizilen barış sürecini ilerletmek amacıyla 22 Ekim 1999 tarihinde Süleymaniye kentinde Sayın Celal Talabani ve YNK Politbüro'su'nu ziyaret etmiştir. Sayın Talabani ve YNK Politbüro üyeleri KDP heyetini sıcak bir şekilde karşılamışlardır.

Heyetlerin, Sayın Celal Talabani ve Sayın Neçirvan Barzani'nin gözetiminde yaptığı toplantılarda Washington Anlaşmasının hayata geçirilmesi, barış sürecinin desteklenmesi ve temel sorunlar karşısında ortak bir siyasi tutum alınması konuları ele alınmıştır. Taraflar, karşılıklı görüşmeleri daha da kolaylaştırmak amacıyla, nihai bir çözüm gerektiren konuları erteleyip, daha küçük sorunları çözmek üzere bir takvim oluşturma hususunda fikir birliğine varmışlardır.

Taraflar aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

1) Geri kalan tüm tutuklu ve mahkûmlar, herhangi bir gecikme olmaksızın bir hafta içinde sartsız olarak serbest bırakılacaklardır;

2) Her iki taraftan 30 (Otuz) aile, sembolik bir jest olarak bir hafta içinde esas memleketlerine iade edilecektir. Bunun ardından, daha çok sayıda insanın gönüllü olarak ve güvenlik içinde kendi memleketlerine geri dönüşünü kolaylaştıracak bir plan yapılacaktır;

3) Kasım ayı içinde, KDP Süleymaniye ve Kallar'da; YNK ise Erbil ve Duhok'ta büro açacaklardır; bu büroların açılması, Irak Kürdistanı'nda durumu normalleştirmek üzere, YNK ve KDP'nin söz konusu bölgelerde birer merkez açmalarının ön adımı olacaktır.

4) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 986 sayılı kararının hayata geçirilmesi konusundaki çabaların koordine edilmesi, yani Irak Kürdistanı'ndaki halkın ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bölgedeki projelerin hayata geçirilmesinin önündeki engelleri ortadan kaldıracak çalışmaların yapılması;

5) Irak Ulusal Muhalefeti ile işbirliği yapılmasına devam edilmesi ve Irak Muhalefetine karşı sergilenecek tutumların koordine edilmesi;

6) Şu anda Irak rejiminin denetimi altında olan bölgelerde yaşayan Kürtlerin ulusal kimliklerini değiştirmek üzere sürdürülen Araplaştırma kampanyalarının kınanması. Demokratik, parlamenter ve federal bir Irak için çalışmalar yapılması. Irak Kürdistanı için federalizmin geliştirilmesi;

7) Her iki bölge arasında halkın serbestçe dolaşımının ve ticaretin örgütlenmesi;

Toplantıda gelirler sorunu da ele alınmıştır. Önümüzdeki birkaç gün içerisinde çözüm konusunda bir karara varılacaktır. Son olarak taraflar, görüşmelerin sürdürülmesi ve ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla liderlik düzeyinde karşılıklı ziyaretlere devam edilmesi hususunda fikir birliğine varmışlardır.

KDP Heyeti Sami Abdürrahman, Cewher Namıq, Dr. Roj Şewis, Azad Berwari, Zaim Ali, Felek Aldin Kakai, Serbaz Hewremani ve Dr. Abdullah Agrin'den oluşurken, YNK heyeti tüm YNK Politbüro üyelerinden oluşmuştur. ▲

'99 Eylül

- 1 Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Kürt illerinde ve metropol varoşlarında, Marmara bölgesinde meydana gelen 17 Ağustosta 7.4 şiddetinde depremden etkilenen insanlara göndermek amacıyla Kürtlerden yardım topladı. HADEP'li yetkililer bu yardımların Kürtler ile Türkler arasında sıcak bir atmosfer yaratacağını söylediler.
 - Türk Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, parlamentoda yeniden görüşülmek üzere af yasasını veto etti.
- 2 PKK Başkanlık Konseyi üyesi Osman Öcalan, geçen Çarşamba günü Medya TV'de telefonla yaptığı konuşmada "silahları bir daha almamak üzere bırakıyoruz, silah alanlara karşı da duracağız." dedi. Osman Öcalan, Abdullah Öcalan'ın 2 Ağustosta verdiği direktifin bir gereği olarak kendi gerilla güçlerini düzenli bir şekilde Türkiye'nin sınırlarının dışına çekeceklerini de vurguladı. Osman Öcalan, "Eğer Birleşmiş Milletler'den veya Avrupa Birliğinden bir heyet, gözlemci olarak bölgeye gelirse bir ay içinde bütün gerilla güçlerimizi Türkiye'nin sınırları dışına çekeriz" dedi. Vatana 'ihane' suçundan idam cezası alan ve hala İmralı Cezaevinde tutuklu bulunan PKK lideri Abdullah Öcalan, 2 Ağustosta PKK gerillalarına silahlı mücadeleyi bırakarak Türkiye'nin sınırları dışına çıkma çağrısında bulunmuştu. Türk ordu güçleri ise PKK'nin bu kararına karşın Kürdistan'ın kırsal bölgelerinde operasyonlarını yoğunlaştırdı.
- 3 Kürt müzisyen Şivan Perver'in 'Hêviya Te' adlı Kürtçe albümü Türk Kültür Bakanlığı tarafından yasaklandı. Öte yandan son beş yıl içerisinde Olağanüstü Hal Bölge Valiliği tarafından 226 Kürtçe kasetin yasaklandığı öğrenildi.
- 4 Türk Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu, Türk basın mensuplarına verdiği bir brifingte şunları söyledi: " Birkaç yüz kadar PKK'linin Türkiye'yi terk ettiğini tahmin ediyoruz. Ancak hala önemli bir gücünü ülke içinde tutuyorlar ve eğer silah bırakmakta samimi isler gelip Türk adaletine teslim olsunlar"
- 5 Ajans France Press' (AFP)'in bildirdiğine göre Türk ordu güçlerinin Van ilinin Gürpınar ilçesinin kırsalında düzenlediği operasyonda 26 PKK militanı öldürüldü.
 - İran Ruhaniyet mahkemesi 'anti-İslam' makaleler yayınladığı gerekçesiyle ılımlı, günlük Neşet gazetesini kapattı
- 6 Türk Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun geçen Cuma günü basına verdiği brifingte dile getirdiği "kültürel haklar" sözüne atıfta bulunan PKK komutanlarından Cemil Bayık, "Atığımız pozitif adıma karşılık Türk Genelkurmay Başkanı olumlu bir jest yaptı." dedi. Kıvrıkoğlu PKK'yi kastederek, "bağımsızlık, federasyon otonomi taleplerinden vazgeçtiler, demokratik ve kültürel hakların çoğu zaten var; kasetler, yayınlar çıkarabiliyorlar; Kürt yanlısı 37 belediye başkanlığı kazandılar ve demokratik süreçle, demokratik haklar ülkenin tümünde daha da gelişecektir" şeklinde bir açıklama yapmıştı.
 - 16 Mart 1988'de Irak rejimi tarafından kimyasal silahlarla yerle bir edilen Halepçe'nin inşası için İsveç'te bir yardım kuruluşu (Qandil) 350,000 dolar tahsis etti.

- 7 Yargıtay Başkanı Doç. Dr. Sami Selçuk, yeni adli yıl başlarken yaptığı konuşmayla Türkiye'nin siyasi ve hukuk çevrelerinde büyük bir yankı yaptı. "Gönül isterdi ki; ülkemiz sık sık demokrasi göçüğü altında kıvranan bir ülke olarak üçüncü bin yıla girmesin, ama işte giriyor" diyen Selçuk, 1982 Anayasası'nı 'tehditle fesada uğratılmış ferman anayasası' olarak niteledi ve bu yönüyle meşru olmadığını söyledi.
- 8 Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), yaptığı kongrede Çerkez kökenli emekli bir memur olan Ahmet Turan Demir'i tek aday olarak başkan seçti.
- 9 Kurdistan Newsline (YNK Uluslararası İlişkiler bürosu tarafından internette yayınlanıyor) Feyli Kürtlerin trajedisi. Kürt halkının bir parçası olan Feyli Kürtler, derin köklere sahip ve çoğunluğu Bağdat, Mandali Khanakin, Şehriban, Zuyarat, Bakuba ve Kerkük'te yaşıyorlar. 250 bine yakın Feyli Kürt, Irak rejimi tarafından tüm mal ve mülklerine el konulduktan sonra İran'a sürüldüler. Bu türden uygulamaların büyük bir kısmı 4 Temmuz 1980'de başladı ve hala devam ediyor.
- PKK'nin silahlı mücadeleyi bırakıp Türkiye'yi terk etme kararına rağmen, Anadolu Ajansının bildirdiğine göre Bitlis'in Mutki ilçesi kırsalında 15 PKK militanı Türk ordu güçleri tarafından öldürüldü.
- 10 Türk Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, 28 Şubat 1997'de toplanan ve Necmettin Erbakan'ı Başbakanlıktan istifa ettiren Milli Güvenlik Kurulu toplantısını hatırlatarak, bu toplantıda iç tehdide -irtica ve bölücülüğe- karşı alınan 18 maddelik paketin hayata geçirilmesi için yüz yıl ya da bin yıl da gerekiyorsa bu kararların hayata geçirileceğini söyledi.
- 12 KDP-YNK Yüksek Koordinasyon Komitesi, 17 Eylül 1998'de Washington'da yapılan antlaşmadan bu yana 43. kez görüştü KDP'den Sami Abdurrahman Arif, Tayfur, Mesud Salayi ve Abdul Selam Berwari, YNK'den de Feridun Abdul Kadir, İmad Ahmet ve Saadi Pira'dan oluşan Yüksek Komite yaptığı toplantıda Kürdistanda durumun normale dönmesi hususunda bir Adalet Komisyonu'nun kurulması, karşılıklı olarak tutukluların serbest bırakılması, iki taraf arasındaki cephelerden ağır silahların geri çekilmesi ve cephede bulunan peşmerge sayısının azaltılması gibi konularda önemli kararlar aldılar.
- YNK Uluslararası İlişkiler Bürosunun Başkanı Bahram Salih, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bir mektup göndererek, Konseyin Irak rejiminin Kerkük ve Xaneqin'de Kürt halkına karşı düzenlediği etnik temizlik hareketine karşı durmasını istedi.
 - ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan ve Ankara Büyükelçiliği'nden bir heyet Güney Kürdistan'a giderek KDP ve YNK yöneticileriyle görüştü.
- 13 Kürdistan Demokrat Partisi, Türkiye'ye depremden gördüğü zaiyat nedeniyle iki milyon litre petrol (1 milyon dolar tutarında) yardımı yaptı.
- 14 19 Kürt ilinden 224 sivil organizasyon 7 maddelik bir "Barış ve Demokrasi" deklarasyonu yayınladı.
- 15 İmralı Cezaevinde 'vatana ihanet' suçundan idam hükümlüsü olarak bulunan PKK lideri Abdullah Öcalan, PKK militanları tarafından Irak -Türkiye sınırında bir Türk savaş helikopterinin düşürülmesini kınadı.
- 16 Kürt sorunuyla ilgili yazdığı kitap ve makaleler nedeniyle 79 yıl hapis cezası alan ve neredeyse ömrünün yarısını

cezaevinde geçiren sosyolog Dr. İsmail Beşikçi basınla ilgili çıkan şartlı af yasasıyla serbest bırakıldı.

● Kürdistan Muhafızları Avusturya Devlet Başkanı Thomas Klestil'e bir mektup göndererek İran'a yapacağı ziyaretin iptal edilmesini istediler. İran Cumhurbaşkanı Muhamed Hatemi, Avusturya devlet Başkanı'nı İran'a davet etmişti. Eğer bu ziyaret gerçekleşirse 20 yıldan beridir ilk defa batılı bir devlet adamı İran'ı ziyaret etmiş olacak. Bundan on yıl önce İran Kürdistan Demokrat Partisi Genel Sekreteri Dr. Abdurrahman Kasımlı ve arkadaşları Viyana'da İranlı yetkililerle yaptıkları bir müzakere sırasında İranlı ajanlar tarafından öldürülmüşlerdi. Daha sonra katiller gizli pazarlıklar sonucunda Avusturya hükümeti tarafından İran'a verildi. Geçen Şubat ayında İran'da başlayan öğrenci gösterileri sırasın 10'dan fazla Kürt öldürüldü, kaderleri hala belli olmaya yüzlerce Kürt tutuklandı.

17 Washington Antlaşması'nın birinci yıl dönümü vesilesiyle YNK'den Feridun Abdulkadir, İmad Ahmet ve M. Bahattiyar'dan oluşan bir heyet ile Cewher Namik Salim, Arif Teyfur ve Mesut Salayı'den oluşan bir KDP heyeti Şaklavava'da görüştüler. Her iki tarafın politbürosundan oluşan heyetler, toplantı sonucunda yaptıkları açıklamada, görüşmenin çok yararlı geçtiğini belirterek Washington antlaşmasının yükümlülüklerini yerine getirmede tarafların kararlı olduklarını vurguladılar. Bilindiği gibi 17 Eylül 1998'de Washington'da KDP Genel Başkanı Mesut Barzani ile YNK Genel Sekreteri Celal Talabani arasında, ABD Dışişleri Bakanı Madealine Albright'in gözetiminde bir barış ve birlikte çalışma antlaşması imzalanmıştı.

● PKK lideri Abdullah Öcalan avukatları aracılığıyla yaptığı açıklamada, tüm PKK üyelerinin yararlanabileceği bir af yasası çıkarılmasının gerekli olduğunu söyledi.

● Kurdish Media'nın Kürdistan Mahafazkar Partisi Radyosundan aktardığına göre, bu ayın 12'sinde Güney Kürdistan'a giden Amerikan delegasyonu, Süleymaniye kentinde, Kürdistan Demokratik Birliği, temsilcileriyle görüştü. Kürdistan Demokratik Birliği, YNK, Sosyal Demokratlar, İşçi Partisi, Mahafazakar Parti ve Demokratlar'dan oluşan ve KDP'ye karşı oluşturulan bir nevi koalisyonudur.

18 Çeşitli cezaevlerinde bulunan 300'ün üzerinde PKK'li tutuklu pişmanlık yasasından yararlanmak için İçişleri Bakanlığına dilekçe verdiler.

19 Reuters'ın bildirdiğine göre Batman, Bitlis Hakkari ve Diyarbakır yörelerinde sürdürülen askeri operasyonlarda 7 PKK militanı öldürülürken iki militan da yakalandı.

● Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), yaptığı olağanüstü bir toplantıyla Abdullah Öcalan'ın avukatlarından Mahmut Şakar'ı HADEP Genel Sekreteri, Niyazi Bulgan ise HADEP Genel Başkan Yardımcısı olarak seçildi.

20 Kurdish Media'nın YNK'nin resmi yayın organı olan Kürdistan Niwe gazetesinden aktardığına göre, Irak rejimi kendi kontrolündeki Kürt kentleri olan Khaneqin ve Samawa'dan Kürt ailelerini sürmeye devam ediyor.

● Süleymaniye Kürdistan Yeşiller Organizasyonu, doğanın cevheri olan yabani hayatı koruma çağrısında bulundu. Kürdistan'ın Irak rejiminin denetiminde kalan bölgelerinde, halkın açıktan dolayı yabani kuş katliamında bulunduğunu, katledilen kuşların dükkan ve marketlerde satıldığını bildiren Yeşiller, Kürt otoritesinin bulunduğu bölgede kendi girişimleriyle kuş avının yasaklandığını ileri sürdüler.

22 İmralı adasında idam hükümlüsü olarak bulunan PKK lideri Abdullah Öcalan, bir grup PKK'linin iyi niyet ifadesi olarak silahlarıyla birlikte gelip Türkiye'ye teslim olmasını istedi.

23 PKK bir gurup gerillayı silahlarıyla birlikte Türkiye'ye teslim etme kararı aldı.

24 60-70'li yıllarda Irak rejiminin zulmünden kaçıp İran'a sığınmak zorunda kalan Kürtler, yurtlarına geri dönüyorlar. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonunun gözetiminde 8.377 Kürt, İran'dan çeşitli araçla nakledilerek Kürdistan Bölge Hükümeti'nin başkenti Erbil'e bağlı Hacıumran ilçesine ve civar yerlere yerleştiler. Bu Kürt mültecilerin yurduna dönüşü Kürdistan TV'de naklen yayınlandı

● KDP Genel Başkanı Mesud Barzani'nin daveti üzerine Türk Parlamentosundan Kürt kökenli 6 milletvekili Güney Kürdistan'a gitti. Kürdistan'a giden milletvekillerinin isimleri şöyle: Diyarbakır'dan Sebgetullah Seydaoğlu (ANAP), Nurettin Dilek (ANAP) ve Haşim Haşimi (FP), Hakkari'den Macit Pirozbeyoğlu (ANAP) ve Adıyaman'dan Mehmet Fırat (FP), Mardin'den Mustafa Kemal Tuğmaner (DSP) .

26 12 Nisan 1995'te kuruluşunu ilan eden PKK yanlısı Sürgünde Kürt Parlamentosu kendini feshederek Kürt Ulusal Kongresine katıldı. Kürt Ulusal Kongresi de 24 Mayıs 1999'da yine PKK'nin desteğiyle kuruldu.

● Ankara Ulucanlar Cezaevinde 12 siyasi tutuklu devlet güçleri tarafından öldürüldü.

28 Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, ABD Başkanı Bill Clinton'la Beyaz Saray'da görüştü. Ecevit'in Başkan Clinton'la görüştüğü sırada 50'ye yakın Kürt gösterici Beyaz Sarayın önünde bir gösteri yaptı. Göstericiler, "Barışa Bir Şans Verin" vb. sloganlar attılar.

29 Türk Genelkurmayının "teröristlerle hiçbir müzakere yapılamaz, gelip teslim olsunlar" açıklamasından sonra PKK Başkanlık Konseyi konuyla ilgili yaptığı basın açıklamasında, Türk Genelkurmayının barış yerine savaşta ısrar ettiğini vurgulayarak, barış için her türden fedakarlığa hazır olduklarını ancak teslimiyeti asla kabul etmeyecekleri belirtildi.

● PKK'ye karşı operasyon düzenlemek gerekçesiyle Güney Kürdistan'a giren Türk ordu birliklerinin Metina ve Haftanın bölgesinde geniş çaplı bir operasyona giriştiği kaydedildi. Bu arada Dersim, Van, Bitlis Hakkari illerinin dağlık kesimlerinde Türk ordusunun sürdürdüğü operasyonlarda, 13 PKK militanının öldürüldüğü öğrenildi. Öte yandan 'vatana ihanet' suçundan idam cezası alan PKK lideri Abdullah Öcalan'ın avukatı tarafından Doğan Erbaş, bir grup PKK'linin gelip Türkiye'ye teslim olması için Türkiye-Irak sınırında hazır bulunduğunu ancak Türk ordu birliklerinin düzenlediği operasyonun grubun gelişini geciktirdiğini belirtti. Geçen hafta Abdullah Öcalan, bir grup PKK'linin silahlarıyla birlikte gelip teslim olmasını istemişti.

'99 Ekim

1 Üçü bayan 8 PKK militanı Hakkari'nin Şemdinli ilçesinde silahlarıyla birlikte Türk ordusuna teslim oldu. PKK Merkez Komitesinin, ERNK'nin Avrupa eski temsilcisi Ali Sapan'ın öncülüğünde gelip Türk ordusuna teslim olan grupla birlikte, Türk Cumhurbaşkanı'na, Başbakanı, Meclis Başkanı'na ve Genelkurmay Başkanına birer mektup da gönderdiği öğrenildi. Bu arada Türk Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Türk devletinin hiçbir şekilde "teröristlerle" müzakere yapmayacağını vurgulayarak tüm PKK militanlarının kayıtsız şartsız silahlarıyla birlikte gelip Türk devletine teslim olmalarını ve pişmanlık yasasından yararlanmalarını söyledi.

2 YNK, Halepçe'de yıllar önce bir yapının altında kalan patlamamış kimyasal bir bombanın bulunduğunu bildirerek, Güvenlik Konseyi'nden yardım talep etti.

4 PKK lideri Abdullah Öcalan'ın geçen yıl İtalyan makamlarına yaptığı siyasi sığınma başvurusu Roma Mahkemesi tarafından kabul edildi. Öcalan geçen yıl Kasım ayında Moskova'dan İtalya'ya giderken Roma Havaalanı'nda yakalanmıştı.

5 PKK lideri Abdullah Öcalan, avukatları aracılığıyla yaptığı açıklamada, eğer gereken yasal düzenlemeler yapılırsa 2000 PKK gerillası daha gelip teslim olmaya hazırdır dedi. Öcalan, ayrıca kayıtsız şartsız bir genel af istediklerini de belirtti.

● İran Kürdistan Demokrat Partisi'(KDP-İ) nden bir heyet Finlandiya hükümetiyle görüşmelerde bulundu. Finlandiya Dışişleri Bakanı özel sözcüsü bayan Tarja Kantola'yla Finlandiya Sosyal Demokratik Partisinin karargahında Kürt sorunu konusunda görüş alış verişinde bulunan KDP-İ heyeti, Finlandiya hükümetinin uluslararası bir konferansın düzenlenmesi için yardımcı olmasını istedi. Kürt heyeti, ayrıca İran İslam Cumhuriyetinin Kütlere yönelik işkence ve terörünü belgeleyen bir video kasetini de Finlandiya hükümetine sundu.

6 Anadolu ajansının bildirdiğine göre Olağanüstü Hal Bölgesinde görev yapan Tuğgeneral Yaşar Cihansız, "PKK'li teröristler Türkiye'ye faydalı olmak istiyorlarsa topyekün gelip teslim olsunlar" dedi. Cihansız, tam bir huzur ortamı sağlayıncaya kadar ordunun terörlü mücadelelerinin karalı bir şekilde devam edeceğini vurguladı.

7 Kürdistan Demokrat Partisi 12. Olağan Kongresini 1.500 delegenin katılımıyla Hewlêr'de yaptı.

9 Almanya'nın Frankfurt kentinde on binlerce Kürt PKK lideri Abdullah Öcalan için yürüdü. Yürüyüşçüler "Ölüm cezasına hayır", Öcalan' a özgürlük" vb. sloganlar atılar.

● Türk ordu birliklerinin PKK militanlarına karşı operasyon yapmak gerekçesiyle Güney Kürdistan'a girmesi Irak hükümetinin tepkisine yol açtı. Irak Başkan Yardımcısı Tarık Aziz, Türk ordu birliklerinin derhal geri çekilmesi için, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'a Türkiye'ye baskı yapması çağrısında bulundu.

● Kurdish Media'nın İran televizyonundan aktardığına göre, İran arkeologları tarafından Bokan'da Mannean Krallığına ait arkeolojik bir site bulundu. Bokan İran Kürdistan'ın merkezinde bulunuyor ve söz konusu krallıkta da milattan önce, bu bölgede kurulmuş olan bir çok bağımsız Kürt krallıktan birisidir.

● Norveç'in Ankara Büyükelçisi Finn Fosterwoll, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Feridun Çelik'i makamında ziyaret etti.

10

Abdullah Öcalan dün avukatları aracılığıyla kendisine yapılan komplonun 1. yıldönümü vesilesiyle şunları söyledi "Bu komplo ile aslında Türkiye'ye bir tuzak kuruldu. Mahkemede bunu dile getirmeye çalıştım. Benim imha edilmem suretiyle Türkiye'nin gelecek yüzyılımı da etkileyecek bir savaş başlatılmak istendi. Bunu sezdim ve mevcut tavrımla boşa çıkardım. Bunu boşa çıkarmakla aslında Türkiye'ye de hizmet ettim. Fakat, yaşanan gelişmelere bakıldığında Türkiye'nin bunu hala iyi anlayamadığını söyleyebilirim." Bilindiği gibi 9 Ekim 1998'de Abdullah Öcalan Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı tehditlerle, Suriye'den çıkmak zorunda kalmıştı.

11

Yazar Yaşar Kemal, Ahmet Altan, Orhan Pamuk, Mehmet Uzun ve Zülfü Livaneli'nin girişimleriyle dünyaca ünlü 46 yazar ve sanatçı, İstanbul'da bir deklarasyon yayınladılar. Aralarında Nobel Edebiyat ödülüne sahip olanların da bulunduğu ünlü yazar ve sanatçılar, yayınladıkları, deklarasyonda Kürdistan'da akan kanın durdurulması ve Kürt sorununun barışçıl yollarla bir an önce çözülmesinin zorunlu olduğuna dikkat çekerken, "Kürt dili eğitim, öğretim

dili haline getirilmelidir, Kürtçe televizyon ve radyoların açılmasına olanak tanınmalıdır, Kürt dili, kültürü ve kimliği yasal güvencelere kavuşturulmalıdır” dedi.

13 Pakistan’da askeri darbe yapıldı. Pakistan’da Başbakan Navaz Zerif’in, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Pervez Müşerref’i görevden aldığı açıklanmasının ardından, ordu darbe düzenledi.

14 AB Komisyonu, Türkiye raporunda, AB Konseyi’ne, Aralık ayında yapılacak olan Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığının resmen tanınmasını önerirken; müzakerelerin başlaması için insan hakları ile azınlık haklarının korunmasını öngören Kopenhag Kriterleri’ne uymasını istedi.

15 Avrupa Birliği, Türkiye’ye adaylık kapısını, demokratikleşme ve Kürt sorununun çözümü koşuluna bağlı olarak açarken; ABD’ye gitmeye hazırlanan İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Ali İrtemçelik, Ankara’da sivil toplum örgütleri ile bu konuda çalışmalar yapan öğretim üyelerinin katıldığı İnsan Hakları Zirvesi topladı.

16 Nobel Barış Ödülü, bu yıl merkezi Paris’te bulunan Sınır Tanımayan Doktorlar (Medicins Sans Frontieres) Örgütü’ne verildi.

17 YNK’nin kontrolünde bulunan Güney Kürdistan’ın Süleymaniye kentinde Devrimci Komünist hareketin Merkez komite üyesi Ferhat Ferah evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirdi. Saldırının failleri belirlenemedi. Ferhat Ferah ayrıca, Kürdistan İşsizler Birliği sendika-hareketinin de kurucuları arasındaydı.

18 Seçimlerde ‘Kürtleri Ceyhan’da barındırmayacağım’ diyen MHP’li Belediye Başkanı Hüseyin Sözlü’nün Kürt pazarcılara ve Kürt esnaflara sürekli baskı yaptığı bildiriliyor.

19 Genel Af çıkarılması için bir deklarasyon yayınlayan 23 demokratik kitle örgütünün temsilcileri, TBMM’de ilk görüşmeyi hükümet ortağı MHP Grup Başkanvekili İsmail Köse ile yaptı. Köse, kısmi af yerine bir genel affın çıkarılmasının daha doğru olacağını söyledi.

20 Türkiye’nin Avrupa Birliğine (AB) aday ülkeler arasında gösterilmesinin ardından Kürdistan’daki gelişmeleri izlemek üzere bir AB heyeti Mardin’e gitti. Heyet Başkanı Fransa Büyükelçiliği Müsteşarı Didier Lopinot, Türkiye’nin üyeliğe kabul edilmesi için Kürt sorunu ve insan hakları yönünde istenilen şartların önemli olduğunu belirtti.

● İngiltere Dışişleri Bakanı Cook, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki üyelik müzakerelerinin ancak Ankara’nın insan hakları konusunda yapacağı ilerlemeye bağlı olduğunu söyledi.

21 Kemalist yazar-gazeteci ve akademisyen Ahmet Taner Kışlalı Ankara’da evinin önünde arabasına yerleştirilen bir bombanın patlaması sonucu yaşamını yitirdi.

● Bugün karar verilmesi beklenen Abdullah Öcalan’ın Yargıtay duruşması, 25 Kasım’a ertelendi. Ankara’da Yargıtay 9. Dairesinin önünde toplanan ve Öcalan’a verilen idam cezasının onaylanmasını isteyen MHP yanlısı kalabalık bir grup, kararın ertelenmesi sonrasında, İnsan Hakları Merkez binasına saldırdılar. Saldırım sırasında İHD bürosundaki araç gereçler kırılıp dağıtılırken, İHD Genel Başkanı Hüsnü Öndül de tartaklandı.

22 Nêçirvan Barzani’nin başkanlığında bir KDP heyeti, Süleymaniye’de YNK’nin politbüro heyetiyle görüştü. Celal Talabani ve Neçirvan Barzani’nin başkanlığında bir araya gelen heyetler, Washington Anlaşmasının yükümlülükle-

rini yerine getirmede hem fikir olduklarını bildirerek 7 maddelik bir mutabakat metni yayınladılar.

● Alman Başbakanı Gerhard Schroeder, Leopard II savaş tanklarını Türkiye'ye satmakta kararı olduklarını belirterek, Türkiye'nin bir NATO ülkesi olduğunu ve bu tanklara ihtiyaç duyduğunu söyledi.

23

PKK Başkanlık Konseyi üyesi Duran Kalkan, barış ve demokratik çözüm için yeni bir grubu Türkiye'ye göndereceklerini açıkladı. PKK'ye yönelik 'teslimiyet' suçlamalarını uluslararası komplonun devamı olarak nitelendiren Kalkan, "Halk bu tutum sahiplerini affetmez, tarih affetmez. Mücadelenin yasaları da affetmez." dedi.

24

Kamu oyuna PKK muhalifleri olarak lanse edilen 150 kadar Kürt Almanya'nın Bonn kentinde "Kürt- Kürt Diyalogu" adı altında bir toplantı yaptı. Toplantı, PKK'nin sert tepkilerine yol açarken, Avrupa ve Türk basını toplantıya büyük bir ilgi gösterdi.

● Irak Eğitim Bakanı, her düzeydeki okullar için, Güney Kürdistan'a (Süleymaniye, Erbil, Dohuk) 3 milyon kitap gönderdi.

● Diyarbakır'da sanayi ve ticaret fuarı açıldı. Fuarın açılışına Türk Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Başbakan Ecevit de katıldılar.

25

HADEP Adana il örgütünün düzenlediği "Demokrasi Şenliği"ne on binlerce kişi katıldı. HADEP Genel Başkanı Ahmet Turan Demir'in de katıldığı şenlik, bombalı bir suikast sonucu öldürülen Atatürkçü yazar Ahmet Taner Kışlalı'nın anısına bir dakikalık saygı duruşu ile başladı.

27

Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Hans Joachin Vergau Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Feridun Çelik'i ziyaret etti. Ziyareten sonra bir açıklamada bulunan Vergau, şunları söyledi: "Bölgenin başkenti durumunda bulunan Diyarbakır'a çok büyük bir değer veriyoruz. Diyarbakır'da, ekonomik ve sosyal yönden çok büyük gelişmeler yaşanıyor. Diyarbakır'ın altyapısının iyileştirilmesi, yatırımlar için cazip hale getirilmesi ve altyapıdaki kanalizasyon sistemi için ekonomik ve teknolojik olarak büyük katkı sunacağız. Bunun için Almanya devleti, 53 milyon Alman markı katkı sağlayacak." Ayrıca İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi David Logan da bölgede bir geziye başladı. Bölgede daha çok vali ve Belediye başkanlarıyla görüşen Büyükelçi, Erzurum'dan sonra Muş'a geçti.

28

Uluslararası Gazetecileri Kuruma Komitesi, (CPJ) yayınladığı özel raporunda, Türkiye'de ifade özgürlüğünün olmadığını belirtti. Raporda "Kürt sorunu dışında Türk basını Avrupa basını kadar özgürdür, ancak Kürt sorunu hala bir tabu olarak duruyor. Bu tabuya dokunan gazeteci, düşünce adamı ve siyasetçinin canı yanmaya devam ediyor."dendi

29

İkinci bir PKK gurubu Avrupa'dan gelip Türkiye'ye teslim oldu.

30

Ajans Press'in bildirdiğine göre, Güney Kürdistan'dan 35 kişilik bir Kürt mülteci gurubu Türkiye'den Yunanistan tarafına geçerken, sınırda mayın tarlasına girdi. Mayınların patlaması sonucu gruptan 5 kişi ölürken 16 kişi de yaralandı

'99 Kasım

1

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Kürtçe tv ve radyo yayınlarının serbest bırakılması durumunda Türkiye parçalanmaya gidecek dedi. Demirel'in bu konudaki görüşleri şöyle: "Şimdi Kürtçe diye bilinen 8 tane dil var. Bunların

bir kısmı birbirleriyle konuşamıyor. Tahkik edin Zaza ile Kırmançoğu. Dilini, anlamıyor. Hangisini koyacaksınız ortaya? Bu bir süre sonra Türkiye'yi ayrılığa götürür. (...) Birbirleriyle kendi lehçeleriyle konuşmayan bu insanlar birbiri ile dahi Türkçe konuşuyorlar”

● KÜRT-KAV (Kürt Kültür ve Araştırma Vakfı'nın gazetelere verdiği “Kürtçe okuma-yazma bilen üniversite öğrencilerine burs veriyoruz” ilanı üzerine açılan soruşturma nedeniyle İstanbul DGM tarafından vakıf yöneticilerinin ifadeleri alındı.

● İsveç'te kurulan Kürt Vakfı ile İstanbul'da faaliyet gösteren KÜRT-KAV'ın girişimleriyle geçen yıl İsveç'in Uppsala Üniversitesi'nde Kürtçe eğitim gördükten sonra Türkiye'ye dönen 8 öğrenciden biri olan Songül Yıldız, yeminli Kürtçe tercümanlık için başvurduğu Adana Barosu'ndan ayrılırken polis tarafından gözaltına alındı.

● Eski bir MİT'çi olan Prof. Mahir Kaynak Radikal gazetesinden Neşe Düzel'le yaptığı bir mülakatta Susurluk çetesiyle ilgili bir soru üzerine şunlar söyledi: “Çetenin asıl amacı PKK'yi bertaraf etmek değil, (...) çete araya girdikten sonra PKK çok güçlendi. PKK'ye alternatif olabilecek silahlı veya silahsız bütün alternatifleri yok ettiler. DEP'i kapatılar. İnsanları alternatifsiz bıraktılar. Ondan sonra PKK birden çok güçlü oldu. (...) PKK ile savaştığını söyleyen Susurluk Çetesi PKK'ye alternatif yapıyı temizliyordu. O zaman PKK'nin merkezi Ankara olmuyor muydu?”

2 DGM Kürtçe tercüman istedi. Türkçe bilmediği için savunmasını yapamayan Fatma Tokmak'ın savunmasının alınabilmesi için, avukatı Eren Keskin'in talebi üzerine İstanbul 1 No'lu DGM, Kürt Enstitüsü'nden tercüman istenmesini kararlaştırdı.

3 PKK lideri Öcalan Avukatları aracılığıyla yaptığı açıklamada, 29 Ekim'de Avrupa'dan gelip Türkiye'ye teslim olan PKK'liler için şunu söyledi: “Cumhuriyetin kuruluşunun 76. yılında 2. Barış Gurubunun gelmesini selamlıyorum”

4 Türk Başbakanı Bülent Ecevit, “Kürt kompleksi” nedeniyle Çeçenistan sorununun Rusya'nın iç sorunu olduğunu söyledi.

6 PKK lideri Öcalan, avukatları aracılığıyla yaptığı açıklamada, gelip Türkiye'ye teslim olan PKK'li gurupların barışa çok önemli bir hizmet yaptıklarını savunurken, “Neye mal olursa olsun; ölüm-tutuklama hiçbir şey önemli değildir. Herkes doğduğu yere geri dönmelidir. Siyaset de yapacaklarsa burada yapmalıdırlar. Herkesi anayasal vatandaşlık hakkını kullanarak ana topraklarda demokratik siyasi mücadele vermeye çağırıyorum” dedi. Öldürülen Ahmet Taner Kışlalı olayına da değinen Öcalan, “Kışlalı'nın anısına bağlı olanlar, bağlılıklarını tarihi sorunun uzlaşma ile çözümüne yoğunlaştırmalıdırlar. Kendi adıma, Kışlalı'nın anısına duyduğum saygıdan ötürü, çatışmadan uzlaşmaya geçişe gerçek anlamını veriyorum.” dedi

7 Merkezi İspanya'nın Barcelona kentinde bulunan Alfonso Comin Vakfı, her yıl geleneksel olarak verdiği ödülü bu yıl, baskı altında kalan ve temel hakları inkar edilen Kürt halkına verdi. Vakıf, İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Osman Baydemir'i ödülü Kürtler adına almak üzere Barcelona'ya devat etti.

8 Güney Kürdistan, Akre Belediye Başkanı Reşit Hüseyin Ahmet, daha önce Assrian News Agency'de çıkan bir haberi yalanladı. 16 Ekim'de çıkan habere göre, KDP güçleri tarafından Asuri köylerinin abluka altına alındığı iddia edilmişti.

9 Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) Lideri Celal Talabani, Paris'te Uluslararası Sosyalist Enternasyonal'ın 21. Genel Kuruluna katılarak 'Ortadoğu Barışı ve Kürt Sorunu'na ilişkin bir konuşma yaptı. İran Kürdistan Demokratik

Partisi Genel Sekreteri Abdullah Hasanzade de aynı Kurul'da bulundu ve KDP-I'nin çalışmaları hakkında Genel Kurul'a bilgi veren bir konuşma yaptı.

- 10 Reuters haber ajansının bildirdiğine göre Ali Haydar Arslan öncülüğünde 20 kişilik bir PKK gurubu, Abdullah Öcalan'ın silahlı mücadeleyi bırakma çağrısına karşı çıkarak, Dersim dağlarında savaşa devam karara aldı.
- 12 PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay, bu ayın 17-18'de İstanbul'da toplanacak olan AGİT zirvesine bir mektup gönderdi. Burkay, Kürtlerin ulus olarak başında beri yok sayıldığı, soykırımı uğradığı ve bu konularda hiç bir iyileştirmeye gitmeden Türk devletinin uluslararası kamu oyunu oyaladığını belirten mektubunda, Türk devletinin yaptığı insan hakları ihlallerini de sıralarken, Kürtçe yayın üzerindeki baskılara da dikkat çekti ve bu baskıların somut bir örneği olarak haftalık Azadi, Dengê Azadi, Ronahi ve Roj gazetelerinin kapatıldığını belirtti.
- 15 ABD Başkanı Bill Clinton, İstanbul'da yapılacak AGİT zirvesine katılmak için Türkiye'ye geldi. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Başbakan Bülent Ecevit'le görüşükten sonra, Türk Parlamentosunda bir konuşma yapan Clinton, "Türkiye'de, artık Kürt vatandaşlarının da doğal haklarını yaşamının önu açılmıştır" dedi.
- 16 Irak rejimi Kürtleri yerlerinden sürmeye devam ediyor. İki Kürt ailesini daha yerinden süren Irak rejimi kendi denetimindeki bölgelerde yaşayan Kürtleri ağır vergilere bağliyor; sadece içme suyu için ekstradan 2000 Irak Dinarı alırken, Tikrit'te Baas Partisine yardım adıyla her Kürt aileden 2000 Dinar almaktadır.
- Romanya hükümetinin Kürtlere yönelik baskılarını protesto etmek amacıyla Romanya Kürt Cemaatinden 8 kişi açlık grevine girdi. Nisan ayında Papa'nın Romanya ziyareti sırasında 14 Kürt Papa'ya suikast planı yapmak gerekçesiyle tutuklanmıştı. Romanya'daki Kürtlerden İbrahim Mohamed Hüseyin yaptığı açıklamada, Romanya hükümetinin Kürtleri sürekli yurtdışı etmekle tehdit ettiğini ya da barınmalarını yasakladığını vurguladı. Romanya'da 8000'e yakın Kürdün bulunduğu tahmin ediliyor.
- 17 Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT), İstanbul'da toplandı. Toplantıya 23 ülkenin başkanı ile 25 ülkenin Başbakanı'nın yanı sıra Türkiye'de ve dünyadan yüzlerce sivil toplum örgütleri de katıldı.
- PADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Platformu), AGİT Kürt sorununda tutum almalıdır çağrısında bulundu. PADEK'in bu konuda yaptığı basın açıklamasında, özetle şu görüşlere yer verildi: AGİT kendi prensiplerine sahip çıkmalıdır. Bu prensipler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Helsinki Antlaşması, Paris Şartı ve en son olarak da AGİT'in kabul ettiği temel belgelerde yerini almıştır. (...)AGİT bu konularda duyarlı olmalı ve Türkiye'de toplanan bu konferansta her şeyden önce başta Kürt sorunu olmak üzere demokrasi ve insan haklarına ilişkin olarak Türkiye de yaşanan konuları kendi gündemine almalı (...)Başta AGİT olmak üzere, herkesin bilmesi gereken bir gerçeklik vardır, o da Kürt halkının hiç bir zaman ulusal taleplerinden vazgeçmeyeceğidir. (...)Kürt sorununun çözümsüz kalmasında rol oynayan önemli etkenlerden biri de Kürtlerin kendilerini ilgilendiren toplantılara siyasal temsilcileri aracılığı ile katılma imkanını bulamamalarıdır."
- 18 İstanbul'da toplanan AGİT zirvesinde tartışılması beklenen konulardan birisi de Kürt sorunuydu. Bir dizi sorunun yanında iki gün yoğunluklu olarak Çeçenistan ve Kosova sorununu tartışıldığı toplantıda Kürtlerden hiç söz edilmedi. Oysa TC yönetimi tarafından sadece yerlerinden sürülen Kürtlerin sayısı Çeçenistan ve Kosova nüfusunun üç katıdır.
- 19 İstanbul'da Çeçenistan krizi nedeniyle ertelenen Avrupa Güvenlik Şartı imzalandı. Azınlık ve insan haklarına ağırlık verilen belgede, Kopenhag Kriterleri ile Cenevre BM Azınlık Hakları Raporunun geçerli olduğu kaydedildi. Herkesin ulusal kimlik hakkına sahip olduğu vurgulanan belgede, devletsiz insanlara uluslararası koruma sağlanması hedeflendi.

- Irak rejimi, Cumhuriyet Muhafız Birliklerinden oluşan askeri birliklerini Güney Kürdistan'ın Dohuk ili yakınlara yığdığı bildirildi.
- 20 Yeni bir siyasi parti oluşturmak üzere A. Melik Fırat, M. Ali Eren, M. Emin Sever, Nazif Kaleli, Sebahattin Kaya ve Şerafettin Elçi "Hür Demokratlar'dan Kamuoyuna Çağrı" adında bir deklarasyon yayınladılar.
- 21 İran Komünist Partisi, Komela'nın aktif bir üyesi olan Abdullah Muşir Penhani, Erbil'de bir otelin yakınında öldürülmüş olarak bulundu. Cinayetin İran İslam rejimini destekleyen bir grup, tarafından gerçekleştirmiş olmasından şüpheleniliyor.
- 24 Avrupa'da yayınlan Özgür Politika gazetesinin verdiği habere göre, YNK, Süleymaniye'de yayınlanan Welat gazetesi ile yine Süleymaniye'de bulunan bir hastaneyi kapattı. Gazete ve hastanenin PKK'ye bağlı kuruluşlar olduğu gerekçesiyle kapatıldığı iddia edildi.
- Irak rejimi dört Kürt aileyi Rumdy'den Kufa'ya sürgün etti.
- 25 PKK'nin silahlı mücadeleyi bırakma kararının bir gereği olarak, Mardin'in Nusaybin ilçesinde, Türkiye'den geri çekilerek Suriye'ye geçmeye çalışan 11 PKK militanı Türk askeri birliklerince pusuya düşürülerek öldürüldü. (Reuters)
- PKK'nin önde gelen askeri şeflerinden Murat Karayılan Hollanda'ya sığındı.
- Ankara 2. Nolu DGM'nin 'vatana ihanet' suçundan PKK lideri Abdullah Öcalan'a verdiği idam cezası Yargıtay tarafından onaylandı.
- Kurdish Media'nın Irak Komünist Partisine dayanarak verdiği habere göre, Irak rejimi, 19'u politik 104'ü adli toplam 123 tutukluyu idam etti.
- Britanya'da bulunan ve bir Kürt kuruluşu olan Ahmet Vakfı, Britanya Dışişleri Bakanı Robin Cook'a "Uluslararası Hukuk ve Kürtler" konulu bir mektup gönderdi. Mektupta, Öcalan'a verilen idam cezasının durdurulması ve Kürt halkının temel haklarının sağlanması konusunda Türk devletine baskı yapılması istendi.
- Irak Milli Eğitim Bakanı Güney Kürdistan yönetimini Süryani, Yezidi ve Türkmen okullarının açılmaması için uyardı.
- 26 Amerika Mülteciler Komitesinin 1998 yılının sonunda Türk devleti tarafından yerinden edilen Kürtlerle ilgili hazırladığı İnkâr Duvarı başlıklı rapor yayınlandı (Kasım 1999). Raporda, insanların yarından göç etmek zorunda bırakılması konusunda, "Türkiye dünyanın ikinci ülkesidir" tespitinde bulunurken, ne uluslararası insani yardım kuruluşlarının, ne Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonunu (UNHCR) ve ne de Uluslararası Kırmızı Haç Örgütünün (ICRC) Türk devletinin zorla, sistematik bir şekilde Kürt yerleşim birimlerinin boşaltılmasına karşılık herhangi bir şey yapmadığını vurguladı
- 27 Türk ordu birlikleri, Abdullah Öcalan'a muhalefet eden gerilla lideri Haydar Alparslan ve üç arkadaşını öldürdü. Dersim ilinin Mazgirt ilçesi Akpınar köyü mezrasında öldürülen Haydar Alparslan, muhalefet ettiği PKK'nin yörede bulunan bir grup lideri ile görüşmeye giderken yolda pusuya düşürüldüğü öğrenildi. Alparslan PKK'ye ve liderine muhalefet eden 20 kişilik bir militan gurubunun başındaydı, gurubuyla birlikte Abdullah Öcalan'ın silahlı mü-

cadeleyi bırakma kararına karşı çıkmıştı. (Reuters)

28 YNK Genel Sekreteri Celal Talabani, İran'ın başkenti Tahran'da 16 yabancı ülkenin diplomatlarıyla görüştü. Kurdish Media'nın YNK'nin resmi yayın organı Kürdistanî Niwe gazetesinden aktardığına göre, Kürt sorununu görüşmek ve federal Kürdistan'ı desteklemek amacıyla, kimi büyük elçilerin de dahil olduğu 16 ülkenin diplomatlarını bir araya getiren toplantı, Avusturya'nın Tahran Elçisi tarafından organize edildi. Toplantıya İrlanda temsilcisinin yanı sıra İsveç, Çin, Pakistan, Avusturya, İtalya, Portekiz, Hollanda, İspanya, Avustralya, Belçika, Almanya, Fransa, Finlandiya, Danimarka ve Güney Afrikalı diplomatlar katıldı.

● PKK Başkanlık Konseyi üyelerinden Rıza Altun ve Osman Öcalan Medya TV'ye telefonla ayrı ayrı yaptıkları açıklamalarda Metina ve Haftanın dağlarında, KDP ile PKK güçlerinin arasında ağır çarpışmaların yaşandığını bildirirken, bu çarpışmalarda YNK'nin de KDP'yi desteklediğini ileri sürdüler. Türk devletine karşı ilelebet silah bırakma kararını alan PKK, hala neden Güney Kürdistan dağlarında Güneyli güçlerle çarpışıyor? Sorusu orta yerde duruyor.

29 Ajans France Press'in (AFP) bildirdiğine göre, Türk ordu birliklerinin Diyarbakır'ın kırsal kesiminde PKK militanlarına karşı sürdürdüğü operasyonda 5 PKK militanı öldürüldü.
30- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Yargıtay'ın PKK lideri Abdullah Öcalan hakkında onanan idam kararının infazının engellenmesi için "ihtiyati tedbir" kararını aldı.

Medya Kitapevi

Newroz'da bayrama gelen herkese bir Kürtçe Alfabe hediye ediyor.

Adres: İstiklal Cad.
Elhamra Pasajı
No: 258/16
Beyoğlu / İSTANBUL
Tel: 0212/2456602

English Summary

Here we are back with a new issue of Serbesti. From the previous issue up to now, local and international agenda was shaken with a significant number of developments some of which have certain impacts on Kurdish cause. So we gave an intensive coverage to these topics in this issue along with a number of significant articles. Here is a brief presentation of the contents of this issue:

Arming Repression and Double-Standardness

When the OSCE summit was held in Istanbul on 17th-18th of last November, it was estimated that one of the focal points of the discussions would be the Kurdish question. But among many other issues, while Chechnia and Kosova questions were intensively discussed, no reference was made to the Kurds. In fact, the number of Kurds who have been displaced by Turkish government, is three times bigger than the overall population of Chechnia and Kosova. It seems that the double-standardness continues to be the main policy in international relations and laws. Here is a typical example for the double-standardness; the USA and its allies in NATO, punish the regimes in countries like Yugoslavia and Iraq for their alleged repression on their own citizens, but it is also these same powers who arm Turkey, a state that imposes its hegemony to the Kurdish people by force and through much worse repressions than those in Yugoslavia and Iraq. On one hand, the trick of "democratic republic" moves ahead with full rate, while on the other, with the support it receives from the international super powers, Turkish state continues to employ its well known policy, that of "silencing the Kurds by the force of arms." In order to cope with the 7 billion -which equals to the half of the national budget- dollars worth damage caused by 17th August earthquake, Turkish government on one hand tries to get a humanitarian aid worth of billion dollars from USA and other states and on the other hand it allocates an important portion of its budget to the arms purchases. Planning to buy 31 billion dollars worth arms in the next 8 years, Turkey aims to increase this amount up to 51 billion dollars till the year 2030. Only during the Clinton administration, Turkey has received 4.9 billion dollars worth arms from the USA; this amount is four times bigger than the total amount from 1950 up to now.

The World Policy Institute and the Federation of American Scientists have prepared a report in last October which provides full details of the arm sales from USA to Turkey from the 50's up to now. According to the report, the reason of Turkey turning to an absolute arms depot is nothing other than Kurdish question; and all these arms are used in Kurdistan; Şırnak and similar towns were destructed with these USA-made arms; more than 4 thousand Kurdish villages were evacuated and destructed by these same arms; moreover, the US-made fighter aircrafts, helicopters and other armored vessels were not only used against the Kurds in Turkey, but also were used during the cross-border offensives of Turkish army into the liberated Kurdish zones in Iran and Iraq. The report also states that during the last 10 years, Turkey has surpassed the states like Israel and Egypt who were in the first line and became the number one state receiving most military training from the USA and from the 50's up to now, 23.268 Turkish armed personnel received military training from Pentagon under the International Military Education and Training Program. According to the information based on the sources of State Secretary, Turkish armed forces are 80% dependent on the US-origin equipment. The report also states that Turkey has secretly transferred some of the arms its received from USA, to countries like Azerbaijan and Chechnia. One other significant point in the report is that the Turkish officials are trying to whet the appetite of the arms dealers with the current armament programs so that these dealers can put pressure on their governments to ignore the human rights records of Turkey and to go

ahead with the arm sales to Turkey. So all details of this frightening report are presented in this issue of Serbesti.

“Kurdish Party or ‘Democratic Republic’ Party?”

Just from the 70's up to now, more than 10 illegal parties and organizations were formed which had the term Kurdistan in their titles. As the Turkish government continued to deny the Kurds all the legal fields, the Kurdish political movements had become illegalized and meanwhile Turkish government considered every opportunity to distort the “illegalized” Kurdish cause. Such a balance of powers turned the Kurds to an easy hunt for the Turkish government and the Kurds have paid an unbearable cost for this. As for the legal adventure starting with the formation of HEP in 1993, continuing with the formation of DEP-HADEP and of DKP and DBP on different domains, one could say that although these parties were “openly Kurdish parties”, the Kurds could not risk the formation of a party with an absolute Kurdish identity and did not exhibit the contemporary courage to defend such a party. The first legal Kurdish parties HEP-DEP-HADEP which were formed according to “A Party of Turkey, of Democratic Republic” concept, have always remained deficient. So in his article “A Short Analysis of the Process from Kurdish Party to Democratic Republic Party” our editor Ahmet Zeki Okçuoğlu points out that the political line extending from HEP to HADEP proved to be deficient due to the policies imposed both by the state and the PKK and consequently this political line has entered to a direction compatible with the central policy of the state. In his article, “The Need for a New Paradigm”, Cemil Gündoğan points out that PKK leader Abdullah Öcalan is trying to make HADEP dependent on the political concept of Turkish General Staff, and also reminds the following words of Abdullah Öcalan to HADEP officials during a live television program he attended by phone on 7th November 1997 in MED-TV; “If I were you, I would just go to General Staff tomorrow, make an application and would ask whether they have a place for HADEP within their new concept! If they offered a place to HADEP in this new concept, I would determine an accordingly policy. If not, there is no point of you to act as a sacrificial animal. The General Staff has already determined a policy; but you still don't realize it... Politics is not handled in this way!”

The intellectual should not behave in harmony with the interests of the class in power, rather he/she should behave according to the truth and the legitimacy. If the self-determination right is legitimate for Arabs, Persians, Turks and other peoples, why is not so for the Kurds? The political movements operate according to the opportunities offered by the politics. However the intellectual is expected to challenge with all kinds of statutes and only behave according to his conscience. In this respect, not only the legal Kurdish parties, but also an important majority of Kurdish intellectuals are afraid to advocate “Independent Kurdistan” thesis on open and democratic platforms. In his article “The Mission of Öcalan...”, Yaşar Karadoğan points out that Öcalan has caused a big damage on the political references of Kurdish movement with his behavior in İmralı. Karadoğan also examines the formation of PKK with a different point of view and points out to the relations between Öcalan and MİT (Turkish Intelligent Service).

Murat Ciwan considers PKK's and Abdullah Öcalan's “democratization” process from a different point of view. Love is a very strange feeling, says Ciwan, one can suddenly fall in love, but to be a democrat is like riding a bike; “to be a democrat, one should know himself, other people and humanity as a whole and similarly should reach a maturity where the relations will be based on a democratic perception.” Murat Ciwan's article is tipsy one.

Among the articles focusing on southern Kurdistan are, a speech of Messoud Barzani, one speech of Jalal Talabani and a number of articles focusing on the developments in southern Kurdistan. We wish the new millennium to bring peace and stability to Kurdish people and to all the humanity.

DOZ

Kürt Kültür Dünyası

1990'lı yıllarda yayın faaliyetine başlayan Doz Yayınları, kurulduğu günden bu yana Kürt dili, kültürü, siyaseti, tarihi ve Kürt entellektüel dünyasına pek çok eser kazandırdı.

İ L K L E R

Türkiye'de ilk Kürtçe Gazete Rojname 1992.
Türkiye'de ilk Kürtçe Saatli Takvim 1996-'97-'98.
Türkiye'de ilk Kürtçe Cep Sözlüğü 1998.

Genel olarak Kürt kültür hayatının üstündeki ipoteklerden dolayı birçok ilke imza atmakla beraber bunların bir kısmını sürdürmesinde hem maddi ve hem de manevi bir çok engelle karşılaşan Doz, bu dezavantajlı şartları yüzünden programına aldığı birçok projeyi de durdurmak zorunda kalmıştır. Elinizdeki Serbestî dergisiyle Kürt Kültür Dünyası'na bir de fikri anlamda yeni bir katkıda bulunmaya çalışan yayınevimiz, 2000'li yılların Kürt Kültür Yüzyılı bölümüne değerli hizmetler yapmaya adaydır.

DÜNDEN BUGÜNE DOZ

- Hatıralarım / Musa ANTER
- Bir Kürt Aydınından İsmet İnönü'ye Mektup / Mustafa Remzi BUCAK
- Bir Kürt Aydınından Mustafa Kemal'e Mektup / Celadet BEDİR XAN
- Bekle Diyarbakır / Mehdi ZANA
- Mustafa Kemal ve Kürtler / Abdurrahman ARSLAN
- Kürtlerin Kökeni / İhsan Nuri PAŞA
- Danezana Gerdûniya Mafên Mirovan
- Zimanê Çiya / Harold PINTER
- Bi Kurdî Navên Mirovan (Kürtçe İsimler) / Yusuf KAYNAK
- Kürdistan Teâlî Cemiyeti / İsmail GÖLDAŞ
- Said-i Nursi ve Kürt Sorunu / MALMÎSANIY
- Kürdistan'da Türk Endüstrisi / Ömer TUKU
- Cer Hard Cor Asmen / Kemal ASTARE
- Paris Kürt Konferansından Notlar
- Stockholm Kürt Konferansından Notlar
- Li Kurdistanê û Li Rojhilata Navîn Çekên Kîmyayî, Bîyolojîkî û Atomî / Dr. Celadet ÇELİKER
- Siya Evîne / Mehmed UZUN
- Rojek ji Rojên Evdalê Zeynikê / Mehmed UZUN
- İngiliz Belgelerinde Kürdistan / A. MESUT
- Gülüşün Özgürlüğüdür / Hafız AKDEMİR
- İncila Lûqa
- Kürdistan Tarihinde DÊRSİM / Dersimli NURİ
- Hatıratım / Dersimli NURİ
- Kürdistan Tarihi I. Cilt / Ethem XEMGİN
- Kürdistan Tarihi II. Cilt / Ethem XEMGİN
- Kürdistan Tarihi III. Cilt / Ethem XEMGİN
- Xaltîka Zeyno / Medenî FERHO
- Ahmedê Xanî / Mûrad CIWAN
- Uygurluğun Paradoksları / Hüsnü AKSOY
- Kürtçe Dilbilgisi / Celadet BEDİR XAN, Roger LESCOT
- Kolay Kürtçe / Kamuran BEDİR XAN
- Kürtler ve Kürdistan / Th. BOIS, D.N. MACKENZIE, V. MINORSKY
- Ferheng, Zazaki-Türki, Türki-Zazaki / Turan ERDEM
- I. Dünya Savaşında Kürdistan / Kemal Mazhar AHMED
- Mem û Zîn'de Kürt Milliyetçiliği / Ferhad ŞAKELÎ
- Video Gelin / Mahmut BAKSİ
- Harabeler / VOLNEY
- Paradigmanın İflası / Fikret BAŞKAYA
- Aryan Mitolojisi / Sıraç BİLGİN
- Gathalar / Sıraç BİLGİN

- Cinsel Şiddet - Gelecek Umudu Kalmadı / Hollanda Kadın Sığınmacılar Komisyonu
- Avrupa'daki Göçmen İşçilerin ve Çocuklarının Sorunları / Prof. Dr. Ali ARAYICI
- Kürdistan'ın Kısa Tarihi / Ekrem CEMİL PAŞA
- Konuşma Kılavuzu - İngilizce-Kürtçe / Doz Yayınları
- Konuşma Kılavuzu - Türkçe-Kürtçe / Doz Yayınları
- Cep Sözlüğü-Ferhenga Berikê - Türkçe-Kürtçe-Kurdî-Türkî / Doz Yayınları
- Kürtler Arasında Doğal Yaşam / Major Frederick MILLINGEN
- Stranên Kurdî- Kürtçe Şarkılar / Doz Yayınları
- Elfabêya Kurdî Bingehên Kurdmancî / Celadet Ali BEDİR XAN
- Reş û Spî / İbrahim Seydo Aydoğan
- Janya / Rênas Jıyan

Cep Sözlüğü

10.000
kadar
Türkçe
ve
Kürtçe
kelimenin
karşılığı

Türkçe-Kürtçe
Kurdî-Tirkî
olarak
iki
bölüm